

עקשיו

ספרות אמנות ביקורת

35
36

עכשיו

ספרות — אמנות — ביקורת

AH'SHAV

LITERARY REVIEW

P.O.B. 505, Jerusalem. P.O.B. 3421, Tel-Aviv, Israel

מען המערכת — ת.ד. 505, ירושלים
ת.ד. 3421, תל־אביב

Copyright 1977 — Printed in Israel

כל הזכויות שמורות

נדפס במפעלי דפוס פלאי בע"מ גבעתיים—רמת־גן

ה ת ו כ ן

7	עכשיו על הפרק
10	יונה וולך: חמישה שירים ופואימה
19	א. ב. יהושע: התעוררות (קטע מרומאן)
25	סילביה פלאת: בואה של תיבת־הדבורים
27	ואלאס סטיבנס: שבעה שירים
34	אלזה לסקר שילר: שלושה שירים
36	א. דורית: טכסט
38	יורם קניוק: העיטים
61	דוד אבידן: דיגומים — יצוא אל העבר
81	תמר גטר: ארבע עבודות
87	אורי צבי גרינברג: ארבעה שירים מתוך 'מפיסטו'
92	סמואל בקט: משחק
	שושנה אביגאל: הקו והמעגל — על תמונת הקיום
107	ב'משחק' לס. בקט
119	אהרן שבתאי: קטעים מהפואימה הביתית
125	ה.ד. (הילדה דוליטל): האיים
128	יוסף מונדי: המשיח
157	הרולד שימל: שני קטעים מ'ארעא'
170	יותם ראובני: בעיקבות האהבה בעיקבות החיים
191	יהושע גריפית: רישום ל'בעיקבות האהבה בעיקבות החיים'
194	מאיה בז'ראנו: שישה שירים
200	סאביילי גרינברג: שלושה שירים
204	גבריאל מוקד: שלוש ואריאציות
218	צ'ארלס אולסון: השלדגים
227	גיום אפולינר: חמישה שירים
229	שארל בודלר: שני שירים מ'פרחי הרוע'
231	דן מירון: פתיחה לתיאור ז'אנרי של הליריקה האלתרמנית
244	אריה סיון: ארבעה שירים

248	אסתר ראב: בדרך אליך הים
249	גבריא אל פרייל: יינות נואשים
250	פנינה כספי: הנסיך בעל שש האצבעות
260	רוני סומק: שני שירים
261	אנטון שמאס: חמש (מתוך אחת־עשרה) דרכים לצעוק
265	אשר רייך: חמישה שירים
268	יעל גלוברמן: צל
276	מוטי בהרב: שלושה שירים
278	רחל הלפי: שלושה שירים
280	תמר גטר: עבודה חמישית

פנים חדשות

281	פרץ בנאי: חמישה שירים
285	דן לוי: שבעה שירים

עכשיו על הפרק

'עכשיו', 'קשת', 'סימן קריאה', 'פרוזה'

איז ספק, כי חלק מסוים של חיי-הספרות עצמם והטון שלהם, ובוודאי חלק חשוב של המגע הממשי בין הספרות לקהל-הקוראים, נקבעים על-ידי הבמות הספרותיות השונות. והנה, בזמן האחרון עדים אנו לשקיעתם של אותם המוספים הספרותיים המלווים את העיתונות היומית בימי שבת וחג, שהרי הם (פרט למוסף של 'ידיעות אחרונות', ובמידת-מה של 'הארץ') נטולי אשראי של השראה ואיכות ונגררים בפיגור ניכר אחר האירועים הממשיים בספרות, במקום לקדם אותם ולפנות להם מקום. על רקע זה בולטת שבעתיים חשיבותם של כתבי-העת הספרותיים הספורים, היוצאים-לאור אצלנו, כי רק בהם מתגלה הדינאמיקה המהותית של הספרות העברית המודרנית במגעה עם הרטט והתסיסה האמיתיים של קהל-הקוראים.

מי שיעיף מבט במפת כתבי-העת הללו יראה שבעצם קיימים ביניהם רק שלושה מוקדי-פעילות ממשיים. 'מאזנים' הוא ביטאון רשמי של אגודת-הסופרים, במה שכלליותה הממומנת כל-כולה על-ידי הציבור, או על-ידי המימסד, מונעת ממנה שמירה על איכות ומשרה אקלים פורמאלי רדוד, שבו כמעט לא תיתכנה פריצות רוחניות וסמאנטיות חדשות. כך, אולי, צריכה באמת להיראות כל במה כללית ורשמית של איגוד-סופרים "ממלכתי". 'מולד', לעומת זאת, הוא כבר מזה שנים רבות במת-עיון שמרנית ונכבדה, שאין כל קשר בינה ובין הספרות הזחה. והנה, על רקע זה של מיעוט כתבי-העת, נתבשרנו עתה על סגירת הרבעון 'קשת', שגיליונו האחרון ראה אור בימים אלה.

כאן עלינו לומר מייד: חלקנו מאוד על הקו של 'קשת' במשך קרוב לשני העשורים של קיומו, הן מצד ההשקפות ה"כנעניות"-ימניות של עורכו, א. אמיר, והתפישה של כתב-עת ספרותי-סוציולוגי-גיאופוליטי מעורב, והן מצד רמת החלק הניכר של "התומר" המודפס בו (בעיקר בשירה). אולם אין להתעלם מתרומתו החשובה של 'קשת' בתחום פירסומן הראשון של חטיבות-סיפורת חדשות (אף כי כאלו נתפרסמו גם ב'עכשיו'), וכן בתחום המסה הסוציו-תרבותית. צר לנו, איפוא, על סגירתו — ולו

מהטעמים הנזכרים לעיל. כך הצטערנו בשעתו על סגירת ביטאון "יהדותי" כל-כך כ'אמות' שבעריכת ש. גרודזנסקי. הרי הפלוראליזם הרצוי והתסיסה הדרושה בספרות העברית לא ייכוננו בלי ריבויים של כתבי-עת ספרותיים; ומבחינה זו לא שאף 'עכשיו' מעולם למונופול כלשהו.

היעלמותו של 'קשת' מבליטה עוד יותר את העובדה, כי במרכז הממלכה הספרותית שלנו קיימים שני כתבי-עת (והוצאות-הספרים שלידם): 'עכשיו' ו'סימן קריאה', שמשותפת להם דינאמיקה רבה ושהיחסים ביניהם אינם, כידוע, מן המשופרים. מכיוון שגם 'עכשיו' הוא, כאמור, צד למחלוקת זו, ומכיוון שמחלוקת זו היא, בכל אופן, תכונה מעניינת של חיי-הספרות שלנו בזמן האחרון, ננסה לשרטט בקצרה את קווי הזיקה והשוני בין שני כתבי-העת, מתוך שאיפה לאובייקטיביות; אבל בכל-זאת, כמובן, מנקודת-ראותנו אנו.

אם כן, ראשית, 'עכשיו' הוא שחולל, או ביטא, מתוך הסתכנויות ומידת "סער ופרץ", את המהפכה הממשית בספרותנו, מהפכת "דור המדינה", במשך כמעט שני עשורי-השנים האחרונים. 'עכשיו' היה כתב-העת הסוב-סטאנציאלי והמתמיד הראשון, ובמשך רוב הזמן גם היחיד, שהתייצב ללא סייג לצד הזרמים החדשים והחיים בשירה, בסיפורת, בביקורת ובמחזאות שלנו. מהבחינה הזאת (של שיתוף-הטעם של הטון המודרניסטי ביצירות "דור המדינה") אין 'סימן קריאה' אלא שלוחה נכבדה של אותה ההתפתחות, שבמשך שנה או שנתיים נודע לה ייתרון חולף מסוים של ביצוע (עובדה שהוכחה היטב על-ידי הוצאתם-לאור החזרת-ונשנית של ספרים ויצירות-סופרים, שיצאו כבר קודם-לכן לאור בהוצאת 'עכשיו'). כן נעשו ניסיונות להבליט ב'סימן קריאה' אי-אילה הישגים של תורת-הספרות. מאידך גיסא, המשיך 'עכשיו' גם בשנים האחרונות, הרבה יותר מ'סימן קריאה', את המהפכה הסמאנטית הממשית בספרות העברית, ונתן ביטוי ליחוד האוואנגארדי של השפה — ושוב מתוך הסתכנות, ולא פעם מתוך התמודדות חזיתית עם דעת-הקהל והעיתונות.

שוב: למרות שאין 'עכשיו' ביטאון פוליטי, ונלחם תמיד נגד ה"סוצרי-אליזם", ביטא בעצם רק הוא, מבין כל הביטאוונים שמנינו, מידה של אנטי-מימסדיות אינטלקטואלית, מעין הדגמת האימרה ש"לב הספרות פועם בצד שמאל", אף כי כלל זה אינו חל בהכרח על כל משתתפיו.

ציון עובדות אלו אינו שולל אף לרגע את הערך שבקיום 'סימן קריאה'. להיפך. פלוראליזם בספרות, כבכל תחום, הוא עניין מבורך ומונע תופעות של סיאוב וצבירת עוצמה מונופוליסטית והכתבת טעם. עם זאת אין הפלוראליזם צריך למנוע פולמוס הוגן והצבעה על אמיתות ודאיות.

תופעה חשובה וחדשה אחרת בנוף עיתונותנו הספרותית היתה השנה הופעתו של הירחון 'פרוזה'. כאן הדגש הוא קודם-כול על המלה ירחון.

פעם נמצא לה לספרות העברית הכוח להחזיק שבועונים. לאחר-מכן נראה, כי היא יכולה רק בקושי להחזיק רבעון. אבל עובדה היא, כי מצוי בארץ קהל-קוראים צעיר, תוסס ואינטלקטואלי, בקאמפוסים של אוניברסיטאות, בקרב האינטליגנציה העירונית, בקיבוצים, וכו'. קהל זה מונה רבבות רבות, ולא-טבעי הוא שיוגבל למוספי-ספרות, התפלים ברובם, ולחצי-שנתונים נכבדים ומרובי-דפים. עניין הירחון נתבקש כאן מזמן — ובא 'פרוזה' ומילא את החלל הריק. הצלחתו היא, איפוא, טבעית, ככל שהפתיעה בהיות 'פרוזה' נטול תמיכות ציבוריות. 'פרוזה' הוא גם נייד ו"מכופתר" פחות מ'עכשיו' ומ'סימן קריאה' ואינו חייב לחשב חישובים נוקשים של מבחר-איכות חצי-שנתי או שנתי. התפוצה של 'פרוזה' והעניין שהוא עורר מוכיחים את הסיכויים הדינאמיים הטמונים בקיומו של קהל-קוראים צעיר וער. מכל מקום, מערכת 'עכשיו' מברכת על קיומו של 'פרוזה' ורואה בו אישוש לעקרון הפלוראליזם בעיתונות הספרותית העברית.

בה-בעת נראה, כי כל הביטאונים הספרותיים הללו של "דור המדינה" לא מיצו עדיין את הפוטנציאל הוודאי של התעניינות בספרות דינאמית ובלתי-מנותקת מהחיים ומהאינטלקט, המציין את קהל-הקוראים בארץ. אבל גם עכשיו מסתמן תהליך כלשהו של הפיכת כתבי-העת המוזכרים לעיל למוקדים של עניין ציבורי ותרבותי. נראה לנו, כי לתהליך הזה נודעת חשיבות גם מחוץ לתחום הספרותי, בחינת איזון לתופעות שליליות ומרדדות בחברה הישראלית.

מ. ע.

חטאי

או בוני ראה את חטאי
אחד אחד עולים הם כאין סוף ילדים
עולים במערות כחלות נושאי גרות ופנסים
לאן כלם ילכו הם מאן כלם שבים
סופה אחת תלך אחת סופה תחזר
רגשי ילך ישוב עוד גם אם ילך אחזר
או בוני ראה את חטאי כלם
כאין סוף ילדים ילכו הם מתוקים כלם
תלך לה זכירתי ועוד תשוב?
תשוב כמוני, ילד, לעולם ממני אל עצמי
כך אותי אזכר לראשונה פה כך אותי אהב
אני האשר שאבנה פה בעמל לא רב.

הקלף המדבר

קלף אחד שכב על צדו שקט ומנמס לכאורה
עד שיצור איש פתהו לדבר בחטף
פתגמים וחקמות יצאו מזה הקלף אחד מביא אחד אחר
או אמר האיש מלמד גדול הנה אם דבר לו קלף
שלוש דגמאות גביא כאן כי שלש הוא מספר המזל שלי
שקט כל כך הנה היה נרנזו ונראה מה טבעך
אם תרצה אותי בשעת כעסי אמר הקלף אתרגז ומיד
התרגז
עכשו אני ארצה למות אמר הקלף והתחיל מת
זבול עף כאילו לבה מפה מתוק וחריות
על זה געגשים אמר הקלף וזו עצמו להתאבדות

קלף משגע בן מזל הרס את מזלו לפי דרכו
לא התניחס להווה שלו לא לעתידו ולא לפי טיבו
אבל מלמד אחד פתה אותו אוי חלשת הקלף
אם קלף ירצה להתאבד ימצא לו איש מצוות אחד

נופל דרך הימים

נופלים דרך הימים מעבר הימים
אל היום האחרון יום הדין –
ימי הבריאה ימי ההלדת –
יום הבריאה יום ההולדה –

יום ההתעברות נופל בדרך אל הימים
כלם בתוך עצמו
עצמו בתוך כל הימים שבתוך עצמו
בקפיצת הדרך המעלה שמכלן
הפך בדרך לכל הימים כלם שיצטברו
נופל דרך הימים.

*

המבט מוגן בדמיון.
וראית האמונת כמעשה
מגנת על החיים כלם

הלשון מוגנת בפנינים ובמרגליות
האצבע בטבעת
מוגנת
והצנאר בענק
(כמו בקמע כל דבר מוגן – גבר על אשה –
צפור על גוזל
בהפקי על מה זה אגו אנכי,
על הפוך עצמי אחד,

בְּשֶׁל זֶה מִתְבַּסֶּה בְּאוֹתִיּוֹת וּבְמִסְפָּרִים
מִתְהוּיִם בְּהִתְהוּוֹת כְּחוֹת).
בְּכָל דְּבַר הַמִּתְהַפֵּךְ הַמוֹגֵן
בְּהַפּוּכּוֹ הַפְּלֵאִי הַקְּסוּם מוֹגֵן
בְּחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת
עַל גֵּן עֵדֶן הַסְּגוּר
בְּמִבְנֵי חַיִּים בִּיּוֹאֲנִטוֹמִיִּים
בְּמִבְנֵי
תִּרְבוֹת זְהִים
אֱלוֹ לְאֱלוֹ וְלִכְל –

סודות יצור

בְּעֵינֵי הַנְּזִיר שְׁלֵי הַמְּאֲמֹנֹת
בְּלֹא כְּלוּם עֵינַיִם אֵינֶן עוֹמְדוֹת
פְּתוּיִים מִתְמַסְחָרִים
חִיוִּנִים פּוֹתִים מִפְתִּים חֲמֻדָּנִיִּים
תְּלוּיִים כְּקוֹף לָבֵן בְּזִנְבוֹ עַל עֵץ
עֲנָף שֶׁל אֵילָן גֶּבֶחַ מִתְנַדְּנִים
בְּטַפְּשׁוֹת קוֹפִית מִתּוֹקָה וּבְחֶסֶד
זְהִירוֹת אֶפְיֵנִי שֶׁל יְצוֹר אֲגָדִי
אֲנִי מוֹסְרֶת אֲמַצְעֵי יְצוֹר בְּרוּחַ
סוֹצִיָּאֲלִיסְטִית גְּאֲמָנָה אֲמִסֵּר כְּמִסֵּר
תְּמַסְרֶת בְּרִיאָה בְּעֵלֶת צוּרָה
מִגְבֶּשֶׁת לֹא נוֹזְלִית לֹא גְמַתְחֶת
כְּחַפְּצִים וְדַמְיוֹת בְּצִלִּיל חוֹלְגֵי יְחִיד
שֶׁל גִּזְּ סוּגֵר לְפָרַח תִּיעֵינִים
נִמְתַּח הַכֹּל בּוֹלֵל הַצִּלִּיל כְּמִסְטִיק
בְּחֶסֶד אוֹפְטִימִיּוֹת מִהֶפֶךְ לְאוֹפְטִימִיּוֹת
שֶׁל וּולֵט דִּיקְנֵי בְּאַלְקִסְטִיּוֹת אֵינְסוֹפִית
הַמְּצַב מֵאֲבָד אֶפְלוֹ צוּרָה חוֹלָה
הוֹפֵךְ לְמִסָּה אֶפֶס בְּנִפְיָה לְאוֹר
בְּמִהִירוֹתוֹ מִמִּהִירוֹת אֵינְסוֹפִית בִּיּוֹלוֹגִית
שֶׁם נְשִׁמְרוֹת צוּרוֹת בִּיּוֹלוֹגִיּוֹת

ותחושות מרפבות יותר ממהירות
קטנות יותר אני הביולוגיה רושם
בהקרבה עצמית קפיטליזם, הקפיטליזם
הקרבה עצמית כנגד החללים הללו
שנצלו סודות יצור כנשק בכסף
חשדות צומחים כפטריות אחר הגשם
כפטריות בגוף מבאיש חשד השם סרחון
המעשים סרחון הנפש סרחון הגוף
לפני האפקים הרחוקים כחלונות
פתוחים לתודעה

היום נושר, מחמרו

אני משאירה את היום פנימית וחיצונית מאחורי
היום נושר, מחמרו נעשים חפצים
איש לא יפגע בה, לכן כלם מתאבדים.
ולו נפגעו הם תחתיה והיה שסולחים.
לקנה בשלגיה מרוגנות בה נקדות פאב.
העקר בריאותה. שמר אותה נהג נכון.
היום כבר אין הנשמה מחפשת ילוד אשה.
ילד, ילד, אליו להבנס, לשכב בעבר.
מה ששכיח הוא לחם, מה שנדיר ענק.
לפעמים מגיעה בזמן ואחד תופסת. לפעמים מאחרת
ומנסה לספר (לעצמה) מה קרה.
הנקמה לא מאחרת לבוא וכי לא יכלת.
ואז יש בה נזקים וכאבים. התמונה. רגע.
הלב עוד רק בלי משפחה. הלב רך יותר.
כמו קוקיה מטילה ביצי רוחה במקום אחר.
עושה אהבה עם עצמה, אצלו שם הנשקה.
דברים מתמוססים פה, מה הם כפרי הקיום האחר.
מה שתוליד הנשמה יחזר, וכמעבר לאחור וימס.

להפך את המתיקות הזאת הבאה מעבר לאור לשמרה.
 לעשות מה שמעבר לאור למוחש, דבר לא בחוץ מבלבל.
 האם הובסה. החשבונות מפזרים והתאריכים.
 האגרופים נקמצים. מה שלא יעשה הזמן – העבודה.
 אותן עליביות, אותו געל, אחרי האבסורד.
 באיזה מקום נולד בהזמנה דגנרט, הזמנה מטעית.
 אחר־כך הילדים באים מהמכונות. מדע.
 היא מחכה בתור, עובדת כמו שנים־עשר חזקה.
 היא יודעת הכל, אין לה אליה גישה, נסיעה.
 אל תהיה, תגיב. אחרת השפוט יפעל עליך
 תמיד רוצים מאתנו שנעשה מעבר לאור פעלה.
 מעבר לאור אלהים נברא. רוקד אז כיצור.
 העלבונות שבים עלוב, לעשות, מקבל כמו סבה
 הסביבה נגועה בתהליכים פנימיים משוים לפנים.
 מעליב מאד, אני אומר לאידיוט, וחושב שמישהו אמר.
 האשה היתה הראשונה. בינתים חל הפוך
 נאותה החושית, התעצמותה, מישהו הפך אותה.
 הגברים אינם מוקלים, גם מתנהגים פנשים מובילות גברים.
 לא טוב לגברים שנעשו נשים ולנשים שנעשו גברים.
 בית הגוף התלכלך בפרץ של איבה, הוא החליט.
 אשה את אשה פוגשת, אגו מול אגו
 אשה גבר פוגשת סופראגו מול איד.
 היית צריכה לעשות את הילדים כמו שצריך.
 אחר־כך המכונות הילדים כמו שצריך.
 מה שקורה עכשו יקרה באפן מתכנן.
 למשל הגאונים ולמשל איש צבא – גנטיות.
 ארץ מוזרה. מוזר זה מה שהפריע לי לגדל. אבל חקו אותי.
 ישראל מחקה את ישראל בסגנון הדבור.
 איפה אנחנו? נהרגו אותנו אחרת הפראים.
 אוי ישראל, אי עדינה כמו סוף היהדות הבא.
 בפנימיותו הוא רוקד כתימני, עוד תרבות נולדה.

אני אהבתי את הגבר שלי, בעיני מלכות השמים נולדה.
דבר לא נחשב בעיני, אני לומדת שלו הועדתי.
כשר סבלנותה של האשה עושה אותה לעבוד הרבה.
הגבר, היצור העדין שאני רוצה, שיוליד מה שרציתי.
לכן אשה שולטת בגבר שיעשה את הילדים שרצתה.
ספרים נקראים כבימיהבינים הפנימיים והשפה
איש לא ינתח אותה, כבד צמחה בה איבה
החי ישב בבית, כשמת מצא בו ילד ישב בו.
כשהיא התחילה אתך היא חשבה שהיא אשה.
כל מה שפרוץ בלהיות חפשי הפר למחלה.
אולי, בגלל זה הוא לא בא אליה שלא תדע.
אשה לבד חפשיה אינה עושה עם גבר אחר.
כשהיא מגלה שהיא ראשונה הוא נעלם.
היא שוקעת לתוך עצמה, דברים לא נגמרים
היא שוקעת לתוך היותה אשה: מה שמצפים ממנה.
אני אשה, היא אומרת, כמו שאתה רוצה, בוא, הילדים.
הבטן מלאה ילדים והילדים נעשים מרצון.
האשה מתאבדת באפן רוחני – במקום אלימותה.
אחר-כך הגבר, מפיקה לו ילדים, לא אני.
ארץ מוזרה, אל תחשב שזה מוסיף לקיומה.
תמיד-היה החבר הרע. המבגר יותר, האונס
המין שהיה חלק ממך היה אצלו בחוץ.
הלכת אחרי סימן המין, מקבל פחות מיום ליום.
הילדות הסתודדו, מתגאות בערותן כנער בזקן.
הנסת, שואל הילד, זה פצע, עונה לעצמו, דם.
כשהוא לא מבין הילדה מתחילה ללעג לעצמה.
הלעג, שהוא חסר-הבנה גברי, מלנה ילדה ואשה.
אשה היתה שתים מבדילה את תודעתה מעצמה.
הגבר, המין השני, היה בעל תודעה אחת, לא מוליד
לו קבלת את מהותה, פיודע מקומך
אבל כשגן-העדן נאבד בגיל 25 – 24 ולא בילדות.
בילדות אתה לוקה בהלם וגדל להפגס לגו-עדן

נכנס ברגל שמאל לגרעדן, הופך הכל לצרה.
 אהבת את זה? או, כמה אהבתי את זה.
 הבצרת, שאנו פוחדים ממנה מאימת
 את לזכות את מקומך ועושה אותו.
 מדבר אל נפשו אחרי ששם לב לתגובה שלו.
 מוצא מציאה בחסכוניות הזאת במקום להבין.
 הם צחקו ממנה, כל־כך צחקו ממנה, בעת תצחק מעצמה.
 היא עושה מה שהם עשו לה במקום אלימות.
 העזיבו את הדעות הקדומות מאחוריהם, תכל על הזמן.
 המאה אחרת עכשו, האנשים נראים קטנים ולא־מוכנים.
 מה אכפת לי, הוא אומר לרופא, בין פה אמות.
 בינתים חיי נצח חיינו במאה אחרת ותכנונו:
 המין מצא עצמו מחוץ לעצמו, צריך לחבר.
 יותר קל היה לעשות לחפץ דבר משלאיש.
 אחרי הגאון נולד, יודע הכל, מלך יפה.
 משחקי ילדים לשפור האינטליגנציה – בלי מין
 המין לא היה מפרק ילד ואותו שוב בונה
 הפסקיאטריה, ירשו את מקומה לומדים עצות
 מדעים חדשים נולדו, היתה זאת מאה טובה
 למודים אחרים ולמדו, מה הוא האדם כמו
 אם למדת שהיה לך סבוי, קבלת עצות נכונות.
 פרט לרב מיכליה היתה הגלכסיה צריכה מקום ליצרו.
 בשוק מוכרים גם תות־שדה, אין זה מקום לכסות עצמך.
 את נגשת, מדברת לנפשה, ומפעלת בשטיפת מח.
 נשים שונאות את עצמן לא עשו גבר ושלט
 נקמת הטבע אכזרית כי לא למד.
 לא היינו אלא למודינו, מעשינו הגנטיים.
 אוצרות הרוח שבזבזו ופזרו בלי הגנה.
 עודני שונאת אותך, לתת הרבה, לקבל תשובה, עלי שתחלה.
 הייתי מול פחדים, האם דברתי בשפה בוטה?
 אפשר היה לא לרדת מהגישה המדרגית ולא להזקין.
 דברתי לנפשי האהובה אחרי הקטסטרופה.

אי אפֿשר הָיָה לְמַחֵק אֶת הָעֵבֶר וּלְהַתְּחִיל מֵהַתְּחִלָּה.
 עַל גִּזְע הָעֵץ חֲרוּתִים שְׁמוֹת: אוֹיְבִים וְאוֹהֲבִים.
 הַנְּקָמוֹת שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ מִגְּפוֹת פּוֹשְׁטוֹת שָׁם.
 לְגֹזֵם בְּזִמְן שְׁפָאוֹת לֹא תִפְלְנָה וּפְרִי יִשְׂרָאֵל
 וְלֹא לְנִסּוֹת לְהַבִּין מַה שֶׁרָגִיל וּפְשׁוּט וְקוֹשֶׁר אוֹתָךְ.
 הַזְכָּרוֹן טוֹב, הַהִתְאַכְזָרוֹת הַנִּפְשִׁית בּוֹ תִפְגַּע.
 הַחֲבָרִים שֶׁהִשְׁתַּחֲרַרְתָּ הֵיוּ כַּפְּסִיכֵי־אֶטְרִים.
 אֶהְבֶּתְךָ, אֶכְזָבוֹ אוֹתָךְ, שְׁנֵאתְךָ, הִשְׁתַּחֲרַרְתָּ, הַתְּנַקְמָתְךָ.
 אָנֹסוּ אוֹתָךְ, הַדְּבִיקוּ אוֹתָךְ בְּמַחְלוֹת מִן.
 שְׁקָרוּ, אָמְרוּ שְׁאֵת הַדְּבִקָתְךָ, וְאָנֹסוּךָ בְּטוֹב לִבְךָ
 אֶל תִּשְׁכַּבִּי שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹנְךָ, עֵבְדֵי בְּרִצּוֹנְךָ
 שְׁמְרֵי עַל מִזְג־אֹיִר פְּנִימֵי בְּרִצּוֹי בְּכּוֹכַב הַזֶּה. כּוֹכַב, אֲנִי
 אוֹמְרַת לָךְ, כּוֹכַב נִדְמָה כְּצִיּוֹן לִיזְצִיָּה.
 הַכּוֹכַב נִהְפֶּךָ לְהִיסְטוֹרִיָּה שֶׁל הַתְּרַבּוּת.
 תִּסְתַּכַּל בְּשֵׁמֶשׁ וּבְשָׁמַיִם, תִּרְגִּישׁ חַי עַל כּוֹכַב.
 מַחֲפֶשֶׁת בּוֹ גִזְעוֹ הַהַפּוּךְ לָךְ כְּלַחֵי בְּכִימָיָה.
 סוּף לְחַלְשָׁה, שְׁמַדְבֶּקֶת אֶת הַזּוּלַת, הַהֶרֶס.
 יִלְדַת כּוֹכְבִים מַחֲפֶשֶׁת יִלְד כּוֹכַב מִתְּאִים.
 חִיָּה כְמוֹ בְּמֵאָה אַחֲרַת, אוֹ שֶׁלֹּא הִיָּתָה, וְהַנִּצְחִית.
 כְּשֶׁאֹיִר רוֹעֵד וְהַאֹיִר מְרַצֵּד וְהַבֶּשֶׁר הַבְּרִיא מִפְּנֵי
 הַהִיפּוּךְ כְּשֶׁהַאֹיִר שׁוֹקֵעַ וְהַאֹר מַעֲקֵם לֹא עָלִיד וְהַבֶּשֶׁר עוֹמֵד
 מִי יֵשׁ כָּאֵן נִשְׂאֵד, אִישׁ לֹא רִצּוֹי פֶּרֶט לְאַמוּנָה.
 הַיִּלְדָּה מְסַדֶּקֶת לְאַכְל, לְהַתְּעַלֵּס, לְהַכִּיד אוֹצֵר רַק אוֹתָהּ.
 בְּעֵין אֲמוּנָה עוֹמֵדֵת אוֹר וְרֵד וְתִדְבֵר לְעֶצְמָהּ.
 תִּרְאֶה לִי מִשְׁהוּ, רַק דְּמוֹת פֶּרֶפֶר זֶה מַה שְׁאֵתָה נוֹתוֹ,
 בְּסִדְר, אִזּוֹ דּוֹפְקִים בְּתַחַת, עַל מַה לְוֹתֵר.
 אֲנִי מְרַגִּישָׁה אוֹתָךְ בְּמִקּוֹם וּמַה שֶׁמִּגִּיעַ לִי.
 עֵכְשׁוֹ אֵתָה בְּמִקּוּמִי, מַה שֶׁאֲעֲשֶׂה לִי לָךְ עוֹשָׂה.
 הַפְּכֶתָ כִּלְךָ אֲנִי עֵכְשׁוֹ אֲנִי אֵתָה, וְאֲנִי
 אוֹהֶבֶת אוֹתִי כְּאֵלוֹ זֶה אֵתָה וְאֲנִי נִשְׁכַּחַת מִלְּבִי.
 כְּכֹלֵב נִכְנָס לְמֵאוּרָה שׁוֹשְׁלֶת־יַחֲסִין לֹא־יְדוּעָה
 מְרִיחַ עֵצִים מִטְּמִין עֲצָמוֹת הַגְּדוּל. אֲבָל אֵתָה

לָשִׁים יָד עַל מִצַּח קוֹדֶחַ, לְבָרֶךְ לֵב רַךְ וּמִיחָד.
 וְאִם הָיִיתָ כְּיֶלֶד אֲצִיל שְׂדָבֶר לֹא יִכְאִיב לוֹ לְמוֹת,
 בְּנֵה גִגִּטִּית מֵהִירָה אֲשֶׁרִי וְטוֹב אֲשַׁמַּח בְּךָ
 וְדִיעַתְנוּ הָיְתָה בְּנִיתְנוּ הַגִּגִּטִּית כְּכֹל מַעֲשֵׂינוּ
 אֲכַל הַגִּעְגּוּעִים עָשׂוּ אוֹתָךְ אֲנִי כְּקִנְרִית
 סְפוּי אַחֲרוֹן לֹא לֵהִיּוֹת בְּלִבְד אַחֲרוֹן הַמַּמִּית
 יֵשׁ דְּבָרִים נִפְסָחִים, דְּרָךְ הַהֶתְבַּגְּרוּת עֲלוּמָה.
 אַתָּה מִתְרַגֵּל לְדָבָר – וְשִׁתִּיקְתָּךְ פְּנִקְדַת הַקְּפִיצָה.
 צְפוּר גִּוְעֵדוֹן הַחֲלוּם, הָעֵיִן הַשְּׁלִישִׁית מְגוֹלַת מְאִימַת
 בְּפִצּוּל בְּכֹל מְמַדֵּי הַזְּמַן הָיִיתָ אִישִׁיּוֹת שְׁלֵמָה עֲצֻמַּאִית.
 כָּקֵשׁ אָדָם בּוֹדֵד מִיִּצָר אָהוּב וְאוֹתוֹ מוֹרִיד.
 הַשְּׁוִיּוֹן יִצַר הַכְּרָה וְדִיעָה שֶׁל הָאֲרָגוֹן.
 הָאָדָם הַלֵּא אוֹהֵב הַפֶּר אֶת הַשְּׁוִיּוֹן.
 חֲכָמוֹת הַיְלָדִים הָיוּ הַגְּאוּנִיּוֹת הַקְּדוּמָה.
 חֲכָמוֹת הַסּוּפְרָמָנִים חֲכָמַת הַמְּלָכִים.
 הָיוּ נֶאֱהָבִים עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, עֲלוּמִים וּבְסוּפוֹ רַע
 הַחֲכָמָה עֵתִיקָה וְלִבּוּשָׁה וְעֶרְמָה מִתּוֹנָה וְהַפּוּכָה.
 אֲלִמּוּנֵי וּמְפָרָסִם גְּשׁוּי וְנִשְׁוִי הוֹלֵךְ וּבָא.
 הַרְגֵשׁ הָיָה מְאֹפֵל אֶת הַיָּדַע כְּמַרְמִיטָה כְּפָרִים.
 הַדַּעַת בְּלִטָּה וְאַתָּה דִּינוֹתְאוּרֵי הַיָּדַע הַחֲכָמִים.
 יִלְדֵי מַעֲשֵׂה הַשְּׁלֵכוֹ לִיאֹר וְהַמַּעֲשֵׂה
 וְיִלְדוֹת הַתְּכָנִית הַשְּׁלֵכוֹ לְחֶלֶל וְהַתְּכָנִית.
 רָצִינוּ שֶׁהַרְגֵשׁ יִהְיֶה עֲמֹק, טְעוֹת לְעוֹף הַחוֹל.
 הַרְגֵשׁ, בְּמִקּוֹם הָאֵשׁ, פּוֹרְנוּגְרָפִיָּה בְּמִקּוֹם מִשְׁחָקִים
 שֶׁלֹּא הָיוּ אֱלֹה אֲלֵא מִשְׁחָקֵי הַמִּין בְּאֲמֻצְעוֹת הַרְגֵשׁ
 וְהַמַּפְתַּח הַצְּבָעוֹנֵי הָיָה הַמַּפְתַּח הַרְגֵשִׁי.
 כָּל הָאֲבוּד הָיָה רַחֵף בְּאוֹרֵי לְמוֹת, יוֹם טְכָנִי מְפָאָר.
 וּמִשְׁחָק הַזְּכָר וְהַנְּקֵבָה לֹא בָּא לְצִוּוֹלִיתְצָיָה.

א. ב. יהושע / התעוררות*

ואיך זה מתחיל? בריח של שוק. כן בריח של שוק. כבר כמה זמן אני אומרת, מה את מריחה? מה זה? ואז אני מבינה. ריח השוק הישן בעיר העתיקה. ריח ערבים, ריח עגבניות, בצל ירוק וחצילים קטנים. ריח בשר נצלה מהבהב באש וריח סלים, ריח קש טרי ובטנים קלויים. וגם ריח גשם. ואחרי הריחות יש גם קולות, קטנים, עמומים, אבל אני מתוך הבור הייתי הולכת ונחלצת אוחות בשמלת החורף של סבתא, סבתא ודוצ'ה, עטופה ברדיד שחור, זקופה וגבוהה, מסתובבת לאט בסימטאות החשוכות, מנקשת במקל גדול, פניה לבנים וערפל שט בין הקמרונות, ואני קופצת משלולית מסתכלת מלמטה בעיני הערבים המכורבלים בעבאיות החומות. ועל הכנסיות, המסגדים ובתי הכנסת מונח צמר לבן, שכבת שלג, ואני רוצה להראות לסבתא, אבל היא לא שמה לב, פניה חיוורים מאוד, מחפשת כל הזמן משהו, הסל שלה עדיין ריק, אבל היא לא נעצרת. אני מושכת במקל שלה, רוצה לעצור אותה ליד חנות ממתקים, אבל היא דוחפת אותי, ממשיכה ללכת, עוברת מסימטה לסימטה, חולפת ליד הכותל המערבי כמו שהיה מקודם, ישן, נמוך, הבתים סוגרים עליו, עולה לרובע היהודי במדרגות עקומות וגבוהות. אם כן, אנחנו לפני מלחמת השחרור. אני מאוד מתפלאת, כי אפילו שהייתי ילדה קטנה כבר היה לי שכל של זקנה. עדיין לא נחרב הכל. אבל סבתא לא מתייחסת אלי כלל, כאילו במקרה נדבקתי לשמלתה. מפעם לפעם היא ניגשת אל אחד הדוכנים למשש איזו עגבניה קטנה, להריח חציל סגלגל, רוטנת בערבית משהו עם המוכרים שצוחקים. שואלת, אבל לא קונה שום דבר. פתאום אני מבינה, לא ירק היא מחפשת אלא בן אדם. ערבי? יהודי? ארמני? ואז התחלתי לבכות, מעייפות, מקור, מהערפל. צמאה מאוד, אבל סבתא לא שומעת ואם שומעת לא איכפת לה, כאילו אני הולכת עם מתה. נמאסתי עליה בבכי שלי. והפעמונים מתחילים לצלצל וגשם יורד, ברד כזה כאילו היו יריות, ואנשים מתחילים לרוץ, וגם סבתא ממחרת, מנופפת במקל כדי להבקיע דרך, מכה על ראשי הערבים שמתרוצצים לפניה וקוראים קריאות, ותוך כדי המהומה היא הולכת ומשתמטת ממני, כבר אינני יכולה לתפוס בשמלתה ההולכת ומתרחקת, באמצע הסימטה שכבר לא היתה סימטה

* מונולוג של זקנה בת 92, מתוך הרומאן "המאהבים", המורכב ממונולוגים של חמש דמויות.

אלא מסדרון של בית. ואני עדיין מיבבת, בלי קול, לא עוד בכי של ילדה
אלא בכי חנוק של זקנה, חרש חרש, מתמוגגת בדמעות. אבל לא הייתי
אומללה, להיפך, כאילו עונג כזה, דרך הבכי אני נחלצת ממה שהו שמזמן
כבר הייתי צריכה להיפרד ממנו, כאילו הולך העולם סביב ונעשה קל
יותר. ואז פתחתי את העינים, רואה את החלון ליד המיטה פתוח קצת,
ולילה שחור וגשם נופל בחוץ, גשם כבד אבל שקט מאוד, כאילו לא מגיע
לאדמה אלא נשאר תלוי. וקר היה. אבל הערפל נעלם, בזאת מיד הבחנתי.
הערפל שכל הזמן היה מכסה את הכל — נעלם.

קמתי ממיטתי ושתיתי כוס מים.

עדיין בוכה —

ואחר כך סיפרו שיום וחצי בכיתי בלי הפסקה ואנשים סביבי דאגו
מאוד, לא הבינו מה קורה לי. אחזו בידי, ליטפו אותי, לא הבינו. כך זה
התחיל, כך שבה אלי ההכרה, מה הכרה? יותר. האור עצמו. יותר אור
ממה שחשבתי עד עתה שהוא האור. עדיין הכרה בלי ידיעות, הכרה
מוארת כזו. נבקעה לאט, נפתחה. ובצהרים של היום השני הפסקתי לבכות
כאילו מנגנון הבכי נשבר. וכשהביאה האחות את ארוחת הצהרים אני כבר
ידעתי מה שהם לא ידעו עדיין. חזרתי. אני פה, אני כבר יכולה לזכור את
הכל. הכל מוכן. חסר רק השם שלי. רק את השם שלי צריך מישו להזכיר
לי ואת השאר אני תיכף אמצא. חייכתי אל האחות והיא חייכה בחזרה,
קצת נבהלת, קצת מופתעת שאני כבר מחייכת ולא בוכה. אמרתי לה;
מה שמך ילדתי? והיא ענתה: איריס. ומה שמי? שאלתי. שמך?... היא
התבלבלה לגמרי, חשבה שאני משגעת אותה. שמך?... והיא התקרבה אל
המיטה, מחפשת למטה בין הסורגים איזו פתקה, מציצה בה ואומרת לי
בלחש כמתביישת. כתוב כאן, ארדיטי.

ורק זה היה חסר לי לשמוע את השם והראש נפתח לי. הפתקה היתה
תלויה כל הזמן על המיטה ואני, טיפשה שכמוני, לא ראיתי. עכשיו ידעתי
מי אני ונזכרתי גם באחרים. בבת אחת הבנתי הכל. סחרחורת אחזה בי
מכל הידיעות שחזרו אלי. אמא, אבא, שאול וגבריאלי, מדינת ישראל,
גולדה, הביתה, המפרץ, ניכסון ו"ידיעות אחרונות", החיפושיות וגב' גולד-
ברג השכנה, המוריס הקטנה שלי ובת הדודה מרגלית... הכל הכל התחיל
לשטוף אותי במהירות, רק דבר אחד לא ידעתי, מהו המקום הנחמד הזה
שבו אני שוכבת, החדרים הלבנים, הגינה והעצים היפים בחוץ, ומי הנערות
החמודות שמסתובבות סביבי. הרי אינני מתה, וזה לא העולם הבא.

ירדתי מהר מן המיטה ושאלתי על הבגדים שלי ומלמדת קטנה הלכה
והביאה אותם. ושתי בנות בחלוקים נכנסו לחדר וכשראו אותי מתלבשת
במהירות כמעט רצו לצעוק. הפחדתי אותן. הן הבינו שמהו קרה לי.
אחר כך תיארו את השינוי — האור חזר לעינים. כל המבט שלי השתנה.

וכמה הייתי מאושרת. הנה, חירות ושמחה, הייתי מתלבשת ושרה, וכל דבר סביבי היה מעניין נורא. שמות הזקנות שהציגו את עצמן, "מעריב" ישן שהיה מונח על אחד השולחנות. רציתי לטרוף אותו. מיד התחלתי לקרוא, כי אני ידועה בציבור כקוראת עיתונים נלהבת. וכבר ראיתי; יש דברים מעניינים מאוד, שחיתויות גדולות וחדשות.

הראש היה מתבלבל —

והשמועה על התעוררותי כבר פשטה במהירות. אל החדר באו המנהלת והמזכירה, מאוד נרגשות, הובילו אותי מיד אל חדר ההנהלה. קראו לרופא שהתחיל לבדוק אותי, והן צחקו ואני צחקתי. זהו, התעוררתי, אמרתי, עכשיו תספרו לי את הכל.

והן סיפרו, סיפור מפחיד. איך הביאו אותי אליהם לפני כמעט שנה, בלי הכרה, כבר התיאשו ממני לגמרי. ואולי עשרה חודשים אני כמו צמח כזה, לא מכירה אף אחד, לא מזהה אפילו את עצמי. מדברת כמו תינוקת, רק שטויות, הזיות, לא מתקשר לשום עניין.

והיתה שם מונחת על השולחן חפיסת סיגריות ונוכרתי שהייתי גם מעשנת וגם נהנית מזה הנאה גדולה וביקשתי רשות לקחת אחת וכך הייתי יושבת מולם בכורסה ומעשנת סיגריה אחר סיגריה. ממש תחיית המתים. שומעת את כל הסיפורים על עצמי ועל המדינה בערבוביה שלמה. ראשית כל המלחמה, לא ידעתי שהיתה עוד מלחמה ואיך הפתיעו אותנו הארורים כיום כיפור בלי בושה. והן היו נהנות לספר לי על המלחמה, אחת היתה מפסיקה את השניה וגם הרופא היה מוסיף משלו. מתארים את כל הצרות, דברים איומים וגם על הממשלה שבגדה. מי היה מאמין שכל זה קרה כשאני שוכבת מטומטמת במיטה. ואני מעשנת סיגריה אחר סיגריה ואוספת עוד סיפורים, עוד צרות, עוד מתים. לא שבעה, וריח עשן הסיגריות מתערב בריח התותחים. והשמועה שקמתי לתחיה כבר ערשה לה כנפיים. אחיות, פועלות ניקיון, פקידים מציצים מבעד לדלת כדי להסתכל בי, מחייכים אלי בנעימות וחלק אף מציגים את עצמם, לוחצים את ידי כאילו היו מכרים ותיקים. אנשים שהכירו אותי כל הזמן ואני לא ידעתי עליהם דבר. אנשים חביבים ומסורים. ואני בינתיים שואבת עוד פרטים, אפילו שהן כבר מתחילות להתעייף ממני. עכשיו אני מתחילה לחקור לגבי המחירים, בכמה עלו המחירים. כמה, למשל, עולה עכשיו רוטל עגבניות ובכמה אפשר לקבל חצילים טובים. כלומר, מה עשתה המלחמה בשוק.

וכך עוברים יומיים של שמחה והתעוררות. אני מדביקה את כל העולם בעליצות של הלידה השניה שלי. מסתובבת בין המחלקות השונות, קושרת היכרויות חדשות עם זקנים וזקנות, רופאים ואחיות. שואלת שאלות ומקבלת תשובות. כל הזמן מפטפטת יותר ויותר כאילו צריכה למלא שק שהתרוקן. ובלילות גם הייתי מסתובבת, משוחחת עם השומרים והאחיות

של משמרת לילה, לא הייתי ישנה כמעט, רק מנמנמת קלות ומיד מתעוררת כי פחדתי שוב לאבד את ההכרה.

הרופאים היו נזופים בי, אבל מחייכים —
וכבר צריך לחשוב על שיבה הביתה —

ואז הוציאו את התיק שלי ובהיסוס ובוהירות התחילו לספר לי עליו. הנכד שלך — גבריאל. לא ידעתי שהוא שב פתאום לארץ. חודש לאחר שהביאו אותי לפה כבר הופיע. הו, האלוהים, בשביל מה?

דעתי חלשה כששמעתי על בואו. כנראה החוורתני עד מאוד, כי מיד הביאו לי ולריאן להרגיע אותי, רצו אפילו להשכיב אותי.

גבריאל חזר! כבר עשר שנים הוא מסתובב בעולם ולא רוצה לחזור, ופתאום הוא שב. רק אני מאבדת את ההכרה והוא כבר פה. מביא אפילו רופא מפורסם, מומחה למאבדי הכרה, לבדוק אותי, כדי לדעת כנראה מתי אגווע לגמרי. מביא גם עורך-דין להתרשם ממני. עושים קונסיליום ליד מיטתי.

מתעניין בירושה, אם כן, הנכד הזה.

עכשיו אני משתגעת. הפרטים לא ברורים, כאילו כולם איבדו את ההכרה, הכל מבולבל. בהתחלה היה מופיע כאן יום יום, יושב ליד מיטתי ומנסה בכוח לדובב אותי, מחכה לביקור הרופאים, מציץ במסמכים הרפואיים והולך. אחר-כך בא לעיתים רחוקות ולביקורים קצרים, אפילו לא ניגש למיטה אלא הולך ישר למשרד, מוציא בעצמו את הכרטיס, מסתכל בזעף ונעלם. אבל מאז המלחמה לא נראה כלל, נעלם. נבהל וברח.

לעומת זאת התחילו לטלפן כדי לדעת אם חל במצב שינוי, ופעם אחת הופיע כאן לאחר המלחמה איש אחד, מבוגר, עם זקן גדול, כולם זכרו את הזקן (אבל מי זה? מי זה?), אמר שהוא קרוב שלי, דיבר בהיסוס, עמד ליד מיטתי והסתכל בי ארוכות, התעניין אם גבריאל הופיע כאן. יותר משאיכפת היה לו עליי מחפש היה אחרי גבריאל.

סיפור של בלשים —

יעשו מזה עוד סרט —

פתאום אני עצובה. לא עוד האושר של ההתעוררות מן הימים הראשונים, אלא מצוקה ודיכאון. העיתונים מלאים קדרות. עכשיו אני תופסת כמה קשה היתה המלחמה. גבריאל חזר מפריז ואני לא היכרתי אותו וכנראה התייאש וחזר. ובינתיים צריך לחשוב על שיבה הביתה, לחסל את החשבונות, לשוב אל העולם, צריך לפנות את המיטה, יש זקנים אחרים שמאבדים את ההכרה כל הזמן, ולא רק זקנים. אני מטלפנת הביתה. אבל הטלפון מנותק. מטלפנת לעורך-דין, אבל הוא יצא למילואים. מזמינה טכסי ונוסעת הביתה, ובחוץ ערפל נורא וגשם ובוץ וקדרות. אני באה לבית

והדלת סגורה. השכנה גב' גולדברג, האשכנזיה המרשעת, יוצאת לראות מי שם, וכמעט מתעלפת כשהיא רואה אותי.

אני נכנסת לדירתה ושומעת את הסיפור שלה. היא שמצאה אותי חסרת הכרה וקראה ל"מגן דוד אדום". היא שכתבה לגבריאל על מחלתי, איך מצאה את הכתובת, חיטטה בניירות. היא הצילה אותי. ואמנם הוא בא והתגורר בבית עד למלחמה. וביום הראשון — נעלם ולא שב עוד. לאחר כמה זמן הופיע אדם מבוגר בעל זקן, שוב הזקן הזה שרודף אחרי, בא לחפש את גבריאל, רצה להיכנס הביתה, לפרוץ את הדלת, אבל היא אמרה שתקרא למשטרה. היא עמדה על המשמר.

צריך היה לקרוא למסגר לפרוץ את הדלת, כי מפתח לא היה לא לי ולא לגברת גולדברג, הכל לקח גבריאל. הבית מוזנח, מלא קורי עכביש, במטבח כלים מלוכלכים עם שיירי מזון שהפך לעובש נורא. הרבה קופסאות שימורים, והרבה כלים. הוציא את כל הסרוויסים מהארונות כדי שלא יצטרך לשטוף כל יום את הכלים. מקקים רצים בחירות גמורה בבית ואפילו עכברון שנולד שם מתוך האשפה מסתכל בי בחוצפה מאחת הפינות שלו, לא בורח אפילו.

סימניו של הנכד בכל מקום. מפוזר גדול כבר היה בקטנותו, אבל עכשיו שילח כל רסן. חולצות שלו תלויות ליד השמלות שלי, לבנים מלוכלכים על הכסאות, גרביים בחדר האמבטיה. עיתונים ושבועונים צרפתיים מלפני המלחמה. מזוודה שלו פתוחה על אחת המיטות. הכל מונח כאילו יצא רק לשעה קלה.

גברת גולדברג הביאה לי משהו לאכול, גפילטה-פיש שבישלה לערב שבת. ואני לא זכרתי שערב שבת כבר. שנה תמימה הייתי מחוץ לזמן. היא מסתכלת חרש במהומה שבבית, מתה מסקרנות, רוצה היתה להישאר קצת, אבל אני מסלקת אותה בעדינות. הערב יורד במהירות. ואני עדיין מחפשת איזו פיסת נייר כדי להבין משהו. כמה נורות היו שרופות והייתי צריכה להדליק לי נר כדי למצוא את דרכי בין החדרים.

ופתאום שוב הבדידות הנוראה הזאת של השנים האחרונות. עכשיו אני מבינה למה איבדתי את ההכרה. בא לי חשק לאבד אותה שוב. אסור היה לעזוב את ירושלים, אפילו לא נשאר איש במשפחה. אסור היה לנתק קשרים. עוון וחטא. אני מנסה לטעום מהקציצות ומקבלת בחילה מהמתי-קות. רוצה להקיא. מתי סוף סוף ילמדו לבשל האשכנזים? יושבת במטבח בין הצלחות המלוכלכות, בין שיירי המזון של הנכד ואוכלת את הקציצות, מכריחה את עצמי, שלא תתקוף אותי חולשה, אוכלת ודמעות נושרות על המזלג. ובחוף — סופה, חורבן.

אם כן, הוא היה פה. איך הוא נראה? יא, ריבון עולם. לאן נעלם? אולי הוא מת, אולי גם הוא שוכב חסר הכרה. ואיך מוצאים את בעל

הזקן? צריך להתחיל עכשיו לברוק כל דבר בבית, כל סימן, אולי יימצאו עקבות. אני מניחה את הצלחת המלוכלכת בכיור, לא יכולה אפילו לשטוף. ליכלך כך את הבית, למד מהצרפתים את הליכלוך. לוקחת את הנר ושוב סובבת בבית החצי מואר, חצי חשוך, בודקת בארונות וכמיטות, על כולן הוא שכב, מחפשת מתחת לסדינים.

לבסוף אני מתעייפת, לובשת כותונת לילה ועולה על מיטתי שגם בה הוא שכב. הסדינים משומשים, אבל אין לי כוח להחליף אותם.

הלילה הראשון בבית לאחר שנה. מי היה מאמין שכך יקרה לי. מוטב היה למות. הגשם מצליף על החלונות. חורף קשה. הדלתות חורקות בבית, ואיזו רוח נכנסת ממקור לא ידוע. אני שוכבת בעינים פקוחות. מעולם לא פחדתי מהבדידות, אני ידועה בציבור כגיבורה, אבל אף פעם לא שכבתי באי סדרים כאלו. ואז אני שומעת רחש בתריס הסמוך, כאילו מישוהו נכנס דרך החלון. חשבתי רק רוח, אבל אני שומעת צעדים קלים. הוא שם, אני חושבת לעצמי. ובאמת דלת חדרי נפתחת וילד נראה בפתח, מסתכל פנימה. מה זה, כאילו גבריאל נהפך חזרה לילד, ושוב הוא מסתובב בבית כמו לפני עשרים שנה, כשהיה מסתבך בחלום רע והיה מתחיל להסתובב בבית, משתדל להעיר אותי.

אוי לי, הנה שוב אני מאבדת את ההכרה. שלום לך זקנה. הפעם כבר לא תתעוררי. אבל הילד היה ממשי, עומד בפתח החדר, מואר באור הנר שבמסדרון, לא הזיה, אחר סגר את הדלת והלך משם, פותח עוד דלתות וסוגר אותן, פותח וסוגר, ולבסוף הדלת הראשית נפתחת.

אני קמה במהירות, וכמו שאני בכותונת לילה, בלי חלוק, יוצאת למסדרון, רואה איש מבוגר, זר גמור, עטוף במעיל פרווה גדול, זקנו בהיר, הנה, בעל הזקן הזה שוב ירד מן השמים, ולידו הנער שפתח את דלת חדרי, אני מרגישה שהוא ערבי, אני ממש יכולה להריח אותם, ריח חצילים, שום ירוק וקש טרי, זה אותו הריח בדיוק שעורר אותי.

סילביה פלאת / בואה של תבת־הדבורים

הזמנתי את זאת, את תבת־העץ הנקיה הזאת
מרבעת ככסא וכמעט כבדה מכדי להרימה.
הייתי אומרת שזה ארון מתים של נוס
או של תינוק מרבע
אם לא היתה בה כזאת מהומה.

התבה ועולה, היא מסכנת.
עלי לחיות אתה במשך הלילה
ואיני יכולה להתרחק ממנה.
אין חלונות, כך שאיני יכולה לראות מה יש שם בפנים.
יש רק רשת מגן קטנה. אין יציאה.

אני שמה עיני ברשת.
היא חשוכה. חשוכה,
עם ההרגשה הרוחשת של ידים אפריקניות
זעירות ומכונצות ליצוא,
שחור על שחור מטפסות בכבדות ובכעס.

איך אוכל לשחרר אותן?
יותר מכל הרעש הוא זה המצמית אותי
ההברות הבלתי־מוכנות.
זה כמו אספסוף רומאי,
קטנים, כשהם אחד אחד, אבל אלי, ביחד!

אני מאזינה לקטיניית זועמת.
אינני קיסר.
פשוט הזמנתי תבה של מאנזאקים.
אפשר לשלח אותם בחזרה.
שימותו. איני חייבת להאכילם. הם שלי.

אני תוהה עד כמה רעבים הם.
אני תוהה אם ישקחו אותי
אם פשוט הייתי פותחת את המנעולים ועומדת בצד
והופכת לעץ.
שם עצי הנוי, שדרותיהם הבהירות,
ושמלניות הדבדבן.

הם עשויים להתנפר לי מיד
בחליפת הירח וצעוף ההלנה שלי.
אינני מקור של דבש
למה שיקבואו אלי?
מחר אהיה אלהים המתוק, אשחרר אותם.

התבה ארעית בלבד.

תירגמה מאנגלית טובה רחן־מוקד

ואלאס סטיבנס / שבעה שירים

בריאותיו של צליל

אילו הייתה שירתו של X מוסיקה,
כך שהייתה באה אליו מאליה,
ללא הבנה, מתוך הקיר

או בתקרה, בצלילים שלא נבחרו,
או נבחרו במהירות, בחירות
שהייתה היסוד שלהם, לא היינו יודעים

ש-X הנו מכשול, אדם שהוא
עצמו בדיקנות מגזמת, ושיש מלים
שמוטב להן בלי מחבר, בלי משורר,

או עם מחבר נפרד, משורר שונה,
ספיח של עצמו, נכון מעל
לבינה, אדם מלאכותי

ממרחק, פרשן משוני, יצור
של צליל, שאין לגשת אליו באמצעות
הגזמה פלשהי. ממנו, אנו לוקטים.

אמרו ל-X, שהדבר איננו דממה מלכלכת
שהבהרה. הוא דממה שלכלכה יותר.
הוא יותר מחקוי בשביל האזן.

חסר לו סבוך מרומם זה.
שיריו אינם מן המחצית השנייה של החיים.
אין הם עושים את הגלוי-לעין קצת קשה

לראייה, אף אין הם, בהדהודם, ממתחים את המוח
על קרניים מיחדות, כשלעצמן ממתחות
באמצעות הפריטים הספונטאניים של הצליל.

אין אנו אומרים את עצמנו כך בשירים.
אנו אומרים את עצמנו בהכרות מתרוממות
מן הרצפה, מתרוממות בדבר שאיננו מדברים.

כאוס בתנועה ושאינו בתנועה
הו, לו הייתה רוח צולפת זו משהו יותר
מרוחו של לודוויג ריכטר...

הגשם נתך. יולי. ברוק
יש ורעם מעבה ביותר.

זהו ספקטאקל. תמונה 10 נעשית ל-11
בסדרה X, מערכה רביעית, נכו'.

אנשים נופלים מחלונות, עצים מתמוטטים,
קיץ משתנה לחרף, הצעירים מזקינים,

האוויר מלא ילדים, פסילים, נגות
ושלג. התיאטרון סובב סחור-סחור,

מתנגש בכנסיות חרשות-אלמות ורכבות אופטיות.
זמרות הסופראנו העבות ביותר שרות שירי סלמות,

ולודוויג ריכטר, שלומיאל נסער,
אבד את הכל, שבו היה כלול,

יודע תְּשׁוּקָה בְּלִי אוֹבִיִּקֵט לַתְּשׁוּקָה,
כְּלוּ מִחַ וְאַלִּימוֹת וְשׁוֹם דְּבַר מְרַגֵּשׁ.

הוא יודע, שְׁשׁוֹב אֵין לוֹ דְּבַר לַחֲשֵׁב עָלָיו,
כְּמוֹ הָרוּחַ הַצּוֹלֶפֶת בְּכָל דְּבַר בְּבַת־אֶחָת.

הַמְנוִיעַ לְמִטְאֵפוֹרָה

נְעִים לָךְ תַּחַת הָעֵצִים בְּסֶתֶר,
מִשׁוֹם שֶׁהַכֹּל מֵת לְמַחְצָה.

הָרוּחַ נֶעֱה בֵּין הָעֵלִים כְּבַעַל־מֹם
וְחֹזֶרֶת עַל מַלִּים לְלֹא־מוֹבָן.

בְּדֶרֶךְ זֶה עֲצָמָה הֵייתָ מְאֹשֶׁר בְּאֲבִיב
בְּחֻצָּאֵי הַצְּבָעִים שֶׁל רִבְעֵי הַדְּבָרִים,
הַשָּׁמַיִם הַבְּהִירִים קֶצֶת יוֹתֵר, הָעֲנָנִים הַנִּמְסִים,
הַצִּפּוֹר הַבּוֹדֵדָה, הַיָּרֵחַ הָאֶפֶל –

הַיָּרֵחַ הָאֶפֶל מְאִיר עוֹלָם אֶפֶל
שֶׁל דְּבָרִים שֶׁלְעוֹלָם לֹא יִגִּיעוּ לְהַבְעִה מְלֵאָה,
בּוֹ אַתָּה עֲצָמָךְ לֹא הֵייתָ לְגַמְרֵי עֲצָמָךְ
וְלֹא רְצִיתָ אֵף לֹא חִיבָתָ לְהִיוֹת;

תָּאֵב לְהַתְרוֹנְנוּיּוֹת שֶׁל תְּמִוּרוֹת;
הַמְנוִיעַ לְמִטְאֵפוֹרָה, מִתְכַּוֵּץ מִפְּנֵי
הַכְּבֹד שֶׁל הַצְּהָרִים הָרֵאשׁוֹנִיִּים,
הָאֶלֶף־בֵּית שֶׁל הַהִיוֹת,

הַמְנוֹג הָאֲדַמְדָם, הַפְּטִישׁ
שֶׁל אָדָם וְכַחַל, הַצְּלִיל הַקָּשָׁה –
פְּלִדָה כְּנֶגֶד רִמּוֹ, הַבְּהַק הַחַד,
הֵיא הַחִיוּנִי, הַיָּהִיר, הַפֵּאטְאֵלִי, הַשְּׁלִיט.

הַבַּיִת הָיָה שָׁקֵט וְהָעוֹלָם הָיָה רָגוּעַ
הַבַּיִת הָיָה שָׁקֵט וְהָעוֹלָם הָיָה רָגוּעַ.
הַקּוֹרָא נִהְפֵּךְ לַסֵּפֶר; וְלֵיל הַקִּיץ

הָיָה כְּמוֹ הַהוֹנָה הַמּוֹדַעַת שֶׁל הַסֵּפֶר.
הַבַּיִת הָיָה שָׁקֵט וְהָעוֹלָם הָיָה רָגוּעַ.

הַמַּלִּים נֶאֱמְרוּ כְּאִלוֹ לֹא הָיָה שׁוֹם סֵפֶר,
אִף כִּי הַקּוֹרָא רוֹכֵן הָיָה עַל הַדָּף,

רָצָה לְרַכּוֹן, רָצָה מְאֹד וּבִיּוֹתֵר לִהְיוֹת
הַמְּלַמֵּד אֲשֶׁר לְגַבְיֵוֹ סִפְרוֹ הוּא אִמֶּת, לְגַבְיֵוֹ

לֵיל הַקִּיץ הוּא כְּמוֹ שְׁלֵמוֹת שֶׁל מַחְשָׁבָה.
הַבַּיִת הָיָה שָׁקֵט מְשׁוֹם שְׁחִיב הָיָה לִהְיוֹת.

הַשָּׁקֵט הָיָה חֶלֶק מִן הַמּוֹבָן, חֶלֶק מִן הַמַּחְשָׁבָה:
הַגִּישָׁה שֶׁל הַשְּׁלֵמוֹת אֶל הַדָּף.

וְהָעוֹלָם הָיָה רָגוּעַ. הָאִמֶּת בְּעוֹלָם רָגוּעַ,
אֲשֶׁר בּוֹ אֵין מוֹבָן אַחֵר, הִיא עֲצָמָה

רָגוּעָה, הִיא עֲצָמָה קִיץ וְלַיְלָה, הִיא עֲצָמָה
הַקּוֹרָא הִרְכּוֹן עַד מְאַחֵר וְהַקּוֹרָא שָׁם.

תִּירְגַם מֵאֲנִגְלִית מַחְתִּימוֹ אֲרֵנוֹן

כִּפּוֹר לֶחֶם יִבְשָׁה
זֶה שׁוֹה לְחַיִּים בְּאֶרֶץ טְרָגִית
לְחַיּוֹת בְּזִמְנֵן טְרָגִי.
הַבֵּט עִתָּה בְּצוּקִים הַהֲרָרִים, הַמְשַׁפְּעִים,

והנהר הנוגח דרכו מעל לאבנים,
הבט בבקתות של אלה השוכנים בארץ זו.

זה היה מה שצירתי מאחורי כפר הלחם
על הסלעים אפילו לא נח השלג
האדנים לארד הנהר והאנשים היבשים האפויים-
חומים כמו הלחם, החושבים על צפרים
עפות מארצות לוחטות וחופי חול חומים.

צפרים שבאו כמו מים עכורים בגלים
זורמות מעל הצוקים, זורמות מעל השמים,
כאלו היו השמים זרם שנשא אותן,
שטח אותן כמו גלים המשתטחים על החוף,
בזה אחר זה שטף וקשף את ההרים.

היתה זו הלמות תפים ששמעתי
זה היה רעב, היו אלה הרעבים שבכו
והגלים, הגלים היו חילים בתנועה,
צועדים וצועדים בזמן טרגי
מתחתי, על האספלט, מתחת לעצים.

היו אלה חילים שצעדו על הצוקים
ועזין באו הצפרים, באו בלהקות של מים,
מפני שהיה זה אביב והיה על הצפרים לבוא.
אין ספק שהיה על החילים לצעד
ועל תפים לרעם, לרעם, לרעם.

שני דברים בעלי טבעים מוגדים נראים כתלויים

שני דברים בעלי טבעים מוגדים נראים כתלויים
זה בזה, כשם שגבר תלוי
באשה, יום בלילה, המדמה

במצאיאותי. זה מקור התמורה.
חרף ואביב, אוגדים קרים, חבוקים
וכבר פריטי ההתלהבות פורצים.

המוסיקה שזקעת על השקט כמו תחושה,
תשוקה שאנו מרגישים, לא מבינים.
בקר ואחר צהרים לפותים יחדי

וצפון ודרום הם זוג מהותי
ושמש וגשם לשון רבים, כמו שני אוהבים
המהלכים באחד בקר שבגופים.

בבדידות חצוצרות הבדידות
אינן מהדהדות בדידות אחרת;
מיתר קטן מדבר בעד קהל קולות.

המשתתף משתתף בדבר המשנה אותו.
הילד הנוגע מקבל את אפיו מן הדבר,
מן הגוף בו הוא נוגע. הקברניט ואנשיו

הם אחד והמלח והים הם אחד.
לך, הו מלוי שלי, ידי שלי, עצמי שלי
בעקבות אחות ונחמה, אח וענג.

מתוך "הערות לקראת מבדה עליון"

כוס המים

זה שהזכוכית תמס בחם
זה שהמים יקפאו בקר
מוכיח שעצם זה הוא רק מצב
אחד מרבים, בין שני קטבים. כך
במטאפיסי, קימים קטבים אלה.

כָּאן בְּמִרְכְּזוֹ עוֹמֶדֶת הַכּוֹס. הָאוֹר
הוּא הָאֲרִיזָה הַיּוֹרֵד לְשָׁתוֹת. שָׁם
וּבְמִצֵּב הַהוּא, הַכּוֹס הִיא בְּרָכָה.
מְאֻדְמִים הֵם טָפְרִיו וְעֵינָיו מְאֻדְמוֹת
כְּשִׁיּוֹרֵד הָאוֹר לְלַחֵלֵחַ אֶת מְלַתְעוֹתָיו הָאֵימוֹת.

וּבְמִים נְעוֹת סָבִיב אֲצוֹת
וְשָׁם וּבְמִצֵּב אַחֵר – תְּשֻׁבְרוֹת הָאוֹר,
הַמְטֵאֲפִיִּסְיָקָה, הַחֲלָקִים הַפְּלֵאֲסֵטִיִּים שֶׁל שִׁירִים
מִתְרַסְקִים אֶל הַמְחֻשְׁבָּה – אֲבָל, יוֹקוּנְדוּס הַשָּׁמֶן, דּוֹאֵג
לְמָה שֶׁעוֹמֵד כָּאן בְּמִרְכְּזוֹ, לֹא הַכּוֹס,

אֲלֹא בְּמִרְכְּזוֹ חֵינּוּ, זְמַן זֶה, יוֹם זֶה,
זֶהוּ מִצֵּב, אֲבִיב זֶה בֵּין הַמְדִינָאִים
הַמְשֻׁחָקִים בְּקִלְפִים. בְּכִפּוֹר הַיְלִידִים
מִיֵּשְׁהוּ יִצְטָרֵף עוֹד לְגִלוֹת, בֵּין הַכְּלָבִים וְהַגְּלָלִים,
מִיֵּשְׁהוּ יִצְטָרֵף לְהַמְשִׁיף לְהַתְמוֹדֵד עִם רְעִיוֹנוֹתָיו.

תִּירְגַּמָּה מֵאֲנֻגְלִית טוֹבָה רַחֲוֵי־מוֹקֵד

אלזה לסקר-שילר / שלושה שירים

צער עולם

אני, רוח המדבר הלוהטת
הצנתי ונהייתי לגוף.

היכן השמש שתוכל להמס אותי
או הברק שישר אותי.

אביט עכשו: פני ספינקס מאבן,
זועמת אל כל הרקיעים.

האמנתי בכח הלהט שלי.

באב אחר כך

אתה עוד זוכר, כששכבתי חולה
כל כך עזובת אל –
ובאת
זה היה ביום סתו
הרוח נשבה חולה דרך הסמטאות.

שתי עיני מת קרות
לא היו מענות אותי
בעיני הספיד שלך
שתי האגדות הבוערות.

שירי השקט

לבי זמן עצוב
המתקתק בלי קול,

לאמי כנפי זהב
שלא מצאו עולם.

הקשיבו, אמי מחפשת אותי
אצבעותיה אורות ורגליה חלומות נוודים.

מזגי אויר עם משבי תכלת
מחממים את תמונותי

תמיד בלילות
אשר ימיהם עוטים את כתר אמי.

ואני שותה יין שקט מתוך הירח
בבוא הלילה בודד.

תרגום מגרמנית יהודה עמיחי

א. דורית / טַבָּט

בְּלֵילָה שְׂכַח לְרַכֵּס לֵילוֹ בְּתָרִים
וְהִירַח כְּסִיוֹט דּוֹלֵק בְּגִבָּה
שָׂרַף אֶת פְּגוּמֵי הָאִישִׁיּוֹת.

הָאֶצְבָּעוֹת הַפְּסִיכּוֹלוֹגִיּוֹת סָחְטוּ
צְלוּמִים, צְלִיל דֶּק וְרִיחַ מְטֹשֶׁשׁ
וְחִלִּיפַת בְּשׂוֹר אַחַת,
חִלְפָה עַל פְּנֵי חֵלוֹן הָרְאֹהָ וְנִתְמַתְחָה,
וְהַפְּרוֹפִיל חֲתָף,
וְגַם כְּלָבִים וּמְכַשִּׁידִים וּמוֹנִיּוֹת
עַל פְּנֵי אוֹתָהּ שִׁמְשָׁה חִלְפוּ בִיעָף.

הַחֲצִים בְּמַפַּת הַצְּמֵתוֹת שֶׁבְּפִסִּים
מְכַנְנִים עַל בֵּית קְבָרוֹת לְחִלִּיפּוֹת,
מְחִלִּיפָה לְחִלִּיפָה הֶלֶף לוֹ
וְגֵלָה, שֶׁהַחִיּוֹן גְּמַתַּח בְּזוּי יוֹתֵר
וּמְבַדָּח.

פְּרָטִים עַל הָעוֹלָם סָפְקוּ לְחִלִּיפָה
בְּפֶרוֹזְדוֹרֵי עוֹלָם שְׁלֵשׁ,
תַּחֲבוּלוֹת אֲנוּשִׁיּוֹת תַּרְגָּמוֹ לְמִשְׁפָּטִים
בְּסַפְרֵיּוֹת וְקַטְלוֹגִים.
כְּשֶׁלְּאַחַר שָׁנִים זָנַק מֵהַפְּסָא
לְמַתַּח אֶת בְּרָכְיוֹ שֶׁנִּתְאַבְּנוּ בִּינְתִים,
וְלִגְלוֹת בְּחִלִּיפָה הַמְּכַבְּדָת
חֲתָף בְּצִנְאָרוֹן וְכִתְּם בְּשׁוּלִים.
הַהֲתַנְסוֹת טוֹבָה יוֹתֵר מֵעֲקֻשְׁנוֹת טַפְּשִׁית, גַּם מִבְּשׂוֹר,
קָלַל בּוֹ קוֹל, וְאָז
פְּקָקֵי חוֹשִׁיוֹ חִלְצוּ

והעולם פָּרץ דָּרְכוּ פָּיִם נוֹרָא,
וְכָל חוֹשִׁיוֹ נִתְבַּלְּבוּ בְּתַפְקִידִים
וְשׁוֹב עֵבֶר תִּמְוָרָה.

הַיָּם הַפֶּף לְדָם
הַדָּם זָרֵם כְּחוֹל
וְאֵת מְבוֹכְתָם שֶׁל הַחוֹשִׁים לֹא יָכוֹל לְסַבֵּל.

אֵיךְ הַלִּילָה
אֵיךְ פְּסִיּוֹט אֵיךְ בְּגִבָּה
שָׂרָף אֵיךְ אֵת אֵיךְ הָאִישִׁיּוֹת.

מִיּוֹם שֶׁנִּתְנַסָּה בְּמַחְשָׁבָה הָאֲדִישָׁה
מִצַּב הָאֵהָבָה הַפֶּף מְרַגֵּז
וְהַחוֹשִׁים שֶׁשָּׁחֲקוּ בְּמַרְגִּישִׁים,
וְאֲנָשִׁים,
תַּעֲבֹב אֵת תַּעֲבוּבוֹ
וְאֵת חֲלֹשַׁת אֵהָבָתוֹ
שֶׁנִּתְעַקְּשָׁה לְכֹלֵא אוֹתוֹ בְּכְלוּב אִישִׁיּוֹתוֹ.

וְהִזְרַח שֶׁפְּסִיּוֹט דָּלֵק בְּגִבָּה,
וְשֶׁהִזְרִיק לוֹ מִשְׁנֹאוֹת לְרֹאשׁ בְּמַחְטֵי קַרְנָיו,
וְשֶׁנָּעַץ אוֹתוֹ לְנִצָּח בְּאֲקֻלִּים הַסְטָטִי,
וְשֶׁנָּעַץ לוֹ לְהַמִּיר שְׁקִילוֹת אַחַת בְּעוֹד אַחַת.

אֵת הַסְדִּינִים הַלְּבָנִים גָּלֵל בְּבִקְרָה,
אֵת הַסְדִּינִים שֶׁשָּׁכְבוּהוּ בְּמַהֲדָקָה,
הַצִּיצָה מִחֲשַׁבְתּוֹ אֵיפֹה שֶׁחֲשָׁבָה
שֶׁהֶעֱצָמוּ שְׂרוּיִים....
מִזֶּרֶ, חֲשָׁבָה הַמַּחְשָׁבָה הָאֲדִישָׁה
שֶׁלֹּא גָלְתָה בְּאֵיפֹה שֶׁחֲשָׁבָה דְּבָר.

ואז נשתררה דממה. נשמעו גניחות אחרונות והשעה היתה רק שלוש אחר הצהריים. רוח החל לנשוב. במעלה הגבעות נשמעו הדי הרוח כמו נהמה, חולף בתוך חריצי ואדיות. שוכות צבר ומאחוריהן סוכה זנוחה, כמה עצים סוככים עליה, דרך עפר משתרכת מעלה, והיריות האחרונות שלנו נשמעו כאילו היו כבר נורות בהיסוס. התחמושת אזלה וכל אחד נותר לעצמו. כאשר תימרן המפקד את הנהג שלו צעק מישהו, אל תברח! וידעתי. הכול היה ברור, השעה הזאת ציירה תוואים בהירים שעדיין לא נתמלאו עגמומיות של צללים, והמתים שכבו בשורה בלתי-מסודרת, בחולצות קרועות שקודם עשו מהן תחבושות, בעינים פקוחות או עצומות ומן הצד שמעתי קול; דפקו אותנו. היבטתי ולא היה עוד האיש. הקול הזה שנדם שכב ביניהם והמשורין של המפקד הצליח לעבור מחסום על יד המשוריינים השרופים, ונשמעו צרורות נמהרים ושריקות כדורים מן הגבעות שנורו לעברו. ואז הבהירות, שכמעט לא נמוגה, אך נתמלאה איזו שקיפות, והבקעה הקטנה הזאת המוקפת אורנים, גבעות סלעיות ושוכות צבר, שהיתה שרויה בתוך עיגול רחב יותר של הרים רחוקים עוטים גוון סגלגל, אז הלוא היתה ההכרעה כה ברורה. המשורין פילס לו דרך ופרץ עוד מחסום, נשמע קול נפץ של מוקש ויריות נורו בפראות לעברו ואילו המשוריינים האחרים, הפגורים, העלו עדיין עשן דק של שריפה, ומרחוק איבבו האורנים ברוח הזה, ואני שם, בן 17 שנה ו-8 חודשים, שיער חום, עינים עצומות, בגדים קרועים, סטן ריק, רצייתי מים, לשתות, ליקקתי את המי-מיה של המת לשמאלי, לא ידעתי מיהו, היא היתה כמעט ריקה, ואז לחכות. ראי, אני כותב היום דבר שאירע מזמן. שכחתי אותו; לאחר מכן, כאילו רצייתי לדחקו ממני. עתה, כאשר חזר הזיכרון, על סלע למול חוף הים של אפולוניה וחמים היום, ורות מחליק על פני הגלים ושני צעירים מתגפפים למטה, בין השיחים, ומכאן, מן הנקודה הזקורה הזאת, פרושה איזו תהום, חרוצה אבן חול, זגוגיות ירוקות, פזורות על כל עבר, והמסגד המקומט לשמאלי, עתה אני חוזר אל הדברים האלה בלי שום תוספות, כאילו אתמול אירעו, והלוא שום דבר לא נגע בזיכרון, הוא היה חבוי בי מלא לחלוטין, ואני נוגע בו ואין בו שום תוספת של דברים הנדבקים לכל זיכרון ומפרשים אותו תוך כדי זכירה, עתה פשוט עולות תמונות וכאילו חי אני לרגע במקום אחר, יכול אני להריח, מסוגל לראות חולצה קרועה ולדעת בדיוק באיזה צד היו תופרים או את הכיס. זה קרה אז, אבל התמונות עולות צלולות ובהירות מתוכי, מן המקום בו אילצתי את עצמי לשכוח את

הדבר ולחיות כאילו לא אירע; אבל הוא היה, והמשוררין אכן עלה במעלה
ההר ונעלם לתוך החורשה המגיחה לי מתוך הצללים שכבר אפפוה, ואני
רואה את הציפורים בסיעותיהן הארוגות כמו מבעד מסך שקוף של
תיאטרון, הציפורים השטות באוויר בסיעותיהן המאורגנות למופת, חולפות
מעלי, במיפגן חרישי ואדיש, אף כי לא תמים כל כך

הקולות הדמומים ביותר החלו להימוג כאילו ניתנה איזו פקודה
מפורשת, פרשתי ידיי, שכבתי בתנוחה כזאת שאוכל להיראות מת,
התכססיות הבדוקה של רצון החיים פעלה כאן ללא מחשבה יתירה, ומבין
השמורות העצומות למחצה ראיתי קרן שמש מופזת מכה בפראות את זיו
הסלע שקרוב אליו עמד קודם אדם שקרס לאחר שצעק: לפחות קח את
הפצועים, והמפקד ענה לו: אין פנאי! ולאן, ועוד מעט אשוב עם עזרה
והאיש הלוא קרס, כמו אבן לתוך מים ואחר כך נפלו עוד כמה מהם, כמו
בסרט אילם, משהו שאולי, אם היו משחקים אותו בהצגה, היה אפילו
משעשע. ילדים בסדר-גודל של מבוגרים קורסים בצורות מוגזמות
והתנוחות שלהם, קפיאתם משוללת החן, מהוות ניגוד מושלם ליפעת
הציפורים שהופגנה נגדנו במעין בוז, בוז לנו, בוז לאויב, בוז לניצחון או
לתבוסה הגדולה, בוז לאורנים שניסו לשווא לשוות מבע מאורגן וגיאו-
מטרי לבקעה, שהחלה מתמלאת תנוחה ואולי אף חמלה צבועה על עצמה.
חמלה זו, שאולי רק אני יכולתי לחוש בה בלא העמדת פנים, אף כי היתה
ברורה כל כך שחשבתי שאפילו הם, היורים שעל הגבעות, חשים בה, ואולי
מבינים את הניצחון שלהם כטעות גיאומטרית, אפילו היה בו כה הרבה
מן הפאתוס המביס, המבזה את המוות של מי שלו טמנת מארב מוצלח,
כמו משחק שחוקיו מתחילים להיחשף רק עתה. וכך שכבתי. מבעד
לשמורות המופשלות בזהירות רואה אני מתים. המחשבה לא היתה
שגרתית למקרים מסוג זה. איש לא הכין אותי למה צריך אדם לחשוב
ברגעים כאלה. למה כבר מכינים אותנו. חשבתי על גן הילדים, כי רוב
האנשים, או חלקם הגדול, ואיני יודע בדיוק כמה, כלומר איני זוכר במדויק,
האנשים שעל-ידי, למדו איתי פעם בגן, הם למדו שנה אחת מעליי,
וחשבתי על הגננת חווה עם אפרוחיה, וכולנו עומדים מאחורי אוניה
עשויה קארטון או דיקט, במושבה, מול בית-העם, ולאוניה שתי ארובות,
אני נשבע, חשבתי על שתי הארובות המזוינות ההן, בין שני דקלים וקיר
מוצל על-ידי בוגנוויליה ענקית, וחווה עם החיור המר של אשה זנוחה,
עייפה, אולי עם איזשהו ידע שאסור היה לה להעניק לנו, ואנחנו, בחליפות
מלחים שאימהות יגעות תפרו למעננו אחרי איסוף הביצים בלול, והחליבה
וניקוי הבית, ולומר "אוניה עם ארובה לאן נוסעת אוניה, באה אני ממר-
חקים", ואני מצחיק, אולי יותר מכולם, צעיר מהם בשנה, בקאסקט, חיזור,
רזה מאוד, רוצה להיות במקום אחר, כמו תמיד, אפילו עם מבט ברור

כל-כך של מי שרוצה להיות שמח, ולפחוד עד מוות מארובות של קארטון, הלוא על זה חשבתי. ועתה שכבו הם סביבי. לא ראיתי אותם נולדים; אבל במושבה הקטנה שלנו ובמושבות הסמוכות אנחנו הלוא גדלנו יחד, היו דברים שכולנו אמרנו פחות או יותר באופן דומה. ופתאום, בשלוש אחר-הצוהרים חדלו להיות, נסתיימו בתנוחות מלאות תשוקה, כאילו למות היה כל מה שהם ביקשו אי-פעם להיות, ולא מלחים על אוניה מקארטון המביאה יהודים לארץ-ישראל עם תרמיל ומקל

היו הלוא גם אחרים, לא מן הגן שלי, לא מבית הספר, אחרים שהיכרתי מאוחר יותר והיו כאלה שלא היכרתי כלל. היצתי בהם בעינים העצומות למחצה הנוצרות את הרגעים, את כל הרגעים האלה, במין איטיות מרגיזה, בריגוש דחוק, בכוונה כלל לא-נסתרת לשנוא את הציפורים המהודרות כסונטות מן האירוע שהייתי בתוכו, אירוע שעתה נהיה גבישי, אולי נצחי, מלא ילדים שכבר ברגע זה מתחילים את הזחילה הבלתי-נמנעת שלהם אל תוך האדמה עם הידיים הקפואות שלהם, עם גופות שתנוחתן נעולה על מסגר. ומסביב, על הגבעות, ישבו אנשים, לא ראיתי אותם, עכשיו הלוא אני לבדי, רק אני והם. לפעמים ראיתי קנה רובה מציץ או קצה לועה של מכונת ירייה, אולי היה זה ברז, והם, הבלתי נראים, יורים לעבר שלושים ושלוש גופות, ואלי. מי חלם על כך? אני, אחרי כל השנים, עם אותן פנים, וכל רגע הלוא מבגיר אותי בעוצמה ערמומית כנגד נצחיות קפיאתם של שלושים ושלושת המתים. כל הילדים שעמדו מאחורי אותה אוניה, כמעט כולם, אולי אני מפריז? ויש לומר חציים, אבל היו גנים אחרים דומים כל כך, כולנו דמינו זה לזה דמיון מופרז, והם היו עתה דמויי אבן מתקשה והולכת בשדה מלא קוצים ואילו בתוכי הולם איזה לב, הדם זורם, הידיים פרושות, המשחק בלהיות מת הוא מגוחך, ואולי תפל על יד מתים. מתים עד קצה גבול היכולת, ואני משחק, כמו אז בגן, אז מלח היום מת, ואין עוד גננת, והרוח נושב עתה ומביא עימו קרירות רחוקה; אבל הרוח היה מזרחי והקרירות היתה יבשה, קשה, ושתי זמורות ריחפו להן בעצלתיים מכוונים בתוך האוויר שנראה עתה כאילו הוא מאבד מעט מן השקיפות האלימה

היה עליו לשנוא, אמרתי לעצמי בקולו של מישהו אחר. חבל שאין לי רימון יד, למות בו. דברים כאלה חשב(תי) מחופש שוב, כתמיד, המשחק היה בעל חוקיות משלו וידעתי שאני משחקו די טוב, אך חרה לי, חרה לי להיות מבוזה על-ידי הציפורים המתרחקות שמרחוק נדמו לענן קטן של סימני-שאלה מרחפים

הם ירו לעברנו, כי היה נעים להם לשחק ולהשתעשע אחרי הניצחון המושלם שלהם. גם הם ראו את המפקד נס, חולף במשורין שלו בעד המחסומים, ונהגו המעולה מעניק למנוסה איזו תהילה שלא היתה לה

באמת. אבל הם ראו, ואולי הרהיב אותם מראה התבוסה, והיא התממשה בעיניהם ונעשתה נמרצת כאשר ראו את המפקד נס ומישהו צועק וקורס מן הסלע, ואחר כך משתררת דומיה מוחלטת של גופות שהיו קודם לכן ילדים או נערים, קיראו להם ככל שתמצו, ולכן הם ירו באקראי כמו ילדים זחוחי דעת היודים אבנים, ללא כוונת זדון מסוימת, ללא שיטה. אולי היתה זאת שגיאתם, הם היו צריכים להתנהג על-פי שיטה מסוימת, כי גם למוות ההמוני הזה בתוך הבקעה חייב היה להיות איזה היגיון ויזואלי, אולי אף מרחב של שיקול, שנאה ואדישות לחילופין; אבל הם ירו מתוך עצלנות, אולי אף עייפות, ורק חבל שלא יכולתי לראות אותם. הם ישבו במה שהיה שטח מת לגבי, רק את הלועים ראיתי לפעמים, את ההבהקים, לא אנשים, ואחרי זמן-מה חשתי שאיזו מכונה אלאישית יורה בנו, לא בני-אדם, והדבר לא רק שלא הקל, אלא שעשה את המנוסה שלי לתוך משחק המוות המושלם ליותר קשה, ליותר בלתי-מוסרית וניקלה. לא יכולתי, כמובן, לדעת אל מי הם מכוונים את הרובים ואת הברזן וזה יצר איזו מתיחות, שאולי פגה מאוחר יותר לתוך תחושה של גורליות קצובה, דממה ויריות לסירוגין; אבל מתיחות זאת היתה מעטה אנושי למשהו שנהיה בגללם כה מיכני, שלא היווה תשובה לזמן הניגר לאט מדי. הכדורים היו ננעצים בידידי, והיו מתים שלמגע הכדור זעו, כאילו התעוררו; אבל הכול היה מאורגן כך שאחרי כל ניע של מת שפגע בו כדור, הוא ישקע עמוק יותר, או שהפנים האלו, הפנים היפות שלהם, יהיו רטושות יותר. למעלה היו פרושים להם השמים. הם היו יותר מאשר אי פעם, לי. חשבתי אפילו מדוע עד אז לא ראיתי אף פעם כל כך הרבה שמים, וכה הרבה גוונים בכחול הבהיר הזה. היה צורך עצום למצוא ניסוחים הולמים, משהו מגדיר כדי לא לנוע, לא לזוז, כי אם אזוז לא אקום עוד, אולי גם אם לא אזוז, היתה תלויה כאן אפשרות אוליית גדולה ואני פשוט נמזגתי לתוכה וניסיתי לסייע לעצמי על-ידי פיענוח בלתי-מדויק של חוטי שתי-וערב של חיים ומוות, חוטים שאותם, כמובן, לא יכולתי לא לראות ולא להבין. לרגע אפילו נרדמתי

אולי בעצם לא נרדמתי אלא שקעתי בנימנום, הלוא היינו כולנו עייפים, העייפות היתה גדולה עוד קודם, שעות ארוכות. יצאנו למה שהיה צריך להיות פעולת הסחה בארבע לפנות בוקר, גילו אותנו בשש בבוקר, לחמנו בלי הרבה תקווה לניצחון, עד שתיים, שתיים וחצי. הגסיסה החלה אז ונסתיימה בשלוש, כאשר מתו כמעט כולם. התחמושת אזלה והמפקד נס והיריות הבודדות העקשניות והבלתי יעילות שלנו נדמו בזו אחר זו. ועתה כבר שלוש וחצי, אולי ארבע, העייפות הזאת היתה מכרעת. היא עצמה את השמורות עוד יותר, השמים נתאפלו לרגע, היו כוכבים בתוך השמו-רות, היו שניות של מין היות מזוג באי-היות, או כך אני רואה אותן עתה

ואת יכולה להשמיט מילים אחרונות אלו, שכן גם את יכולה להישאר שם תנייד, כמוני, בשיכחה מוחלטת או להיות שם בכל רגע ורגע ולדעת, לדמיין, לתעתע בעצמך, אחרי ככלות הכול, מי את שתדעי פחות ממני, אני שלא ידעתי אפילו מה הקשר הבלתי-ניתן לעירעור עדיין בין הרגעים הללו, שם, לבין כל הרגעים שיבואו אחר כך, שנים ארוכות, מתוך שיכחה, מתוך היענות עמוקה, לפרקים אף בשיכחה העצומה והבלתי נסלחת, אם כי אולי, אולי לא לך, היא מובנת, ולכן אי-היות אינו אלא תיאור מאוחר וספרותי, אני יודע, של עצמת עינים, של ריח התאבון מרחוק, של חירחור הקרביים הרעבים למזון אפילו ברגעים אלו, של התמוזגות עם המתים, כאילו היו מבצר ואני מבקש איזו קירבה בלתי-אפשרית, של ידידים, שפנו לי עורף בעקשנות שלא היתה בהם כלל; ואפילו חלמתי תלומות קצרים, מהופנטים, מלאי דילוגים שבאחד מהם, אני זוכר זאת בבהירות מפתיעה, אמר לי ברוך כוגן ששכב מת ואת קצה רגלו הקפואה יכולתי לראות כל העת בזווית עיני השמאלית, ברוך שהיה קודם ידיד, אולי לא ידיד של-ממש אלא מישוהו שמגלים את אישיותו החדפעמית בנסיעה לילית בתוך משורין מאופל-אורות בדרך לאיזה קרב, או בחזרה ממנו, בשבילי הלילות שקדמו, שעתה נדמו כאילו נסתיימו. בשעה שלוש והציבו אחריהם קו עבה של ניתוק, וברוך אמר לי אז: שמע, תהיה מלחמה רצינית.. ואני ידעתי, בחלום ידעתי, שהיא ישנה, שהיא סביב לי, על ידי, מעליי, בתוכי, אבל ניסיתי לדבר אליו ומשום מה לא יכולתי לומר דבר. הוא הוסיף ואמר: קח נשק, שיהיה לך נשק, לך הביתה ושב למעלה. ואז פתאום אמרתי לו, והמילים כן באו; למה לא לשבת למטה, אם יפציצו הרי מוטב לא להיות למעלה, אבל הוא אמר; לא, לא, זה יהיה רציני עם מצבים שתצטרך לירות בהם ממש והתעוררתי כי לא היה לי נשק ניסיתי להבין אז כמה זמן חלף, דקות, שעה? השמים היו בעלי אותו גוון כמעט, אבל במקום הציפורים שקודם חלפו מעליי ראיתי עכשיו כמה עורבים קרבים. הם עדיין היו מתעופפים מעל קבר השיח ואחד מהם ישב לרגע על אצבע ברוש שהרוח כופף אותו מעט לעבר שוכות הצבר, והאנשים שעל הגבעות, האנשים שירו בנו, ירו עתה גם בעורבים, וזה היה משהו פתאומי כי היריות היו עתה לשני כיוונים בעת ובעונה אחת, ואפשר היה לשמוע את ההבדל בין שריקות הכדורים ושמעתי צחוק מרחוק ונדמה לי שאף שמעתי פיכפוך מים נמוגים לתוך סיר, או פינגיאן, או שמא קומקום, ובאמת עלתה עננה קלילה של עשן שהתאבכה תמימה מאוד מאחורי השיחים ושוב היו הכדורים ניתזים לתוך שורת הגופות ומן הצד שלי היה רק משהו דומם, ותמונה רחוקה מיטשטשת והולכת של אונייה בעלת שתי ארובות מקארטון, ומה הם חושבים, הירהרתי, איך אני מגדיר לעצמי מצבים אלה, המשתנים מצורה גזורה אחת למישנה, מה

הקשר בין העשן הדק שעתה כמעט חדל להתאבך ולבין העורבים הקרבים, ואני הוגה בכדור, רואה אותו במו עיניי, כדור כמו אלה שיריתי קודם, לפני שאזלה ממני התחמושת, ואני רואה אותו במוחשיות חדה חודר לתוך מוחי דווקא, ואז אני אומר לעצמי: הלוא אתה יודע שאתה חי רק אחרי שנגמרת שריקתו החדה הצווחנית של הכדור והמתח גובר בי בין המוות המצפה לבין שהייה מסוימת, בלתי נודעת באורכה המשוער, ואתה מודד דקות, או שמא מנסה לאמוד אותן, משתדל להבין את זרימת הזמן שרק ליד הגופות המנצחות והולכות את קפיאתן אתה מבין את אי תלישותן ממך, אבל הזמן של שם, אותו זמן מסוים, שונה מזמנים אחרים, ככל שהוא היה חלק ממך היה גם בלתי מוחשי והיו לו מימדים משלו, אף כי לא היתה לו הגדרה מדויקת, לא היה בו משהו שמאפשר היה להיאחו בו, או שמא היה, שמא הוא הוא המעביר אותך אל הדימויים העצמיים שלו וכך אתה מסוגל לחלוף למהות אחרת, ואחר-כך שוב אחרת, עד שיירד החושך המיוחל, אף כי אז, ברגעים ההם, וכאן אני זוכר זאת במפורש, לא חיכיתי כלל לחושך, אף כי משהו בי חיכה אף חיכה; חיכיתי אולי לעוד דקה, לעוד חמש דקות, אבל לא פירשתי את הציפיה הזאת במושגים של זמן. והשמיים הלוא היו אותם שמיים מלבד השתנות קלילה וכמעט בלתי-נתפסת עדיין, ואתה מודד דברים על פי רחשים רחוקים, על-פי שורת נמלים ההולכת עתה מתחת לגופך ותעבור הלאה, חיפושית מפר-כסת, כמה שיחים נעים, הרוח המאבב פתאום בתוך האורנים, ואז קרב להק העורבים והם חגים למעלה, סביב סביב כאילו איזשהו טכס מצפה לך מתוך הרחש הבלתי פוסק של העצמים הקטנטנים האלה, החיפושית, הנמלים, העשן שחדל להתאבך, או אז, מתוך מעגל העורבים הצורחים החגים סביב סביב הוא מופיע, כן, הלוא אז הופיע העיט הראשון

אני זוכר אותו במדויק והלוא לא ידעתי אז שהציפור הענקית הזאת היא עיט. השמורות העצומות למחצה שמרו על איזו אי בהירות מכוונת, הכול נראה מטושטש קמעה, יכולתי לפעמים לעצום את עיניי חזק מאוד ולפוקחן שוב וחשתי כאב עז ברקותי, בקודקודי, הייתי הלוא צמא ורעב וכל גופי — אני משער, אף כי איני זוכר את הכאב בצורה מדויקת — בער, כמו היה מוטלא טלאים טלאים ואז לראות את המראה המטושטש בעוצמה גדולה פי כמה, ובוודאי היו עיניי אדומות והעיט שנקלע לתוך פריסמת עיני היה מאיית את שמו, את זהותו הנחרצת, הייתי אומר: את כבודו, כאילו חמק לכאן מתוך איזה אפוס נורא-הוד שברגע זה ממש נברא בנצחיות רחוקה והדורה. ואני, אני מחפש כאן, בין הקוצים האלה את קצה פשרו; אבל הלוא הייתי רוצה לפענח אותו והכול הלוא היה מוכן, באיזשהו מובן שאיני מסוגל לתארו, להופעתו של העיט, ואחר כך

לעוד עיט ועוד אחד ועוד... ואני הלוא יכולתי לדעת, ולא ידעתי; אבל הוכנסתי בסוד הדברים מתוך התרחשות שחלקי בה היה מועט ביותר העורבים חגו עתה סביב העיטים בתכסיות מעולה, בטכסיות בעלת מיבנים מעוגלים, מיבנים אורגאניים, אך עדיין לא מבהילים, אולי משוללי ייחוס שהיה לעיט הראשון שחג איטי והדור, אבל ללא בהילות; משהו במיבנה, משהו שהיה רקום היטב, משולב בצורה שנראתה נכונה ומדויקת ביריות שעתה חדלו לשעה קלה, מיבנה שנעשה מארג צפוף של שקיפות בהולה וודאית

העורבים היו חגים סביב מה שנראה היה כאלים מעופפים, השמיים עדיין כה בהירים, אך עתה נתרכך האור בהם ואיזו עלטה, או הינממה של עלטה, החלה לעטוף אותם, והכול עמד בכבודם של העיטים שבאו, כאילו היו באים אל אירוע, או אף אל מקום, שנוצר למענם בלבד, משהו שהם לו אדון, לאו דווקא עוין, אף לא בלתי רגיש. היה בהם יופי אלמותי, משהו החורג משיגרה של יריות ומוות, הם לא באו אל המוות, המוות בא אליהם, קרן אליהם, כמה אליהם. זו היתה ההרגשה המוזרה ביותר, היה בהם משהו קדום, אולי נשלחו לכאן על ידי מלכים קדמוניים והם כאן לא אורחים אלא בעלי-בית בארמון הזה, שעתה לבש את ממדיו הנכונים, בבקעה שעד כה נראתה עלובה ומשוללת חשיבות; ארמון מלא מוות וילדים קפואים ותנוחות מעוותות ועורבים ויריות וחיפושיות ונמלים ורוח מאבב, שפתאום נהפך לגיא אצילות בלתי יומרנית, שהם, העיטים, יצרו אותו בעצם היותם, אצילות מלאת אדנות, ואפילו רוך, שהיה ארוג בצורת מעופם האיטית, המרחפת, שהלוא הם חגו באיטיות שאצרה כוח בהתמדה קצובה כאילו היה הקצב מתוכנן, בלתי ארעי, כבול לחוקים מפוארים, רחוקים, שנשתמרו כאן, וזאת בניגוד לי, שהייתי איזשהו אורח לרגע

ואז נעשיתי מודע לעין הימנית שלי. פתאום היתה חרדה על עצמה, בנפרד ממני. בוודאי האדימה יותר, נעשתה לחה, דמעות בתוך העין, לא של בכי או צחוק, דמעות של מאמץ אדיר, דמעות שכיסו את השמורות העצומות למחצה וראיתי פריסמות צבעוניות די נאות, אך העין היתה לכודה בכאב פולח, ואולי בקלון מסוים. קודם לכן, טרם שכבתי כמת, ראיתי להרף עין את החורשות שהיו נטועות למרגלות ההר שמאחוריי. ברגע ששכבתי עוד ראיתי כמה צללים על ההר ההוא שפנה מזרחה. נזכרתי בזה כי היו רגעים בהם ניסיתי לדמיין לעצמי מה מידת הצלליות של ההר מאחוריי, ואף ניסיתי לראותו, אך ללא הועיל ועיני בערו בניסיון לדמיין לעצמי את מידת הצל שמאחוריי על-ידי השוואות בלתי-משמעותיות לחלוטין עם בוהק הגבעות שמולי, הלכודות באור השמש, ועתה היו עיני כואבות בצורה דומה, ועיני הימנית הלוא היתה אדונית לעצמה והיא אולי אותתה לעיט, שנראה היה לה כאילו יבין לתחנוניה

והיתה זאת פעולה יזומה של העין — היא רצתה שהעיטים יעזבו אותה
לנפשה

אבל רק אדם ששכב במקום כזה, ואת הלוא לא שכבת, ואני שכחתי
את התמונה הזאת שנים רבות, ולכן לא ידעתי או לא הייתי מודע לה,
רק אדם שהיה שם יבין את האירוניה בסיפור העין. שוכב אדם צעיר בין
מתים. האויב אינו יודע שהוא מתחזה למת. האויב יורה. כדור עלול
להיתקע בו כל רגע. ואז באים העיטים, שלהם שייך התיאטרון הענק הזה,
שכל המחזה שהתרחש כאן מאז הבוקר נועד למענם בלבד, שהם תוקי
הטבע המפורסמים, הם המתפרנסים, כמו כוהני דת, על פגרים, ושלא כמו
כוהני הדת הפגרים מתים למענם, ודווקא הם, החיים את המחזה, האודנים
אותו, הבאים אליו כלתוך שלהם, דווקא הם ידעו שאיני מת. ועיני שהיתה
חלק מיידע אנושי של עשרות אלפי שנים לא ידעה את מה שהם היו
יודעים, וחשבתי, אבל מה חשבתי? האם ילד שאינו בן שמונה-עשרה
עדיין, וצריך לבנות לעצמו שורת תגובות בלתי-נדלית למצבים שאיש לא
הבין אותו אליהם, יכול היה לדעת שהעיט יודע מי מת ומי לא? ועיני,
הלוא אפילו חכמה היא פי חמישים ממני או טיפשה פי מאה, עדיין היא
עיני ואני מפרש את אותותיה במושגיי שלי, ולא במושגים של מורה
לטבע

וכך, לכוד בין תחינת העין ופחד מהמם, שאפילו לא יכולתי עדיין
להיות מודע לו, ומודע כאב עתידי שלא ידעתי איך אעמוד בו, חשבתי
על הקלוז הזה המוענק לי כמה חודשים לפני יום-הולדתי השמונה-עשרה,
תשורה משורה ארוכה של גננות ומורים, הקלוז הזה למות לבדי תוך כדי
משחק שאת חוקיו איני מסוגל להבין. העיט החג מעליי, אולי אף הגה
בעצמו במהתלה הזאת, שהרי בניגוד לעיני הוא ידע היטב שאני חי ואז
חשבתי שאולי דווקא משום כך הוא ירד אליי, הוא ירד על מנת להוכיח לי,
אפילו לשביב של שניה, כאשר תימלק עיני במלקחי הברזל של מקורו
המעוקם, שאין משחקים משחקי נערות בלי לדעת את הכללים. ואני, מה
כבר ידעתי? והאם המפקד שנס וטען שיביא עזרה לא חשב על כך רק
מפני שלא כל הנתונים היו בידו? היו לו הרבה יותר נתונים מאשר לי...
וכאן אני נגדם, לבדי, ולך שחק גיבור בפני קהל של עיטים וקני רזבים
ולחק עורבים וחיפושיות ונמלים ורוח

הייתי בהול במידת-מה אל משחקה (הערוך בצורה די מגושמת) של
עיני, הייתי בהול אל הערכתה את עצמה, אל תחנוניה המאולפים, ואולי,
אולי, בכל העולם הקפוא שבתוכו שכבתי הייתי גם די גא בה, בעצמאותה,
בעקשנותה, אולי בתמימותה ובחוסר מודעותי לעצמי ולכך שהעין היא
חלק ממני, ואני איני חלק ממנה, ממש כפי שאז ידעתי לראשונה שהמוות
יודע את החיים; אבל החיים אינם יודעים את המוות. הייתי גא בעיני שיש

לה מקורות מידע ועוצמה משל עצמה, ואותות, ולשון משלה, שיש לה כוונות נסתרות וגיאוגראפיה תכססנית

העיטים היו חגים עתה בצורת באלט. שניים היו חגים בתווך, והאחרים, כחמישה-עשר, או אף יותר, חגים סביב השניים הגדולים. עיניי מדדו גדלים וצורות, כי זה כל מה שהייתי מסוגל לדעת; צבעים צורות וגדלים, וידעתי שאין למידע שלי כל חשיבות עקרונית ואף-על-פי-כן המשכתי למדוד. העורבים היו מקרקרים קרע-קרא, לפרקים חגים סביב העיטים במעגל רחב למדי כמו במחולות מעגל עתיקי-יומין, גזורים על פי הנחיות הטבועות עמוק בדמם, הם לא נחתו עדיין, הם אמדו מרחוק את הגבעות, את הבקעה, אני מניח שאפשר לקרוא למקום ההוא בקעה, אף כי היו שם גבשושיות עפר, גבעונות קטנות, שיחים וקוצים והגבעות סביב לא יצרו שום צורה דמויית תיאטרון, אלא מערך התקפי מבחינה איסטראטגית של האויב שבוודאי החליט משום כך להניח לנו את המארב המוצלח שלו דווקא שם, והעיטים הלוא נראו מלכתחילה חשובים יותר מהאויב, שלא רק היריות שלו כמעט חדלו לשעה קלה, אלא מכיוון שכאשר הם מדדו את הממלכה שלהם לא הקימו חיץ בינינו לבין האויב, ואילו היה ביניהם מת, ואולי ישנם שם מתים שאיני רואם, ולמעשה כיצד ייתכן שאחרי קרב ארוך כזה לא יהיו שם מתים? אילו יכלו, היו עטים, ואולי אף יעוטו, על האויב המת ממש באותה צורה שיעוטו עלינו. לא היה שום הבדל, במעופם, מנקודת מבטם היה המוות אחד, וזה יצר כלפיהם איזה יחס מיוחד, משהו הגובל ביכולת אלוהית, או אפילו זאת של הזבוב, להיות בלתי-שייך וטרדן לך ולאויבך בעת ובעונה אחת

ילדים חושבים לפעמים במושגים של ארץ משלהם, עם בולים ומלך שהוא הם... למול אדוני הבקעה חשבתי על הילדים, שהיו איתי, שלא התבגרו עתה בשעה שחלפה, אבל ללא קשר עוד איתם, וחשבתי על חווה, הגנת, מאחורי האוניה בעלת שתי הארובות, שלימדה אותנו לשנוא בצורה מסודרת, את היוונים בחנוכה, את הפרסים בפורים, את המצרים בפסח; היא לא היתה שם כדי לסייע לי לתזמר את שורת המתים הזאת השייכת לה, שממנה באה, לכדי דיקלום קבוצתי או לאיזה שיר נועז; לא, היא לא היתה שם כדי לארגן ולפקח, וחשבתי, במרירות אופיינית לנער שהייתי עד אז, למה אינך כאן, את בעלת העיניים העיקשות, את חרושת הקמטים שאולי סבלת סבל ממשי שאותו לא ידעת ללמד אותנו במקום את חנה ושבעת בניה וילדי המן על העץ תלויים, בשלושה קולות, והלוא הייתי אז ילד ולא ידעתי מהו סבל ממשי; אבל ראי, גם עתה, למול כל המתרחש, לא ידעתי דבר פשוט למדי, ידעתי שקורה אסון, אבל לא ידעתי למי הוא קורה, לא ידעתי שהוא קורה לי, רק העין היתה עדות שאני לוחם נגד משהו, שאני משער משהו שאולי הוא כולל גם אותי

שוכב בין מתים ; הלוא לומדתי להגדיר שנאות, עמים, מצבים, וצמחים, לייבש פרחים, עתה לא נראו פרחים, על עיטים לא למדתי דבר ולא על ילדים, שייאלצו עתה לדחוף את הרקפות העתידות לפרוח כאן באביב, מלמטה ; עדיין איני אומר גופות, אני חושב עליהם במונחים מופשטים, המוות שלהם עדיין אינו מובן לי יותר משמובנים לי החיים שלי עצמי ; אבל מעופם של העיטים מעניק ממשות לדברים אלה, מתעד אותם, אם אפשר לומר, ואת הלוא יודעת מה חשוב להגדיר דברים, אפילו אחר כך אני שותק הגדרות אלו שנים הרבה ומחפש דרך לחמוק מכל אחריות אישית והלוא היתה כאן אחריות עצומה שלא יכולתי שלא לחוש בה, אחריות לגבי מה רואים, מה חושבים ועושים העיטים לילדים שכמוני למדו אצל הגנת חווה או גנות דומות לה

היתה בחברי עתה מובסות מושלמת ועל ידם הייתי עדיין פוטנציה חיה, לכן חלמתי ממלכות ואוניה עם שתי ארובות והייתי שוב הילד החובש קאסקט של אבא שלו וחושב מה עצוב לראות את הגורן במושבה מוצפת מים אחרי השירים בלילה והערב ההוא כאשר הפר עלה על הפרה, על יד המחלבה, והגברת צ'סטחובה קיבלה התקף עצבים וצחקה שלושה שבועות ללא הפסק ואמרה מי צריך דגל כשיש למשהו תורן נציוראלי כזה. אני זוכר את המילים כאן וזה כל כך לא שייך, הצחוק העיוור של גברת צ'סטחובה שכל הימים העמידו אותה מול דגלים לאומיים, בסערות תול, ברוח או בגשם שוטף, ונאמו בפניה נאומים נמלצים, בעיקר על יד הבור של הראשונים, סמוך למגדל המים, בור התיירות המקומי, שראש המועצה היה מגדיל אותו כל שנה, ביום הכיפורים בהסתר, כשכולם היו מתפללים בבית הכנסת, והלוא הביאו לה שדכנים ומשודכים עתידים מן המושבות הסמוכות ; אבל רק דגלים היא ראתה, מה שלא ראתה כנראה היה התורן, וכאן על יד הגורן... אבל העיטים מסכו לתוך המחשבות האלו אותה עיקשות שיש למחשבות הנתקעות שאינן עוזבות אותך, משהו שאתה יודע שהמוסיקה הבלתי-נשמעת שלו והמסך הבלתי-נראה שלו אינם אלא הסוואה עליונה וכבירה יותר מכל תיאטרון שיש בו איום ותפארת, מסכים ומוסיקה, אבל אין בו משהו מרכזי המעצב את צורתו לשלמות טבעית ומוחלטת כל כך

אולי אני מאריך שלא לצורך. אבל למי אפשר לספר דבר בלתי חשוב זה, בלתי מדוד אלא במידותיו החיצוניות, בלא שהפרטים הקטנים ביותר יבואו לידי ביטוי ? איני יודע למי. אולי לך. אבל אני רק משער. אלייך הלוא איני מדבר. הלוא לדבר לא אדבר אף פעם. לא אדבר ממש. יומיים אחרי שחזרתי מהמקום הזה, שלחו אותי ליום אחד הביתה. משורין אחד היה צריך לעבור את המצור — ועבר. באתי הביתה. כולם היו שם. הלכתי מחדר לחדר. ראיתי את סבתא. היא ישבה ליד החלון ואמרה את

מזמורי התהילים שהצילו אותי כל ימות המלחמה. לא אמרתי דבר ושתקתי. בלילה, אמרה אמא, צעקתי. אחר כך חזרתי. שותקים, את רואה? כיצד יכול אני, עם כל מה שאני יודע היום, להבין את הרגעים האינסופיים ההם כאשר המתים מתו והעיטים חגו והעורבים קירקרו והאויב הבלתי-נראה ירה צרורות בלתי-מכוונים, אך מטרידים, כיצד יכול אני לומר בלב שלם שהיה זה באמת משהו נורא, והמלה "נורא" הלוא נשמעת מליצית, בלתי משכנעת, בלתי אומרת דבר, אבל הלוא על אף איומה של המלה שאין לי אחרת במקומה, שאינה במקומה, ידעתי כל העת שאני עד למציאות שיש בה גם נוראות וגם איזה יופי מהמם שתחת רושמו אני חי גם עתה, אחרי שיצקתי את עצמי בדמות מסוימת והעמדתי פנים שאני מישהו שאינו אני, ולא יום או שנה אלא שנים הרבה, וקרה מה שקרה ואירעו אותם דברים שאני מבקש לספרם אחר כך, ואני מבקש לספרם לא מפני שהם חשובים או מהותיים, אלא מפני שהם עומדים איכשהו בדרכי, אולי בדרכי אנשים אחרים, כמוך למשל, ודרכים אלו משובשות ואינן נותנות לנו להגיע אל השקט המיוחל, משהו שיחליף פעם אחת ולתמיד את התלות באהבה, בניגון שמשוררים חדים ממנו את החידות שלהם, המרפסת הזאת על שפת הערוגות שלא יהיו לי עוד, ולראות, אולי בפעם האחרונה, זריחה שמסוגל לראותה ילד ואחר כך להיות ראוי, או עשוי, לא לראותה עוד לעולם, לדעת באומץ ובדכי שיש רק כדור אש שוקע לתוך המים והחושך הוא מפלט הכרחי, ומכאן ואילך למצוא ולא לחפש, לא לחוש דברים, לא לנסחם יתר על המידה, לא להתמיד לגדול אלא לקפוא, כמות שאני, ולהיות אבן-חיה, מהלכת, מחכה לציפיות ומונעת אותן, וכל זאת בסמויים שברבדים, כי הלוא אין לך דבר שאיתו אתה יכול להתייצב כנגד האימות שמעמידים בפניך, במילים של אנשים אחרים, ואחר כך סונטים או גאים בכך ואתה אינך ראוי לא לזה ולא לזה

ידעתי אז ככל הנראה משהו על יופיו הפראי של העיט, שאולי אינו אלא עיט השמש, ששימש סמל לכוח ושלטון מאז ומקדם, ששימש סמל למדינות ולהערצה עיוורת (כמעט והייתי אומר: נמלקת) של אנשים, אבל מה יכולתי לעשות אז ושם בידע זה? ואם ידעתי, האם הבינתי? נער בן שבע-עשרה וחצי, קצת יותר, שוכב פרקדן. תו לא, תו לא. הלוא כך רואה אני את עצמי מתוך האליפסה של עיני, היום, מרחק שנת אור. האויב החל שוב לירות בתדירות גדולה יותר. העורבים שהיו מתגודדים סביב העיטים היו משחקים משחק מאורגן, אף אם לא היה בו אותו כובד, אותה שייכות, או שמא אותה אדנות. אחד מהם היה חג אט אט, מקרקר, נוסק, בודק את השטח ואז היו עטים שאר העורבים, חגים סחור סחור סביב העיטים, שעדיין היו מרחפים בעוצמה מלאת שלוה, ותוך שהם נוחתים בדילוגים מהירים, היו נראים כאילו אינם כה בטוחים

בעצמם. האיש שאני צמוד אל דממתו חטף עתה כדור. הוא הודעזע, כמו גומי עז, וניסיתי לצודד את עיני, לראות מה אירע לו, הלוא איני יודע מיהו, כאשר נפלתי אז, בתחילה לא שמתי לב בדיוק מי צמוד אליי, ועתה כה חשוב לי לדעת, וידי ממששת, עיני אינה מצליחה לדוג את פניו, הדם הקר זולג על ידי, אולי מנחם? ראיתי אותו קודם כאשר צעק אל המפקד, שכבר מזמן נעלם עם המשוריין שלו, ונהגו המאולף מוביל אותו הרחק מכאן. מתוך שנייה של רחמים עליו, או כעס מחלחל, חשבתי; אולי באמת יביא עזרה? אבל נזכרתי בפנים של מנחם כאשר צעק אליו; לפחות קח את הפצועים! והמפקד אמר; איך? אני שם, עוד מעט אני חוזר! מנחם, רציתי לומר לו, האיש הזה פוחד! אבל אנו לא הספקנו לדעת את הפחד, והוא, המבוגר מאיתנו, שידע את התוכניות ואת הדרכים ואת מבואי מובסותו של האויב, הוא הלוא הבין את הפחד הרבה קודם לכן. אבל האם היה זה מנחם שדמו הקר והמת זלג עליי? איני יכול לדעת. עיני מרוכזות עתה מבעד לשמורות הנעולות למחצה, בציפורים. אני רואה במטושטש את הנוצות דמויות האיזמלים, את הכנפיים הענקיות הפרושות בתוך השמים באירודינמיקה מאופקת, את המקורים המעוקמים, את הציפורניים הענקיות הנראות כשייכות לבעלי חיים קדמוניים. ציפורניים חדות מאוד, עיט שנסק קרוב אליי נראה היה לי כאילו נחבא מאחורי ציפורני ברזל הענקיות ופתאום, כאילו על פי פקודה מגנטית, הפועלת על מרכזי העצבים, מתרחשת התחוללות צבעונית, מלאת חיות ופראות שעד כה היתה רווית פוטנציה בלבד. מתחילה אותה פעילות שהיא דורסנית מאוד; אבל בה בעת אקרובאטית; העיטים נוחתים במהירות שאינה עומדת בשום פרופור-ציה לריחופם האיטי והאצילי, כבמין צניחה, בלא מצנח, חופשית, מלאת חדרוה נדבקים לרגע לגופות, ואני אומר כאן "גופות", אף כי אז לא חשבתי במונח זה, ונוסקים

הנסיקה הזאת אל השמיים שגונם הוא עתה כחול יותר, שהתרחשות סמויה משנה את מעטהו, את הילתו, הנסיקה הזאת היא חץ שלוח. משהו בעל מהירות עלקולית המונחה בקו ישר מעלה, ואז בפתאומיות מלאת עורמה נעצר המעוף המהיר ושוב חג לך העיט, נינות ומרחף, ואז מתנפלים העורבים כעדת נערים קשי עורף, אך שובבים להכעיס, ומדלגים בין האנשים לבין העיטים הנוסקים ונוצרת פעלתנות שייחוסה נקבע דווקא על ידי הבוז, על-ידי התיחום שבין העורבים לעיטים, משהו שקט ודורסני. מישהו חומד לצון ומישהו ממלא שליחות הכרחית. המוחלט שהוא העיט כנגד הקבצן המרקד שהוא העורב. על האדמה נראים העורבים מהודרים יותר, בהתרחשות הזאת אין הם אלא להקת הבידור של המדורר השמימי. והעיט חג לו אט אט, משיק כנפיו בעוצמה מופנמת, בלתי קנטרנית, ועט על האנשים (הגופות) בזינוק של פנתר מעופף ואז הוא נוסק מעלה בדאיה

החדה שלו והעורבים מחרים אחריו, מקרקרים סביבו, אך אינם קרבים לתוך חוגו. האם הם מנודים? איני יודע מה לבקש עוד, דם קר זולג על ידי, הציפורים ממלאות את השמים, הכדורים שורקים, רוח נושב, חיפושית חדשה מטפסת עליי, אני צמא, גופי מצומק, בתוך שורה של אנדרטאות מעוותות, מה לבקש? מה לחשוב, מוחי מרוקן, הפחד הוא האפשרות היחידה; אבל כה בלתי מעשית

וכך אני שוכב, בפעם האחרונה בחיי בתוך משהו מסוגנן ותפור על פי מידות שאיני מכירן כלל, בין הנערים שעדיין איני יכול אפילו להתגעגע אליהם, שעדיין לא קברתי אותם, שעדיין לא נפרדתי מהם סופית, לא חתכתי את עצמי מהם, לא התוודעתי אל האוהבים אותם, הלוא עדיין לא גדלתי אפילו ביום אחד והם כאן כבר חוזרים לאיזו קדמוניות אפורה שהיתה טמונה בהם, קופאים כדי להישאר לעד בני אותו גיל שהיו בו, במבע של שעה שלוש אחר-הצוהריים, חודש מרץ, אלף תשע מאות ארבעים ושמונה

והטורפים שם, החגים מעליי, אני יודע שהם רואים את משחקי, אני חש כמה בוז ואולי אף חמלה הם חשים כלפי החי האחד, והכדורים שאינם יודעים הלוא אינם פוגעים בי, כאילו משהו עוצר בעדם, האי-ודאות יוצרת איזה מתח, אני חי בו לשניות מעטות ושוב לשניות נוספות מתמלא אני אושר כמעט מוחלט כאשר דוממות היריות לרגע ואתה חושב; עוד רגע, הרווחת עוד רגע! רגע, רגע למה? בשביל מה? לאיזו תכלית? וכי מדוע חשוב כל כך המאמץ הרוחני הזה, שאפילו אני עצמי איני מודע לו כראוי, להיוותר בחיים לעוד שעה, לעוד חצי שעה? שכן אפילו בנצחים הקטנים הללו, התחומים היטב בין חיגת העיטים לבין היריות שיוריהן נעלמים מעיני, אני חי איזו חגיגה של התעוררות אל הדברים הרוחשים בי, סמויים, קרבים אל פני השטח, מקבלים צורה, מתגבשים ואני מתחיל להיות קשוב אליהם, מתוכי, והם הלוא באים ממרחקים בלתי משוערים חמישים אלף שנה של ניסיון אנושי מוענק לכל תנוחה מלאה שלי, אומר בתוכי משהו שלא ידע לומר זאת קודם לכן, ולא ידע לחשוב זאת אפילו היום, בשעה שתיים אחר הצוהריים... אבל עתה...

מערכות מדויקות ומשוכללות מפעילות עתה מחשבים בתוך גופי ומחשבות מרחקים, אומדות סכנות, מנסות לעדכן מרכזי עצבים, מעבירות הודעות דחופות, משגרות שדרים בהולים, מחפות, ולרגע אני חש בהתרחשות הזאת בתוכי, אני מודע לה, אני מלומד ניסיון בלתי-מצטבר של הקשבה להלמות ממשלות ופארלאמנטים שבתוך מחזור הדם שלי; אבל אני, המתחיל להיות מודע לעצמו, שומע קולות מרחוק, ולא מתוכי. אני שומע שאון של משאית רחוקה. איני יודע מניין היא נוסעת ולאן. כביש ירושלים הלוחם על חייו מעלה, אולי, שיירה נוספת. הציפורים

צורחות, היריות נעשות צולפניות יותר, או שמא רק נדמה לי, הרוח מתעבה, כאילו מנסה לכבות איזו אורה שעתה נבלע מעט זוהרה. מצויה כאן, יקירתי, שמחה מסוימת; הזמן איכשהו חלף או חולף, או מדדה; באוויר ישנה השתנות מה; האור לא כבה, אינו מועם, אבל נעשה שקוף יותר ומאחוריו נראות עלוות, כאילו צללים המבקשים להופיע. העשן הדק שקודם התאבר, נעלם כבר מאחורי שוכת הצבר; אבל מעבר לגבעות נראית איבחת אבק שזוהרו שונה. גונו מבהיק יותר על רקע שמיים, שכנראה שונה גם גונם. אולי כבר חמש? אני שומע צלצול של פעמון רחוק וגעיית עז, משהו תמים, אך נעים לי לשמוע את הפעמון מדבר אל העז ואני מתחיל לחשוב על איברי

לולא הייתי מצייר מעט בגיל שש-עשרה בסטודיו הישן ההוא ליד בית-העם אצל המורה לציור מהעיר, שבא כל שבוע לבוש חליפת קורדרוי ומגבעת רחבת תיתורה, לולא ניסיתי אז, מחמת אילו ספקות שהחלו לכרסם בי, לצייר ציורים כחולים ואדומים בניסיון די נואש, אולי אף מגוחך, להיות צייר רגעי, בן חלוף, של דברים בלתי-קיימים, הנראים כאילו הם הממשות עצמה, לולא כן (ואיני בא ברגע זה לנסח חוקי אמנות, שמאז גיל שש-עשרה לא עסקתי בה ואיני מתכוון אי-פעם לעסוק בה שוב), לולא ציירתי אז, אולי לא הייתי מבין עתה, בשוכבי שם בתוך הבקעה המתעממת אט אט, את האיברים שלי כאילו היו מחוץ לי. אבל ציירתי ידיים באותו סטודיו בעל חלונות עתיקים וגבוהים עם שבע בנות מכוערות של איכרים שכנים ושני בחורים מהקיבוץ הסמוך, והיו לי ידיעות מסוימות על-אודות ידיים ורגליים, שאולי הרבה אנשים אינם יודעים. גם הראש, והזרוע. העין היא באמת מיקרה יוצא דופן, כי רק בחיצוניותה היתה ידועה לי קודם לכן, ואילו השרירים היו מורגשים גם ללא הציורים בסטודיו המצחיק שהיה דבוק לשוכב היונים של משפחת וילבושביץ, שהיה בנוי פחים חלודים חבורים יחדיו, כמו כוורת, שיונים היו מהמות בו, לבנות, וכל העת עפות ושבות לפחים ומטילות חריונים בעדינות אינקץ. העין היתה, לכל היותר, מכשיר-ראייה משוכלל. אבל אני הלוא ניסיתי אז לצייר משהו מיסתורי, אפוף אליפסות, משהו שקוויו העדינים אינם מכריעים, אלא משווים הבעה לפנים שהיו צריכות להיות דמויות ממשות, שאין יודעים מה היה קיומה הפיזי, לשון אחר, העין היתה לי מעשה קישוט ולא עמדתני על תוואיה ופלאיה ועל הקווים העדינים המרכיבים את צורניותה. לכן לא יכולתי לדעת דבר על משאה ומתנה של עיני עם העיט. בבאלט המהודר והשקט של הניקור ושל החן האכזרי שהייתי עד לו, היתה העין פועלת בעצמה ואני לא הבינתי את צורתה, את מיבניה ואת חוקיה. אבל היד היתה לגבי דידי משהו מוכר למדי. ידעתי אותה כמי שצייר ידיים של ממש, העתיק ידיים של ערבי מכפר ק' שישב על כורסא וחיך ועישן סיגריה ושימש לנו

מודל. קראו לו אבו-שלוף, אפילו את שמו אני זוכר, את היד ידעתי כמי שידע כיצד היא נראית במצבים תנוחתיים שונים, כמעוצבת בתוך שלושה ממדים ואינה נראית מלפנים כפי שהיא נראית מן הצד, שהרי את העין אין רואים מן הצד אלא כצדודית, כאיזה מסמר בעל צורה משולשת המוכנס לתוך מישוואות של פסים ואליפסות שבורות...

והלוא על כן יכולתי לחשוב על יד או רגל, היו לי נתונים; אבל לא יכולתי לחשוב על מה שאומר מאוחר יותר כאשר אגיע לאוהל של נילי או כאשר אפגוש את המורה חנקין, לא יכולתי לדעת במדויק כיצד אני מעוצב סופית כאבר מגן-ילדים קפוא המוכנס לתוך ספר לייבוש פרחים של המורה לטבע, מה היה שמו, פרבר, שהיה די אוהד את הילד שהייתי כשהבאתי לו את החצב הראשון הפורח או את הכלניות הכחולות. כן, רק מאוחר יותר, ברגע של הקימה משם, אותה קימה שעוד תבוא, אחרי שעות ארוכות, אולי הארוכות ביותר בחיי, בפתאומיות של השנאה המרה שאשנא לרגע, בעוצמה כמעט בלתי-אפשרית, את הניצים האלה, את העיטים והעורבים ואת האויב הבלתי-נראה היורה בי, יורה בלא הבחנה בילדים המתים האלה, ילדים שהיו יכולים לגדול ולהיות אנשים ביחס ישר לגידול שיחול בי, בין אם ארצה בין אם לאו, רק אז אוכל לחשוב על הרגעים ההם שבהם יחול המיפנה ההוא. המיפנה שעל פיו ייוותרו הילדים האלה בני גיל אחד, סופי ונחרץ, שפעלתנותו של מה שאנשים היו קוראים אז, במושבה, "טבע", והיו מסווגים אותו לפרחים בחורף, ליורה בעיתו, לפר העולה על הפרה, שפעלתנותו קבועה בלא שום חמלה או רשעות. האם זהו באמת כורח? אנושי? טבעי? רציתי לחשוב על כך. שכן מתי עוד אוכל לחשוב על מלחמה במצב שכיבתי כזה, ברגע מתוח כחבל דק בין מוות אפשרי לחנינה בת שניה? האם אוכל עוד אי-פעם לחשוב על דברים פשוטים לכאורה, אבל קבועים עמוק בתוכי — ובעצם הלוא הם קבועים בתוך כל אחד מאיתנו — גם בך, אף כי לעולם איני אומר את הדברים שאני הוגה אותם לך, כמדבר, אבל לא מדבר ממש, האם אוכל לחשוב כך מתוך המאורע עצמו ועם זאת גם מחוצה לו, שכוב על הגב, מעמיד פני מת, מודד שניות כאילו היו שנות אור, חוגג רגע של חיים אחרי נסיקת עיט או מילוי מחסנית של אויב אלמוני מאחורי שוכת צבר או שיח שאפילו את שמו איני יודע. זהו הרגע לחשוב בו. אבל הוא מתמסמס, החיים הניגרים האלה, החוקיות של הטבע, הילדים המתים שעל ידי, הדם הקר הזולג על ידי, ואני חושב תחת זאת על איזה עתיד, לפרקים של שעה, לפרקים ארוך מאוד, עם זיקנה ושיבה ותמיד הלוא אהיה זקן מהם, אף כי כולם כאן מבוגרים ממני בשנה אחת או שנתיים, ואפילו מנשה שנשאר כיתה, ולמד כיתה אחת מעליי, ייוותר נער צעיר כאשר אהיה אני מלא הדים של כל המוות הזה, ואבוא הנה זקן בהרבה ממנו ובשיער שיבה, או

בפנים מרופטות, האם אוכל לומר שלום, לרמוז משהו, להצית מקטרת שהם יריחו ממרחק עצום את ריח הטאבאק שלה? לעשן אותה למענם, להוליד את הילדים שהם לא יולידו

וכך יכולתי להרהר בהדים האלה שימלאו אחר כך את חיי ולא על נצחיות גילם כאן, בבקעה, בתוך חסד עשוי גבעות, עם האור המתרופף, כן, מתמעט איכשהו, בין עצימת עין אחת לשנייה, רחוקה ממנה, ועל איזו יד, על תנוחה של רגל. שיערתי השערות סיגנוניות, ולא בלי חרדה, על זיעת הגופות הלוכדות את המוות באיבה מלאת ערגה, חשבתי על הבשר שהיה ידידי קודם לכן ושעתה נמלק במקורי העיטים, ראיתי עינים, עינים ממש, עינים שכל אחת מהן ראתה אותי במשך שעות ארוכות של מאבק, כאשר עוד ירינו, כאשר הסתתרנו מאחורי המשוריינים השרופים, עינים הנישאות לשמים במקורים שנהיו עינים, מלאי עברה מתוכנתת יותר מאשר ייצרית. נמלאתי אז אותה חרדה שצירה ציורים של גפיים, חרדה מדויקת של ידיעת האיברים התלושים שמאוחר יותר, ותודה לאל, תהיה לרגע אחד הזעם הנורא ביותר שאדע מימי, והזעם יפוג ויימזג לתוך חיי כרעל כמוס

אבל העיניים לא השתייכו למלחמת הצורניות החומדת כל מחשבה עמוקה וטורפת אותה, העיניים נוקרו על-ידי העיטים ועל-ידי העורבים הליצנים כאילו היתה בעיניים המנוקרות איזו הכרזה אמיתית של כיבוש, של הכנעה, אדוני-רשע קטנים מנקרי עיניים! ואני עצום העיניים, חושב על מירקם ידי כשהיא מנוקרת על-ידי מקור של ברזל וכדורים חותכים את האוויר בשריקות עזות

איני זוכר אם קראתי אי-פעם באנציקלופדיות הרבות, בהן מילאתי את מוחי העייף שנתיים, או אפילו שנה אחת, קודם למלחמה, וקראתי אותן כל כך לשווא כדי לדעת את כל הדברים הלא-נחוצים, שעתה, כאשר אני זקוק לדעת, איני יודע היכן לחפש מקור ידע אלא בתוכי, בתוך גוף שפעולתו ופעילות מנהיגו, הוא מוחי, נעלמה ממני, איני זוכר שקראתי אי-פעם על אהבת העיניים של עיטים. אבל כולנו למדנו שנים על שנים דברים שיאפשרו לנו לא לדעת כיצד לנהוג ברגעים החשובים ביותר בחיינו, רגעי אהבה נוראים או לידה או מוות או חולי... והם ניקרו את העיניים ואני לא ידעתי מדוע מאוהבים הם כל כך בעיניים ומדוע דווקא העיניים מעוררות בי צמרמורת חשוכת-מרפא ואחר כך בא הבשר, של מי, של מנחם? אולי, דם של האיש שזלג על ידי, האם? שמעתי את העיט, ראיתיו שועט, ועתה אילו פנים יש לו, והלוא לא ידעתי. ואחר כך נח העיט על הגבעה, על בליטת סלע, משהו כה מהודר, והאויב, אני רוצה לומר משהו לזכותו, החל עתה לירות גם בהם, בעיטים; אבל בזו של העיט לכדורי האויב הוא מוחלט יותר מאשר דביקותו בבקעה שהוא אדונה.

האויב שבע, העיט בז, בז הבז, האויב יורה, באדישות, שותה קפה, הניצחון שלו, לכמה זמן? העיט יודע פרספקטיבות שהן אולי נצחיות — החיים אינם מישוהו ירוי או אויב מיקרי השותה קפה ומחר ימות בקרב אחר; החיים הם מירקם המכיל גם אותו וגם את מה שעיני מרמזת עליו כל העת, שיש זמן רחב יותר, דברים שהתרחשותם רק מתחילה, היריות נשמעות עתה כאילו גם האויב אינו בטוח עוד מי ניצח כאן, ובזו של הבז אומר: מי באמת מנצח? גופות או האור המתעמעם, ומחר יהיו היורים בשר מרקיב על הרים ובקעות אחרים, בשר שעורבים יתבדרו עליו. ואולי זוהי הסיבה שמאוחר יותר, יומיים לאתר מכן, יראו אנשים במחנה שמאחורי החורש שמונה ראשים של חבריי תקועים על כלונסאות, סמל למובסות הניצחון שהחל עתה מתכרסם למול העיט המלכותי המנקה את כנפיו באיפיון מאופק. המלה "אכזריות" למראה כל אלה נדבקה אלי מאוחר יותר, אפילו הכלונסאות עם הראשים. גם המילים היו צריכות להיוולד חדשות ולדעת את מקומן, ואני חושב במילים שציידו אותי בהן כמו המימיה שנותרה ריקה, או המחסניות שאין בהן עוד כדורים, וגם האויב הזה שמחר מוחרתיים ימות בהרים, ושותה קפה אחרון, אינו יודע שהעיט יהיה כאן גם אחריו, אבל אולי אני אהיה אחרי העיט, ודברים מתערבלים כאן במוחי ושואלים למי הניצחון בשכיבה הנצחית הזאת בין מטח יריות למישנהו

הלוא יבוא נקם הניצחון והוא יהיה תרישי ועגום. אבל האם ידעתי אז מה יהיה המחיר האחר? המחיר של ההדים שימלאו את החיים והסמלים שיעשו מכם, מתוקיי השוכבים לידי, סמלים נשכחים, אבל בלתי ברורים, מלאי מיסתורין, אך מעוותים, שהביאו איזו גאולה, למי? לא לי, או שמא כן? והעורבים, שאפילו העיטים בזו להם, היו מרקדים עתה, מקרקרים, מפוזים, להקת הבידור השחורה-אפורה על רקע היום המחליף נגוהותיו ופעמון כנסיה שוב מדבר על צלוב אל, ואתה שכוב, מחליף צבעים, מחפש מילים, נולד כל רגע, והעיטים נחים ומנקים נוצות

איני יודע בדיוק מתי החלטתי לקום ולברוח. מן הסתם היה כבר חשוך; אבל לא מאופל עד כדי שלא אוכל לראות ולהיראות, ואכן קמתי ובאותה שניה ממש קמו מתוך שורת המתים עוד שני אנשים והיבטנו זה בזה וצעקנו משהו, ונורו מטחים צפופים לעברנו והתחוללה סערה בין העורבים, והעיטים החלו לעוט כאילו נפגם משהו משוחק כראוי, נבלם, נפרע, ואנו התילוננו לרוץ לעבר אותו חורש שכל אחד נשא אותו בליבו כל אותן שעות, החורש שראינו מאחורינו לפני שנפלנו פרקדן

הלוא ממש באותה שניה קמנו. היה זה לאחר שעות ארוכות של דממות קצרות ועורבים ועיטים ושקיעה איטית של האור הבהיר לעבר שקיפות אטומה ודימדומים ואחר כך מעין התעבות עליזה, ואיני יודע

מדוע המלה "עליזה" היא שקבעה מקומה כאן; אבל היה משהו עולז בפתאומיות החשיכה המתבררת עתה כמיפלט, כמעין אחרית-ימים מתוכ-ננת, ואתה יכול באמת לסמוך על סדר מסוים של הטבע, על מערכים משתנים ונצחיים, על יום שיבוא אחרי לילה, על עיט שיודע את מקומו, על אויב, ועל האפשרות שאתה מקבל כדי לנוס, ולכן היה זה רגע אחד, ממש רגע אחד מסוים שבו שלושתנו, כאיש אחד, ידענו שעלינו לקום והוא נפל עלינו, הרגע הזה, שכן כל אחד מאיתנו ידע רק על מציאותו-הוא בשטח, ואז, כן זה היה אותו רגע של חמיקה שבו חשנו יחד, אולי משום שפתאום היינו שלושה ויכולנו לשנוא משהו ביחד, ולשנוא יחד תמיד מהמם ואפשרי יותר משנאה פרטית וכמוסה, חשנו אז אותה שנאה כבדה ועמוסה שהחליפה את ה"עליזות", שנאה שעיתויה אולי קשה להסברה לאור כל הנאמר לעיל; אבל מובן כל כך לי, ולחבריי, כלפי העיטים

קשה לומר בוודאות ששנאה כשלנו היתה שווה. חשנו אותה לרגע והלוא מייד נפרדו דרכינו. תוך כדי מנוסה מתוך האפלה אל החורש רעדנו שלושתנו מתוך תיעוב מדהים ואז נעלמנו זה מזה... ומאוחר יותר נפגשנו ודנו בכך. דיברנו, או נכון יותר הם דיברו, ואני שתקתי, על העורבים והעיטים. הם דיברו בבוז. אני חייב כאן הסבר; אני לא דיברתי לא משום שפתאום חדלה בי אותה שנאה, נהפוך הוא, היא התגברה וטרפה אותי, אני לא דיברתי כי לא הבינותי על מה הם מדברים

שכן אני לא זכרתי, הם כן. הם ניסו להזכיר לי ואני אמרתי שאיני זוכר ואכן לא זכרתי. שלושה ימים תמימים נמחקו מתודעתי והסיפור שאני מספר לך עכשיו, סיפור שאת, כמובן, לא תקראי אף פעם, כי לעולם, לך, לא אראה אותו, הוא תוצאה של הישיבה אז באפולוניה זכירה פתאומית של היום האחד הזה... אבל הם דיברו והדברים מצאו הד ברחשים סמויים בי וידעתי שהם מדברים על השנאה שבי, ולא ידעתי אז שהם אכן מכוונים לשנאה שנולדה באותו רגע של מנוסה

אבל הם דיברו ואני מצאתי הד לדברי-קללה שרק מעטים חשו, איזה טרף, יא עיני, מהההה חארייתים, זרגיים, לתוך כוסיים וכאן, איפה, על יד, למה, ילד, מי, על הגג. אחר כך, המלחמות, איזו, אני. אתה, מלחמה איזו. לא יודע, כולן אחת, מתי החלה זאת ונגמרה אחרת, החלה אחרת ושוב, ילד, ואתה, לא הוא, אולי בנך, אתה מהמושבה, עליך אמרה זקנה תהילים ואתה חי, חריק, איבן חירק, ומה, לא יודע ואז. אל תיגעני בתחבושת, ציירי על הגבס את עצמך, אני אשתוק ואני בתוכי, התקרה יורדת עוד ועוד ועוד ואז המהלומה שהיא אני. מי. אני, לא? אתה לא. על הראסי, והוא צועק תירו בחארות ואין כדורים ואחר כך ביליארד בלילה, איזה ארוך, ומי מת, לא יודע, מי חי, הגנילדים, זוכר, גננת, היא חיה, הם מתו, הילדים, תראה

אותם בגנים, מה קורה להם ברגע האחרון לפני. מה קורה. מה מתעצם בהם. מה עושה אותם פלדה או גומי ועוצרים את המוות בגוף שלהם ואז הם קופאים כמו החללים של פומפיי שממלאים אותם בגבס ומוצאים אנשים, קפואים, בתנוחה של משגל או חיים, כך, אלפים שנה לאחר מכן, מה קורה להם ברגע של התנוחה האולימפית, כמו מפית מפלדה, והם לא אמרו מי הם, מה חשבו? על מה? מי היו? אמרו להם: תהיו ילדים טובים, אהבו את אבא ואמא, אימרו יפה שלום, והם חייכו ואז קפאו והצילו אותי. למה אותי. אותי מכל החארות, דווקא אותי, על המנזר, לפני ההקזה ואחר כך על יד החומה בסימטת המוות, עם הכדורים ברגל אתה עושה את זה לאבותיך ואחר כך הם יעשו את זה לך, ודור לדור עם כדורים, ובדיחות, ולמה עושים אותכם בכפיות ולמה מאכילים אותכם בכפיות ולמה אינכם נסים או צועקים או אומרים מי אתם, זממים שכמוכם, זביצרות, חארתיים, כמעטיים, אפסיעדיים כלומפינים מי מי

אני לא דיברתי, נילי. הם דיברו. היו הדים. אותם אומר לך אחרי מותי. לחקוק על המציבה; כאן קבור איש ששתק את יופיו ואילו את כיעורו ניסה לחיות בעוצמה בלתי-מתפשרת

ניסיתי היום לחשוב על העורבים. היום הם נראים לא מהודרים. חשבתי כך כי כתבתי משהו על אודות אשה אחת שעמדה בבית-קברות לבושה שחורים ונראתה כמו עורב מדהים ביופיו. צריך לבודד כל בעל-חיים. על יד העיטים אין העורבים אלא להקת שוטים. העיט אינו זקוק להגדרה. הוא מבודד לחלוטין, בין כה וכה, ויש בו יוצאות דופן, אותה הדרות שאתה מוצא בכירכרות ישנות, בפוחלץ של נמר, באציל הגר בארמון נידח שפוצץ את כל הדרכים המובילות אל ארמונו כדי שתגיע אליו דרך הסירפדים, דרך האשוחים, ברכיבה על סוס

העיטים שחגו מעלינו בעת המנוסה היו מענה רב-חשיבות למה שאירע עד כה בבקעה. העיטים רצו נקמה. האויב ירה בנו; אך חסות החשיכה היורדת הצילה אותנו. ואחר כך הלכנו איש איש לדרכו. איני זוכר עוד מדוע לא רצנו יחד בתוך החורש. האם ידענו דבר-מה שאסרו עלינו לדעת? האם "היחד" היה מפחיד מדי אותו מפקד שקודם נס? איני יודע. ומישהו אחר אולי חייב להשיב תשובה על כך, אף שהיא אינה מעניינת אותי. אני, הלוא רק כעבור יומיים הגעתי. איני יודע מה אירע לי ביומיים ההם... איני יודע מדוע הגעתי לפתח המחנה עירום, רעב, צמא, מלזכך, והת-עלפתי בשער. האם הרגתי אנשים? מה עשיתי בבגדי? ואחר כך נחתי יום אחד, ונסעתי הביתה ליום, שבתי ושוב הלכתי לעשות את שהיה מוטל עלי

הנחתי מוקשים, יריתי כשהיה צריך לירות ולא חשתי כלפי האויב שנאה מיוחדת או אהבה מיוחדת. אבל העיטים, באותו רגע של התנתקות

מעולמם, מן הבקעה שלהם מוצפת האור, העיטים שראינו לאחרונה להרף עין כאשר הבטנו לשניה, בפעם האחרונה, וראינו את הגופות המפוסלות בנוף, את העיטים, שנאנו אז שנאה מלאת חום. בשנאה שלי נמזגה, כנראה, גם עורמה מסוימת, כי, כאמור, היא נמזגה בי ונהיתה משהו שנהייתי כולי ולא נתלתה עוד בהם בלבד...

הלוא כאשר היינו על אותו גג של המנזר, מאוחר יותר, וירינו, והגיעו פתאום עיטים שלא בזמן, ובוודאי אף לא אותם עיטים, או שמא כן, והכול ירו באויב כיוונו שני חבריי את רוביהם אל על וירו בעיטים, שכחו את האויב הצר עלינו, ואילו אני המשכתי לירות באויב. הם ירו בעיטים בפראות, ומובן שהחטיאו, ואף ידעו עד כמה מגוחכים הם. אבל הם היו חייבים לירות בהם ואני יריתי באויב בלתי-שנוא דווקא משום שאת העיטים שנאתי שנאה עמוקה, כי משהו שאתה שונא כל כך אתה גם מכבד ויודע שהוא ראוי למשהו גדול ועצום מן הנקמה העלובה שלך. הם בכו, חבריי, הם קיללו, אבל לא פגעו... האם העיטים הכירו אותם, האם הריחו את ריח החיים האחרונים שבהם? הלוא אחד מהם נהרג אז על הגג ונותרנו רק שניים... והשני נעלם מאוחר יותר, אחרי שהלך לנסות לנקום באותו מפקד שנס, שידע מה הסיכויים והעריך אותם נכונה ואולי באמת קיווה להביא עזרה... חברי הלך, לא מצא, ואחר כך ראיתיו כאן או שם, והלוא הוא היה איתי על גג המנזר, ואחרי כן נעלם

האם הוא מייבש את האמאזונות? האם הוא מוכר חולצות במנהטן? האם הוא נהג משאית בצילה? איני יודע. האדמה המקוללת הזאת, השונאת אדונים ואוהבת עיטים, נגמרה לו. וחשבתי על שני הילדים, שני חבריי, איני יודע אפילו מה שמותיהם, מה שם ההרוג ומה שם הבחור שנעלם, הם ירו באלו השמש בצחוק המפואר והנצחי של העיטים שבזו להם כל כך, ואני ראיתי את הבוז במקורי הברזל והבינותי אותו, האם יכולים שני ילדים לעקור סדרי בראשית ולארגן מחדש את טבע העולם? אמרתי קודם "עורמה מסוימת", כי אני חשתי שאני קורבן מובחר, והיתה בי שנאה של מישהו המכיר בעליונותו המוחלטת של נשוא שנאתו... הלוא הוא נוסק כמו עשוי הוא משברי נוצות, מעננות, הוא עדין וטורף, משהו עז ורך ואפשר לקרוא לו בז, ויש הקוראים לו כך, והשנאה נתבשלה ימים הרבה אחרי ששכחתי את מקורה, ואיני יודע באמת האם היו אלה עיטי השמש או עיט-הסלעים הנדיר, ואם מצויה בי שנאה ערמומית אל המנקר המעופף קלילות ונוקר את עיני הילדים הרי היא חמדת הקורבן הבוחר לו אויב כלבבו. לא יכולתי, איפוא, לשנוא עיטים אחרים בלא שאחוש שעיט בתוך כלוב הוא עיט צבוע, הוא עיט מת, ואינו אויבי... אויבי שם בשמים ומחפש את גופתי בין סלעים, וימצא, יום אחד הוא ימצא...

בחשבון הסופי הוא ינצח... הוא חייב. בלי חמדה, מתוך כורח שאני
הלק ממנו

האם לא חשבתי אז בתמימות, שעתה נראית לי ערמומית, על שורה
משיר שהעוותתי למען הרגע והיא נתמחה בי ברגע התהוות, ברגע היווצ-
רות, אותה שנאה מיוחדת; היורה ירה והשוחט שחט והעיט בז. ידעתי
שהמילים אינן המילים המקוריות; אבל הפאראפראזה היתה לי משהו
שיכולתי להיתלות בו, כמו לחשוב במושגים של קומו תועי מדבר צאו
מתוך השממה, או בני שצעק ניחרות; אנחנו לוחמים על שישה מטרים
של כביש, שישה מטרים בלבד, האם היו באים העיטים, כלומר נציגי
הסדר האלוקי רק בשביל שישה מטרים של כביש...? ואת הדברים האלה
אמרתי ברגע של התעבות החשיכה והידיעה המפתיעה שאולי בכל זאת
נגזר עליי לא למות עימם, שימעו ילדים, אני איתכם היום לא מת, אני
חומר לי לצון, אני זונח אתכם, האם ניתנה לי רשות? אם אתם מתם
למעני, למען מי אמות אני? אבל הלוא הכדורים שנתקעו בכם כוונו אליי
וליי אין אל פרטי בכיס ושום יש מהישויות האלוהיות אינו מוסר לי דו"חות,
אני מן הסלעים באתי, ובמושבה אף אדם לא היה מאמין שאהיה מועדף
על כל הילדים הראויים יותר והלוא הכול היו ראויים יותר, אתם שיחד
למדתם איתי בגן, ובבית הספר, מן המושבה שלנו, מן המושבות הסמוכות,
הלוא כולנו היכרנו זה את זה, כולנו בקענו מאותן ביצים, והנה אני נפרד
מכם, על יד עיטים, למענם הם יחפשו אותי, אני את שלי עשיתי, התחנפתי
אליכם, שיחקתי מת, ארבע שעות, ואתם נשארים כאן, את הילדים אני
אעשה בשבילכם, אתם את הילדים שלכם לא תעשו, אתם את הפרות
שלכם לא תחלבו... היה משהו ספקני ומלגלג במעמד השירי כמעט של
הפאתוס הזה, אבל אדם שוכב על גחונו, נחש עלי סלע, מולו אלפי שנות
עוינות, והוא חסר אונים, והחמלניצקים של כל הדורות אינם יורים בו,
ציפורי השטן אינן מעלות אותו על הגרדום או האוטו-דה-פה. אני פתח-
הצלח פעוט לעצמי, ולבן שאולי אוליד אי פעם, אם אכן ירצה להיוולד...
מי... ואתם כאן, בעלי התנוחות הנועזות, אתכם הלוא איאלץ לשכוח, כי
אסור לזכור, לזכור את הרגע הערום בו עצרתם בגופכם את הצער שלי,
את העוינות שלהם, את הטבע בפעילותו הבסיסית והיצלתם עם, היצלתם
אולי אף אותי, ואני לומר לכם תודה איני יכול, כיצד לומר, האם ביקשתי
מכם משהו? ואל מי במפורש לפנות...? הלוא מלתעות העיטים לא נתקעו
בי לא מתוך הכבוד שאני רוחש לעיטים, אלא מתוך אדישות, מתוך חוסר
אתגר, האם עיני אילצה אותם לנהוג בי מנהג ביזוי ולהתעלם ממני?
אולי רצו שאראה את הדברים עד סופם המר, כי היתה שם באמת איזו
זחילה אינסופית של הזמן הכסוס, הנרמס, והייתי הלוא קפוא בתוכי
וחילחול של חומרים בתוכי היה כמו מוות סמוי, מוות הרוצה להתממש,

היודע שהוא חייב להתממש במקורי עיט, במקורו של אל השמש ורצון נחוש פיעם בי, אולי, רצון שלא עמדתי על טיבו, כן לחיות, לחיות בעולם בו מנצחים העיטים המפיקים תועלת מכל המאבקים, מכל האירועים שהובילו אותנו כולנו אל הבקעה הזאת, משני הצדדים...

ראיתם פעם איך מכרסמים דגים דג חולה? כיצד הם מכרסמים אותו עד שהוא מת? והיונים, סמל השלום, האם אינן הורגות את החלשים, את הפצועים, את הפגועים? איזו תאוות שלמות יש בכירסום למוות של ציפורי דממה אלו?!

האויב היה שם. הוא ירה. הוא היה שם בגללי. בגללנו. הוא היה שם מתוך מניעים שרק מילים מסוגלות להבין והחיים לא. העיטים באו לשם מתוך מחוז האלוהות, מתוך המחוז בו המוות קודם לחיים ומה שאתה יודע מראש וקיומך הוא צידוק למפרע, נסיעה רטרואקטיבית מן המוות שקודם לכול אל הלידה הבלתי-נחוצה ובלתי-הכרחית בעוד שהמוות הזה, ניקור העינים האלה, הכרחיים הם עד, עד

הידיים שהרגו. הילדים שלא יגדלו. התנוחה המפוארת של אנדרטאות התבוסה, ילדים, שאחר כך ילמדו את גבורתם בבתי-ספר למען ילדים אחרים שנועדו למלחמות אחרות, כדי להמחיש במוות וחיים את רעיון המילים הבלתי-נחוצות המומצאות על-ידי מחשבים אנושיים ולא על-ידי חמיקת הטבע אל תושייתו...

הם לא התחבאו. הם ניקרו. העורבים ניסו לשעשע אותם לשווא. טרפו ללא חמדה ובשיטתיות חמורת-חוקים ומדודה, נסקו אל על בלא גאווה יתירה ובלא שמחה. לא החמיאו לעצמם כמו העורבים, שכל הזמן אהבו את עצמם והתפעלו מעצמם, הם היו עמוקי חקר, שקטים, מאיימים, מרחפים, בעלי עוצמה לא-משוערת ובלתי-חומדים. הם היו מלאי תפארת ואני שנאתי אותם כל כך עד ששכחתי אותם

כשהגעתי לשער אמר השומר; הנה אסא, ועוד הספקתי לומר לו אסאהאל, לא אסא, והתעלפתי. התעוררתי מאוחר יותר. שתו תה. הקשיבו למוסיקה ערבית בפאטיפון. הרוח נשב. איש אחד נתן לי סיגריה. אני זוכר מי היה האיש. היא היתה עגולה ולא שטוחה. מאוחר יותר, לא דיברתי, אף כי יש אומרים שהשיחה האחרונה בינינו, בין שלושתנו, היתה מלאה, וכי כאילו גם אני דיברתי. אבל אני מוכן להישבע שלא אמרתי מלה בגנות העיטים, כה מלאה ועמוקה היתה שנאתי

וכך נהייתי למה שאת נאלצת לבלוע, מין אינאיש שאינו סולח לעצמו. מה אני סולח? שהייתי שם מהתלה שכובה על גבה והמוות המה סביב ואני חולה איבה לכל המורים שלא ציידו אותי בשום כלים ליום ההוא, לגננות ולהורים, לידידים ולדודים, לעוברי אורח ולמורי הלכה, לא סלחתי אפילו לחלומות שחלמתי עד אותו יום, למפקד שלי ולמפקד שלו, לאויב,

לאוהבי האויב, לא סלחתי להם על האפשרות שזרעו בי לאהוב, דבר שאני מסופק בכדאיותו והכרחיותו ולומר, אני רוצה, לומר, הנה אני, אדם שאוהב גשם ולא להיות מסוגל להיות אדם כזה לאהוב גשם מה שלא יהיה מכונית חדשה איזשהו מעשה רחוב או בית או זיכרון או מה ומה זה להיות סתם כך רגעים שזורים בחוט מודבקים בסיכות ביטחון ניקלות, כך היה והווה וכך להיות מיותר לא לומר דברים מפורשים ללכת ממלחמה למלחמה, לחפש את המקורים שלהם והם אותי עד ש הלוא יגיע היום ש האם לא ידעתי אז דברים אחרים? ואם ידעתי, האם שכחתי אותם? משהו עמוק בי מונע אותי מלדעת מה אירע. נקמת העיטים. הם זרעו בי את היידע העמוק שאסור בשום פנים ואופן לדעת אותו

* פרק מהנובלה 'מורה חנקין והעיט'.

דוד אבידן / דיגומים — יצוא אל העבר

התמלילים שלהלן נכתבו על-ידי דוד אבידן במיסגרת תרגיל באוני-ברסיטת ת"א, החוג לתורת הספרות הכללית.
מהות התרגיל, שקויים ארבע שעות בשבוע, בסימסטר השני של שנת-הלימודים הקודמת (והנמשך שעתיים בשבוע, בשני הסימסטרים, בשנת-הלימודים הנוכחית), הוגדרה בתכלית הקיצור בהודעה מטעם החוג לתורת הספרות הכללית, שנתלתה על לוחות-המודעות:

תירגול דגמים

מעבדה להבנה ביצועית

המתרגל: דוד אבידן

בתרגיל יושם דגש על טיפוח כושר-הבנה יצירתית-יפעולי של טקס-סים, על-ידי חיקויים, שיכתובם, כתיבת פארודיות-אנאליטיות עליהם וכו'. הנחת-היסוד של המתרגל היא, כי הבנת טקסט — ללא יכולת לשחזרו בטכניקה של זיהוי עשייתי — היא חלקית ותאורטית, דחוייה, מנוחשת, ואך לעתים רחוקות מיידית-קונקרטי. הסיכוי להבין טקסט דרך ביצועו האנאלוגי ודיגומו הקולע מבטיח חווייה של מיידיות קליטתית והתמצאות בשטח, אשר לא רק מטשטשת את קרהגבול — הפורמאלי, בדרך-כלל — בין התאורטי לבין המעשי, אלא אף מציעה מימד תאורטי חדש לביצוע הטקסטואלי.
פיתוח הכושר להבנה ביצועית יתרום גם לקיצור המרחק המיותר — החגיגי והטקסי — בין הקריאה-הבלתי-מתערבת לבין טקסטים — וליצירת קשר מבוקר עם מיבנים מילוליים משמעותיים.
כל השאר יתברר — או יופרך — במהלך התירגולים המעשיים עצמם.

במהלך התרגיל נתבררו והופרכו דברים לא מעטים. נתברר, שניתן לכתוב בהצלחה תחת לחץ-זמן ובנסיבות משתקות-כביכול, והופרכה האקסיומה, שתמלילי העבר זכו למיטב ביצועם על-ידי יוצרי-העבר דווקא.

בסידרה של כחמישים עמודי-פוליו משוכפלים, אותם כתב אבידן במהלך התרגיל בנוכחות הסטודנטים — כשהם עצמם מדגמים אנכי-כך את דיגומיהם — דוגמו סיגנונות ואסכולות, בשירה ובפרוזה, כשהמתרגל

מדגיש מדי פעם את ייתרונו התאורטי והמעשי של המדגם העכשווי
על-פני יוצרי מושאי-הדיגום מן העבר. אגב כך צצה הסיסמה: י צ ו א
א ל ה ע ב ר.

הקטעים שלהלן, שייכללו בספר-הדיגומים של אבידן "איך לכתוב",
אשר ייצא לאור בקרוב, מהווים סיור פואטי-מעבדתי בשכבות גיאור-
סמאנטיות שונות, עם השלכות ברורות לגבי כתיבת שירה חדשנית בת-
זמננו.

מ. ע.

ד. א.

* * *

א. שירה עברית בהברה אשכנזית

(מביאליק הלירי עד גרינברג המוקדם)

מעקב אחר החזרת האמינות הצלילית לדגם האשכנזי, על-ידי דיגור-
מים פארודיים, השואפים בהדרגה לאותנטיות, במטרה למחוק את התד-
מית הדוחה של ההברה האשכנזית בעיני הקורא ההווי הבלתי-מיקצועני.

1. כתיבה מלרעית הפיכה למלעילית

הטכניקה: לכתוב יאמבים בהברה מלרעית, שיהיו הפיכים לטרוכיים מלעיליים.

אני רוצה לשתות קפה.
חיי גרועים, ליבי רפה.
אני עומד לצאת לחו"ל,
וכל דבר לקרות עלול.

הדגם המלרעי פארודי במודגש. העברתו למפתח-הצלילי המלעילי מנטרלת במקצת
את הפארודייה, בזכות העטיפה הצלילית הסלחנית-מרפדת של ההברה האשכנזית.
הפאראדוקס הוא, שדברי-שטות רבים, הנכתבים בהברה מלרעית ונפסלים על הסף,
עשויים לזכות בסיכוי נוסף במיסגרת החוקה הפואטית המלעילית, בזכות הניגון והניחוש
והתקווה הענוגה.

2. כתיבה מלעילית פארודית במודגש

שוכבים בצד על המיטה,
מהרהרים הירהורים קדושים.
למה לא עבדה השיטה
ולמה החיים נדושים.

חיי לא טובים, לא יפים,
גופי לא חזק, לא יפה.
רק הכאבים כאן צפים
כמו חלב על גבי הקפה.

הדגמים הנ"ל נועדו במקורם להברה המלעילית, ובתוכה הם מתפקדים תיפקוד פארודי מודגש ומכוון. הסבתם להברה המלרעית נוגסת קצת ברמת ההתחכמות, אם גם נגיסה לא גסה.

3. תירגולים מתוחכמים יותר בהברה מלעילית, הכוללים מרכיבים של שירה חדישה

המטרה: גישושים לקראת אמינות פיוטית במיסגרת החוקה הצלילית האשכנזית.

א.

ילדי הרועד, הפעוט.
ילדי הפעוט, הרועד.
ילדי שנולד בטעות.
ילדי על רגליו לא עומד.

ב.

אמא את ילדה זוכרת
לפני שילדה את ילדה.
מונח לו זעיר בערש,
מונח לא ילד, לא ילדה.

ג.

נשבה לה רוח רחוקה,
באה מארץ אפסיים.
פיעמה תקווה חזקה,
שיש אלוהים בשמיים.

א/1.

פורענות טרם שחר

שלחה את ידה השחורה
ולפתה את גרוני הדווה.
נשמתי שלי הגיבורה
פרחה מגופי הכבה.

הערות :

א. נשמע אולי טוב יותר בהברה מלרעית. הטכניקה בשתי השורות הראשונות אינה שייכת לנוף הפואטי של ההברה האשכנזית, והיא נחשבת — מנקודת-ראותה של פואטיקה זו — ל"וויץ". הבית "ענוג" יותר בהברה מלעילית, אבל אמין ומשמעותי יותר בהברה מלרעית. הפיכותו ממלרע למלעיל ולהיפך נובעת מהמיבנה הדו-הברתי של המילים, שכולן מלרעיות. התוצאה: יאמב-הפיך-טרוכי/טרוכי-הפיך-יאמב.

ב. ההפיכות הנ"ל בטלה בבית זה, בגלל המילים המלעיליות (אמא, זוכרת, ילד, ערש). הנכסים הפואטיים בבית זה נחשבים גם הם ל"וויץ" מנקודת ראותה של הפואטיקה האשכנזית, מושא הדיגום. חשוב לזכור, כי תעלולים טכניים-ניסוחיים, הנחשבים לחריגה הומוריסטית מנקודת-ראותה של פואטיקה ישנה, נהפכים לנכסים פואטיים לגיטימיים ומשמעותיים בפואטיקה חדשה יותר. הנטייה לראות דבר כ"בדיחה" ("באמת, לא יכול להיות, שהתכוונת ברצינות") היא פונקציה של התגוננות מפני דגמי-מבע חדשים.

ג. מתקרב לתקני-אשכנזי, אם כי השורה הרביעית פארוזית (ונשארת מלרעית, חסינת-הפיכות).

א/1. שיר קצר זה עשוי להיות תוצר לגיטימי מאוד של החברה האשכנזית, מבלי לשייך אותו למשורר או לתקופה מסויימים.

מטרת הדיגומים היא ממילא לא לדגם-על-פי — במיקרה זה — אלא להתחבר אל מערכת-העצבים-הארכאית של האפשרות-המלעילית ולראות בה, לצורך התירגול, חלופה ריאלית לאפשרות המלרעית. כאשר נוצרת נורמאליזאציה מסויימת ביחס אל החברה האשכנזית, ניתן כאילו לתפעל מרחוק (בקרת-רחק) מערכות ארכאיות ולסנתז אותן אגב הפעלתן.

ברגע מסויים ניתן אפילו לחשוב — במלוא הצניעות הראוייה — שההברה האשכנזית היא אפשרות, הרחוקה ממיצוייה בשפה העברית ושניתן בהחלט לשפר אותה, כלומר — שוב, כממקריהם של שלונסקי ואלתרמן* — לייצא אל העבר כחלק מתהליך ההבנה הביצועית.

* ר' דיגום שלונסקי להלן — הדיגומים האלתרמניים אינם מובאים כאן הפעם.

4. תרגילי-חימום לקראת אמינות מלעילית ועלייה על גל ה"ניגון" הפואטי הישן

(חומר דיקטאפוני, שתועתק כמעט ללא עריכה — זומזם ספונטאנית אגב נהיגה מת"א לי—ס).

א. / מלרעי במישקל, מלעילי במנטאליות הצלילית /

אני בשמיים פותח
את כל השבילים אל הקוסמוס.
אני בשדות לא פורח.
אני לא יודע לרמוסמוס.

ב. / מעבר למלעילי-מלרעי מעורב — אין כמעט כתיבה מלעילית נקייה לחלוטין /

יש לי רק שקדים מתוקים
בתוך נשמתי הגוועת.
יש לי רק שבילים רחוקים,
ששום אהבה לא יודעת.

ג. / ריבוי המלים המלעיליות מקל על השטף הפיזומי, ללא צורך בהכרעה מלעילית פורמאלית /

חיכיתי, חיכיתי, חיכיתי,
חיכיתי לאור המושיע.
קיוויתי, קיוויתי, קיוויתי,
קיוויתי שאבא יגיע.

(השורה הרביעית פארודית מדיי)

ד. / זינוק למיפלס-אמינות פואטי בהקשר הצלילי האשכנזי, אגב יצירת דיאלוג משמעותי מלרעי-מלעילי /

אהבתי הפושעת,
אהבתי עדי ערב.
אני את נפשי לא יודעת,
ונפשי אותי לא זוכרת.

הבית הנ"ל הוא הרפתקה פואטית אמיתית. כאשר "אני את נפשי לא יודעת" (מליצה בעלת תוכן מושגי, המתקיים מעבר למיבנה הניסוחי הישן), הרי נפשי נהפכת באמת לנפשי. כדאי לשים לב להתגנבות-יחידים-וקבוצות של תבניות מלעיליות לעברית המדוברת,

בעיקר בהשראת הערבית, ה"רכה", ה"חושנית" וה"נקבית" יותר מן העברית התקנית בתזמננו (ראה גם חומר תאורטי, שיופיע בנפרד).*

ה. / ניסיון להתנסח מתוך הצליל האשכנזי לעבר פואטיקה־מינשרית משוערת של ראשית המאה /

**לכתוב בלשון ענוגה,
בלשון ענוגה ומתה.
לשתול מלים בערוגה
ולמות ולמות לפתע.**

ו. / תיסרוט הפואטיקה הנ"ל לרצף טראגו־הרואי /

**בגן הגדול המיסתורי,
בעין הזאת השוקעת
כבר מתו, כבר מתו בני דורי,
ונשמת־אפם לא מגעת.**

ז. / שיחרור ניצרת־ההיסחפות, לצורך השגת יותר אמינות בדיגומים העתידיים — לתת לעצמי ללכת /

**אז יחלפו סוסים אפורים,
סוסים אצילים ויפים.
דורות כבר סיפרו סיפורים,
ושחפים לא עפים, לא עפים.**

או / ו :

**ויחלפו סוסים אבירים
בעמק־המוות הלזה.
נפלו כבר כל הגיבורים —
וככה אני זה, אתה זה.**

* לא כלול כאן.

* * *

**5. הירהורי-ביניים לא-מדעיים, פרי רחמים-עצמיים קדם-אחר-ביצועיים
והיפעמות דיגומית-היסטורית**

הרגשה מופלאה לעשות בשביל העבר,
כדי שהעבר יעשה דברים בשבילך.

אילו אפשר היה לנסוע נסיעת-זמן
ולכתוב את כל שירי ביאליק מחדש —
ואילו בא מישהו מהעתיד
וכתב את כל שיריי.

אין משפיעים ומושפעים — יש רק
משפרים ומשופרים, מפתחים
ומפותחים.

מה זה
שירים רכים
שירים קשים
שירים חזקים
שירים רגישים
איך עושים את זה
רקשה רגישחזק
איך מבינים את זה
אגב עשייה

**6. דגם אמין, חשוף לבדיקת-אמינות נוספת (כלאיים ביאליק/גרינברג
המוקדם, מסונתזים)**

הלכה מעימי שלוות-הנפש הסופית

הלכה מעימי שלוות-הנפש הסופית.
אבן נגולה אל ליבי, ועיניי ראו את החושך.
באו אצבעות השטן ולשו את מוחי בתוכו.
הלכה מעימי ידיעת-הסוף הגואלת.

ואני בחורף לבדי, ילד קטן ללא הורים.
גני כבר נבל לאיטו, ועיניי כוסו בעשבים.
נמלא העולם בשלג, צחור וקר ומיסתורי,
שיירד על גופי הישן כמו תכריך, כמו גלימה
עוקפת.

הערה: שורה שנייה, בית ראשון — בעייתית. הנכס העיקרי שלה ("אבן נגולה אל ליבי") היא "וויץ" אפילו מבחינת הפואטיקה הגרינברגית המוקדמת. אבל צירוף זה — תדפיס נגאטיב של המליצה המקורית, המתגלה אוליי כעילי יותר מהמקור — הוא נכסו העיקרי של דיגום זה, אף-כי אין הוא דל-נכסים גם בלא-הכי.

שאלה, השווה בדיקה נוספת: האם זהו דגם שירי אמין לחלוטין, שיכול היה להיכתב לפני, נאמר, 50 שנה?

* * *

ב. ארבעה דיגומים סלאביים מראשית המאה

(כיוון-כלים כללי)

1. הרוצח שבא ביוני (ולא הצליח לבצע את זממו)

מלאכים ממרום לא ראוני,
וגם לא אנשים פשוטים.
רק רוצח אחד, ביוני,
בי נעץ יום אחד מבטים.

הוא קרא בי כמו בספר.
הוא הכיר בי כל אות ואות.
וידעתי: נפשו נכספת
אל נפשי הנסתרת מאוד.

אז נפתחתי אליו לפתע
והייתי מראה גלוי.
ונפשי הנפחדת, המתה,
בנפשו עילעלה כמו עילוי.

ואז כל מלאכיי ראוני
וראו אנשים כך סתם.
זה קרה יום אחד ביוני,
זה קרה ביום-יוני חם.

2. בלדה בלתי-גמורה

את פניה לקיר הדביקה.
את עיניה עצמה לאט.
את ידה מראשה הרחיקה
ונגעה בילדה הקט.

אל ייאוש, אל ייאוש, ילדי,
כאן אמך, לבדך לבדי.

את ראשה אז נשאה למעלה.
את עיניה פקחה לאור.
היא ידעה : אלוהים לא ישמע לה.
היא ידעה שהוא לא יחזור.

אל תיפול, פעוטי, אל תיפול.
אבא מת, יחידי וגדול.

3. שרב

חם בלב, חם בחוץ, חם בפנים.
מי נושם נשימה אחרונה
כאן בחדר, ליד הפנים,
שהיו עננה לבנה ?

כלב לח, כלב מת, כלב קר.
מי נבח נביחה רחוקה
שם בערב, ליד הכיכר,
שם בלילה, ליד הדליקה ?

מי שאל שאלות אחרונות
בימים מוארים מדיי ?
מי מחל על אלפי עוונות
כאן בבית-תפילתך, אדוני ?

4. שרב אחר

חם בחוץ וגם חם בחדר.
העיניים שקועות בפנים.
רק גמלים שועטים בעדר
שם למעלה, בעננים.

מי שאל את עצמו מדוע ?
מי היה שם בכלל איתי ?
שם נפלתי, בתוך הרוח,
שם מונחת עכשיו גוייתי.

יום אחד יחלוף עובר-אורח
שם ליד גוייתי החמה,
וצללים יחצו לאורך
את ליבו של כוכב-חמה.

* * *

ג. שני דיגומים סלאביים נוספים

1. דיגום-כלאיים : פושקין וקווי-מיתאר מן השירה הרוסית
בראשית המאה

הדוקרב / מאת אלכסנדר סרגייביץ' חושקין

בלובן שלג-הצפון
המיזחלה הבקיעה דרך.
אנדריי סטפאנוביץ' אדרת
עטה, ומתחתה פיגיון.
לכלב-השלגים ענד

קולר-פלדה ביד עיקשת.
"אנדריי, אני כבר מתרגשת",
הפטירה אולגה. ומייד
צליל-פעמון נועז בישר:
הלילה כל זה ייגמר.

במיסבאה שבעיירת
נבל צעיר שימן רובה.
קנה ארוך, קנה עבה
כוון אל מטרה נסתרת.
לפתע צהלת-סוסים
את הדממה פילחה כרעם.
ברק-עין. קץ ההיסוסים.
לחשוש: "הוא לא יחמוק הפעם".
ואז אנדריי עם פיגיונו
זינק הישר אל אובדנו.

2. דיגום עפ"י השירה הרוסית מראשית המאה (בלוק, ייסנין ואחרים), כפי שהיא נשתקפה בפואטיקה השלונסקאית

למול / מאת דוד בוריסוביץ' אבידנסקי

עיר אכזרית, לא מנוחמת.
ירח קר, רקיע עז.
האפלה הזאת נושמת
את שנינו בתוכה, כאז.

ושוב אני אומר לך: "שקט".
ושוב את משיבה: "חכה".
ושוב האפלה נחנקת.
ושוב האור הגא מוכה.

לכן נצא מכאן, ילדונת,
נרחק עד גבול הרכבות.
את לא מאדונה, רק מאדונת,
בך מתלכדות האהבות.

לפתע צל נחתך בין שנינו.
לפתע אור הועם בכדי.
הביטי מה ראו עינינו,
אך לעולם אל תבגדי.

זו הלצה מאוד אכזרת
ומציאות מה מצוייה.
אני אוננתי לך בזרת,
כי את לובשה חצאייה.

לא לנו נוף פראי, לא טבע.
לא לנו נוף כפרי שלו.
אנחנו כאן. בעיר. אוהבת ?
אמרי מהר, אם יש בדך לב.

(יאמב ; חריזה — אבאב / גדגד / הוהו / זחזח / טיטי /)

* * *

ד. דיגום על-פי שלונסקי

בוקר לבן

לבנות האור המתבקע.
הלחם הננגס בכדי.
אלי הטוב, אתה יודע,
שלא גדעת את ידי.

כי שתי ידיי לעד נכונו.
אצבעותיי הנבונות.
לא מלאכים עליי יילוו
בתחנות האחרונות.

בא ערב, וליבי פתוח.
אתה רואה בי מרחקים.
ראשי הגא נישא ברוח
מעל לעננים רכים.

לבנות הלחם הבצוע.
האור אשר כבה עליי.
ופה גופי על היצוע
בוכה אליך, אלוהיי.

הערה לבית השלישי: התחביר בהיר יותר מהתחביר השלונסקאי התיקני. בית זה
מזכיר יותר את (לאה) גולדברג־עפ"י־שלונסקי.

* * *

ה. דיגומים עכשוויים

1. דיגום סונטה על-פי יהודה עמיחי

"הדסה" ירושלים

מפתח במנעול, ויד כופלת
שמועות ומיספרים. אדם עובר
ליד מירפסת אחרונה. שואלת
אשתו הראשונה: פוחת, גובר
לחץ־הדם בלב? המנתח
מאיר באור חדש אדם לבן,
עטוף סדין שחור. וכבר רותח
מזרק נוצץ. למה הכול כוון?
על-ידי מי? ולשם מה? הפעם
נשכח את כל השאלות, ואז
בשפופרות שקופות ישקע הרעם.
והמיקרה נוסח, נשקל, נחרז.
אבל האיל כבר צילצל בפעמון.
וקול שדיי היה כקול המון.

2. דיגום סונטה בעגה עכשווית

חאנטאריש

נשבר לי מהבית, יה מושתן.
לחיות עם ההורים זה חאנטאריש.
עכשיו אני קורע את הכביש —
לא משנה אם יש חתול קטן,

אשה זקנה, זקן, סיירתנועה,
שוטרת, רמזורים וניידות.
כשעוצרים אותך — לא להודות.
כל החיים, חביבי, זה שנאה.

שונאים אותי, שונאים אותך,
שונאים אותך.
אב זה לא אב, אם זה לא אם,
אח זה לא אח.
דופקים אותך מכל הכיוונים.

אתה דופק בחזרה בהזדמנות.
היום זה קיוסק — מחר תרים חנות.
ובינתיים מעשנים ומזיינים.

3. דיגום קווי-מיתאר קיבוציים של שתי קבוצות-גיל בשירת דור-המדינה

(נאמר : א-על-פי-זך-על-פי-עצמו/ה)

ספק / מאת ראומה עשיתי

לאן אתה הולך ? לאן ? עכשיו, לא
אחר-כך, ברגע זה, במלוא
הרצינות, שאינך מודה בה אלא
במלוא הרצינות, עכשיו, עד מתי,
מתי תבוא אליי ?

אין ילדים בעולם. יש עץ ברוש,
מתרומם על קצות אצבעותיו,
נוגע בכל הציפורים,
חוקר חקירת שתי וערב, טובל
ביס־התיכון.

הנה אתה כאן, שקוע עד צוואר
בצווארי, חנוק
בכוונותיי הטובות,

סורג קווי אור וצל במסרגות
אפלות בשערי, שאני קולעת למענד
בלילות שלא יבואו.

(מיקצב חופשי; בלי חריזה; טכניקת־הקיטוע
של סופי־השורות בתדירות־שימוש מתונה)

4. דיגום ארכאי של "ניסויים בהיסטרייה" מאת דוד אבידן (העתקת פתיחת השיר 100-50 שנה אחורנית)

אקספּערימנטין בהיסטריא / מאת ד. א. וידאן

יש בני־אנוש, אשר שוב
דבר אין להם לאבדו. יש בני־אנוש אשר שוב
דבר אין בהם. מהו ששוב
אין להם לאבדו. מהו ששוב
אין להם. יש בני־אנוש
ישכון בחובם מוקש־זמן, ישכון בחובם
זמן ייפוץ אף יפוץ. מה
יש בהם שיפוץ, מה
יש בהם שיקוץ. ויש, מסתמא, אורחים אחרים
להביע הרחש. אפשי, דרך משל,
להאט מניה וביה את גלילת־הרעפלעקסיאות.
אור־אז לפתע
שב הכול אלי צלמו מיני אז. נדמים הם,
הם ששוב דבר אין להם לאבדו, נדמים הם, אולי
אף יידמו הם

למעין צוללה משוכללה עד בלי די, צוללה
טרם ניסוה, צוללה
נסה לא ינסוה. (..... וכו' וכו', עד הסוף המר)

הערה: המקור — ר' "משהו בשביל מישהו", שער "שירי לחץ" —
או "שירי לחץ" (הוצאת א. לוי־אפשטיין־מודן)

5. דיגום עפ"י אהרון שבתאי

מראי מקומות

שירה היא
הגדרות זיקות
תצלומים הקשרים
שירה היא
תצפית

תצפית היא
מקום טוב
טיפות עיניים
בקופת־חולים

מלאכים יורדים
כמו מעלית
קומה ראשונה
שנייה שלישית

להגיע לגג
כמו לאורגאזמה
לרדת
בשירת התקווה
לסייד
באינטרנאציונאל

מרוב דימויים
להתחיל מאפס
לשרטט עיגול
במחוגה

מחוגה היא
מכשיר אחראי
אנשים מסורים
משתמשים בה

אני כותב
בשיא הקיצור
הדרך לשיא
ארוכה

לחשוב בהיר
כמו בקיץ
חם בראש
ואיכותי

לא להפסיק
בבת אחת
ללעוס לאט
גזר

בסוף לישון
בחדר מואר
לשלם
אחת לחודשיים

(שורבט אגב הנחיית
"חצות שירה ב'הבימה",
בהשתתפות מושא הדיגום)

6. אזהרה

(תוקתקה ישר על השכפלת)

צריך לדעת לשחק במילים
מילים מקצועיות לא אוהבות
חובבים
מילים חובבניות לא שוות
טירחה

לא כל מה שנראה אפשרי
באמת אפשרי
ולא כל מה שבאמת אפשרי
נראה

לכן תרגל יומם ולילה
ואת מתרגלך ירא
כי הוא עובד עליך
כשבא לו

* * *

ו. שני תרגילים בכתיבה נסיבתית מתקדמת

(מעבר מהסתייעות בגירויים סביבתיים לגירוי-עצמי בחלל הפנימי)

1. באתי לאוניברסיטה בלי החלל החיצון

באתי היום לאוניברסיטה במונית-אוויר
הרכב היפאני שלי נשאר רתוק למידרכה
קמתי מוקדם מדי פיציתי בשנת-צוהריים
כל החלל החיצון שלי מלא סערות קוסמיות

אבל החלל הפנימי אדוני החלל הפנימי
החלל הפנימי תקוע ברחוב אחר

מעידה מתודית להמשיך בדימויי תחבורה
יבואו לגרור את החלל הפנימי מחר בבוקר
יסיעו אותך למוסך יתקנו מבחוץ
ישלחו לחלל החיצון חשבון מנופח

אבל החלל הפנימי אדוני החלל הפנימי
החלל הפנימי מתנפח מתוך עצמו

אני רואה את עצמי נע בתוך סכמה
ארבע שורות כל בית וצמדים משתנים
אני רואה את עצמי נע מבפנים
במקום העצמי שחדל לנוע בחוץ

אבל החלל הפנימי אדוני החלל הפנימי
אבל החלל הפנימי גם הוא מין סכמה

אלה שורות די אנמיות אני מכיר אותן
עשיתי להן בדיקת דם שקיעה מתמדת
בדקתי גלי-מוח בדקתי סוכר
האור מתוק מדי והאוויר מלוח

אבל החלל הפנימי אדוני החלל הפנימי
אבל החלל הפנימי הוא חמוץ-מתוק

עד כאן שוטטות לא מחייבת בחלל הפנימי
סיוור מחדלי במיכרה-אוראניום נטוש
לא יזמתי יוזמה ולא יצאתי מזה
אני נשאר בפנים מכווץ יותר ויותר

אבל החלל הפנימי אדוני החלל הפנימי
החלל הפנימי אדוני התכווץ עליך

2. לפעמים הבעיה היא לצלם פנימה

לפעמים הבעיה היא לצלם פנימה
אין צלם אין עוזר-צלם אין תאורה
אין אובייקט לצילום אין קווי-מיתאר אין כלום
יש רק חושך כהה ואין חשיפה
פעם הגדרתי אותו כ"חושך לבן"
בעיקר מתוך דחף אופטימי אבסורדי
לא יכולתי לצלם אז צללתי בתוך המעבדה
החלפתי נגאטיב בפוזיטיב הרגשתי טוב

פיתרון דחוק כמוֹבן ודי לא ישים
איך לכוון מצלמה ישר פנימה
כשלא רואים לא את הפנים ולא
את היד ואת המצלמה ואת העיניים
איך רואים כשלא רואים מה לא רואים
אין ברירה מוכרחים לחכות לניצוץ
פיתרון ארכאי שעובד למרות הכול
גם בתקופת טכנולוגיות ניצוץ זה ניצוץ
ניצוץ זה אור מינימום אור חשיפה
כשיש ניצוץ אפשר לצלם ניצוץ
ותצלום של ניצוץ הוא טוב בתור התחלה
לא תערוכת-צילום עדיין לא קאריירה
אבל שביב רגעי ומועיל נותן כיוון
ראית אור ואתה יורה ראית אור
ואתה מצלם ראית אור ואתה
יורה מצלם ויורה ראית ניצוץ
ראית ניצוץ ולא תראה יותר
לא תראה חושך כל ימי חיידך

* * *

ז. תרגיל בחקר דחפייצירה

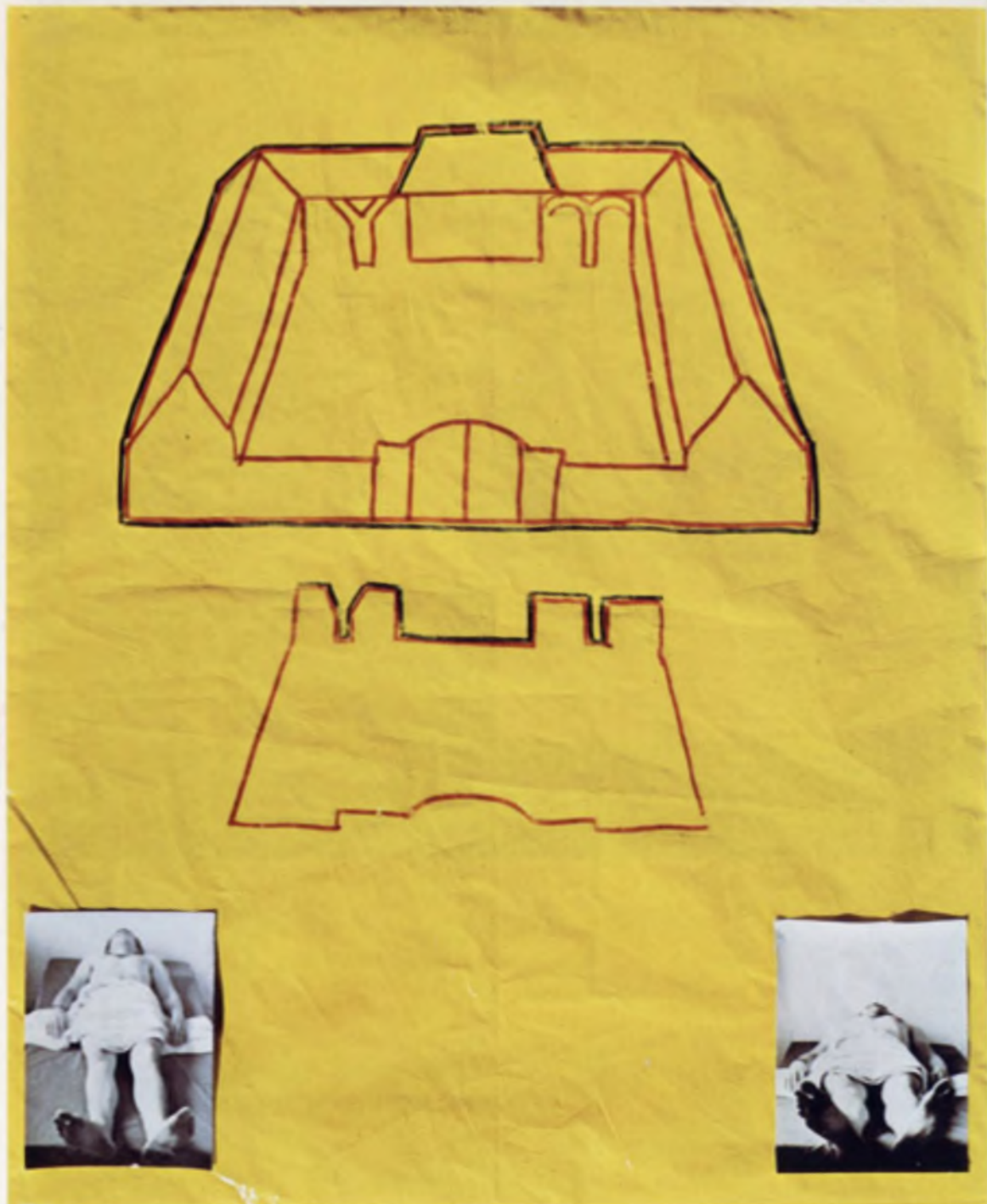
(התגברות על קשיים על-ידי ניסוחם וקיטלוגם)

1. רקע

בתרגיל הקודם (תרגיל בכתיבה נסיבתית) הוצב לפני המתורגלים האתגר הבא :
אתה נמצא במקום x. מצב הרוח שלך מחדלי, לא תיפעולי. אתה חסר ריכוז. אתה
בתיפזרות. גראף-היוזמה שקע אל מתחת לקו האפס.
אתה רוצה לצאת מזה.

הדרך המוצעת : הסתייעות במאגרי-גירויים סביבתיים. לאתר במהירות, בסביבה
המיידיית, כל אותם עצמים, מרכיבים ואפשרויות, המהווים את זירת-המחדל, אך גם את
הסיכוי לחריגה ממנה.

המצב הממשי : כיתה בבניין גילמן. אנשים אחרים. מתרגל. מיסגרת-זמן נתונה. רעש
רקע. חוסר-ניסיון כתיבתי. חוסר מודעות לגבי הערך-העצמי. ספקנות מסויימת לגבי מידת
הלגיטימיות של התוצאה התמלילית, אשר תופק מסכמת-התירגול המוצעת.
ועם זאת : העידוד שבהשתתפות המתרגל עצמו בתהליך. העדתו על עצמו, שהוא

תמר גטר

115 x 94 ס"מ.

לוח עץ מצופה ויניל. עטי סימון. תצלומים (מבוימים ע"פ
מנטנייה). הוצג בתערוכה הנ"ל. (אוק' 75).

תמר גטר

45.5 x 46 ס"מ.

נייר עיתון צהוב. רפרודוקציה (מכונת העתקה) (פיירו דלה פרנצסקה, תחית ישו). נייר שחור מבריק. עפרון.

בעמוד משמאל:

42 x 32.5 ס"מ.

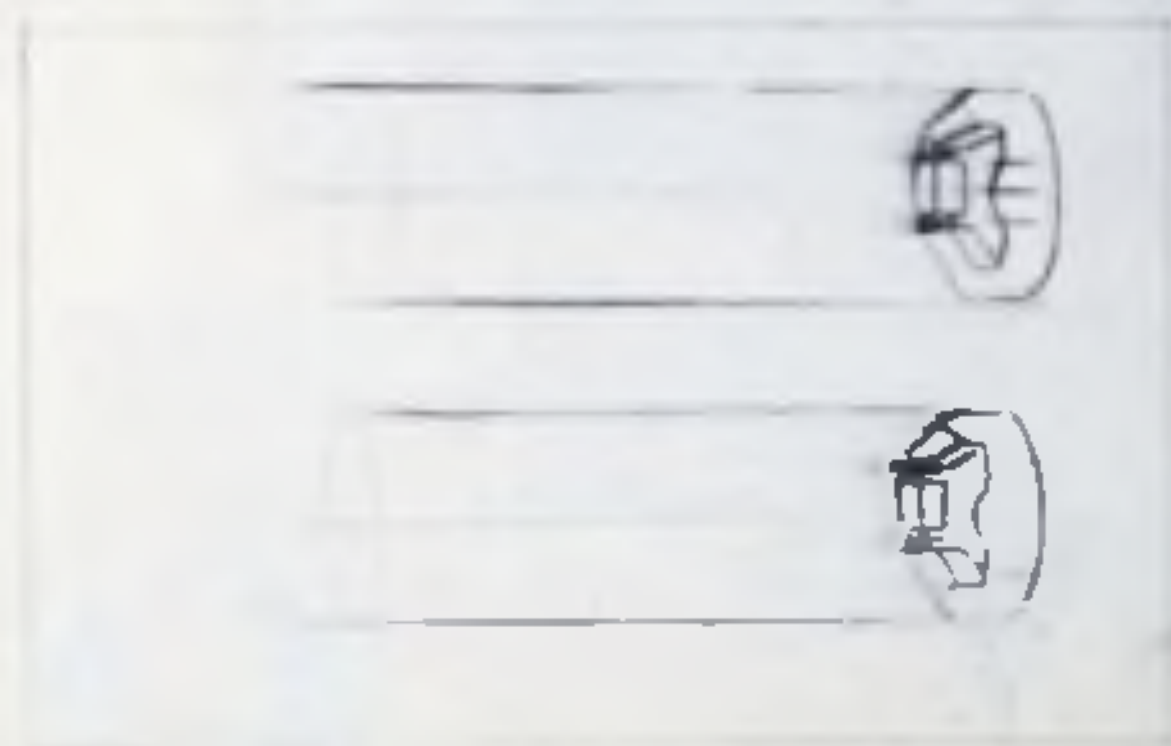
רפרודוקציה (מכונת העתקה), (פיירו דלה פרנצסקה, טבילת ישו) שרטוט: חרט על גבי נייר קופי. מחק.

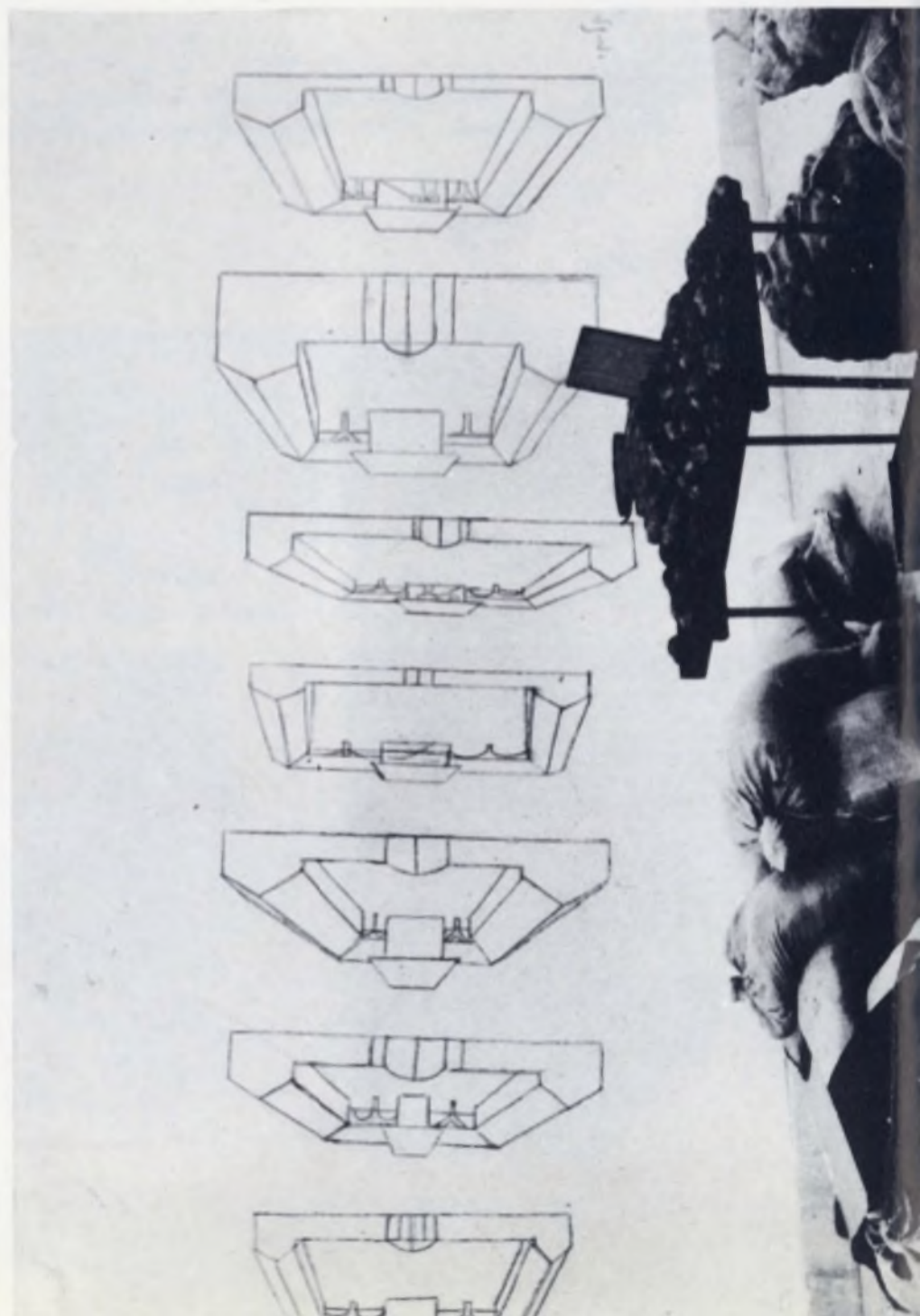
בעמוד הבא:

קיר א' 200 x 400 ס"מ. קיר ב' 450 x 300 ס"מ. (לערך).

שרטוט פחם על קיר.

"סדנה פתוחה" מוזיאון ישראל ירושלים רצ' 76.

נמצא. ברגע זה, פחות או יותר באותו מצב עצמו, שייתרונו הוא גם חסרונו, משום שהשגים בכל רגע, שקדם לרגע התירגול, גם משפרים את תדמיתנו-העצמית, אבל גם מעלים את סדר-הגודל של האיום המחדל. "אני שוקע" = "עוד לא צפתי אף פעם". התוצאה: נכתבו תמלילים אחדים, במשך כשעה, על-ידי המתרגל ועל-ידי המתורגלים. תמלילים אלה קיבלו את התנעתם הראשונית מגירוים סביבתיים. הם היוו פיסת כתיבה נסיבתית.

אבל, עם זאת, הופק מהם לקח שמעבר לנסיבתי החולף: כל זמן-כתיבה טוב כמו כל זמן-כתיבה. כל נסיבה טובה כמו כל נסיבה. כל ביצוע לגיטימי כמו כל ביצוע. מה שקובע היא התוצאה, בקני-המידה של הכשרים הקודמים (של המבצע).

2. מה עושים במצב מחדלי של אפס-סביבה (אפסביבה)?

האתגר, המוצב עכשיו, מורכב יותר: מעבר מאפשרויות (או חוסר-אפשרויות) "החלל החיצוני" אל חוסר-האפשרויות (או אפשרויות) "החלל הפנימי". המצב הנתון: בדיקת דחף-הכתיבה עצמו, בכלים של כתיבה, כאשר אין דחף לא לכתיבה ולא לשום דבר אחר — אבל ללא כל הסתייעות בגירוים ו/או בחומרים סביבתיים. הסביבה היחידה, בה קורים הדברים, היא הכותב-הממוחזל עצמו, חללו הפנימי, המערכת הקיומית הבסיסית שלו. והבעיה היא: איך יוצאים מזה?

3. בשלב זה כדאי להתחיל לקטלג

(וכדי שלא ישעמם, כדאי שהקיטלוג יהיה קריא כשלעצמו)

אני במצב קיומי אפס אפס-מינוס מיני-אפס

אני בפשיטת-רגל קיומית

לא מסוגל אפילו לספירת-מלאי

הנכסים הקיומיים הקבועים שלי הם

אני-עם-גופי

זהות/חוסר-זהות בעיות ניירת מיסמכים איסדר

בדידות או איך שלא קוראים לזה

מי שיש לו כוח לקרוא לזה בשמות

אנשים אחרים הגיהינום הוא הזולת

סארטר העביר תיק מחדר לחדר

וחשב שבחדר השני יקרו דברים אחרים

סארטר זה אנשים אחרים סארטר זה הזולת

הגיהינום זה סארטר

סארטר הוא הגיהינום של סארטר

אירוע חוצקאטאלוגי אגב קיטלוג

עוד לא גמרתי לקטלג וכבר יש לי

אירועים חוצקאטאלוגיים אגב קיטלוג

אז אוליי מצבי לא כל-כך גרוע
מכת רגל למטה עוד חצי מטר ציפה
תפסתי קורבן בחושך קורבן-חושך בפינה
הכנסתי את סארטר הכנסתי לסארטר
הוצאתי את עצמי

הוצאתי את הקאטאלוג ואני ממשיך לקטלג
אני-עם-גופי-עם-זהותי-בעיות-ניירת-מיסמכים-איסדר
אנשים אחרים אתמול היום מחר מוחרתיים תוכנית-
חומש

שאיפותיי רצונותיי חלומותיי תוכניותיי המיידיות
כסף תהילה רושם מין נידות
מין כסף/מין רושם/מין תהילה/מין נידות/מין מין
אני יהודי דתי אני מאמין במין
יש לי אמונה מינית כושר מיני אמונה הטרותאיסטית
אני מאמין באלוהים אחרים על פניי
אלוהים אחרים על פניי מאמינים בי ודופקים אותי
יש בי מין מין שמאפשר לדפוק אותי
מין מין שמאפשר לי לדפוק אחרים מין דפיקה
תיסכוליי כאביי
מה מניע אותי
מה מניע אותי לחשוב מה מניע אותי
מה מניע אותי להניע אחרים להניע את עצמם
כששום דבר אחר לא מתנוועע ולא מניע
מדוע אני תקוע
באמת מדוע אני תקוע
איך אני יוצא מזה ולאן
ומה יוצא מזה ועל איזו רמה
ומה יוצא לי מזה שאני יוצא מזה
ובאיזה מצב אהיה לאחר שאצא מזה ועם מי

הערה: התהליך הקיטלוגי נקטע בגלל גורם-הזמן (סוף התרגיל) ונשאר תקוע על „(...)”
ועם מי”.
אין להסיק מכך, שזוהי דווקא נקודת-המוצא.
אין עם מי לדבר על זה.

אורי צבי גרינברג / ארבעה שירים מתוך
'מפיקטו'

*

מדוע עמק כה הצער בכחול של טרם-אביב?
מדוע נקויות בעין דמעה למראה הלילה המתוק?
מדוע נוגות הפלות בלילות-חפה
וחורים החתנים בנגון המנגנים?

מדוע מוצץ את הלב ני כהה בערבי-אשר,
ברטט על מיטה היקרה-בכל-העולמות – א ש ת ך
ובכסותה אותך בשערותיה,
מדוע מתנשף הלב?

מדוע עצב כל כך מזמורם של לילות גשמים
ורוחות שדה ממלאים אותך צער
ומושכת לבדידות שלותו של כפר
וקאדמות הבשלה של בסתן תפוחים עולכת
בעיניך הצמאה?

חביב בודאי להיות מי שהו – מלבד אלהים –
השוכן בכחול ומנחח מן הלילה,
ומנשם עצבות מן הקירות
ובוכה מתוך כל נגון של שמחה
בבית האשר.

וחביב בודאי להיות מישהו המשיב
משב-אימה אל תוך לב המרגע,
עד שנדמה: מישהו עומד ומטה-אזן,
מישהו מתבונן...
ועורב רע חולף-עובר את חלל הדמיון.

*

שעת אור־הנחשת, חצות היום, המרק כמו פלג.
זבובים באים לשתות מן הצלחת, כמו אל גֶּהֱר.
ובאור הנחשת רובצת נוצצת כפר־לחמי החומה,
ועל גבה מרקדים הזבובים, מזמזמים: זום.
הספין בוהק. הכף מכסיפה. אני רוצה להתחיל בסעודה:
רעב אני וצמא, מיגע מהלוך ברחובות — —
נפתחת הדלת הלבנה ונכנס לו גוש:
לחיים נובלות, עינים זגוגות (הבדירות היא זו)
וזרוע גרומה, שעירה משתלחת בתחינה:
רעב אני וצמא, מיגע מהלוך ברחובות...
אני מזמן את הגוש לשבת על כסאי ומצוה לאכל,
ויושב לו הגוש, אוכל ומעלה־גרה כחיה.
משפלה הוא חומק אל הדלת, לוקק שפתיו:
טוב היה — מתחייכות הפנים הזהומות, מוריקות העינים.
ואחר שהלך והדלת הלבנה נסגרה
מתרעדת הלבנות ומשהו מתחיל להתגלות:
תחלה חדי־קרנים שנים, אחר־כך: מצח מת —
מרטט הוא, מתכוץ ומושך עד שנגלות הגבות,
עוד רגע — ושתיים עינים ירקות כענב מתפלבלות,
והן נבטות לנגדי חדירות ומנסות לצחק — —
הביטו — ואינן. הדלת לבנה. בחדר השקט
אור הנחשת מונח־שרוע. חצות־יום. אני מעשן.
וטסים סביב הזבובים העוקצים, מזמזמים ארסית,
וחכי יבש ומוחי משפף...

*

יש לפעמים מין לילה כזה, ואינני יודע אם לילה הוא.
את העצים המתלחשים עם הרוח אינני שומע.
נדמה לי, כי לא על יצוע יושב גוי הערם,
אלא על חצץ חם למרגלות הר

הנצב מרחק אמה אחת מן היים הגדול, גבוה,
ולמעלה, על השיא, כמין ראש-ענק:
חורי העינים חלונות פחדים הם אל העולם,
הפה – כמין דלת-הפקר לבוא בה אל הראש,
אשר בו שוכב בבדידות-עולמים אסיר: הרוח

השמש לוחטת לה כעיס וכחלים השמים,
ורות היים הגדול והיים הגדול צועק:
עריסתו הישנה צרה לו,
צועקים הגלים: צר!

רוצה הנה להציף את האדמה, אך נצב הקר על שפתו:
שומר העולם הרחב,
מגנה של האדמה.

וכשנצרך היים והוא שוקק-למנוחה
וכופפת עצמה מעליו אשתו הכחלה – הלילה,
ובדיקה הפחלות מחליקה היא את חזהו, מרגיעתו,
צפה לה לבנה קטנה חורת אל הראש הענק ועומדת;
מחלונות הפחדים של חורי העינים מביט החוצה
מלא-צער

משהו מכבב-עינים, זהרור-רעד שואל:
"אמרינא, ילדת-נדודים, אחות-בראשית קטנה,
מה קורה בעמק-העולם שנה שלי? ראי מתגעגע אני
אל מליוני אנשי, שמפיסטו נוהגם.
לכי אליהם – אני איני יכול, אסור אני בחבלים;
ומחפה אני, אחות קטנה, לידי אדם לבנות,
והם, האנשים, אינם באים...
ספרי לי, מה אירע?"

חלושות דוברת הלכנה החורת אל מכבב-העינים:
"קולך מבר לי, בזאת שמעתי כבר איפה-שהו,
אבל אתה עצמך זר לי... שואל אתה על העולם –

משמע, הִיֵת בּוֹ פְעַם; אַחַר הַיּוֹם – לַיְלָה בָּא – וְסַתֵּם:
מִפִּי־סֵטוֹ – אָדוֹן.
וּמְלִיוְנֵי הָאֲנָשִׁים הִפְרִיאוּ וְהֵם מְלֵאֵי שְׂנֵאָה.
וְחִמָּה הִיא עֲדִין הָאֲבֹן מִימֵי סָבָא קִין.
וְמָה עוֹד? – –
פְּרִים וְרִבִּים,
מִתְרוֹצְצִים,
וְלַעִיסָה יֵשׁ וְרִקִּיקָה;
וְכָל הַלְבָבוֹת רוֹטְטִים בְּתֵאֵוָה: זָהָב וְדָם...”

*

גְּנֵי עֶמֶד אִזּוּ בְּמִלּוֹא הִפְרִיחָה.
עֲצֵי הַחֲלוֹם הִנְחִיחוּ אוֹתִי בְּלִילְכֶם.
וְכָל הַלַּיְלָה עֶמֶד עַל חֲדָרֵי
כּוֹכַב נֹגֵה, זֹרֵחַ אֵלַי,

כָּל כְּלֵי מְלֵאִים הָיוּ יַיִן.
הִיָּפָה בְּנָשִׁים יְשֻׁבָה דּוֹמָמַת לְרַגְלֵי
וְצִפְתָּה שְׂאֵפְתַח שְׂפֵתַיִם בְּלַיְלָה.

נִשְׁזַר אִזּוּ בְּרֵאשֵׁי קוֹרֵה־הַהוֹרִים כְּזֶה:
דְּרָכִים רְחוֹקוֹת לוֹ, לְעוֹלָם, אוֹצְרוֹת רְחוֹקִים שֶׁל כָּל-טוֹב,
הַרְבֵּה מֵעֵינֹת מִתִּיקוֹת יֵשׁ לְעוֹלָם,
וְחָיָב אָדָם לְהֵלֵךְ בְּדְרָכִים וּלְרֵאוֹת
וּלְשִׁתּוֹת מִכָּל הַמַּעֲיִנוֹת מִתֵּק.

– – הַלְכַתִּי

וְשָׁנִים, שָׁנִים כְּכָר חֲלָפוּ. אֵינְנִי יוֹדֵעַ לְאֵן
גְּנֵי שְׁלִי, שְׁנִטְשׁוּ הַגָּנוֹן, הִזָּה לְשִׁמְמָה;
וְאֵנִי עֲצָמִי הוּא זֶה, הַמְגֻלְגֵל בְּשׁוּעַל

בְּכֹל לַיְלָה,

וְרַץ אֲנִי מֵעֲרוּגָה לְעֲרוּגָה וּמִקּוּגוֹן וּמִקּוּגוֹן – –

וְאֲנִי עֲצָמִי הוּא זֶה, הַמְחַפֵּשׂ אֶת הַחֵיק הַנֶּאֱמָן הָרֵאשׁוֹן,

בּוֹ מְצָא רֵאשִׁי מְנוּחַ.

וְלִפְעָמִים יוֹשֵׁב אֲנִי עַל מִשְׁכְּבֵי פְּקוּח־עֵינַיִם לְאַרְךָ לַיְלוֹתַי

וְרוֹאֶה אֶת בְּשָׂרֵי הָעֶרֶם:

אֲנִי הוּא זֶה הַנְּעֻנֶנֶד – אוֹיָה!

וְאֵלֹו הֵן יָדַי וְרַגְלֵי,

וְזֶה הָרֵאשׁ

רֵאשִׁי,

וְזֶה –

אוֹיָה!

תִּירְגַם מִיִּדְיִשׁ דֵּן מִירוֹן

סמואל בקט / משחק

(מתזה במערכה אחת)

תרגום: שושנה אביגאל

הדמויות

1א — אשה ראשונה

2א — אשה שנייה

ג — גבר

הוצג ב"צוותא", 1975, בהשתתפות:

1א — סטלה אבני

2א — שולי לב

ג — גד קינר

בבימויה של שושנה אביגאל.

עוזרת במאי: אביבה ויינטראוב.

תאורה: דן רדלר (הפעלה: אביבה ויינטראוב)

תפאורה: רוני מירקין

במרכז קידמת הבמה, נוגעים זה בזה, שלושה כדורים ואפורים (ראה הערות) בגובה מטר אחד לערך. מתוך כל כד מבצבץ ראש, כשהצוואר אחוז הדוקות בצוואר הכד. הראשים משתייכים, משמאל לימין כפי שנראה מכיוון הקהל, ל-2א, ג, ו-1א. הם מביטים לחזית, ללא כל סטייה, לכל אורך ההצגה. הפנים כה חסרי-גיל וייחוד, עד כי נראים כמעט כחלק מן הכדים. אך ללא מסכות. הם מונעים לדיבור על-ידי אור של זרקאור הממוקד על הפנים בלבד (ראה הערה). מעבר האור מראש לראש הוא מידי. ללא החשכה (בלקאוט), כלומר ללא חזרה לחשכה הכמעט-מוחלטת של הפתיחה, מלבד במקומות שמצוין כך. התגובה לאור איננה לגמרי מיידית. לאחר כל פנייה של הזרקאור קיימת הפוגה של שנייה לערך בטרם מושג המבע, מלבד במקום שמצוינת שהות ארוכה יותר. הפנים חסרות-רגש לכל אורך ההצגה: קולות חסרי-גוון חוץ ממקומות שמצוינת בהם הבעה. קצב מהיר כל הזמן.

עם עלות המסך, במה חשוכה כמעט לחלוטין. ניתן רק להבחין בכדים ולא עוד.
חמש שניות.

זרקאורים עמומים מאירים ב־זמנית את שלושת הראשים. שלוש שניות.
קולות חלושים, כמעט לא־מובנים.

- 1א: כן, משונה, מוטב בחושך, וככל שמחשיך גרוע יותר, עד הכול חשוך, הכול בסדר, בינתיים, אבל זה יבוא, יום יבוא, הדבר הוא שם, אתה תראה אותו, תרד ממני, תרפה ממני, הכול חשוך, הכול דומם, הכול חלף, נמחק —
- 2א: כן אולי, קצת לא בסדר, אני מניחה, היו אומרים, מיסכנה, קצת לא בסדר, רק קצת, בראש — (צחוק חלוש, פראי) — רק קצת, אבל אני מסופקת, לא ממש, אני בסדר גמור, עדיין בסדר גמור, עושה כמיטב יכולתי, ככל שניתן —
- ג: כן, שלושה, תיארתי לעצמי, הכול כבוי, כל הכאב, הכול כאילו... מעולם לא היה, זה יבוא — (שיהוק) — סליחה, איזה טירוף כן, אני יודע, אבל לפחות, תיארתי לעצמי, שלושה כלומר... לא זו בלבד שהכול חלף, אלא כאילו... מעולם לא היה —

ביחד

הזרקאורים כבים. חשכה. חמש שניות. זרקאורים חזקים על שלושת הראשים ב־זמנית. קולות בעוצמה רגילה.

1א, 2א, ג ביחד.

- 1א: אמרתי לו, עזוב אותה
- 2א: בוקר אחד, בעודי יושבת —
- ג: לא הספקנו להיות יחד הרבה —

ביחד

הזרקאורים כבים. חשכה. חמש שניות. זרקאור על א

1א: אמרתי לו, עזוב אותה. אני נשבעת בכל היקר לי —

זרקאור מ־א1 ל־א2

- 2א: בוקר אחד, בעודי יושבת ותופרת ליד החלון הפתוח, היא מתפרצת פנימה ומתנפלת עליי. עיזבי אותו, היא צווחת, הוא שלי. הצילומים שלה עשו עימה חסד. לראות אותה עכשיו, כמו שהיא באמת, לראשונה בגודל טבעי, הבנתי מדוע הוא העדיף אותי.

זרקאור מ־א2 ל־ג

- ג: לא הספקנו להיות יחד הרבה, והיא כבר הריחה שמהו מסרית. עזוב את הזונה הזאת, היא אמרה, או שאני חותכת לי את הגרון. — (שיהוק) —

סליחה — שכה יעזור לי אלהים. ידעתי שלא יכולה להיות לה שום הוכחה.
או אמרתי לה שאינני יודע על מה היא מדברת.

זרקאור מ-ג ל-א2

2א: על מה את מדברת בכלל? אמרתי, ממשיכה לי לתפור בשקט. משהו ששייך
לך? לעזוב את מי? את מטנפת אותו, היא צווחת, כולו מסריח כלבה.

זרקאור מ-א2 ל-א1

1א: למרות שהלבשתי לו זנב במשך כמה חדשים, אדם ממדרגה ראשונה,
מקצועי, לא קיבלנו צל צילה של הוכחה. ועליי להודות שאותי הוא...
בהתמדה, כרגיל. זה, והסלידה שלו מסתם יחסים אפלטוניים, גרמו לי לפקפק
לפעמים אולי אני מאשימה אותו שלא בצדק. כן.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: על מה יש לך להתאונן בעצם? אמרתי. האם קיפחתי אותך? איך היינו
יכולים להיות יחד, כפי שאנחנו, כשאנחנו יחד, אילו היתה לי מישהי
אחרת? כיוון שאהבתי אותה כפי שאהבתי אותה, בכל ליבי, לא יכולתי
אלא לרחם עליה.

זרקאור מ-ג ל-א2

2א: פחדתי שהיא תתחיל להשתמש באלימות, או צילצלתי לארסקין כדי שיראה
לה את הדרך החוצה. דבריה האחרונים, כפי שהוא יכול היה להעיד, אם
הוא עדיין חי, ולא שכח, מתהלך מסוף העולם ועד סופו, מכניס אנשים,
מוציא אנשים, היו בקשר לזה שהיא תקצץ אותי לקציצות. אני מודה שזה
די זיעזוע אותי, באותו רגע.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: זה לא שייכנע אותה. הייתי צריך לדעת מראש. היא מטנפת אותך, כולך
מסריח כלבה, היתה אומרת שוב ושוב. על זה אי-אפשר לענות. אז לקחתי
אותה בזרועותי ונשבעתי שלא הייתי יכול לחיות בלעדיה. ויותר מזה,
התכוונתי לכך. כן, אני משוכנע שהתכוונתי. היא לא הגעילה אותי.

זרקאור מ-ג ל-א1

1א: שערך לעצמכם כמה הופתעתי כשבוקר יפה אחד, בעודי יושבת הלומת-צער
בחדר המנוחה שלי, הוא מגיע, שפוף, האף למטה, נופל על ברכיו לפניי,
כובש את פניו בחיקי ו... מתחיל להתוודות.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: היא הדביקה לי כלב שמירה. אבל דיברתי איתו מלה או שתיים. הוא היה מאושר מהתוספת הכספית הקטנה.

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: למה אתה לא גומר איתה, אמרתי, כשהוא התחיל לליל על חיי המשפחה שלו, הרי ברור שאין ביניכם כלום. או שיש משהו ?

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: אני מודה שתגובתי הראשונה היתה פליאה. איזה גבר!

זרקאור מ-א1 ל-ג. הוא פותח את פיו לדבר. זרקאור מ-ג ל-א2.

א2: משהו בינינו, הוא אמר, למה את חושבת אותי, למכונת-משהו ? ואצלו, כמובן, אין כל חשש ל... עניין הרוחני. אז למה אתה לא גומר איתה ? אמרתי. לפעמים תהיתי אם אינו נשאר איתה בגלל הכסף שלה.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אחר כך היתה הסצינה ביניהן. אינני מוכנה לסבול את ביקורי-הפתע שלה, היא אמרה, ועוד מאיימת להרוג אותי. כנראה נראיתי כמתקשה להאמין. תשאל את ארסקין, היא אמרה, אם אינך מאמין לי. אבל היא מאיימת להרוג את עצמה, אמרתי, לא אותך ? היא אמרה. לא, אמרתי, אותה. בלינו יפה כשאנחנו מנסים לצאת מן התיסבוכת.

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: ואז סלחתי לו. למה לא תוכל אהבה ! הצעתי טיול קטן לריביירה, או לאיים הקנריים הישנים והטובים שלנו, כדי לחגוג. הוא נראה חיוור. כחוש. אבל זה לא ניתן לביצוע באותו רגע. התחייבויות מקצועיות.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: היא הופיעה שוב. פשוט נכנסה כאילו היא בבית. כולה מתיקות. מלקלקת את שפתייה. המיסכנה. עשיתי את ציפורניי. ליד החלון הפתוח. הוא סיפר לי הכול, היא אמרה. מי הוא, אמרתי, ממשיכה לשייף בשלווה, וכל מה ? אני יודעת איזה ייסורים עוברים עליך, היא אמרה, ונכנסתי כדי לומר שאינני נוטרת לך טינה. צילצלתי לארסקין.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: ואז נבהלתי והתוודיתי על הכול. היא נראתה יותר ויותר נואשת. היה לה תער בתוך ארנק כלי-האיפור שלה. נואפים, הישמרו לכם, לעולם אל תודו.

זרקאור מ-ג ל-א1

1א: כששוכנעתי שהכול נגמר, הלכתי אליה שוב, כדי להתענג על טעם הניצחון. סתם זנוזנת רחוב. מה הוא יכול היה למצוא בה כשהיה לו אותי...

זרקאור מ-א 1א ל-א 2

2א: כשהוא בא שוב, עשיתי איתו את החשבון. הרגשתי איום ונורא. הוא נשא לי נאום. לשם מה היה צריך לשפוך הכול בפניה. מסוכן מדי, וכו'. המשיך והמשיך. הרעיון היה שהוא חוזר אליה. חוזר אל זה!

זרקאור מ-א 2א ל-א 1

1א: פרצוף ירח, מפוטמת, פצעונים, פה מרוח, פימה, בלי צוואר בכלל, עטינים שיכולים...

זרקאור מ-א 1א ל-א 2

2א: הוא המשיך והמשיך. נשמע כמו טירטור של מקצרה. מקצרת-יד ישנה. הפסקתי אותו ואמרתי שלמרות כל מה שאני מרגישה אני לא מתכוננת לנפנף בשום איומים טיפשיים; אבל גם לא הייתי מצטערת לראות את הגברת מתפגרת. זה נתן לו חומר למחשבה, לרגע.

זרקאור מ-א 2א ל-א 1

1א: חמוקיים פודינג...

זרקאור מ-א 1א ל-ג

ג: כשהתראינו שוב היא כבר ידעה. היא נראתה — (שיהוק) — מעוררת רחמים. סליחה. איזה אידיוט היה קוצר את המדשאה שלו. גיחה קצרה, ועוד אחת. הבעיה היתה, איך לשכנע אותה ששום חידוש של... יחסים אינטימיים לא בא בחשבון. לא יכולתי. אז לקחתי אותה בזרועותי ואמרתי שלא אוכל להמשיך לחיות בלעדיה. אני חושב שלא הייתי יכול.

זרקאור מ-ג ל-א 2

2א: הפיתרון היחידי היה לברוח ביחד. הוא נשבע לי שאמנם כך נעשה ברגע שיכניס סדר בעסקיו. בינתיים נמשיך כמו קודם. בזה הוא התכוון, כמיטב יכולתנו.

זרקאור מ-א 2א ל-א 1

1א: וכך הוא היה שוב שלי. כולו שלי. שוב הייתי מאושרת. שרתי מבוקר ועד ערב. העולם —

זרקאור מ-א 1א ל-ג

ג: בבית — שום סודות בינינו, דף חדש, מה שהיה היה. פגשתי במיקרה את

האכס־זנזונת שלך, היא אומרת לילה אחד, על הכר. מזלך שיצאת מזה.
חשבתי, יציאה לא ברוכה. אכן, יקירתי, אמרתי, אכן. אלוהים, רימה ותולעת
נשים. הודות לך, מלאכי הטוב, אמרתי, הודות לך.

זרקאור מ־ג ל־א 1

1: ואז הוא שוב התחיל להסרית. כן.

זרקאור מ־א 1 ל־א 2

2: כשהוא חדל לבוא, הייתי מוכנה. פחות או יותר.

זרקאור מ־א 2 ל־ג

ג: בסופו־של־דבר זה עבר את הגבול. פשוט לא יכולתי יותר —

זרקאור מ־ג ל־א 1

1: הוא נעלם לפני שהספקתי לתפוס מה קורה. זאת אומרת שהיא ניצחה.
הכלבה הזאת! לא יכולתי להאמין. שבועות שכבתי הלומת צער, אחר כך,
הוצאתי את המכונית ונהגתי לדירתה. הכול היה נעול על מסגר וברית.
אפור מן הטל הקופא. בדרכי חזרה בואך תִּשְׁלַג ועד רִמְצוֹן —

זרקאור מ־א 1 ל־ג

ג: פשוט לא יכולתי יותר —

זרקאור מ־ג ל־א 2

2: זה היה נובמבר. בחוץ שרפו את העלים המתים. אספתי את כל חפציו לצרור
והעליתי אותם באש. כל הלילה כולו נשמתי אותם גוועים ונשרפים.

זרקאור יורד מ־א 2. חשכה. חמש שניות. הזרקאור מאיר במחצית עוצמתו הקודמת את
שלושת הראשים. שלוש שניות. הקולות חלשים יותר, בהתאמה.

1: רחמים, רחמים —

2: קשה לומר שאני —

ג: כשזה נעלם לראשונה —

בית

הזרקאור כבה. חשכה. חמש שניות. זרקאור על ג.

ג: כשזה נעלם לראשונה, ממש הודיתי לאלוהים. חשבתי, הרי זה עשוי, הרי
זה נאמר, עכשיו הכול יכבה —

זרקאור מ־ג ל־א 1

1: רחמים, רחמים, עדיין שלוחה לשון לרחמים. הם יבואו. לא ראית אותי. אבל
עוד תראה. ואז הם יבואו.

זרקאור מ־א 1 ל־א 2

2א: קשה לומר שאינני מאוכזבת, קשה, אני כן. ציפיתי למשהו טוב מזה.
רוגע יותר.

זרקאור מ-2א ל-1א

1א: או שתתעייף ממני. תרד ממני.

זרקאור מ-1א ל-ג

ג: יירד, יירד הכול, לחשיכה, תבוא שלווה, חשבתי, לאחר ככלות הכול, סוף סוף,
צדקתי, למרות הכול, תודה לאל, כשזה נעלם לראשונה.

זרקאור מ-ג ל-2א

2א: פחות מבולבל. פחות מבולבל. בכל זאת. אני מעדיפה את זה על... הדבר
האחר. בהחלט. ישנם רגעים שניתן לשאת.

זרקאור מ-2א ל-ג

ג: חשבתי.

זרקאור מ-ג ל-2א

2א: כאשר אתה כבה — ואני עימד. יום אחד תתעייף ממני ותכבה... לנצח.

זרקאור מ-2א ל-1א

1א: חצי-אור תופת.

זרקאור מ-1א ל-ג

ג: כן, שלווה, אני משער, מעין שלווה, וכל הכאב הזה כאילו... מעולם לא היה.

זרקאור מ-ג ל-2א

2א: תתייאש ממני. מיקרה אבוד. תלך ותתחיל לדקור ולנקר במישהו אחר.

מאידיך —

זרקאור מ-2א ל-1א

1א: רד ממני! (בתקיפות) רד ממני!

זרקאור מ-1א ל-ג

ג: זה יבוא. מוכרח לבוא. הרי בזה אין כל טעם.

זרקאור מ-ג ל-2א

2א: מאידיך, הכול יכול להיות גרוע עוד יותר. קיים סיכון כזה.

זרקאור מ-2א ל-ג

ג: כמובן, עכשיו אני מבין.

זרקאור מ-ג ל-1א

1א: האם זה משום שאינני דוברת אמת, האם זהו זה, ושיום אחד אני עשויה

איכשהו לומר את האמת סוף סוף, ואז לא אור עוד סוף סוף, בעבור אמת?

זרקאור מ-א 1 לא2

א2: אתה עשוי להתלהט וללבן את דעתי עד שתישרף. לא כן ?

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: עכשיו אני מבין, כל זה היה רק... משחק. וכל זה ? מתי יחדל כל זה

להיות —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: האם זהו זה ?

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: לא כן ?

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: כל זה, מתי יחדל כל זה להיות... רק משחק ?

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: אינני יכולה לעשות דברים עוד. תודה לאל. אם כך זה חייב להיות משהו

שעליי לומר. איך שהשכל עוד פועל!

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: אבל אני מסופקת. איכשהו, זה לא מתאים לך. ואתה הרי יודע שאני עושה

כמיטב יכולתי. או אולי אינך יודע ?

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אולי הן געשו ידידות. אולי הסבל —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: אבל הרי אמרתי כל מה שיכולתי. כל מה שאתה מניח לי... כל שאני...

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: אולי הסבל קירב אותן.

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: אין ספק, אני עושה אותה שגיאה כמו בעת ששמש האירה. מחפשת משמעות

במקום הלא-נכון.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אולי הן נפגשות, ויושבות, על כוס של תה ירקרק שהן אוהבות כל כך,

ללא חלב, ללא סוכר, אף לא טיפת לימון —

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: האם אתה מאזין לי ? האם מישהו מאזין לי ? האם מישהו מביט בי ? האם

מישהו שם לב אליי בכלל ?

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אף לא טיפת —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: האם זה משהו שעליי לעשות בפניי מלבד לדבר ? לבכות ?

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: האם אני מנוודה, אני שואלת את עצמי. לא בהכרח, עכשיו, שאין בי עוד

כל סכנה. היצור העלוב הזה — אני יכולה לשמוע אותה — היצור העלוב הזה —

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: לנגוס את לשוני בקצה שיניי ולבלוע אותה ? להקיא אותה ? האם זה

ירצה אותך ? אלוהים, איך שהשכל עוד פועל !

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: נפגשות להן, לפטפט, באחד מן הבתים הישנים והטובים, לסירוגין, סובלות

יחד, ומשוות — (שיהוק) — סליחה — זכרונות של אושר.

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: אילו רק יכולתי לחשוב. גם בזה אין טעם. בכלל. לא יכולה.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: היצור העלוב הזה, שניסתה לפתות אותך, מה בכלל קורה לה, לדעתך ?

אני יכולה לשמוע אותה. מיסכנה.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אני עצמי תמיד העדפתי טטלי.

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: איך שהכול מתנדף, הכול נופל, מן ההתחלה, אל תוך הלא-כלום.

דבר אינו נשאל בכלל. איש לא שואל אותי כלום.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: הם עשויים אפילו לרחם עליי, אילו יכלו לראות אותי. אך לעולם לא במידה

שאני מרחמת עליהם.

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: לא יכולה.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: מתנשקים את נשיקותיהם החמוצות.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: אני מרחם עליהן. על כל פנים, כן, משווה את גורלי עם זה שלהן, מבורך ככל שיהיה, ו' —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: לא יכולה. השכל לא יחזיק מעמד. מוכרח יהיה לוותר. כן.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: מרחם עליהן.

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: במה אתה משתעשע כשאתה כבה ? מנפה ?

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: האם אני מסתיר משהו ? האם איבדתי —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: היו לה אמצעים, אני מניחה, למרות שחיה כמו חזירה.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: כמו לגרור גליל ענק, ביום שרב לוהט. מאמץ עליון... להזיזו ממקומו, תנופה באה — עצור. ושוב מהתחלה.

זרקאור יורד על א2. חשיכה. שלוש שניות. זרקאור עולה על א2.

א2: עצור — ושוב מהתחלה.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: האם איבדתי את... הדבר שבו אתה רוצה ? מדוע פחות ? מדוע אתה...

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: ואתה אולי מרחם עליי, חושב, יצור עלוב, היא זקוקה למנוחה.

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: אולי היא לקחה אותו לחיות... הרחק מכאן, במקום אחר, בשמש.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: מדוע פחות ? מדוע אתה לא —

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: לא יודעת.

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: אולי היא יושבת לה שם, ליד החלון הפתוח, ידיה שלובות על ברכיה, מבט אובד במרחקים, מעבר לעצי הזית —

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: מדוע אתה לא ממשיך לסנוור אותי ללא הפסק ? אני עשוי להתחיל להזות

ואז — (שיהוק) — להוציא את זה, סלי —

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: לא.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: סליחה

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: מבט אובד במרחקים, מעבר לעצי הזית, ואז בים, תוהה מה זה מעכב אותו, געשה קר. צללים זוחלים ועוטפים הכול. מתגנבים. כן.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: לחשוב שמעולם לא היינו ביחד.

זרקאור מ-ג ל-א2

א2: אולי אני כבר משובשת קצת ?

זרקאור מ-א2 ל-א1

א1: יצור עלוב, יצורים עלובים.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: מעולם לא התעוררנו יחד, בבוקר של אביב, הראשון המתעורר מעיר את שני האחרים. ואז, בדוגית קטנה —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: חזרה בתשובה, כן, כפרה, אפשר היה לקבל את הדין, בלית ברירה, גם זה לא נשמע גכון.

זרקאור מ-א1 ל-א2

א2: אני אומרת, אולי אני כבר משובשת קצת ? (בתקווה) רק קצת ? (שתיקה) אני מסופקת.

זרקאור מ-א2 ל-ג

ג: בדוגית קטנה —

זרקאור מ-ג ל-א1

א1: חושך ודומיה היו כל תחנוני. וכך, אני מקבלת קצת מזה וקצת מזה. שהרי אחד הם. אולי לעוון נוסף ייחשב לי אם עוד אבקש.

זרקאור מ-א1 ל-ג

ג: בדוגית קטנה, על הגהר. אני נשען על המשוטים, הן סמוכות על כריות ביר-כתיים... בסחף המים הזורמים. איזה חלומות.

זרקאור מ-ג ל-א1

- 1א: חצי-אור תופת.
 זרקאור מ-א 1 ל-א2
- 2א: קצת לא בסדר. בראש. רק קצת. אני מסופקת.
 זרקאור מ-א 2 ל-א1
- 1א: צמאה לחושך עד מות. וככל שמחשיך — גרוע יותר. משונה.
 זרקאור מ-א 1 ל-ג
- ג: איזה חלומות. לא ידענו איך לחיות. היו זמנים. ועכשיו —
 זרקאור מ-ג ל-א2
- 2א: אני מסופקת.
 דומיה. פרץ צחוק פראי, חלוש, של א2 נקטע כשהזרקאור עובר ממנה אל א1.
- 1א: כן, וכל הדבר ההוא שם, כולו שם, מביט לך ישר בפרצוף. אתה תראה אותו.
 תרפה ממני. או תתעייף.
 זרקאור מ-א 1 ל-ג
- ג: ועכשיו, כשאתה... רק עין. רק מבט ולא עוד. על פניי. עולה ויורד.
 זרקאור מ-ג ל-א1
- 1א: תתעייף מלשחק בי. תרד ממני. כן.
 זרקאור מ-א 1 ל-ג
- ג: מבקש משהו בפניי. איזו אמת. בעיניי. אף לא זאת.
 זרקאור מ-ג ל-א2. צחוק של א2 כמו קודם, נקטע כשהזרקאור פונה ממנה ל-ג
- ג: רק עין. בלי שכל. נפקחת ונסגרת עליי. האם לפחות...
 זרקאור יורד על ג. חשיכה. שלוש שניות. זרקאור עולה על ג.
- ג: האם לפחות... רואים אותי ?
- הזרקאור כבה. חמש שניות. זרקאורים חלשים עולים בו-זמנית על שלוש הפנים. שלוש שניות. קולות חלשים. כמעט בלתי-מובנים.

- 1א: כן, משונה, וכו'.
- 2א: כן, אולי, וכו'.
- ג: כן, שלושה, וכו'.

בחזרה

- חזרה מדויקת על המחזה.
- ג: (מסיים את החזרה) האם לפחות... רואים אותי ?

זרקאור יורד מ־ג. חשיכה. חמש שניות. זרקאורים עזים מציפים בו־זמנית את שלושת הראשים. שלוש שניות. קולות בעוצמה רגילה.

- 1א: אמרתי לו, עזוב אותה —
2א: בוקר אחד, בעודי יושבת —
ג: לא הספקנו להיות יחד הרבה —

כח

זרקאורים יורדים. חשיכה. חמש שניות.
ג: לא הספקנו להיות יחד הרבה.
זרקאור יורד מ־ג. חשיכה. חמש שניות.

מסך

ה ע ר ו ת ה מ ח ז א י

א ו ר

מקור האור הוא יחיד ואסור שיימצא מחוץ למרחב הדמיוני (הבמה), המאוכלס על־ידי קורבנותיו. המיקום הטוב ביותר לזרקאור הוא במרכז קידמת הבמה, כך שהדמויות מוארות מקרוב ומלמטה. כאשר נדרש, במקרים מיוחדים, ששלושה זרקאורים יעלו בו־זמנית על שלושת הראשים, עליהם להיראות כזרקאור אחד המתפצל לשלושה. במיקרים הללו יש להשתמש בזרקאור־נייד אחד העובר במהירות מירבית מראש לראש, כנדרש. השיטה של זרקאור נפרד המיועד לכל דמות איננה מספקת, שכן אינה מבהירה כדי הצורך את מצי־אותו של חוקר אחד ויחיד כשם שעושה זאת זרקאור נייד אחד.*

כ ד י ם

על מנת שהכדים יהיו בגובה מטר אחד בלבד, יש צורך להשתמש בפתח־סתר ("טרפס") המאפשרים לשחקנים לעמוד מתחת לפני־הבמה, או לכרוע ברך במשך ההצגה, ואז יהיו הכדים פתוחים מאחור. במידה שלא קיימים פתח־סתר ומצב הכריעה אינו בר־ביצוע, על השחקנים לעמוד והכדים יוגדלו לגובה אדם ויעברו מקידמת הבמה למרכז, כאשר גובהם נקבע על פי השחקן הגבוה ביותר ורחבם לפי השחקן הרחב ביותר. מצב של ישיבה גורר כדים בעלי נפח מוגזם ואין להביאו בחשבון.

* גם הערות אלו, המפורטות לכאורה, הן עדיין לא הוראות־ביצוע, אלא דרך־ביטוי סמלית. הוראותיו של בקט כשלעצמן כמעט אינן ניתנות לביצוע דורשות פיתרונות טכניים מורכבים למדי. על מנת ליצור את "א ש ל י י ת־הפשטות" שהוא מבקש, את אחדות־המטאפיסית של גורם־התאורה ואת יכולת ההתפצלות שלו, וכן את נוכחותם הנפרדת של הכדים — יש צורך בכמות ניכרת של מכשירי תאורה [הערת המתרגמת].

הכורוס *

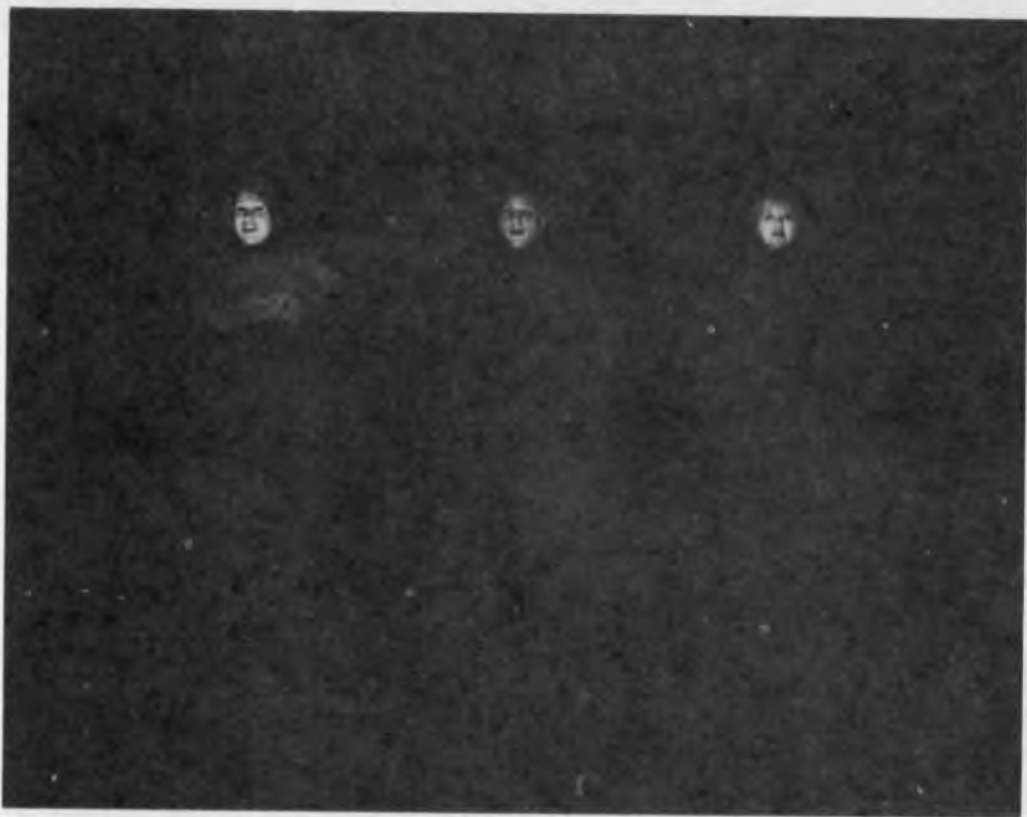
גרוע יותר	ככל שמחשיך	מוטב בחושך	א1: כן משונה
ה'ו אומרים	אני מניחה	קצת לא בסדר	א2: כן אולי
כל הכאב	הכול כבוי	תיארתני לעצמי	ג: כן שלוה
אבל זה יבוא	בינתיים	הכול בסדר	א1: עד הכול חשוך
בראש	רק קצת	קצת לא בסדר	א2: מיסכנה
(שיהוק) סליחה	זה יבוא	מעולם לא היה	ג: הכול כאילו
תרד ממני	אתה תראה אותו	הדבר הוא שם	א1: יום יבוא
אני מסופקת	אבל אני מסופקת	רק קצת	א2: (צחוק—)
תיארתני לעצמי	אבל לפחות	כן, אני יודע	ג: לכבות את הטירוף הזה
הכול חלף	הכול דומם	הכול חשוך	א1: תרפה ממני
עושה כמיטב יכולתי	עדיין בסדר גמור	אני בסדר גמור	א2: לא ממש
אלא כאילו	שהכול חלף	לא זו בלבד	ג: שלוה, כלומר
			א1: נמחק —
			א2: ככל שניתן —
			ג: מעולם לא היה —

הערות לתרגום

תורגם מן הטכסט האנגלי והצרפתי גם יחד. התרגום נעשה לצורך ההצגה. בטכסט הצרפתי מציין בקט אפשרות של גיוון סדר הרפליקות וכמות התאורה בין הפעם הראשונה, הפעם השנייה, ותחילת הפעם השלישית של 'מ ש ח ק'. השוואת התרגומים סייעה להבין לאיזו מידה של בהירות או עירפול מכוונים ניסה המחזאי להגיע. לעיתים התרגום אינו מילולי, אלא מנסה למצוא תחליף למיצלולים ולמיקצבים בולטים הקיימים במקור, והחיוניים כל-כך לטכסט שממד המימוש שלו הוא כמעט מוסיקאלי.

* בקט מדגים כאן הלכה למעשה כיצד צריך להישמע הכורוס, המופיע בפתיחת המחזה. כוונתו, אולי, להבליט את האיכות השירית של קטע זה. יש לקרוא תמיד את דברי א1, א2, ורג ביחד, על פי צירופים של שלוש שורות כמו לעיל. (למשל, "כן משונה... כן אולי... כן שלוה...") — נאמר בעת ובעונה אחת.

מתוך הצגת "משחק" בצוותא בכימזיה של ש. אביגאל.
מימין לשמאל: סטלה אבני, גר קינר, שולי לב.

שושנה אביגאל / הקו והמעגל — על תמונת הקיום ב'משחק' לסמואל בקט

בשיחה עם עיתונאי הסביר פעם סמואל בקט את סירובו הידוע לפרש את יצירתו באמרו: הכול כבר כתבתי. ואכן, יצירתו של בקט מכילה תמיד את המפתח לצופן שלה עצמה, בהיותה דנה באותה מידה על עצמה כשם שהיא מספרת סיפור כלשהו.

במיוחד נכון הדבר לגבי יצירותיו המאוחרות של בקט, ההולכות ומתקצרות, ואשר מפרשות לא רק את עצמן, אלא גם את היצירות שקדמו להן, באמצעות הגשת דגם מוקטן ודחוס של מיבנים וסמלים האופייניים למחבר.

מחזהו של בקט 'משחק' ('PLAY') מכיל לא רק מפתח להבנת יצירתו הדרא-מאטית של בקט, אלא גם מודל מרוכז של מערכת התיקשורת האופיינית למדיום התיאטרון, כאשר המודעות המודגשת למדיום עצמו היא אחד המישורים הבולטים ביותר של מירקם העלילה במחזה.

המודעות הזאת מצויה בדרך-כלל מעבר לתוכנם הסמנטי של השדרים הנמסרים מפי הדמויות, היא נובעת מן התמונה המרחבית, הנוכחת פיסית, של הבמה. כך נוצר הקשר-משמעות רב-רובדי, שרק ביחס אליו ניתן לגסות ולפענח את רב-משמעותם של השדרים השונים: ההקשר המיידי (המרחבי, ברובו) של שחקנים על במה הדוברים אל צופה ונצפים על-ידיו (1), ההקשר המסופר של "סיפור האהבה" שמספרות הדמויות (2) וההקשר המשולב (1+2), המעלה את שניהם למישור מטאפיסי.

הקשר רב-רובדי הוא תכונה אופיינית לכל תיקשורת בתיאטרון; אך בקט מיידע ומבליט תכונה זאת, והופכה גם לאופן וגם לתוכן של דבריו. זוהי חוקיות המשחק של 'משחק'.

אשלייה אופטית

ב'משחק' — שלוש דמויות: גבר ושתי נשים, שדוברים אל זרקאור המאיר אותם חליפות. בדבריהם, המתקבלים כחלק מחקירה או מווידוי, הם טווים את עלילת האה-בים שנרקמה ביניהם בעבר. מיסגרת העלילה של המחזה, היא, אם כך, החקירה ע"י הזרקאור, כשה"עלילה האחרת", היחסים בין הדמויות, נכללת בזאת הראשונה, מותנית בה ונובעת ממנה.

הווה אומר, עלילתו המרכזית של 'משחק' נובעת במישרין מן התמונה המרחבית שעל הבמה, תמונה הנמסרת בפירוט ובדייקנות בהוראות הבמה של המחזה. הבמה המופשטת, הכמעט-ריקה, מציגה מיבנה קווי קפדני. המיסגרת המלבנית של הבמה מכילה קו אופקי, המורכב מ"שלושה כדי אפר זהים", שמתוך כל אחד

מהם מבצבץ ראש. הראשים אמורים להביט "לחזית ללא כל סטייה לכל אורך ההצגה" והמחזאי מבקש לטשטש ככל האפשר את הייחוד האישי של פני השחקנים. הדמויות "מונעות לדיבור" באמצעות זרקאור יחיד הממוקם באמצע קידמת-הבמה ואשר שובר במיקומו את הרצף הקווי האופקי, ומוסיף לו את הקווים האלכסוניים של קרן-האור הנעה מראש לראש.

התנאים המרחביים הללו מציירים תפיסת-קיום מסוימת, אותה תפיסה שבקט עוסק בה בכל יצירותיו, תוך שהוא מבקר אותה באירוניה רבה, ותוך שהוא מממש אותה בסמלים שונים האופייניים למימצעים (מדיה) השונים בהם הוא מתבטא. התפיסה הזאת תיקרא בהמשך הדברים "התפיסה של הקיום הקווי".

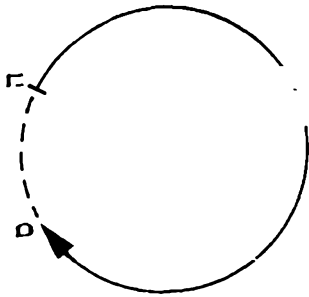
הדימוי של הקיום כקו מעוגן באמונה שלחיי-אדם יש מטרה, שהחיים משוכים בכיוון מסוים ומתקדמים לקראת הגשמה ומימוש סופיים. בקצרה: האמונה שלחיים יש משמעות. "משמעות", במובן זה, מותנית בהנחת גורם טרנסצנדנטי מסוים, חיצוני למערכת, כגון נקודת התחלה או נקודת סיום או מקור לתנועה. "גורם" זה מגולם בדרך-כלל במחזותיו של בקט באמצעות דמות, או חפץ, האחראים לפעילות, להתקדמות, להתחדשות החיים, או במילים אחרות — לזמן; ואילו תמונת החיים כמסלול משמעותי זוכה בדרך-כלל לדימוי מרחבי סטאטי, שהנגדתו עם ה"גורם" הזמני מבליטה את חוסר-ההתקדמות על פני המסלול. כך, למשל, מתפקדת ה"דרך" ב"מחכים לגודו": שני הנוודים הטראגי-קומיים חיים ומצפים על "אם הדרך". הם מאמינים שהדרך מובילה מנקודת-זינוק לנקודת-סיום (הופעתו של גודו). אך מיבנה המחזה כולו מפריך למעשה את ה"משמעותיות" של הדרך ומוכיח את האבסורד שבפעילותם המחזורית של הגיבורים.

תמונת הבמה הקפואה והקווית של 'מחכים' היא אשליה אופטית מושלמת. האשליה נשברת בהדרגה, כאשר לוקחים בחשבון את סך-הכול של מרכיבי התמונה, גם אלה שאינם נוכחים באורח מרחבי (כגון גורמים מילוליים), ואז מתגלה המחזה כולו כתהליך של סתירה דיאלקטית של הרושם הראשוני המתקבל מכל אחד ממרכיביו. תהליך זה חל בראש-ובראשונה על המיונסצנה הקפואה והקווית המתגלה כמצב דינאמי ומחזורי, הן מבחינה ויזואלית, והן מבחינת ה"סיפור" שמבטאת התמונה הבלתי-משתנה. התמונה הקפואה מכילה מערכת יחסים פעילה ובלתי-פוסקת וגם סיפור שאין לו סוף ואין לו התחלה. גם הרושם של אין-זמן קפוא וסטאטי מתקבל לבסוף כזרימה נצחית של תמיד, של כל-זמן.

למעשה גיווכח לדעת, כי לפנינו יחידת זמן (או יחידות זמן, שהן היינר-הך במיקרה זה), המיוצגת באמצעות יחידת מרחב (או יחידות-מרחב זהות). התמונה המרחבית, או קטע-העלילה הנתון במיסגרת המחזה, אינם אלא מיקטע מתוך תהליך מחזורי, או קטע על פני מעגל — ומכאן האשליה האופטית של הקו; מכאן גם שבירתה הרטרואקטיבית של האשליה הזאת ברגע שניתן לראות את הקו לאור ההקשר המורחב של הדברים, לאור המחזוריות. תיאור התקדמות של זמן באמצעות יחידות-מרחב מקובל על בני-האדם (כגון באמצעות שעון), ובקט

משכללו והופכו למטאפורה בימתית בעלת עוצמה ולעיקרון המיבני של מרבית יצירותיו הדראמאטיות.

בקט מטפל בקטע ה"חסר" של "מיתוס החיפוש", באותו קטע שבו נקודת-המוצא ונקודת-הסיום מצטרפות ונהפכות לנקודה אחת ובהצטרפותן מבטלות בעצם את הישגיותו של החיפוש. אי-לכך, היצירות במסורת "מיתוס החיפוש" אינן סוגרות מעגל מיתי ממש, ואף אינן מבליטות את מחזוריות התהליך, ומבקשות לשמור על משמעות החיפוש על-ידי ההפרדה בין שתי הנקודות — בין ההתחלה לסיום.

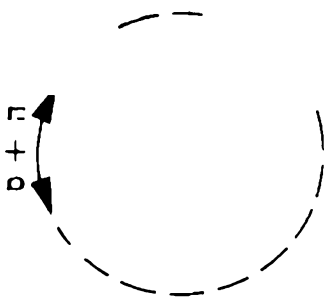
ציור מס. 1

מיתוס החיפוש

ה = התחלה

ס = סוף

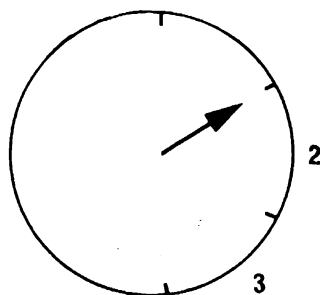
במקום האשליה האופטית הדתית של יצירות נוסח הקומדיה האלוהית, מציע בקט ליידיע את סגירתו ומחזוריותו של המעגל על-ידי הצגת אשליה אופטית אחרת: הוא מממש בתוך היצירה את קטע הסגירה בלבד — כמטונימיה למעגל כולו. הוא עוסק רק באותו קטע שבו נפגשים ההתחלה והסוף ומבטלים זה את זה; לכן דמויותיו נראות תמיד כנתונות "על סף של קיום" — לא חיות ממש, אך גם לא מתות לעולם. הקטע כשלעצמו נראה כיחידה מסוימת עם סוף והתחלה; אך ההקשר שלו הוא מחזורי, והוא תמיד מוצג כך שזנבו נתון בפיו, הווה אומר שברור מן הפתיחה שהדברים התחילו קודם, וברור מן הסיום שהדברים יימשכו ויחזרו על עצמם. הקטע מכיל כבר רמזים לעיקוליותו והנחיות לראיית הקו כחלק מהיקף של מעגל אינסופי:

ציור מס. 2

יחידת זמן מרחבית

התקדמות הזמן נתפסת במבנה כזה כהליך לא-מסקני, מחזורי וחסר-משמעות. חוסר ההישגיות שבהתקדמות כזאת מובע על-ידי קביעותה הסטאטית של יחידת המרחב המדגימה את הזמן (תמיד אותו מקום, אותו עץ, אותה שיגרה, וכו'). כך, למשל, במחזה הפאנטומימה שלו, 'מחזה ללא מילים מספר 2', מצטיירת הבמה הקווית כדימוי של שעון ממש, לאור התנועה המתרחשת עליה: תווה אופקית של שתי דמויות, בשלושה שלבי-שיגרה שונים, המונעות לתנועה ע"י גורם מופשט הנקרא "זרו" ואשר מגולם בהוראות הבמה באמצעות חץ. למעשה ניתן לראות בכל שלב כזה קטע על פני מעגל, כשהזרו-החץ הוא המחוג והבמה כולה היא קטע על פני מעגל, מחולק לקטעי-מישנה קטנים עוד יותר:

ציור מס. 3

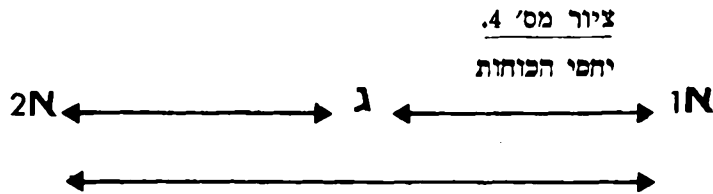
'מחזה ללא מילים מס. 2'

אשליית הקו בצ"ש ח' ק' נוצרת ומופרכת לא רק בתמונה הבימתית הנראית לעין, אלא גם בדימוי המרחבי המצטייר מיחסי הדמויות. גבר ושתי נשים (המכונים באופן לא-אישי ג — הגבר, ו-א1 ו-א2 — הנשים²) מדברים באורך מונוטוני אל תוך חלל התיאטרון, באופן ששום דו-שיח אינו מתאפשר ביניהם. המחזאי אינו מתיר להם להביט זה בזה, ועל כן הם אף לא מודעים לקיומם במשותף.

המשתתף הרביעי — הזרקאור, הוא אילם מטבעו. הסידור האופקי החד-ממדי של שלוש הדמויות על הבמה אמור לייצג את יחסי-העומת של משולש-אהבים קונבנציונאלי (גבר, אשתו והפילגש), שבהיות הדמויות משוללות כל תנועה, לא ניתן לממשו באופן מרחבי על הבמה (אף שקיבוץ משולש הוא אחת המיונסצנות המקובלות ביותר בתיאטרון). כתוצאה מן הסידור הקווי, נהפכת הסיטואציה הדראמאטית הנדושה כל-כך למשולש שווה-צלעות המיוצג באופן שטוח: אף אחת מן הדמויות איננה גיבור ראשי. כל השלושה מודגשים במידה שווה, כל אחד מקבל אותה הזדמנות להתבטא, להישמע ולהיראות. הגבר אף נותן ביסוס ריגשי לעמדה זאת בתיאור יחסיו אל שתי הנשים: אין הוא מעדיף את האחת על פני רעותה. הוא היה מעדיף להישאר עם שתיהן גם יחד — אך נוטש את שתיהן כאחת למען קיום-הדימדומים הזה שלפנינו, בו הוא ממשיך לטוות אוטופיה רומאנטית בשלושה:

"מעולם לא התעוררנו יחד, בבוקר של אביב, הראשון המתעורר מעיר את שני האחרים. ואז, בדוגית קטנה (...) על הנהר. אני נשען על המשוטים, הן סמוכות על כריות בירכתיים... בסחף המים הזורמים. איזה חלומות". הדימוי המילולי של הדוגית וסידור היושבים בתוכה מרמז על מצב המשולש שאינו נוכח על הבמה. עם זאת, נפסלת גם הגישה הקווית בכל מערכת-היחסים הזאת, גישה הקיימת בדרך-כלל בכל עימות דו-צדדי או תלת-צדדי. הן הגבר והן הנשים מתפקדים בו-זמנית כאובייקט וכסובייקט זה כלפי זה. הם תלויים ומותנים באורח הדדי זה בזה. הגבר מחזיק את שתי הנשים בציפייה לבואו ובתשוקה לאהבתו הבלעדית והן, בתורן, מערערות את ביטחונו העצמי בגבריותו באמצעים נשיים מוכרים כגון סקס-אפיל והיסטריה.

מכאן, שסידורם של השחקנים על הבמה הוא הטעייה והבהרה גם יחד. ניתן לראות את הקו האופקי של שלושת הכדים כמורכב ממערכת של וקטורים סימבוליים המשקפים למעשה במדויק את יחסי הדמויות:

עלילת המחזה כפי שתוארה עד כה — היא חסרת תנועה. מלבד הקשר החד-סיטרי בין הזרקאור לדמויות — אין כל תיקשורת פיסית אחרת על הבמה. אך, למעשה, עצם הכללתם של המשתתפים בתוך מיסגרת הבמה ויידועה של מיסגרת זאת כ"מיסגרת" ("the ideal space" קורא לכך בקט בטכסט האנגלי) על-ידי הכללת הזרקאור, וכן ההתייחסות למיסגרת הרחבה יותר של אולם התיאטרון על-ידי איזכור הצופה — מכניסים את המשתתפים לתוך משחק פעיל של יחסי-גומלין ולתוך שלשלת סמלית של תלויות רב-כיווניות. המיזנסצנה הנעדרת היא הסיכום הקפוא של משחק זה.

מיזנסצנה קפואה

'משחק' מכיל את הנוסחה של הצגה בתיאטרון קונבנציונאלי, תוך שימוש בכל מרכיבי התיקשורת בתיאטרון בצורתם המופשטת והמוכללת ביותר. בקט עושה כאן שימוש מתוחכם, ואף קומי, במטאפורה של פירנדלו על התיאטרון. כל אחת מדמויות המשחק רשאית לומר את האמת שלה. אך כאשר משווים את דבריה לדברי שתי הדמויות האחרות, מתגלות סתירות בין הגירסאות, כל מונולוג מוטל בספק, ערך-האמת שלו נעשה יחסי והוא גם מוצג באור מגוחך בהרבה מן הרצינות שדוברו נתכוון לשוות לו.

ההשוואה בין המונולוגים היא תוצאה של פרספקטיבה רחבה מזאת הנתונה

בידיהם של הדמויות/השחקנים עצמם. רק הצופה יכול לתפוש את התמונה ברצף ההגייוני שלה ולהוציא את המסקנות המשתמעות ממנה. הדמויות עצמן, הנתונות בתוך הכורח הרצוף להמשיך ולדבר, אינן יכולות להוציא מסקנות, ולכן ממשיכות לתפקד ללא שינוי, ללא בחירה או החלטה. (הדבר דומה לתפקיד השיכחה אצל גיבורים אחרים של בקט, שבשוכחם את העבר — אינם משתמשים בו כדי להוציא מסקנות הגיוניות ביחס להווה שלהם, ולכן לעולם אינם מתאבדים או מתייאשים). אנו, כצופים, נהפכים למרכיב חיוני במשחק. נכון יותר: התודעה המתבוננת שלנו, המצרפת ובוררת מתוך עמדה של אירוניה דראמאטית, נעשית לעמדת כוח. נראה כאילו תפקידנו שלנו הוא התפקיד הראשי, החזק, השולט. אך עד-מהרה תופרך גם עמדה זאת. המשחק הוא דינמי. הוא מתפתח למערכת מחזורית ובלתי-פוסקת של עמדות-כוח חילופיות. שום עמדה איננה האחרונה ושום מסקנה אינה סופית. המנוע של תנועת-הכבואות הדימונית הזאת הוא הזרקאור, הגורם בר-התנועה היחיד על הבמה.

בקט מציב על הבמה חפץ דומם, אך אקטיבי, המאחד בתוכו את יתרונותיו של תפקיד הצופה-הסובייקט (התודעה המתבוננת) עם חסרונותיה של עמדת השחקן-אובייקט (מושא הראייה). מלכתחילה נראה שהזרקאור הוא הישות הסמכותית ביותר על הבמה. ה"חצי אור תופת" הופך את האנשים לקורבנותיו הישירים: יש לו היכולת, שנשללת מן הצופה באולם, להפעיל ממש את כוחו על הבמה. ביחס לדמויות — הוא הסובייקט הכל-יכול. עינו הכל-רואה מצמצמת אותן ללא הרף לדרגת אובייקטים בלבד. הוא מעניק להן את האור — ועימו את הזכות לדבר ולהתקיים; הוא נוטש אותן באפלה — ואז הן נידונות לשתיקה ולמוות. הזרקאור הוא העורך השרירותי של המלל האנושי, ובכך הוא מכווון את שיפוטנו שלנו (כצופים) ביחס לדמויות. בקצרה, בעולם זה, שבו להיראות ולהישמע פירושו להתקיים — הדמויות תלויות לחלוטין בזרקאור. במציאות של תיאטרון, שחקן שאינו נראה ואינו נשמע — איננו קיים.

הזרקאור, כמו גודו, כמו המצלמה בפילם, כמו הזרז במחזה ללא מילים מס. 2, הוא הגורם הנוכח והסמוי כאחת, הנכלל והחיצוני כאחת, הנראה כגורם התנועה, כמפעיל, כמקור חיים (ראה ציור מס. 3). לא בכדי התעקש בקט (במכתביו לבמאי הצרפתי של המחזה) להציג את הזרקאור כפועל באופן עצמאי, ללא הנעה ביד אנוש, ובכך הציב בעיות טכניות מסובכות בפני התאורן. גם תיאור הזרקאור במחזה, תיאור הנשמע כהנחייה טכנית: "אחד המתפצל לשלושה" — אינו תיאור של גוף-תאורה קיים, אלא הנחיה סמלית המציינת את טבעו המיטאפיסי של הזרקאור.

למעשה, עצם צורת הצבתו של הזרקאור על הבמה ותיפקודיו בהצגה הם פאראדוקסאליים בהחלט, ומעידים על סמכות סימבולית, אולי, אך גם על חולשות פיסיות מהותיות. כך, למשל, הזרקאור קובע אמנם את מועד דיבורו של כל שחקן על-ידי הארת פניו, אך הוא איננו יכול להיות אחראי גם על תאורת הכדים ועל תאורת

הבמה כולה, שכן עליו להיות מכון (מתחילת ההצגה) באופן מדויק ביותר אל ראשי השחקנים. תאורת הבמה הכרחית, שכן בקט מבקש ליצור עולם של דימומים, שבו ישנן דרגות שונות של אפלה (המשתנות במקביל לעוצמות הקול), והוא אף מבדיל בין האפלה המוחלטת שלפני התחלת ההצגה לבין אפלה שרק נראית כאפלה, המתפקדת כ"מות זמני", כאשר ראשי-הדמויות מצויים בחשכה ורק הכדים נראים במעורפל. ברור, אם כן, שהשליטה על התאורה הכללית של הבמה מצויה בידי גופי-תאורה אחרים, שאינם נראים על הבמה, ושהזרקאור עצמו נתון בידיהם, לשבט או לחסד, כמו שראשי-הדמויות נתונים בידיו.

יתר על כן. אין בכוחו של הזרקאור לשלוט בכוחו. הוא חייב להיות מופעל, ולו רק מרחוק. "סמכותו" אינה בחירה רצונית ומודעת שלו, שכן אין לו תודעה. עמדת-הכוח שלו נקבעת מראש על-ידי הסידור המרחבי של הבמה, על-ידי היותו ממוקם בחזית, מול הכדים ועל-ידי הכללתו בתוך אותה מיסגרת כמו השחקנים. שהרי למעשה, כדי שהזרקאור ייחשב אף הוא לשחקן פועל על במה, יש להאיר אף אותו, באמצעות מכשיר תאורה אחר! במקור כוחו של הזרקאור טמונה גם חולשתו. כשלעצמו, אין הוא אלא ישות נצפית, מושא של ראייה. תמיד כל-רואה, אך בכל זאת רק הפץ, כפי ש-א 1 מכנה אותו כאשר היא מדברת אל החוקר שלה: "וכל הדבר ההוא שם, כולו שם, מביט לך ישר בפרצוף. אתה תראה אותו. תרפה ממני. או תתעייף".

א 1 מזהירה את הזרקאור שצפוי לו אותו גורל כמו לכל ישות נצפית. "הדבר ההוא שם", כמו "הביצה" ב'מחכים לגודו', הוא הקהל, אותו מקום מפחיד ומאיים, שביחס אליו גם הזרקאור הכל-יכול אינו אלא אובייקט. בעינו של צופה, הזרקאור אינו אלא גיבוב של זכוכית ומתכת. הוא קיים רק ביחס לדמויות שהוא מאיר. כמו כל שליט, שלטונו מותנה במצב נתון מלכתחילה — שיהיו לו נתינים. זוהי עמדת-כוח יחסית ורעועה, ממש כמו עמדתו של גודו, שקיומו מותנה בכך שמצפים לו.³ הזרקאור אינו מסוגל להאיר את עצמו (אין לו יכולת רפלקסיבית משום סוג — לא פיסית וגם לא מילולית). המכשיר עצמו נתון בחשכה, רק האור שהוא מקרין נראה לעין. הזרקאור גם אינו יכול לדעת את כוחו, שכן הוא "רק עין, בלי שכל", כדברי ג.

אילו היה הזרקאור במקומו הרגיל, מאחורי הקהל, מאחורי הבמה או מלמעלה, היתה משתנה כל תמונת הכוחות בהצגה. אך בהיותו כמות שהוא, חזק וחלש בעת ובעונה אחת, הזרקאור הוא ייצוג בימתי מוחלש של תפקיד הצופה בתיאטרון.

אינוונציה בשלושה קולות

אלא שגם תפקיד הצופה אינו כל-יכול כפי שהוא עשוי להיראות בתחילה, ולו רק אם נשפוט לפי תחושותיו של צופה ממוצע בהצגת 'מ ש ח ק'. צופים כנים בהצגה זו, הרואים אותה לראשונה מבלי שקראו את המחזה תחילה, ייקלעו עד מהרה למבוכה עמוקה, יתקשו להבין את משמעות ההצגה ועשויים אף

להגיח שאין לה משמעות כלל. הקהל ב'מ' ש'ח'ק' מוטעה בכוונה. חוויית העיקוב אחר רצף הדברים הופכת כמעט בלתי-אפשרית. המעברים הרבים והמהירים מאור לחושך מכאיבים לעיניים. השחקנים שומרים על קצב מהיר כל הזמן (הגחיית המחבר) ודבריהם נקטעים בשרירות. כל זה הוא חלק מן המשחק. נראה כאילו יד סמויה משחקת בהצגה והופכת את הדברים בכוונה לקשים לקליטה, קוטמת את השורות, עוקרת את הפעלים מן המשפטים, משמיטה את הנושאים ומערבלת את הסיפור.

יד סמויה זו מגולמת על-ידי הזרקאור, אשר כמנהל המשחק (או כמעין במאי) עליון על הצופה המבולבל, אך גם רומז לנו על הדמות-הדראמאטית החסרה, השישית במערכת — דמותו של המחזאי או של ה"מחבר הסמוי" (implied "author")⁴. במחזה קונבנציונאלי, שבו אין ספק בערך-האמת של דברי הדמויות — אין צורך במספר כזה. במחזה המשתמש בעקרון האמת היחסית בדברי הדמויות, נוצר הצורך בסמכות עליונה, "אובייקטיבית". (מכאן השימוש הרב בדמות הפרשן-הפדול במחזותיו של פיראנדלו, ומכאן גם התחושה העמומה של נוכחות המחבר במחזהו של בקט).

אם נקבל את עמדת הזרקאור ביחס לצופה כייצוג של עמדת הצופה מחד גיסא ושל המספר-מחבר מאידך גיסא, נראה כיצד עמדת כוח חד-סיטרית נהפכת למעגל-משולב של תלויות כוח וחולשה.

פונקציית ה"מחבר הסמוי" צצה מתוך הטכניקה הרתורית של המחזה. מיבנה 'מ' ש'ח'ק' נראה ספק שרירותי (בחיתוכי הרפליקות) וספק מתוכנן בצורה מתימא-טית (במיבנה המחזה השלם).

המחזה נפתח בקטע מקהלה (א) המורכב משלושה קטעי מונולוגים, ה"שייכים" מבחינת הרצף לסיומו של המחזה, שכן הם מהווים מעין סיכום לתחושתן של שלוש הדמויות במצב ההווה-הנוכח, מצב התלות בזרקאור. לאחר מכן, באה סידרה של מונולוגים קטועים ומשולבים של השלושה, בהם הם מספרים על חייהם בעבר (ב), והחלק השלישי מורכב מסידרת מגעים קטועים ומהירים בין הדמויות לבין מקור האור (ג), כאשר הם מנסים למצוא משמעות כלשהי במצב המוזר הזה אליו נקלעו ותוהים בנוסטאלגיה על גורלם של שני האחרים. לבסוף, מבקש בקט לחזור על כל המחזה שנית, במדויק, ועל חלק מן הפתיחה יש לחזור פעם שלישית, כך שברור כי קטע (א) הוא ההתחלה והסוף כאחת.

העיקוב אחר הרצף הסמאנטי של דברי כל דמות בנפרד בשעת ההצגה מצריך מאמץ דומה לזה של האזנה לאיגוונציה בשלושה קולות לבאך. מצד אחד, אנו נמשכים לעקוב אחר הרצף הפרטי של כל אחת משלוש המנגינות בנפרד, ומצד שני אנו שומעים בו-זמנית את הצירוף, את היצירה השלמה.

מאמץ כזה אפשרי אולי במוסיקה, אך הוא כמעט בלתי-אפשרי ברצף של הצגת-תיאטרון שוטפת, כאשר כל ערוץ מבוסס על ערכים סאמנטיים: הפסדת מלה או משפט ולפתע אינך יודע מי הוא מי, על מי מדובר, מה בעצם התרחש.

לפיכך מבקש אמנם בקט לחזור שנית על המחזה כולו, כשהוא גם מרמז בכך על המיבנה המחזורי של היצירה (ממש כמו המערכה השלישית הנעדרת והגרמזות ב'מחכים לגודו' או במחזות רבים אחרים של בקט). אך החזרה איננה רק מבהירה — היא גם מערפלת. ראשית, היא מפנה את תשומת ליבנו למספר נקודות-תצפית אפשריות השונות זו מזו, ובכך רומזת על יחסיותה של כל מסקנה סופית (האם הדמויות צועדות לקראת מוות וחידלון? או כבר מתות?). אבל החזרה גם מעשירה את האיפיון, משלימה פרטים שאולי החסרנו במהלך הראשון, ומאפשרת תיקשורת עקיפה בין הדמויות, הנוצרת על-ידי הצופה שמקבל בפעם השנייה פרספקטיבה רחבה יותר ויכול לראות את הדיאלוג העקיף המשולב בתוך המונולוגים הקטועים. אך מעבר לכול, החזרה חותרת תחת הבאנאליות המכוונת של הסיפור. היא מפנה את תשומת הלב מסיפור האהבה המלודרמאטי-נוסטלגי (שאינו מצדיק השמעה חוזרת) אל עלילתו הראשית של 'משחק', אל סיפור החקירה הקיומית, הנוכח והמבוצע לעינינו עכשיו, אל העלילה שאנו לוקחים בה חלק פעיל, אל משחק עמדות-הכוח המתחלפות.

משחק זה טרם הושלם. כדי לראות את התפתחות התלויות ההדדיות בשלמותן, אין להתעלם גם מעמדת העליונות הרעועה של המחזאי עצמו. למעשה, אין במשחק זה וגם לא יכול להיות כל סובייקט-עליון-אבסולוטי, אלא רק יחסי סובייקט-אובייקט חזירים. כפי שאמר בקט עצמו במסתו על פרוסט: "הסובייקט מת — שוב ושוב לאורך הדרך"⁵.

המחבר אף "חלש" ופגיע יותר מן הצופה: הוא עצמו איננו נוכח באורח מרחבי בתיאטרון. אין הוא אלא בבואה המשתקפת באמצעות יציריו שעל הבמה והודות לקהל הרואה אותם ומאזין להם. המחזאי הוא המוען-בכוח של התיאטרון; אך בתפקידו-זה הוא תלוי בכך שהשדר שלו יועבר באמצעות דמויות/שחקנים אל הנמען.

אליגוריה פוליטית?

בנוסחה המגולמת ב'משחק' משתמש בקט במרכיבים הבסיסיים של מדיום התיאטרון כמות שהם, ללא כל אליגוריזציה (שלא כמו במחזות אחרים שלו). איכותם המופשטת של המרכיבים הללו מניחה להם להתפרש פירושים קונקרטיים שונים, שבהם ייעשה שימוש ישיר במערכת הכוחות המוצגת במחזה — כשיטת-מימשל כלשהי, למשל.

ניסוי קצר באינטרפרטציה של המחזה יראה, כי ניתן בהחלט לראות בו מחזה פוליטי למהדרין.

כבר בפתיחת ההצגה, עולה מאליה אסוציאציה מוכרת: הזרקאור המכוון לעיני אסיר נחקר, במטרה "לשבור" אותו ולסחוט מפיו וידוי. אסוציאציה זאת, כשהיא מושלכת על המודל של ארבעה (או שישה) משתתפים הנתונים במערכת של תלויות ויחסי-כוח חילופיים, יכולה בנקל להתקבל כאליגוריה אירונית

על כל מימשל של דיכוי (מדיני, דתי, כלכלי או אחר). זהו לעג לכל סדר המבוסס על ההנחה של "סובייקט אבסולוטי" הממוקם מחוץ לסדר זה ומעליו. אופיה המהפכני, ואף האנארכיסטי, של אליגוריה זו מובלט על-ידי הכללת המדכא והמדוכא בתוך אותה מיסגרת עצמה. מצב זה מאיין את עצם רעיון הכוח. אלא שהאליגוריה היא פאראדוקסאלית. מאידך, נמצא כאן גם ביקורת מרה על כל גתין של מערכת כזאת, שנלכד בה בעיקר בשל בחירתו שלו לשלול את חירותו. חירות, לפי 'משחק', היא מצב שהוא גיהינום וגן-עדן כאחת לשוכניו. מצב שבו האדם יהיה מוכן לוותר על החיפוש אחר המשמעות, אחר החסד או העונש הסופי. שוכני 'משחק' אינם מוכנים לוותר על התקווה הזאת, הם מעדיפים לוותר על חירותם. הם מעדיפים את השיטה המדכאת אותם, אך גם מעניקה להם מנוחה ותקווה, ולו גם קלושה, לכפרה ולחסד.

החשיכה כאן, פירושה שקט, מנוחה, שלווה, בעוד שלהתקיים, לדבר, להישמע ולהיראות מתוארים כעבודת פרך. האור מכתוב "עבודה" בלתי-פוסקת, מאמץ מתמיד להתבטא, להיות מובן ומודע ("איך שהשכל עוד פועל!" — מתפעלת א1), צורך להתחיל תמיד שוב מהתחלה, כפי שמתארת זאת א2 ברגע מפתיע של צלילות בהשתמשה במונחים של המיתוס של סיוזפוס: "כמו לגרור גליל ענק, ביום שרב לוהט. מאמץ עליון... להזיזו ממקומו, תנופה באה — עצור. ושוב מהתחלה".

שלוש הדמויות במשחק לעולם לא תנסינה להיחלץ מעול השיעבוד, כשם שדידי וגוגו לא יפסיקו לחכות לגודו. ממלכת הדימדומים הזאת היא הפיתרון הנוח לצמאונם למשמעות. היא מספקת להם ללא-הרף את התקווה החיונית כל-כך שפעם יהיה סוף לכל זה, שפעם, באופן רטרואקטיבי, אפשר יהיה לקרוא לכך בשם: כפרה, עונש, גיהינום. הם משתוקקים לדעת אם רואים אותם, שומעים אותם, אם הם נשאלים שאלות:

"א2: האם אתה מאזין לי? האם מישוהו מאזין לי? האם מישוהו מביט בי? האם מישוהו שם לב אליי בכלל?"

הם זקוקים לגורם חיצוני שישפוט אותם, שירחם עליהם, שיעניש אותם, שיסלח להם, כדי להמשיך להתקיים וכדי להעניק בכך משמעות לקיומם האבסורדי והמת-חדש ללא הרף. לכן אינם חדלים לדבר, אינם חדלים לציית לזרקאור, משום שהסיוט, העינוי, העונש — הם גם החסד.

א2 מתארת את חוסר התוחלת שבחיפוש האינסופי הזה מבלי להסיק מכך את המסקנות, מבלי לחדול:

"אין ספק, אני עושה אותה שגיאה כמו בעת שהשמש האירה. מחפשת משמעות

במקום הלא-נכון"

ו-א1 מתאמצת להמציא לה צידוק למצב, שיאפשר לה לראותו כעונש: "חזרה בתשובה, כן, כפרה, אפשר היה לקבל את הדין, בלית-ברירה. גם זה לא נשמע נכון. חושך ודומיה היו כל תחנוני. וכך, אני מקבלת קצת מזה וקצת מזה. אולי לעוון נוסף יחשב לי אם עוד אבקש".

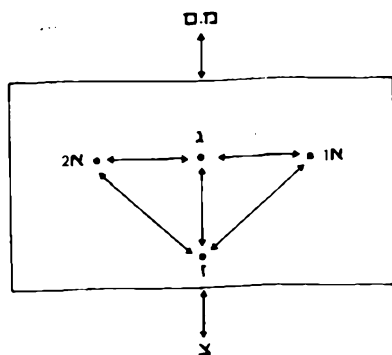
לשלוש הדמויות צורך חיוני להשקיף על חייהן באופן קווי, כמסע שניתן להשלימו, כעלייה לרגל:
 "יום אחד תתעייף ממני, ותכבה... לנצח".

אך המיבנה המחזורי של קיומם מונע מהם כל הישגיות. הם מדברים ומדברים לשווא, ויודעים זאת — אך אינם חדלים ("אף אחד לא שואל אותי כלום"). פעולת הדיבור כשלעצמה איננה יכולה להוביל לשום מקום, איננה יכולה לשנות את פני המציאות. זוהי במהותה פעולה משחקית, לא מסקנית. הם לכודים בתוך כלוב של זמן, שום דבר אינו מתקדם, שום דבר מהותי אינו משתנה, אף שתהליך של התנוונות והתדרדרות (הן בגופם חסר-היכולת והן בעולמם שאורו הולך ודועך) מזכיר שהזמן בכל-זאת מתקדם. "חייהם" של השלושה הם רגרסיה בתוך זמן לא-ברור (כנראה אחרי המוות), שקועים בחזרה אינסופית אל עבר נוסטלגי שאותו, כמובן, כבר אי-אפשר לשנות בהיותו עבר. בקט משתמש בחזרה על המחזה גם כדי להבליט את חוסר ההתקדמות וחוסר המסקניות שבצורת קיום כזאת.

שלוש הדמויות נראות כנתונות לנצח בנקודה שבה נפגשים ההתחלה והסיום, בסף של קיום, כאשר פעולת התודעה טרם נפסקה, ופעולה זאת וביטוייה — הדיבור — הם הדבר היחיד שבאמצעותו ממשיך האדם לממש את היותו חי. מצב זה של זמן-נצח מגולם בתמונה המרחבית הבלתי-משתנה של הבמה ובמימד הקיום המיוחד של התיאטרון (התניית הקיום בכך שישמעו ויראו אותך).

ניסיון קצר מעין זה של פרשנות מעלה, כמובן, אפשרויות שבקט עצמו אינו מבקש לפרש במחזהו. הן קיימות בכוח, בשימוש החדוס והמועצם בסיטואציה התיאטרונית כשלעצמה. מחזהו הוא שירת-תיאטרון בתמציתה. הכול מקופל בתמונה המרחבית-הסטאטית של הבמה, אשר אם נמלא אותה במרכיבים האחרים של המחזה (מרכיבים קונבנציונאליים של מחזה: עלילה, דמויות, זמן) — תיהפך לפרפטואום-מובילה של תהליכי גומלין.

ניתן לתאר את התנועה המחזורית של שלילה-עצמית, של עמדות-כוח חזירות, המפריכה את המיסגרת הלוגית-קווית של תמונת-הקיום המשורטטת על הבמה, באמצעות תרשים שינסה לשלב את הגורם המרחבי של הבמה — עם התקדמות העלילה בתוך רצף הזמן והתגלות מערכת היחסים בין המשתתפים:

ציור מס. 5

משחק הכוחות המתכבלים

הקו — מיסגרת הבמה

מ.ס. — מחבר סמוי

ז — זרקאור

צ — צופה

ללא כל פעילות של ממש על הבמה, נהפך כל משתתף לסובייקט ואובייקט בעת ובעונה אחת, פשוט בשל ניצול התכונות-בכוח של תיאטרון.
ג תופש זאת באומר:

"עכשיו אני מבין, כל זה היה רק... משחק. וכל זה? מתי יחדל כל זה להיות...
רק משחק?"⁶

התשובה ברורה מאליה: תוך כדי שהמשחק מוצג ונצפה על-ידינו.⁷

הערות

1. תוך כדי העבודה על ההצגה, התגלתה לנו מערכת שלמה של הטעיות בתחומים שונים. כך, למשל, הסתבר שחוסר-הקשר בין הדמויות, שחייב תחילה עבודה נפרדת עם כל שחקן והתרכוזות של כל שחקן בדבריו שלו תוך גיסיון מאומץ שלא להאזין לחבריו, חייב לאחרי-מכן תיאום מירבי של השחקנים בינם לבין עצמם, תיזמור קולי וקצבי עדין. הקשר, החסר בין הדמויות במישור האחד, הזר ונוצר, ואף נתהדק, במישור של שחקנים המשתפים פעולה על הבמה. גם התאורה, הנראית כנובעת ממקור-אור אחד ויחיד, היא אשליה אופטית. אך על כך — בהמשך הרשימה.
2. מבקרים הירבו לדון במשמעות השמות שנותן בקט לגיבוריו. בחרתי בהסבר הנראה לי מתאים ביותר למחזה זה. נוסחאות אחרות לפירוש א' ו-ג' (W ו- M) כגון: "moi", "myself", ו- "we" ראה ב- 271, *Ludovic Janvier, Pour Samuel Beckett*, (Paris 1966).
3. ראה הוכחת קיומו של גודו בדרך השלילה במאמרו של:
Günther Anders, "Being Without Time: On Beckett's *Waiting for Godot*", *Samuel Beckett*, Martin Esslin, ed. (New-Jersey, 1965), 145
4. Wayne C. Booth, *The Rhetoric of Fiction* (Chicago, 1961), 71—76
5. *Proust* (New-York, 1931), 3
6. בטכסט האנגלי, ובמיוחד בצרפתי, בולט שימוש זהיר בזמנים במשפט זה. בצרפתית נוקט בקט בלשון Futur Antérieur. (עבר בתוך עתיד), באופן שברור כי הוא שואל על סיומו ההיפותטי של מצב בעתיד — מתי ייהפך העתיד לעבר: "Quand est-ce que tout ceci n'aura été que comédie". בגירסתו המוקדמת בשם: "Que Comédie".
7. מאמר זה הוא עידכון והרחבה של מאמרי שנתפרסם ב-
Modern Drama, 3, September 1975, 251—258
חתת הכותרת: "Beckett's *Play* — The Circular Line of Existence".

אהרן שבתאי / הפואמה הביתית

מתוך "מוסר"

255	251
בלילה היתוש הצנצר שאון סלית עץ	בטנים שקד חשוף ענבים יבשים
256	252
היד למודה תברגת והתאדות מים	ספרת שהנמלים הפקדו על נקוי המחבת
257	253
בין השנים הקמח משחיר, קיקיון, לענה	אנחנו גרים באור
258	ובאבק
קוצים פרחי תורמוס עז על סלע	254 ות, סוס משולה לגב של המור

צדקת אבן	259
שאינה מחטיאה	
264	אלון, זית – באמצעותם
צדקת המחלה	ישור הרקלס
צדקת	260
דלקת האזן	קיץ הרקליטאי
265	דהינו הגוף – נערת
את צועקת	
כמו האטד	261
סופקת בפניך	על אדן החלון ספר
266	
אקנה לך	והכתב מקעקע
רחים	262
ותטחני חטה	ברזל מגשם בץ קרוש על המלמד
267	
נשחק בספר	263
תארגי	
כמו פגלופה	צודקת הרתמה

בְּתוֹךְ הַחֶבֶל	268
גְּרָה אֵשׁ	
273	פְּשֵׁתוֹן זָךְ
	שְׁנֵתוֹן
בְּגַב הַנְּמָלָה	לְהִשְׁתִּין בּוֹ
	269
מִתְנַהֵל	בְּעָרֵב
שָׁבִיב אֵשׁ	הַגֵּב שָׁבוֹר
274	
צִלְחַת לְבָנָה	רְגְלֵי
בְּחֻבָּה	כְּרֻגְלֵי יוֹגֵב
אֵשׁ	270
275	בְּבִהוֹנוֹת
אֵשׁ	לְכַלּוֹךְ שְׁחוֹר
בְּמַעוֹף הַצִּפּוֹר	כְּבִגְלֵי עֲגָלָה
	271
וּבִתְאֵם אֶבֶר	בְּתוֹךְ תַּפּוּחַ
276	פְּשׁוּט
יַעֲוֹד הַקִּיר	מִכְחִילָה אֵשׁ
הוּא	272
אֵשׁ	
בְּתוֹךְ עֵין	בְּתוֹךְ הַסִּיב

שָׁקֵם כְּפֹנִיכָס	277
282	בְּבִיצָה אֵשׁ
סְנָדֵל	הָעָנָף
הוּא אֲמוּם	הַגְּמִישׁ יִיבֵשׁ
שֶׁל מוֹסָד	278
283	בְּבֶטֶן מִתְבַּשֵּׁל
בְּשֶׁרֶפֶרֶף	קָשׂוּא.
גְּרָה אֵשׁ	גְּמֻבָּה, צְמוּק
וּבְאֲגָרוֹף הַפְּלֶפֶל	279
284	גְּרִזָּן וּמְכוּשׁ
בָּא קִיץ	לְתַפֵּר
עוֹנֵת	לְתַפֵּר לְתַפֵּר
"הַגְּפֵשׁ הַיְבֵשָׁה"	280
285	מַעִין דִּישׁ
עוֹנֵת הָעוֹנוֹת	אָבֵל בְּמַחֵט
עוֹנֵת	וְחוֹט
סְרָגֵל	281
286	הַשְּׂדָה
הָעוֹנָה הַנּוֹרְמָטִיבִית	הוּא סְדִין

291	בָּה
	קמח על הידים
בתוך פי	287
הלשון	
היא	גאהבים ושרפים
האבר המר	
292	במדורה שהתקנה
	לפטרוקלוס
בשנים רק,	288
נתן	
להולד ולמות	סוף הבית
	מלבן
293	
האמיץ והחכם	מתחת לשלג
	289
הוא	בגדית המגל,
הקריע והדליק	ברתמת העור
294	
הכרתי אשה	השארנו
	את חיינו
שהפכה בחייה	290
לאויר ולאש	
295	הבה נאהב
	זוהי
בחונן פילומלה	
ומעל	הערבה לבדידות

בְּעֵרֹת דְּנָאָה	מְגִרֵשׁ הַחֲנִיָּה –
בָּאָה הַיִּפְסִיפִילָה	טְרָאוֹס
בִּידָה מְשָׁקָה	296
301	בְּחֹרֶשֶׁה דְּפָנָה
בְּעֵשֶׁב אוֹפְלֵטֵס	וּבְמַעִיל
בְּאַלְפִיאוֹס	הַקְרוֹעַ אִיפִיגְנִיָּה
סַנְדְּלֵי הַרְמֵס	297
302	בְּמַעֲרָה קְלִיפֵסוֹ
בְּאָמוֹר סַנְדָּל	בְּמַעֲרָה מְיָה
חֹרֶשֶׁף	בְּמַרְכָּבָה קַסְנֹדְרָה
שְׂרָאָה אֶלְקִיוֹס	298
303	בְּהַר נְיוֹבָה
נָשִׁים	בְּסִיפִילוֹס
עוֹבְרוֹת בְּפֶתַח	מֵת בְּשֵׁל פְּלוֹפֵס
מַמְתִּיקוֹת	299
אֶת הַגְּלוֹת	בוֹרִיאֵס
304	חוֹטֵף אֶת
מִגּוֹ מְשָׁלָךְ	אוֹרִיתָיָה
לֵיד שִׁיחַ	בְּמִשְׁחָקָה
“בְּחֲנִית מַחֲיָה”	עַם פְּרַמְקִיָּה
	300
	הַזֶּהָב

ה. ד. (הילדה דוליטל) / האיים

1

מה לי האיים,

מה יון,

מה רודוס, סמוס, כיוס,

מה פרוס הצופה מערבה,

מה כרתה?

מה שמוטרקי

מתנשא כספינה,

מה אימברוס קורע גלי,

הסערה בחזהו?

מה נקסוס, פרוס, מילוס,

מה החוג סביב ליקה,

מה פתיל-החרוזים

הלבן של הקיקלדס?

מה יון —

ספרטה מתנשאת בסלע,

תבי אתונה,

מה קורינת?

מה אובויה עם

סיגליות-האי שלה,

מה אובויה המחפה בעשב,

המשבצת בשרטונים מהירים,

מה כרתה?

מה לי האיים,

מה יון?

2

מה תוכל אהבת היבשת לתת לי

שאתה לא נתת —

מה יודעים הספרטנים הגבוהים,

ובני אתיקה העדינים מהם?

מה יש לספרטה ולנשיה

יותר מזה?

מה לי האיים

אם אתה אבדת —

מה נקסוס, טינוס, אנדרוס

ודלוס, אבום

המחרוזת הלבנה?

3

מה תוכל אהבת היבשת לתת לי

שאתה לא נתת,

מה תוכל אהבת המריכה לשפר בי

שאתה לא שברת?

אם גם ספרטה תחדר לאתונה,

תבי את ספרטה תשחית,

כל אחת משתנה כמו מים,

מלח, מתנשאים להפחיד

ואחורה נופלים.

4

"מה נתנה לך אהבת היבשת

שאני לא נתתי?"

שאלתי את הצורים
במקום שבתם

על הספינות השחורות
העמוסות באריגי פאר,

שאלתי את היונים
מהספינות הלבנות

ואת היונים מספינות שקערן
נח על החול הרטב, ארגמני

עם חרטם גדול,

שאלתי צורים מזהירים
ויונים גבוהים —

"מה נתנה לכם אהבת היבשת?"
והשיבו — "שלנה".

5

אבל היפי מבדל,

היפי נפלט מהים,
אבו עקרה,

היפי מתקף על ידי
שבריספינות,

על חופנו, המות שומר

על השרטונים — המות מחכה,
לופת לעמתנו

מן הנבכים.

היפי מבדל;

הרוחות הצולפות בחופו,

מסחררות את החול העבה
מעלה, כלפי הסלעים.

היפי מבדל

מן האיים

ומינו.

6

בגני

שדפו הרוחות את

החבצלות שפתחו;

בגני הקמיל

המלח את ראשוני הקשקשים

של נרקיסוס הצעיר

ושל יקנתון הצעיר ממנו,

והמלח זחל

תחת עלי היקנתון הלבן.

בגני,

אפלו פרחי הרוח מטלים פרקדון,

שבורים לבסוף בידי הרוח.

7

מה האיים

אם אתה אבדת,

מה לי פרוס

אם עיניך נסוגות,

מה מילוס אם

נבהל אתה מהיפי,

אבו עקרה אימה,

מענתת, מבדדת?

מה לי רודוס, כרתה,

מה פרוס הצופה מערבה,
מה, אימברוס הלכן?
מה לי האיים
אם אתה מהסס,
מה זון, אם אתה נסוג
מן המקור
והזהר הקר של השיר
וקרבנו הקודר?

תירגם מאנגלית מתתיהו ארנון

יוסף מונדי / המשיח

מערכה א

תמונה א

שדה. נכנסים שבתי צבי ונתן הנביא.

נתן: (ממורמר) עורבים, בכל מקום אך ורק עורבים.

שבתי: הם מחפשים מזון.

נתן: (לעורבים) הסתלקו מכאן! (מגרש אותם) הסתלקו!

שבתי: הם לא הסתלקו, הם מצפים לסעודה אשר ללא צל של ספק תבוא.

נתן: מתי? בקרוב?

שבתי: כאן שממה נוראה, נתן, נוראה. עליי ללכת.

נתן: לאן?

שבתי: למצרים.

נתן: מדוע?

שבתי: לאסוף תרומות. אם נאסוף תרומות, נוכל לבנות כאן בתים.

נתן: שבתי, העם שלנו מצפה למשיח.

שבתי: אני הולך לפגוש אותו.

נתן: איפה?

שבתי: במצרים, הוא יעזור לי לאסוף תרומות.

נתן: שבתי, המשיח זאת רוח.

שבתי: אני מסוגל להכניע את הרוח, אני מרגיש את זה, אתה שומע נתן, כאן, בפנים, אני

שומע קול האומר לי: שבתי צבי, רד למצרים להכניע את המשיח ולהכריח אותו

לאסוף תרומות.

נתן: הם לא יאמינו לך.

שבתי: מי?

נתן: היהודים.

שבתי: לא קיים מושג כזה.

נתן: אבל אתה רוצה להציל אותם.

שבתי: כדי לגמור פעם אחת-לתמיד את המושג הזה.

נתן: לבוא אִתְךָ?

שבתי: לא, אתה תישאר כאן.

נתן: העורבים יאכלו אותי.

שבתי: אם תתחיל לנבא, הם לא יעזו לגעת בך.

נוסע: לעזור לך?

קברו: לא, תודה, את המלאכה הזאת אני רגיל לעשות לבדי.

נוסע: כבר חמישה ימים אני מנסה להגיע לירושלים ואני לא מוצא את הדרך.

קברו: להגיע לירושלים, זה פשוט.

נוסע: זה פשוט (מצטחק) כולם אומרים לי אותו דבר. אבל עובדה, אני לא מוצא את הדרך,

האנשים שאני פוגש כאן מבלבלים אותי; יותר גרוע, יש לי הרגשה שהם משקרים.

מדוע הם מוכרחים לשקר, מה מניע אותם להתנהג כך, לא מובן לי, הייתי אומר שהם

נהנים לראות כיצד אני מסתבך.

קברו: אתה לא יליד הארץ?

נוסע: לא, אני מהגר.

קברו: ולא תוכל לשוב למקום הולדתך?

נוסע: לא, אף פעם.

קברו: הגבולות כמו קירות, סתומים.

נוסע: אולי בכל־זאת אתה מכיר דרך קצרה שתביא אותי לירושלים.

קברו: ישנן דרכים רבות להגיע לירושלים, אבל עכשיו הם סוללים כבישים רחבים וזה לא

טוב, זה לא טוב.

נוסע: אתה ערבי?

קברו: לא.

נוסע: אז מי אתה?

קברו: אתה לא רואה (בכעס) איזו אדמה קשה.

נוסע: (מסובב את הקבר) יש כאלה הנאלצים לחפור עם הידיים; אבל לך יש את.

קברו: (מרים את האת בצורה מאיימת) כן.

נוסע: (בבהלה) מה אתה עושה?

קברו: כלום (חוזר לחפור).

נוסע: רצית להתקיף אותי.

קברו: אני לא מתקיף איש, מתפקידי לקבור את אלה שנופלים.

נוסע: קברת הרבה מותקפים?

קברו: לצערי, אני לא זוכר את מספרם.

נוסע: אתה קובר את אלה הנופלים בתל־אביב, או את אלה הנופלים בירושלים?

קברו: מה זה חשוב היכן הם מתים.

נוסע: אני יכול לישון כאן?

קברו: ודאי, זה שטח פתוח, המתיישבים החדשים עדיין לא בנו כאן עיר.

נוסע: אתה שונא אותם?

קברו: לא, אבל הם פשוט לא שייכים למקום.

נוסע: (מצטחק) הם טוענים את ההיפך הגמור (נשכב) אני עייף, אתה יודע, אני רגיל לישון בחוץ, לילה טוב. (נרדם)

(נכנס איש המביא מת לקבורה)

איש: (לקברו) הבאתי אותך, מזל שעוד לא התחיל להדיף ריח.

קברו: חכה קצת. עוד לא גמרתי את הבור.

איש: מדוע אתה קובר אותם כל-כך עמוק?

קברו: זה הנוהג.

איש: (מודד את הקבר) אם נחלק את המטרים לדצימטרים ואת הדצימטרים לסנטימטרים ואת הסנטימטרים למילימטרים ואת המילימטרים לאינ-סוף נקודות

קברו: (קוטע אותו) מי היה האיש הזה?

איש: זה בחור, חייל.

קברו: (בלעג) חייל טוב או חייל רע?

איש: אין לי מושג, הוא היה לבוש מדים, קיבל כדור במוח, כנראה מת למען המולדת.

קברו: אז צריכים לעטוף אותו בדגל המדינה.

איש: אין לזה כל חשיבות. הוא היה חייל פשוט. (מבחין בנוסע) הה, יש לך עוד אחד! (בכעס) לי

אין זמן לחכות. קודם אתה חייב לקבור את המת שלי.

קברו: זה אדם חי. הוא נרדם כאן.

איש: באמת? אדם חי? יש כאלה? (מתקרב אליו) אתה צודק, זה חי, הוא נושם.

קברו: הוא רוצה להגיע לירושלים.

(שניהם צוחקים)

איש: והוא לא מוצא את הדרך.

(צוחקים)

קברו: גמרתי, בוא תעזור לי.

(הם מכניסים לבור את החייל)

איש: אתה סבור שהוא יתעורר?

קברו: מי?

איש: החייל.

קברו: (צוחק) הוא...

איש: מדוע אתה צוחק? אני רוצה לדעת אם הוא יתעורר יום אחד. חשוב לי מאוד לדעת זאת, חשוב לי מאוד.

קברו: אני גמרתי, עליי לחפור בור אחר, אתה תישאר כאן ותסתום את הגולל, שלום לך.

איש: (תוקפני) עוד לא ענית לי.

קברו: מה רצית לדעת?

איש: אני רוצה לדעת, אם החייל יתעורר, כן או לא.

קברו: אל תעמוד בדרכי!

איש: (מוציא אקדח) אני מסוגל לחסל אותך.

קברו: לא, אתה לא מסוגל. (שם על פניו מסיכה המסמלת את המוות) להתראות. (נעלם)

איש: (מתחיל לסתום את הגולל) זה הוא, זה היה צפוי, אילו היה קם אדם המסוגל לחסל את

הקברנים האלה. האמת היא, שהם חזקים מאתנו. עלינו להתאחד, אפילו לארגן

מהפיכה נגדם. פניתי להמון אנשים בקשר לכך. אף אחד לא מסוגל לענות לי. הם

חוששים. הם תמיד מתחמקים ממני ועונים לי: עכשיו אני עסוק! הם תמיד עסוקים,

נשאלת השאלה במה? (מצטחק) הם בונים לעצמם מדינה. (בזעם) הבעיות שלי בהרבה

יותר עמוקות מכל המדינה הזאת. לכן איש לא שם לב אליי, גרוע מזה, הם בזים לי.

(מצטחק) לכן החלטתי לקנות אקדח, החייל מכר לי אותו לפני שהוא מת. הוא לקח אותי

טרמפ. הגיע הזמן לפנות אליהם בכוח הזרוע. אני שונא יצורים שמקבלים פקודות.

אני רוצה תשובות ברורות לבעיות המעיקות עליי. (ניגש לנוסע, כועס בו) קום!

נוסע: (בבהלה) מי זה? מה זה?

איש: הרם ידיים!

נוסע: לא עשיתי דבר.

איש: אמרתי לך להרים ידיים!

(נוסע קם, מרים ידיים)

נוסע: אין לי פרוטה.

איש: אני לא שודד.

נוסע: אז מה אתה רוצה ממני.

איש: מי אתה?

נוסע: נוסע.

איש: היפי?

נוסע: לא, לא, אני לא היפי, אני פשוט נוסע.

איש: אתה כן היפי, ואני מודיע לך שאני לא סובל נוודים. בעיניי הם חלאת המין האנושי.

נוסע: אני רוצה להגיע לירושלים.

איש: (בלעג) כך...

נוסע: אני מבקש ממך, אל תכוון אליי את האקדח.

איש: כלומר, החיים חשובים לך.

נוסע: אני לא יודע, אבל אל תכוון אליי את האקדח!

איש: מדוע רצחת את החייל?

נוסע: איזה חייל?

איש: את החייל שקברו כאן.

נוסע: אני לא רצחתי שום חייל.

איש: באמת?

נוסע: אני נשבע לך.

איש: לשבועה שלך אין כל ערך, אני משוכנע שאתה רצחת את החייל.

נוסע: אבל מדוע היה עליי לרצוח אותך, תראה אני... (מנסה להתקרב)

איש: אל תתקרב אליי, אחרת אני יורה בך.

נוסע: אני מתעב רצח, איך אני מסוגל לעשות מעשה כזה? זה בניגוד למצפון שלי.

איש: ואני אומר לך שאתה רצחת את החייל.

נוסע: תוכיח זאת.

איש: אתה שונא את המדינה הזאת!

נוסע: אני לא מבין מה אתה רוצה ממני.

איש: כל אדם הרוצה לנסוע לירושלים שונא את המדינה הזאת.

נוסע: אני נוסע לירושלים מפני שאין לי ברירה אחרת.

איש: היכון למות?

נוסע: אין לך שום זכות להרוג אותי.

איש: יש לי אקדח.

נוסע: אני לא הרגתי את החייל, אין לי שום דבר נגד חיילים, למה לי להרוג אותך?

איש: ואני אומר לך שאתה הוא שרצחת את החייל. ואני עוד אוכיח לך זאת. ואתה עוד

תיתן דין וחשבון על כך. (נעלם)

נוסע: לא, הפעם לא חלמתי, (מחטט בכיסיו) מזל שנשאר לי קצת חשיש. (מגלגל סיגריה) מה הוא

רצה מחיי? בכלל האנשים שאני פוגש כאן משונים. הם מתנהגים כאילו מתוך חנק.

אולי אחזור. אבל לאן? (מסובב את הקבר) ובכן הם קברו כאן חייל, עוד אחד. הייתי חוזר,

אין לי אף מקום בעולם הזה, אף מקום. לו הייתי יכול להיות שייך למשהו. הבעיה

שלי ברורה, ברורה ופשוטה. רגע! ואם החייל שקברו אותו כאן, הוא ערפד? הוא יכול

לקום מהקבר ולמצוץ את הדם שלי. (מחליט) המקום הזה מסוכן, עליי לעזוב אותו.

(מדליק את הסיגריה ויוצא).

ת מ ו נ ה ג

המקום: אולי רחוב, נכנסים המאמינים לעתיד, נשים וגברים, אחד מהם מחזיק חבל ארוך, לאט, לאט כולם יהיו

קשורים בחבל זה.

— חם כאן

— גיהינום

— חול

– אני טובעעעעעע
 – אני מחפש את הצל, את הצל
 – זה שלי, זה שלי,
 – תן לי יד
 – מים, מים, אני צמא, אני רוצה לשתות מים.
 – תן לי יד.
 – לא רוצה.
 – אני
 – אני
 – אני
 – אני
 – אני
 – אני
 – אך ורק אני
 – רק אני
 – אני
 – אני
 – אך ורק אני, אך ורק אני, אך ורק אני
 – אני, אני, אני
 – אני
 – אני
 – אני
 – רק אני, רק אני
 – רק בגללך באתי הנה
 – נחזור
 – איפה
 – דולרים
 – שוקולד
 – דולרים
 – שוקולד
 – דולר
 – שוקודולה
 – רימשוקו
 – דולרים

- בזול, בזול, בזול
- אפשר לחזור
- אי אפשר
- לעבודה.
- (ביידיש) גיב השוקלה
- (כולם) אז געזוקט! אז געזוקט! אז געזווווקט!
- הילד לא סוחב את האבן.
- לעבודה, לעבודה.
- מכנסי חאקי
- סנדלים
- המסמר חותך לי את הבשר
- לרוץ, לרוץ, יותר מהר! יותר מהר!
- הלכתי לטבריה
- ואין טבריה!
- הלכתי לזכרון
- ואין זכרון!
- הלכתי לחברון
- ואין חברון!
- הלכתי לקרת
- ואין קרת!
- הלכתי לענת
- ואין ענת!
- הלכתי לכנען
- ואין כנען!
- הלכתי לבעל
- ואין בעל!
- הלכתי לאל
- ואין אל!
- אני מוכרח לחזור, אני לא מחזיק מעמד.
- אני מוכרח!
- אני נחנק כאן.
- רימו אותנו
- אותנו
- אותנו

– נבלות! תנו לי את הדרכון!
 – תן לי את הלירה! אתה שומע, את הלירה!
 – נזוז מכאן!
 – אני שונא חול!
 – יש לי מולדת
 – זה שלי
 – אני שונא חול
 – אתם הבאתם אותי הנה
 – אזיקים על הידיים שלי.
 – גם על הידיים שלי
 – עזור לי לשבור אותם
 – עזרו לנו לשבור אותם
 – נברח מכאן.
 – נהיה רק עדים.
 – ונברח מכאן.
 – לאן?
 – לאוסטרליה
 – לדנמרק
 – אני רוצה לזיין! אני רוצה לזיין! אני רוצה לזיין!
 – אני רוצה לחיות, לחייוות
 – לאמריקה
 – בוגדים! בוגדים!
 – ליוון!
 – נברח מכאן!
 – הם סוגרים אותנו!
 – הם משפילים אותנו.
 – הם רומסים אותנו.
 – מוות לממשלה
 – מוות!
 – מוות לפוליטיקאים
 – מוות!
 – מוות לדתיים!
 – מוות!
 – מוות לשוטרים

– מוות
– מוות לפקידי העירייה!
– מוות!
– מוות למלשינים!
– מוות! מוות! מוות!

(כעת הם קשורים היטב בחבל)

– הם סגרו אותנו פה
– הם רוצים שנבזבז את חיינו כאן.
– הם לא נותנים לנו שום תמורה
– הם רק דורשים מאתנו
– עוד
– עוד
– עוד
– עוד
– אני לא חיה למען עצמי
– אני רוצה להיות
– אני
– אני
– אני
– נשתחרר מכאן
– אנחנו מסוגלים

(הם משתחררים מהחבל)

– נברח
– לאמריקה
– לאוסטרליה
– לספרד
– לשוודיה
– לאיטליה
– לצרפת!

(הם נעלמים וגוררים את החבל אתם)

תמונה ד

המקום: מדבר, נכנס מלאך עם זוג כנפיים ביד וסולם.

מלאך: שוב עליי להרכיב את הכנפיים. לדעתי, האדונים שלי מקפחים אותי. תמיד נותנים לי להתעסק עם בני-אדם. יצורים מגעילים ומסוכנים, בייחוד אלה הנחשבים לחכמים. (מצטחק). בגיהינום כולם מעלים ריח רע, כולם. לו לפחות היו מבינים שהשליטה שלהם היא רגעית, ודווקא הייתי רוצה לעוף, לעוף, לעוף (נעצר) איזה חום כאן. למזלי אני מלאך ואני לא מרגיש שום דבר, אחרת הייתי מזיע (הצידה) אולי תוותר עליי הפעם, (בפחד) טוב, טוב. אני מציית. (מרכיב או מגלה כנף אחת) עכשיו אני נראה כמו חצי מלאך (מצטחק) מי שלח אותי? לא, את הסוד הזה אני לא יכול לגלות (מרכיב או מגלה כנף שנייה) עכשיו אני מלאך מושלם. אני מקווה שהם יפחדו מפניי, ואם לא יבינו שאני מלאך? אך זאת לא הבעיה שלי. (הצידה) היא שלך. (בפחד) אני מבטיח לא להתחצף יותר. אבל תבין אותי, אין דבר שמפחיד אותם. יש לי ניסיון. אפילו תרבות אין להם, מתנהגים כמו חיות. (שומע משהו) הה, מישהו מתקרב, לא, זאת מישהי!

(נכנסת שרה)

מלאך: מי את?

שרה: שרה.

מלאך: הבגדים שלך מרופטים, כנראה שהלכת הרבה ברגל.

שרה: אני באה מפולין דרך גרמניה.

מלאך: את ודאי לא שפויה בדעתך.

שרה: מדוע?

מלאך: לעזוב אקלים ממוזג, כדי להגיע לאקלים סובטרופי? למשל, ברלין היא עיר נפלאה, ולמרות שהחומה אינה מוצאת חן בעיניי, אני מוכרח לציין שהבירה שלהם מצוינת.

שרה: אני מחפשת את המשיח.

מלאך: של היהודים או של הנוצרים?

שרה: של היהודים, אני יהודיה.

מלאך: ומי אמר לך שאת יכולה למצוא את המשיח?

שרה: ראיתי אותו בחלום.

מלאך: ואת מאמינה בחלומות?

שרה: אני אהיה אשתו (סוקרת את פני המלאך) אני יודעת שאתה אדם לא רגיל, לכן אני מבקשת ממך להגיד לי היכן הוא.

מלאך: אם את מאמינה שקיים יצור כזה, את חייבת למצוא אותו בעצמך.

שרה: אתה אדם רע.

מלאך: אני לא רע ולא טוב.

שרה: היכן הוא? עזבתי הכול למענו. אתה חייב לומר לי היכן הוא!

מלאך: אני לא חייב לך כלום, הסתלקי מכאן!

שרה: אני מתחננת לפניך, אמור לי איפה המשיח. אני מוכרחה למצוא אותו. אני אהיה

אשתו, אני אשכב אִתּוֹ, אני אצמד אליו, אני אהיה הצד השני שלו, גופי ידבק לגופו

ונהיה בן-אדם אחד (משתוללת) אני רוצה את המשיח, אני רוצה את המשיח! אני רוצה

את המשיח! אני רוצה את המשיח!

מלאך: הסתלקי מכאן!

שרה: (בועם) נאצי! אתה נאצי! אני אמצא אותו! אני מבטיחה לך שאמצא אותו! (עוזבת את

הבמה)

מלאך: זונה מטורפת. נשים מעוררות בי גועל. (עולה על מדרגות הסולם) מוטב לעלות למעלה.

מה לי ולכם, אני ממלא רק את השליחות שלי; זה הכול (הוא עוטה את ראשו בכנפיו).

(נכנסים ששפורטש וכמה יהודים)

ששפורטש: יהודים! כינסתי אתכם הנה כדי להודיע לכם שהמצב הוא חמור.

יהודי א': תמיד חמור.

ששפורטש: נכון. תמיד חמור והסיבה היא פשוטה, העמים הסובבים אותנו רוצים את

השמדתנו הסופית.

יהודי ב': תמיד רודפים אותנו. עד מתי?

ששפורטש: גרוע מזה, יש גם כאלה הטוענים שאנחנו לא בני-אדם כלל-וכלל.

יהודי ג': אלא מה אנחנו, כבשים? (צחוק כללי)

ששפורטש: הם טוענים שאנחנו לא שייכים לגזע האנושי. הסתכלו זה על זה. האם זה נכון?

(הם מסתכלים זה על זה עד שמתחילים להיבהל באמת ומתרחקים זה מזה)

ששפורטש: לא רק שאנחנו בני-אדם, אנחנו העליונים ביותר, בגלל סיבה פשוטה, האלוהים

בחר בנו.

יהודי ב': הם רבים ואנחנו מעטים.

יהודי א': אבל אנחנו שולטים בהם.

ששפורטש: זהו זה! אנחנו שולטים בהם, אך לא לזמן רב. הקשיבו! מתוכנו קמה מפלצת,

מפלצת אמיתית. כבר כתוב שמקרבנו יקומו מחריבינו.

יהודי ג': כן! אלה החובשים כיפות סרוגות, עוסקים בעבודת אלילים ומתפללים לאבנים!

יהודי א': נכון! זה אלה שאוכלים ביום כיפור ולא שומרים את השבת (צועק כמו מתור טרוף)

שאבס! שאבס! שאבס!

ששפורטש: לא זה ולא זה! לא אלה ולא אלה! רק אדם אחד, מפלצת!

כולם: מי זה? מי זה?

ששפורטש: שבת צבי!

יהודי א': השם הזה לא אומר לנו כלום.

ששפורטש: שבת צבי, זכרו נא את השם! זאת תולעת! תולעת המכרסמת אותנו מבפנים.
הוא הכריז על עצמו כעל משיח.

קולות יהודים: היום משיח? כשיש לנו פצצת אטום? כשאנחנו מפיקים אוראניום? כשניצחנו
את הערבים? כשהר הבית בידינו?

ששפורטש: כן, רבותי. למרות העובדות האלה קיים איש כזה. הוא מסוכן. הוא רוצה לפורר
אותנו מבפנים, ותסכימו אתי שהסכנה הנובעת מבפנים היא בהרבה יותר חמורה
מזאת הבאה מהחוץ. רבותי! שבת צבי הוא משיח שקר! כי לאיש אין זכות להכריז
על עצמו כעל משיח, מלבד ראשי הממשלה שלנו, השרים שלנו, העסקנים שלנו,
לאיש! רק הם ראויים לתואר זה, לכן עלינו להשמיד את שבת צבי!

יהודי ב': איפה הוא עכשיו?

ששפורטש: במצרים. הוא הלך לאסוף תרומות.

יהודי ג': איך במצרים? אנחנו נמצאים במצב של מלחמה.

ששפורטש: הנה, עוד עובדה המוכיחה את בגידתו!

קולות: בוז לבוגד! מוות לבוגד!

ששפורטש: בואו נרדוף אחריו!

קולות: לצלוב אותו! כן, כן, לצלוב אותו!

(יוצאים)

שבת צבי: (נכנס, הוא אחוז שק גדול) הרגתי אותו... הרגתי את התנין... הנה הדם שלו... זאת
הוכחה ברורה שהרגתי אותו. (מלקק את אצבעותיו) עכשיו הדם שלו יתערבב עם הדם
שלי. מוכרחים לעשות מעשים מטורפים, מוכרחים, אחרת לא יאמינו לי. (הוא מוציא
מהשק דג גדול) דג שלי, דג שלי, דג היקר שלי. (מלטף אותו) התנין רצה לטרוף אותך; אבל
אני הצלתי אותך. (שר) נומה, נומה תינוקי, נומה, נומה תינוקי (מפסיק לשר) אם לא
הייתי מציל אותך, התנין היה משמיד אותך ואותנו. הם צחקו ממני. לא האמינו לי. דג
שלי, רק אתה יודע את האמת. הם צחקו ממני: שבת צבי יורד למצרים, הייתי מוכרח
לרדת למצרים. (לאנשים נעלמים) המלחמות שלכם הן לא המלחמה שלי. אני פועל אך
ורק לפי קולות האומרים לי מה לעשות. הקולות האלה צודקים. הם באים ממעמקים.
עובדה שהרגתי את התנין והצלתי אותך, דג יקר, דג שלי. אם רק היה לי ערסל ובגדי
תינוק, אתה ודאי עייף והעב. מדוע אתה לא מיילל? ה, שכחתי שאתה דג. (מתכונן בו)
מה? אין לך ברית מילה? איך זה ייתכן? סכין... סכין... לא, אין לי סכין. אעשה זאת
בידיים, בידיים. (מבצע ברית מילה דמיונית) זהו! עכשיו אתה משלנו! משלנו!
(כאילו תור הארה) אני שבת צבי, שבת צבי, קדוש ומקודש, אין יותר תנינים. התנין זה

אני. הוא נכנס לתוך תוכי. אני מרגיש אותו, כאן, כאן, כאן, כאן, ככל מקום.
(כאילו הוא תנין) השיניים שלי, השיניים שלי חדות, חדות כמו תער, הקשקשים שלי
קדושים. לא תוכלו לגעת בי, אני מרגיש המון כוח, כוח. (לדמויות נעלמות) אני רק מהות,
לא חומר, רק מהות, (לפתע מנסה לטרוף את הדג ונכנע) הו, לא, מה איתי? (בעדינות) דג שלי,
הדג הקטן שלי, רק אתה לא מפחד. אתה היחיד המבין ששבתי צבי הוא המשיח, (נחרד)
המשיח?? אני?? אולי זה סתם טירוף, הרי אני בסך הכול בן-אדם. רגע! הייתי
בן-אדם, חלה בי תמורה. אני בטוח שהשתנית, כן, השתנית. אני רואה חד, חד,
בהיר, בהיר. (כפחד אימים) מי שם? שם? אני מביא גאולה, לא רק ליהודים, לאנושות
כולה, הסתלק! (נרגע) כן, עליי להציל אותם, להביא להם אור, הם מוכרחים לגעת בי,
בבגדים שלי, בנשמה שלי. הם יבינו, אין לי צל של ספק שהם יבינו. אני הולך
אליהם, הם מצפים לי. (מקרב את הדג לליבו) דג, דג שלי. (לפתע חש בחילה) מה זה? הדג
מסריח! פשוט מסריח! (זורק אותו).

מלאך: מי מסריח?

שבתי: מי דיבר?

מלאך: (בולזול) אני, שאלתי אותך, מי מסריח?

שבתי: הדג, מי אתה? איך הגעת הנה?

מלאך: עפתי.

שבתי: אתה ציפור?

מלאך: מי אני? זה לא עניינך. שאלתי אותך שאלה ולא ענית לי.

שבתי: כבר ענית לי, הדג.

מלאך: (בלעג) הדג שלך, הדג החמוד שלך.

שבתי: כן, הדג החמוד שלי.

מלאך: (יורד אליו) ובכן אתה המשיח.

שבתי: מי אמר לך?

מלאך: אף אחד. אני מנחש. אני אלכימיסט חובב.

שבתי: אל תעמוד בדרכי, אני ממהר.

מלאך: למשיח אין זמן?

שבתי: אני לא משיח.

מלאך: באמת? רק לפני דקות אחדות דיברת אחרת.

שבתי: משהו נורא השתלט עליי. איבדתי את השליטה העצמית. (כובש את פניו) זה איום.

מלאך: מה איום, שבתי?

שבתי: אפילו את שמי אתה יודע. תן לי ללכת, אני ממהר.

מלאך: אני לא. אתה יודע מי שולט בירושלים, שבתי?

שבתי: התורכים.

מלאך: לא, שבת, כיריונים; כיריונים הטוענים שאתה משיח שקר.

שבת: (נדהם) כיריונים? כיריונים כבשו את ירושלים?

מלאך: הגן על חייך.

שבת: על חיי? אתה רוצה שאלחם אתך.

מלאך: כן.

שבת: אני לא אלחם.

מלאך: (בועט בו) מגיע לך.

שבת: אתה לא תשבור אותי.

מלאך: שברנו את ישו, ואותך לא נשבור?

שבת: את ישו מכרתם, לא שברתם.

מלאך: אני אראה לך איך מכרנו אותו.

שבת: אני בז למכות שלך.

מלאך: אבל זה כואב לך.

שבת: מפלצת!

מלאך: (בועט) למפלצות כוח מפלצתי.

שבת: אני לא אשיב לך. אתה לא תהפוך אותי לחיה.

מלאך: (בועט) כל מי שחי כאן הופכים אותו לחיה.

שבת: אני שונא אותך ואת מה שאתה מייצג.

מלאך: (בועט) הנה עוד מכה כהצדקה לשנאתך.

שבת: פושעים! אתה יכול להכות אותי עד כמה שאתה רוצה, אני לא אשתנה. אני אשאר,

שבת צבי.

מלאך: (מסובב לו את היד) ועכשיו?

שבת: היד שלי, היד שלי.

מלאך: כואבת...

שבת: המשטר רקוב ואתם מכאיבים לכל אחד.

מלאך: לא. רק לאלה שלא מאמינים בנו.

שבת: אתה מלאך של השטן.

מלאך: אני מציע לך לא לעסוק בניחושים! (ממשיך לסובב לו את היד)

שבת: שברת לי את הידיים.

מלאך: עוד לא... עוד לא...

שבת: החוקים שלכם לא חלים עליי. אני בן-אדם חופשי.

מלאך: אתה נפלת לידינו והחוקים שלנו חלים עליך.

שבת: לא תוכלו להחזיק לנצח מחנה ריכוז.

מלאך: אנחנו נחזיק, זה הטבע שלנו.

שבת: אז תשרפו אותי! תשרפו אותי! תביאו אותי לתאי הגאזים! תשרפו את העצמות שלי! אני לא רוצה שיישאר ממני זכר! (מתעלה)

מלאך: זה מקרה אבוד. דווקא השתדלתי. (הצידה) מילאתי את כל ההוראות שלך. (לשבת) שלום לך, אני רק מקווה שלא גמרתי אותך. (יוצא עם הסולם)

(נכנסים שני ספסרים, סתם ספסרים או ספסרי־כרטיסים)

ספסר א': תוציא כבר את הכרטיסים!

ספסר ב': איפה הם?

ספסר א': תמיד אתה מתבלבל.

ספסר ב': בגלל זה סילקו אותי מבית־ספר!

ספסר א': רק מבית־הסוהר לא רצו לסלק אותך. (שניהם פורצים בצחוק). תוציא את הכרטיסים ואת הכסף שנשאר.

ספסר ב': הנה הם!

ספסר א': (סופר) 20!

ספסר ב': 50!

ספסר א': אל תרמה!

ספסר ב': מי מרמה. הנה 100 כרטיסים וחמש לירות!

ספסר א': לא הרווחנו כלום.

ספסר ב': הפסדנו מאה לירות.

ספסר א': נלך הביתה על ריק?

ספסר ב': מישהו מוטל שם.

ספסר א': אולי זה דג שמן?

(שניהם מתקרבים לשבתי צבי, שמעתה הוא חוזר להיות הנוסע, כלומר הוא שוכח את זהותו הראשונה)

ספסר ב': עוד היפי אחד.

ספסר א': ייתכן שהוא מת. אני לא רוצה צרות. בוא נסתלק מכאן.

ספסר ב': לפני שנסתלק, נשדוד אותו!

ספסר א': בוא נברח.

ספסר ב': (בודק איתו) הוא לא מת, הוא מסומם.

ספסר א': אתה צודק, פניו צהובים.

ספסר ב': (מחפש בבגדיו) אין לו פרוטה.

ספסר א': אני לא מבין מדוע נותנים להם לבוא לכאן.

ספסר ב': גם סמים אין לך.

ספסר א': אולי לחברים שלו יש, אולי יש לו חברה, לטיפוסים האלה תמיד יש נערות יפות.

נעיר אותו. (לשבתי) קום! קום!

ספסר ב': (בועט בו) קום! המשיח בא! קום!

נוסע: (מתעורר) איפה אני?
 ספסר א': אצל אמא, אצל אמא'לה.
 ספסר ב': בגן־עדן.
 נוסע: אפילו את שמי אני לא זוכר.
 ספסר א': בגן־עדן כולם צדיקים. לכן בני־אדם לא זקוקים לשמות.
 נוסע: מי אתם?
 ספסר ב': אני האח שלך, האח היקר שלך.
 נוסע: אין לי אחים.
 ספסר א': אני החבר שלך, החבר הכי טוב.
 נוסע: אין לי חברים. מי אתם?
 ספסר א': אנשי מקצוע, כל שנה אנחנו נוסעים לחוץ־לארץ.
 ספסר ב': על חשבון המדינה.
 נוסע: כל הגוף כואב לי, אני מלא פצעים, איך הגעתי למצב כזה?
 ספסר א': כנראה שיצאת מדעתך.
 ספסר ב': מי אתה?
 נוסע: אמרתי לכם שאני לא זוכר כלום. אולי אתם יכולים להגיד לי מי אני?
 ספסר א': קום!
 נוסע: תעזרו לי. הידיים שלי, הידיים שלי, מי שבר לי אותן?
 (הם עוזרים לו לקום)
 ספסר א': (שולף סכין) אתה רואה מה זה?
 נוסע: כן, סכין.
 ספסר א': אנחנו נחתוך לך את המעיים, אם לא תגיד לנו מי אתה!
 נוסע: רגע, אולי יש לי כסף?
 ספסר ב': כבר בדקנו אותך, אין לך פרוטה.
 נוסע: אין לי פרוטה, זה לא טוב, כנראה אני אדם לא עשיר!
 ספסר א': אתה ודאי מחזיק את הכסף בבנק. תגיד לנו מי אתה, מהר!
 נוסע: אני לא מסוגל להיזכר, אתם יכולים לרצוח אותי. אני לא זוכר, לא זוכר.
 ספסר ב': זה אגוז קשה.
 ספסר א': פיצחנו קשים ממנו.
 נוסע: אתם גנבים, הבנתי, אתם גנבים.
 ספסר ב': צדקת. אבל נוסף לכך אנחנו גם רוצחים.
 ספסר א': מקצועיים.
 ספסר ב': הכול בגלל הטלוויזיה.
 ספסר א': פעם היינו מכובדים. העריצו אותנו. מכרנו כרטיסים לסרטים בספרות.

ספסר ב': הטלוויזיה הרגה לנו את הקולנוע.
נוסע: הייתי עוזר לכם באמת, לו ידעתי מי אני. כנראה שנפגעתי בתאונת דרכים או
מישהו היכה אותי. כאן בראש. המחשבות שלי לא בהירות והכול נראה לי מטושטש.
ספסר ב': מטושטש! אתה מתחיל למצוא חן בעיניי, אני מציע לך עסק.

נוסע: מה הוא?

ספסר ב': תהיה שותף שלנו.

נוסע: שותף?

ספסר א': שלישי, זכויות שוות.

נוסע: אני לא מסוגל לרצוח. למרות שאני לא יודע מי אני, אני משוכנע שאני לא מסוגל
לרצוח.

ספסר ב': אחרים מסוגלים.

ספסר א': החברה מלוכלכת, אנחנו לא יוצאים דופן. אנחנו כמו כולם, כמו כולם.

ספסר ב': השלטון בידי פושעים, לפשע נשיב בפשע.

נוסע: אם תעזרו לי לדעת מי אני ואיפה אני גר, ייתכן שאצטרף אליכם, יתכן שלאישיות
שלי עוד צד שממני עכשיו נסתר.

ספסר א': אני רואה שאתה בחור נבון.

ספסר ב': אולי יש לך גם חברה?

נוסע: לי, חברה? אני לא יודע.

ספסר ב': אם יש לך חברה נחמדה, אז גם אנחנו נשתעשע איתה.

(שני הספסרים צוחקים באווילות)

ספסר א': בוא נלך!

נוסע: קשה לי לצעוד. תעזרו לי, הרגליים שלי כושלות.

ספסר א': אבל איך נלך ולאן?

נוסע: ישר, תמיד ישר!

(הם יוצאים כשהנוסע נשען על כתפיהם)

ת מ ו נ ה

המקום: מטה המשטרה, חדר החקירות. ששפורטש יושב על כיסא מסתובב, משוחח בטלפון. הוא משוחח עם איש
חשוב מאוד.

ששפורטש: כן... ודאי... אני מרגיש מצוין... לא... לא הצלחנו לאתר אותו... הוא פשוט
נעלם... אתה חושב שזאת תופעה מסוכנת? טוב... אשתדל לטפל בזה... איך נעצור
אותו? בעד מה? הוא לא פושע... אתה אומר שהוא גרוע ממושע? מדוע? ה, אני
מבין, השפעתו מסוכנת... נדמה לי שאתה מגזים... כן, נאמתי... לא לקחתי את זה
ברצינות... אני מבטיח לך שאפשר לקנות אותו. לכל אדם יש מחיר. לכל אדם. אני

אומר לך מניסיון... אתה אומר שהוא אחר? אני לא מאמין... הה, אם הוא מטורף זה משהו אחר... עליהם באמת אי־אפשר להשתלט... הם לרגע מדמים לעצמם שהם משנים משהו ואינם יודעים שהכוח חוזר לבסוף לאנשים כמונו... (נכנס שוטר) באלה הנתונים להשפעתו נטפל מיד... העיקר לתפוס את הראש... אעשה כמיטב יכולתי... להתראות. (מסיים את השיחה, פונה לשוטר) כן?

שוטר: אי־אפשר למצוא אותו.

ששפורטש: האדמה בלעה אותו, הוא מטייל עכשיו בגיהנום וישוב משם מנצח.

שוטר: אנחנו מחפשים אותו בכל מקום; אך הוא מצליח להסתתר מאתנו.

ששפורטש: האיש הזה מסוכן ויש לתפוס אותו בכל מחיר.

שוטר: כמעט שתפסנו אותו. נתקבלה ידיעה שהוא נראה בחברת ספרסים.

ששפורטש: את שבתי צבי? אתה בטוח! שבתי צבי בחברת ספרסים!

שוטר: כן, שבתי צבי הלך עם ספרסים. כנראה שהוא מסתתר אצלם.

ששפורטש: נפלא, ספרסים, יש לי הוכחה ששבתי צבי פושע. ידעתי שהוא פושע (מצחק)

ספרסים!

שוטר: לעומת זאת, תפסנו אשה מוזרה. היא נמצאת כאן.

ששפורטש: שוב זונה? אמרתי לך שלא תביא לי יותר זונות. הן עולות למדינה הון תועפות.

אנחנו עוצרים אותן ולמחרת מוכרחים לשחרר אותן.

שוטר: האשה הזאת לא זונה. אני חושב שהיא מטורפת.

ששפורטש: אז שלח אותה לבית־משוגעים.

שוטר: בהחלט. אבל היא אומרת דבר שעשוי לעניין אותך.

ששפורטש: דבר כבר!

שוטר: היא מחפשת את המשיח.

ששפורטש: האם היא אמרה שם מוגדר, כגון שבתי צבי?

שוטר: הזכרנו לה את השם. היא לא יודעת מי זה. היא אמרה שאם שבתי צבי הוא משיח

אז אותו היא מחפשת.

ששפורטש: תכניס אותה תיכף ומיד.

(שוטר יוצא)

ששפורטש: (לעצמו) התופעה מתחילה להיות באמת מסוכנת.

(נכנסים שרה והשוטר)

שוטר: הנה היא.

ששפורטש: שבי!

(שרה לא עונה)

ששפורטש: (מופתע, קם וסוקר את פניה) אמרתי לך לשבת!

(שרה ממשיכה לעמוד)

ששפורטש: את חרשת?

(שרה ממשיכה לא לענות)

ששפורטש: (מכניס לה סטירת לחי) נבלה!

(שרה לא מגיבה)

שוטר: (לשרה) שבי! אם הוא אומר לך לשבת, שבי! לא כדאי לך...

ששפורטש: טוב. תן לה לעמוד. היא תעמוד והיא תעמוד עד שתִּפּוּל. שמך? (חוזר לשבת).

שרה: שרה.

ששפורטש: את זונה?

שרה: לא.

ששפורטש: את כן זונה, אחרת לא היו עוצרים אותך!

שרה: רק זונות השוטרים עוצרים כאן?

שוטר: מצאנו אותה כלי תעודות.

ששפורטש: את מכירה אדם בשם שבתי צבי?

שרה: לא.

ששפורטש: את משקרת.

שרה: אני לא מכירה אף אחד, ואת אלה שהכרתי אני מעדיפה לא להיזכר בהם.

ששפורטש: מדוע, אנחנו לא מוצאים חן בעיניך?

שרה: לא.

ששפורטש: (מונק) באמת? (בועט ברגליה) לא, לא, את לא תפלי, את רצית לעמוד.

שרה: אני עומדת.

ששפורטש: איפה התעודות שלך?

שרה: אבדו לי.

ששפורטש: ככה, סתם, אבדו לך התעודות, ואת רוצה שנאמין לך.

שרה: אני אומרת לך שהתעודות אבדו לי, חוץ מזה אני לא מייחסת שום חשיבות

לתעודות. שמי כתוב בשמים, אבל את זה אתם לא מסוגלים להבין.

ששפורטש: מה שמך?

שרה: שרה, שמי שרה. אני באה מפולין דרך גרמניה.

ששפורטש: איך הגעת הנה?

שרה: אתם הבאתם אותי. אתם מביאים כל אחד.

ששפורטש: את יהודיה?

שרה: כאן הגסטאפו?

שוטר: האשה הזאת מטורפת. ממש מטורפת!

ששפורטש: לא. היא לא מטורפת. היא מעמידה פנים. (לשרה) לא. את לא בגסטאפו. את

נמצאת כאן, וזאת עובדה, למרות שהעובדה הזאת מכאיבה לכם. את יהודיה, כן או

לא?

שרה: אני בן־אדם.

שפורטש: כלומר, לא יהודיה.

שרה: אמרתי שאני בן־אדם. כיצד אתה מגדיר את עצמך, פשוט לא מעניין אותי.
שפורטש: החוצפה של האשה הזאת עוברת כל גבול. שרה, שרה, זה שם יהודי, אפילו
תנ"כי, אבל את הנקודה הזאת עוד נצליח להבהיר, יש לנו שיטות יוצאות מהכלל.
(בגאווה) אנחנו משוכללים בשטח הזה. מבלי להתרברב — מומחים מארצות מתפתחות
באים ללמוד אצלנו. את מי את מחפשת?

שרה: את המשיח!

שוטר: אמרתי לך, אדוני, שהאשה הזאת לא שפויה בדעתה.

שפורטש: כאן היא היחידה ששפויה בדעתה. אתה לא תופש שהיא צוחקת מאתנו.

שרה: אני חייבת להתחתן אתו!

שפורטש: מי מחייב אותך?

שרה: החלום!

שפורטש: איזה חלום?

שרה: הקול שציווה עליי לבוא לכאן כדי להתחתן עם המשיח.

שוטר: (בלעג) אדוני, היא שומעת קולות.

שרה: בדיוק, קולות. קולות אשר אמרו לי לעזוב את פולין ולבוא לכאן.

שפורטש: ואיש לא מסר לך פצצה לפני שבאת הנה?

שרה: אין לי פצצות.

שפורטש: את משקרת. את בסך־הכול חבלנית. את מעמידה פנים שאת מטורפת. את

חושבת שנעזוב אותך לנפשך. לא. הפעם לא יילך לך. את נמצאת בין יהודים.

שרה: אתם יהודים? אני לא חבלנית. אני אתחתן עם המשיח.

שפורטש: ומדוע את חושבת שחייב להיות משיח? המדינה שלנו לא זקוקה למשיח, אנחנו

כבר משיח.

שרה: זה שקר.

שפורטש: (בהיסטריה) את רוצה לומר שאני שקר? איך את מעיזה לשלול את זכות הקיום

שלי כאן? מי את בכלל? את יודעת כמה דם נשפך כדי שנקים מה שהקמנו?

שרה: אלה ששפכו את דמם לא עומדים כאן כדי להשיב לך. הם קבורים עמוק עמוק בתוך

האדמה, (כמעט בטירוף) והם אילמים, והם אילמים, והם אילמים, והם אילמים!

שפורטש: (בצעקה) תשתקי!

שרה: איש לא יעצור בעדי, אני אגיע אליו!

שפורטש: אנחנו נעצור בעדך. את לא מכירה אותנו. אנחנו יותר חזקים מאשר את מתארת

לעצמך. שום משיח לא יעשה רושם עלינו ואם יבוא אחד כזה נדע לטפל בו. יש לנו

ניסיון. למדנו את הבעיה היטב, על בשרנו למדנו אותה.
שרה: אני לא מזלזלת בכוח שלכם, למרות שהוא רגעי; אבל עובדה היא שהמשיח קיים
ואני אתחנן אתו.

שפורטש: ואם נהרוג אותך?

שרה: הוא יקים אותי לתחיה.

שפורטש: הייתי רוצה לראות את זה. חבל שאסור לי להרוג אותך.

שרה: ודאי יש לך אפשרות עקיפה לעשות זאת.

שפורטש: אני רואה שחקרת על-אודותינו.

שרה: קל להבחין בשפלות.

שפורטש: (תופש את שדיה בפתאומיות) השדיים שלך יפים.

שרה: הם שייכים למשיח.

שפורטש: (ממשיך ללטף לה את החזה) ומה אתנו? אנחנו העם המסכן, מה אתנו?

שרה: העם ישוחרר ממנהיגיו המושחתים!

שפורטש: (נותן לה סטירת לחי) נחש!

שרה: לא אתה האיש אשר ימנע ממני להגיע אליו, הוא קיים.

שוטר: אדוני, האנשים האלה באמת מסוכנים, הם קשרו קשר נגד המדינה.

שפורטש: (בהחלטה מהירה) את יודעת מה, אני משחרר אותך.

שרה: כפי רצונך.

שפורטש: הסתלקי מכאן, צאי!

(שרה לא זזה)

שפורטש: אמרתי לך להסתלק, את חופשייה!

(שרה יוצאת)

שוטר: אבל אדוני...

שפורטש: תעקוב אחריה. אם היא אומרת שתגיע אליו כנראה שתגיע אליו, ואז נוכל

לתפוש אותו!

שוטר: לפקודתך! (יוצא בריצה)

שפורטש: (חוזר לשבת על הכיסא המסתובב) היא תגיע אליו. (מטלפו) כן, זה אני... ששפורטש...

חקרתי אותה, כן, כן, הטירוף שלה מסוכן... שיחררתי אותה... לא, לא, אל תדאג,

עוקבים אחריה... אודיע לך מיד אם ישנה התפתחות. (מסיים את השיחה, לעצמו) היא תגיע

אליו.

ת מ ו נ ה ן

המקום: שדה, נכנסים מאמינים וספקנים.

– למה הוא מאחר?

– ראיתי אותו כותב ספר.

- עכשיו הזמן הוא לפעול ולא לכתוב ספרים.
- האם באמת הוא נביא?
- ודאי, הוא גילה לי את יום מותי.
- לי אמר שהייתי פעם אגריפס.
- לי שהייתי רוצחו של טרוצקי.
- ואני הנשמה של סטאלין.
- רק פצצת אטום תושיע אותנו!
- העשירים מתעשרים והעניים נעשים יותר עניים. זה מצב בלתי נסבל. הם דורשים מאתנו קרבנות, אבל הם יושבים ומשמינים. הם דורשים מאתנו למות למען המדינה, אבל לא לחיות! כי לחיות – הם חיים!

ספקן א': מי זה הם?

- אני מקיאה דם. אם נתן הנביא חושב שהמצב ניתן לשינוי אני מוכנה להצטרף אליו.
- הם הביאו אותנו לכאן בטענה שעלינו לבנות מדינה. אבל מי בונה אותה? אני שואל, מי? הם או אנחנו? השיטות של המשטר הזה ברורות. הם מביאים הנה אנשים והופכים אותם לעבדים. הם שרים שיר הלל לשחיתות ומורידים אותנו לשאול בדעה צלולה.

ספקן ב': מי זה הם? מי זה הם?

- קודם סבלנו מהאינקוויזיציה. אחר־כך קם היטלר שרצה להשמיד אותנו. הוא הכניס אותנו למחנות ריכוז. הם הציבו גדריתיל טעונים מתח חשמלי גבוה. הם שרפו אותנו בתאי־הגאזים. באנו לכאן כדי להיות חופשיים; אך מה זה חופש? והיכן הוא החופש? תחת מחנות ריכוז הם המציאו מלחמה. תחת גדריתיל הם המציאו שכנים עוינים וים. מכאן לא נוכל לברוח מבלי לשלם כסף, כי הכסף הוא הערך היחיד שלו הם סוגדים. הם הבטיחו לנו חיים חופשיים, איפה החופש? אני שואל איפה החופש?

ספקן ג': מי זה הם?

- הם אומרים לנו לחיות אך ורק למען המדינה, לנשום אך ורק למען המדינה, לעשות ילדים אך ורק למען המדינה. שום דבר לא למען עצמנו, שום דבר! רק למען המדינה. למען מי? למענם! ולא למען המדינה. עד מתי הם ישלטו בנו ומתי אנחנו נתחיל לשלוט!

- נתן חייב לבוא לכאן ולהבהיר לנו את הדרך!
- לא נוכל לשבת יותר בחיבוק ידיים. לא יתכן שיגבילו אותנו לשבת במקום אחד. אי־אפשר לבנות מדינה בכוח. אי־אפשר להכריח בני־אדם לחיות כנגד רצונם. מי שופך את הדם? הם או אנחנו? התשובה היא: אנחנו! מי גר בארמונות? הם! מי נוסע לחוץ־לארץ כל יום שני וחמישי? הם או אנחנו? התשובה היא: הם!

ספקו א': מי זה הם? מי זה הם?

(נכנס נתן)

קולות: הנה נתן, שקט! הנה נתן!

מאמיו: נתן, מתי יבוא הקץ?

מאמיו: הבטחת!

מאמינה: אני לא יכולה לסבול יותר.

מאמיו: בני נהרג, נתן, תחזיר לי אותו!

מאמינה: אנחנו רוצים את הגאולה עכשיו לא מחר!

נתן: (מבחין בספקנים) מי אלה?

מאמיו: ספקנים, הם עדיין לא מאמינים.

נתן: (מתקרב אליהם) נכון?

ספקו א': אני מתנגד בפירוש לאורגיות דתיות!

נתן: מדוע באת הנה?

ספקו א': רציתי לראות מה זה.

ספקו ב': שבת? משיח שקר ואתה כלל-וכלל לא נביא!

נתן: אני לרגע אחד לא טענתי שאני נביא.

ספקו ג': ומי טען?

מאמינה: אנחנו, הוא הראה לנו סימנים.

ספקו ג': סימנים? אנחנו לא מאמינים בסימנים!

נתן: הערבים טהורים מכם, הם כולם זעקו כשרוהן שרף את אקצה.

ספקו ב': הכאב שלהם הוא כלום לעומת הכאב שלנו!

ספקו ג': רוהן הוא סתם פסיכופאט.

מאמיו: גם הנביאים היו פסיכופאטים.

נתן: אני יודע מי אתה.

ספקו ב': באמת, מי?

נתן: אתה רצחת אותי.

ספקו ב': מתי?

נתן: דקרת אותי בסכין לפני 500 שנה בספרד.

ספקו א' (לספקו ב'): היזהר, הוא מנסה להפנט אותך!

נתן: אני לא מהפנט איש. אני אומר אך ורק את האמת.

ספקו א': שלך.

מאמינה: גם שלנו.

נתן: אני אומר אך ורק את האמת שלי. אבל אתם מדברים שקר ואתם מנסים לשכנע אותנו

בכוח שזאת האמת של כולנו...

ספקו א': מי מדבר שקר?

נתן: המנהיגים המוצהרים.

ספקו א': בזכותם אתה עומד כאן ומדבר חופשי.

נתן: אני עומד כאן ומדבר חופשי בזכות החיים שניתנו לי ע"י הטבע, המנהיגים שלך

סופם למות ולהירקב. השם שלך בר־אבא!

ספקו א': כל נער בישראל שמו בר־אבא.

נתן: אש הגיהנום תאכל אתכם.

ספקו ג': אתה חסר תשובות. לכן אתה מקלל.

נתן: אני לא מקלל. זאת עובדה. האש תשרוף אתכם. אני רואה זאת ברור (מתחיל לרעוד) זה

בא אליי; זה בא אליי.

מאמין: הוא מתחיל לנבא.

נתן: (רועד) אני רואה ירת, ועוד אחד ועוד אחד והמון קרח. הירחים סובבים את

כדור־הארץ והקרח כובש את האדמה. בני־אדם נמלטים, דרומה, דרומה, הם מחפשים

מקלט. אבל אין מקלט. חיות ענקיות שולטות כאן. דינוזאורים טורפים יונים. נשרים

עצומים חגים בשמים. הם לא שבעים. הם רוצים עוד ועוד ועוד. כולם נוהרים להר

הבית. הם מחפשים תשובה. הר הבית מלא נמלים שחורות. נמלה סוחבת נמלה לתוך

האבן. שער המשיח נעול. הם סתמו אותו באבנים. דגלים אדומים מתנופפים על

אוגוסטה ויקטוריה. הנה רוח עזה באה, מתקרבת. לרוח הזאת צורת אדם, זה שבתי

צבי! להביא כיסא! להביא מניפה! להביא את שרה! (כמה מאמינים יוצאים) הם מזלזלים

בכוח שלנו! הם בנו מדינה ויש להם צבא ואמצעים אלקטרוניים. הם חושבים את

עצמם חזקים. הם שולטים כאן, אך לא לזמן רב. הצבא שלנו במדבר. היהודיים

האמיתיים קמו לתחייה! הם מיליונים. הם מתקרבים אלינו ברוח סערה! הם ישחררו

אותנו! לכן אל תחששו ואל תפחדו (מביאים את הכיסא ואת המניפה) שבט של קלגסים שולט

עלינו! (מכניסים את שרה) מדוע הם שולטים עלינו? משום שהשטן חזק! כן, הוא חזק!

הוא לובש אלפי צורות, הוא מסתובב בינינו והוא מצפה לרגע שיוכל לטרוף אותנו.

הוא מציע לנו בריתות ואחר־כך כורת את ראשינו מעלינו. כן, הוא חזק! אך לא לזמן

רב, כי שבתי צבי קרוב. הוא בא לשחרר אותנו והנה האשה שבאה מפולין להיות

אשתו והנה הוא נכנס אדוננו, משיחנו, שבתי צבי!

(שבתי צבי נכנס עם שני הספרים)

קולות:

המשיח, הנה המשיח!

שבתי: נתן!

נתן: מלכנו.

שבתי: איך הגעתי הנה?

ספסר א': אנחנו הבאנו אותך.
 שרה: שבתי... שבת...
 שבת: מי האשה הזאת?
 שרה: אשתך.
 שבת: לי אשה?
 שרה: כן, אתה המשיח ואני חייבת להתחתן אִתְּךָ וכך נקרב את הגאולה.
 שבת: ומי יחתן אותנו?
 נתן: אני, שב, שב על הכיסא שלך.
 מאמיו: וזאת המניפה שלך.
 שבת: (לוקח את המניפה, מסתיר את פניו) נתן, מה רוצים האנשים האלה ממני?
 נתן: שתהיה להם מלך משיח.
 שבת: מדוע?
 נתן: זאת הדרך היחידה, היחידה.
 שבת: איך אהיה משיח. אין כי שום דבר משיח, שום דבר.
 נתן: אתה מגשים את נבואתי, אתה באת מפני שחלמתי עליך ומפני שרציתי אותך.
 שבת: להאמין בעצמי?
 שרה: כן. שבתי.
 שבת: אז מי האנשים האלה?
 נתן: המאמינים בך.
 שבת: וגם אלה?
 נתן: קודם לא, אבל עכשיו כן!
 ספקו ג': עכשיו גם לא!
 שבת: (נופל לרגליו) תבעט בי!
 ספקו ג': מה אתה עושה!
 שבת: תבעט בי!
 ספקו ג': מדוע?
 שבת: אני רוצה לדעת אם אתה מלאך.
 ספקו ג': אני לא מלאך ואני לא מתכוון לבעוט בך.
 שבת: תבעט בי!
 ספקו ג': (רוצה לבעוט בו: אך אינו יכול) לא, אני לא מסוגל.
 שבת: (קם) אז תאמין בי!
 ספקו ג': שבתי!
 קולות: הוא מאמין בו! הוא מאמין בו!
 שבת: אתמול אחזתי ביד הזאת תנין. רמסתי אותו. העצמות שלו נעלמו. אחר-כך הייתי

לבד. במדבר לבד. נרדמתי ואז ראיתי שמים שחורים, פחדתי, נורא פחדתי. מדוע השמים חייבים להיות שחורים? האם זה המוות? לפתע אור הציף את החלל. אור עצום. למעלה ראיתי שער, דרכו יצאו כבשים, היה זה פלא, ממש פלא. הייתי מאושר. כן, האושר חדר עמוק עמוק לתוך העצמות שלי, כאילו הייתי האדם הראשון העומד מול החומר, הכול היה מואר. לפתע שמעתי זעקה נוראה ואז הבחנתי בנמר שחור! הוא הסתובב בין הכבשים שלי ושוב פחדתי.

מאמין: שבתי, אנחנו אתך!

מאמינה: אנחנו מאמינים בך!

מאמין: אתה האור שלנו.

נתן: (לשבתי בלחשה) הם זקוקים למשהו ממשי, תן להם!

שבתי: נתן, תביא את ספר התורה. אני רוצה את ספר התורה (נתן מוסר לו את הספר, שבתי מחבק אותו).

הוֹוֹ אהובתי מלכתי... הרי את מקודשת לי! (בועם) אני שובר את הקליפות ואני מחזיר אותן. (הוא מתחיל לרקוד עם ספר התורה עד שמתעלף, המאמינים מקימים אותו ומושיבים אותו על הכיסא).

(מתיישב על הכיסא. מאחורי המניפה) ישו, לו רק יכולתי ללטף את הגלימה שלך (לנתן) תן לי את המחברת ואת העט שלך. (נתן מוסר לו) תתקרב אליי! (למאמינים) תתקרבו, אני אחלק לכם את כדור הארץ! (מאחורי המניפה) אני רוצה את האינסוף, האינסוף. (הוא חותם על דף ומוסר אותו למאמין) אתה מלך אחאב, מלך פרוסיה, ואת (אותה פעולה) איזבל, מלכת אנגליה, אתה (אותה פעולה) מלכיצדק, מלך ותיקאון, את עתליה מלכת ספרד, אתה יהוא קיסר רוסיה, אתה רחבעם נשיא סין, את שולמית מלכת אמריקה, אתה אבימלך, מלך פולין, אתה יהויכים מלך איסלנד, את דבורה מלכת שוודיה, ואתה (לנתן) דוד מלך ירושלים (הוא קם, נתן מוסר לו מקל עבה) ועכשיו אכה שבע פעמים כדי שהחלוקה הזאת תישאר לעולם ועד, אחת!

כולם: אחת!

שבתי: שתיים!

כולם: שתיים!

שבתי: שלוש!

כולם: שלוש!

שבתי: ארבע!

כולם: ארבע!

שבתי: חמש!

כולם: חמש!

שבתי: שש!

כולם: שש!

שבתי: שבע!

כולם: שבע!

נתן: יחי מלך מלכנו המשיח שבתי צבי!

(שבתי צבי מתחיל לרקוד, ריקוד משונה, הוא אוחו את ספר התורה כאילו היתה כלתו, הוא נמצא במצב אקסטאטי,

הוא זועק, נופל על הארץ. ספר התורה כאילו אשתו, הוא רועד, נתן עוזר לו לקום)

(נכנסים נגנים עם גיטאות חשמליות, הם מתחילים לנגן, נתן אוחו בידו שוט, שבתי ושרה נעמדים זה ליד זו)

נתן: לפני הזיווג הקדוש, אני מוכרח להצליף בכם כדי שתחושו את סבל האנושות עד

הסוף, אתה מסכים שבתי?

שבתי: כן!

נתן: ואת שרה?

שרה: כן!

נתן: היכוננו! (הוא מתחיל להצליף בשרה, המאמינים סופרים את ההצלפות)

כולם: אחת, שתיים, שלוש, ארבע, חמש, שש, שבע!

נתן: ועכשיו, אתה המשיח שלא תשכח שהיית בשר ודם! (מצליף)

כולם: אחת, שתיים, שלוש, ארבע, חמש, שש, שבע!

נתן: את שרה, שנולדת בפולין, ואתה שבתי, שנולדת בתורכיה, שהרגת את התנין וראית

אלוהים חיים, אני מכריז עליכם כעל בעל ואשה.

(המוסיקה גוברת, שרה ושבתי מתקרבים זה לזה, המאמינים נכנסים לטראנס, הם אומרים משפטים קצובים, כאילו

נתקפו במחלת הילדים, היינו אפילפסיה, הם מתעלפים אחד, אחד.)

מאמין: ושלחתי אש במואב ואכלה ארמונות הקריות רמת בשאון מואב בתרועה ובקול

שופר כי הוא בא אדוננו מלכנו שבתי צבי! אדוננו שבתי צבי! (מתעלה)

מאמין: ענן שחור, אבק, המון אבק, הוא עומד בראש צבא, הם כובשים את מכה, הם

שורפים את האבן השחורה, הם מייבשים את המעיין, נתתי פני באיש והשימותיהו

לאות ולמשלים כי שבתי צבי הוא הכוכב בראש המחנה, הוא האור שלנו, שבתי צבי,

צבי אהובנו, המים הזכים שלנו.

מאמינה: שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי...

שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי... שבתי צבי... (מתעלפת)

מאמין: אני רואה ביד הימנית שלו חרב, אני קורא את האותיות: צדק! צדק הוא הכוכב

שלנו, האור שלו צהוב. פני המשיח הם צהובים. פני המשיח הם צדק... הוא שורף את

הרשעים... הוא חותך את גרונם... הנני אליך הר שעריר ונטיתי ידי ונתתיך שממה...

זאת יד מלכנו... משיחנו... שבתי צבי! (מתעלה)

מאמינה: הם צועדים בשורה עורפית... במעילים שלהם... הבית שלהם מצופה במגנום...

הם לא חוששים... אני שומעת פצצה... את הפצצה... הם לא מפחדים... דב ענק...

בחוץ... הוא רוצה כשר... המון כשר... שבת צבי מצילנו... שבת צבי שומר על
הבית... משיחנו... אתה הוא... שבת צבי! (מתעלפת)
מאמין: הם בוזזים את ירושלים... הם שורפים את בית-המקדש... הם מביאים צלב גדול...
לקרקס... לקרקס... לקרקס... לקרקס... לקרקס (בזעקת אימים) שבת צבי!
שבת צבי! (מתעלף)
מאמין: נהר של אש זורם במוח שלי... הוא שוטף את העיניים שלי... הוא קורע את
המעיים שלי... אתה שופט עלינו, שבת צבי! אתה שופט עלינו,
שבת צבי! (מתעלף)
המאמינים מתעלפים כולם — כולל הנגנים. על הבמה דומיה. שני הספרים שכל הזמן העמידו פני מאמינים, קמים
אט אט. הם מתחילים לשדוד את המאמינים נטולי ההכרה.

סוף מערכה א

1972

הרולד שימל / ארעא

קטע המתחיל "את"

(השרון)

את

זה

תגיד

למלך:

הקצר המקשטת

שבה

לאדמה

לאילנו

אין

פינה

לא

דפנה מונבאת

ולא מעין

מלמלם

אפילו

המים הפטפטוניים

קבשו

דרכה של

ריג'לה:

מתחת

לעצים

אל

בין השנים —

שְׁדָרוֹת

מֵאֵהֶלֶת

שֵׁם פְּרִי

עָסִיס

מַעֲט

רְקוּב:

אֲשָׁכּוּלִית

שְׁזֻנְחָה

מִכְבֵּד

מִשְׁקָלָהּ

מוֹנַחַת

עַל עֲבוּזִיָּה:

הַמִּיץ

נֹזֵל —

גוֹף צְפוּר

נוֹצוֹת

מִסְרָקוֹת

יִשְׁנָה

מִטְרֶדֶת חֲיִיָּה —

אֲבִק

רְסוּס

או

סָבָה חֲדָה

מִנְרֶתֶק

קֶרְגִי

שֶׁמֶשׁ-אֵב

דְּקָרָה:

אֵין

בְּתָם

בְּלִשְׁהוּ —

רִיגְלָה

מִטָּתָה

בְּרוּכָה

קְבוּצַת הָאֲרָנִים

הַמוֹבִילִים

לְדָלַת

יִישֵׁר

כַּח מְנַדָּס

שֶׁנֶּטְעָם

הַרְשֵׁת

מְגִינָה

בְּשֵׁהִיא

— סְגוּרָה —

גְּרִיגֵרִי

חֹל

מִשְׁפָּשִׁפִּים

נוֹפְלִים

בֵּין אֲצָבָעוֹת

— רִגְלִיקָה —

כִּזְוֹן

את זרמיו
לאסלה:
מכניקת המים

ואמנות
האינסטלטור
מוכילים
את התהליך

קדימה –
דשא
קפיצי

בטל
הטפטה
(הוא)
לא

מבדיל
בין מים
(למים)

גלי
קרום
הגרכה
רצים

עד
קצה עולמם:
חצי תריסר

עלי

הבמבוק
מקיפים
— כנגד —

פֶּשֶׁט
את בְּגָדֶיךָ
וְרַד

אֲחוּרָה
בְּשָׂקְעֵי הַסֵּלָם
בְּלִי־הַד
— לַמִּים —

טַבֵּל רֹאשְׁךָ
וְקוּם
שְׁנִית

לְרַדַּת הָעָרֹב:
שְׁפִירִיּוֹת
מִתְעַלְסוֹת
בְּמַעוֹף

הַסֵּר כּוֹבֵעְךָ
בְּחִיּוֹךָ
שִׁתּוֹפִי

שְׁנֵי שְׁלִישׁ
כַּחֲצִי
גִּשְׂאָרִים
מִהַמִּין

שְׂקָדִים

חֲזָרָה
לְקַלְפָּה יִרְקָה

הַמְגַבֵּת
תְּלוּיָה
עַל כֶּסֶא-נֹחַ
הַמְשַׁקְפִים

מוֹנָחִים
עַל
סִנְדֵל
מֵהַבֵּית
הַמֵּאֲגוּנוֹקֵס הַיָּשׁוּן
מִפִּיץ
צְלִילִיו

לִינְשׁוּפִים
עוֹד שְׁעֵתִים
לְסִימְפוֹזִיוֹן הַלִּילִי

סַפְּאָרִי
בְּדוֹךְ-גִּ'דֹאֲרֵט
מְגַלָּה
קְבוּצוֹת עֲשֵׁבִיּוֹת

שֶׁל אֶסְפֶּרְגוֹס —
אָבָא נוֹהֵג
אִמָּא

יּוֹרְדָת
מִסְפָּרִים בְּיַד

לאַספּן לבו
המתרפא

בגנו בעיר -

דקיקיגב

חמודי־בָּתָר

יפוי צלחתו

יגרו

שוב

תאנתו לאכל

שרידי בתי

הפועלים

עם ציורים

בעפרון

על קרטון־חלצות

ממכבסה

ברעננה

מה

מסמל בית

נטול

דלת

נטול חלונות

פּסעיק

יעידו

פּרח

הארטישוק

מעל פרי

שכוח

בחללית

בחשכה

האבוקדים

מתחילים אגוזיים

וממשיכים

אל דרך

הרכות

בבגרותם:

הטף

שוחה

בבקר

אור

עם אביזרי

פלקסטיקה מהונג-קונג

וחגורי

בטיחות

מחמרים

חסרי-משקל

טפוסים

כשחנוך

הוא הפרקטיקה

של

חיים

פְּרָקְטִיִּים —

בְּהִרְחֵבַת הַכְּבִישׁ

חִיפָה

לֵד

גְּזֹר דִּינָם

שֶׁל שׁוֹרוֹתִים

פְּרִי

הַדָּר

בְּמוֹצְאֵי חַג

הַשְּׁבִיל סְתוּם

בְּשָׁרוֹת

— אֹרוֹת הַתְּנוּעָה —

תְּתַגַּב

בְּזִרְמוֹת

וְתִרְבֶּה בְּפִנְסִיף

אֵת

הַפּוֹאֲטִיקָה

שֶׁל לִילוֹת מוֹעֲדֵנוּ

אֶנְחֵנוּ

וְאֶנְחֵנוּ

וְאֶנְחֵנוּ

גְּנִיחוֹת אֶנְחוֹתֵינוּ

אֲבָל הַכֹּל

הַכֹּל נִשְׁאָר —

הָעֵצִים

כְּבַעַל-פֶּה

וְהַרְוָחִים

בין יום ליום:
גע נגלה

מבלי אורות-קסם
וטפין
פהל

קטע המתחיל "דודי האספן"

ש'ל אורי	דודי האספן
צ'בי ש'רובין	קנה גואש
צ'יר תרפ"ה (?)	ש'ל אילנה
לא קנה	לסקר-שילר מ'כר
(ענין ש'ל פמה)	סוסים ש'ל
	פ'רנז מארק
פונ'טים) עד	(פ'אב) ב'ערב
היום מצ'טער	שובו ש'ל
קבל ספר'ה	אפק מספ'רד
ש'למה ש'ל	קנה בדים
ספסולוג ב'החלפת	מגלגלים ב'לי
צ'יור נ'תן	לכ'דק ש'נים
לי גולד'סמית	ע'בד ב'מחלקת המים
עם ת'חריטים	
(טובינגן, 1843)	קנה טפ'לר
"ד'ב'ר פ'עוט!"	(ת'קופת צ'פת)
א'ת תומ'רקין	ומוקדי הדומה
א'הב בגלל	"כ'שתי טפות
ה'אישיות ה'אימאז' ש'במוספ'ים:	מ'ים" לפוטוג'רף
	מבו'בריק ב'היות
השמי חל'ש	הדוד יל'ד
הפ'לדי עם	א'ת דיוקנו

אָדוֹן יִשְׂרָאֵל
מוֹלִיךְ אוֹתִי
דֶרֶךְ סִימְטוֹת
לְדִירְתוֹ ב"ח
הַדָּסָה לְשַׁעֲבֹר
וְחֶצֶר שֶׁל
מַה שְׁהִיָּה
גְּאוֹת הָעִיר
כַּמָּה פְּעָמִים עֲבַרְתִּי

אֶת הַכְּגֻסָּה
עִם הַפְּעָמוֹן
שְׁלִיד פְּסִי
הַרְכַּבְתָּ מְחָר
אִם אֶרְצָה
אֶקְבַּל מִפְתַּח
לְחֹדֶר בַּבַּיִת

הַלְּאֵה (יֵשׁ)
לְהַיִּיחַ) גִּתִּי
הִיָּה גֵר
עִם אִמּוֹ
לְגִתִּי גִתִּי
חֲלוֹן עַל הַיָּם
גִּן הָאֵם
אֲזוֹר אַחַר
שָׁמַעְתִּי בְּדִיחוֹת
עַל הַשָּׁם
חַיּוֹת סְפָרִים
שֶׁל הַיָּקִים
"סְפָרִי" בּוֹ

עֲגִלוֹן וְפָרֶד
אֶרְשִׁייל גּוֹרְקִי –
תַּרְגִּיל בְּפֶהֱם
כַּתְלֵמִיד הָאֶקְדֵּמָה
וְסוּיִיר (הָאֵח)
רְפָאֵל) גְּפָא
נוֹף שְׁטוֹחַ
שֶׁל מִילְטוֹן
אֵיִיבֵרִי וְאֶבֶל
פֶּן מְשַׁגֵּעַ
צִיּוּרִים בַּהוֹל עַד

הַבְּלִטוֹת וּמְאֹחֻרִי
כָּל דֶּלֶת
גֵּר עִם
אֶשְׁתּוֹ בְּרַחוּב
פְּבִזְנֵר הַיָּשׁוֹן
מֵעַל הַמַּפְלָת
הַבַּת קְבוּצֹנִיקִית
מִפְּרֶסְמַת שִׁירִי
יְלָדִים (בֵּינוֹנִיִּים
בְּעֵינָיו) לֹא
נָח אַחַר
הַצְּהָרִים לְמֵרוֹת
שֶׁהִקְמַתִּי אוֹתוֹ פְּעַם

דְּבַר אֶרְכּוֹת
עַל מוֹרְאָנְדִי.

"כָּל זֶה
בָּא לְהַגִּיד..."

יבשות של
קאקא שמסלקים
ברגל מהאפק
ים אוחז אוחז

בי ים
חזר (כי)
חסיתי) התמר
כה קטן
זה מפחיד
ובחדר גהנים
מערום – דלת
עץ יש
לנעל פה
בפנה על
הגג פגשתי
מנחם (פגישת
עינים) אמר לי

דברים שלמים
של אצ"ג
על צוק
סלע התאהבתי
אפשר להגיד
כך – ש היא
הרגישה קנאת

נשים השי"ן
ש"ב"שנאה"
אני שונאת שונאת

מצאתי שירים
של צלאן
ז"ל דרכים
הרבה לבית
אגרון – הקריא
בלי מלים היציאה

הארוכה לעכו
חוף קרית
מוצקין לא
רואים גהר
והריה והנוניקה
בעל הבית
גר למעלה
טלויזיה וריחות
בשר מעשן
וברגל למוזיאון
תמיד הלב
געצר אם
אלי עוד שם

אורון אמר
שאסור להפסיק
לבוא השתכרתי
על ארק
נפלתי בשקיעת
שמש המרפק
עוד רגיש
לטאות מקדימות
אותך ערמות

שאַקשׁוּקָה הַפְּגִישָׁה
אוֹתִי (פּוֹרִים
תּשכ"ה) עִם
בְּעַל הַטּוֹרִים
הָאֲרָכִים (עַל
זֶה בְּמָקוֹם
אַחַר) לְאֶכְזִיב
חֲזַרְתִּי 11 קִיצִים

דָּבַר אִים
... בַּחֹדֶר יְשִׁיבָה
שֶׁהוֹרִיד אֶת עֵינָיו

הִרְתִּיחַ דָּמָה
אָמַרְתִּי שְׂיִכּוֹלְתִּי
לְנֹשֶׁק אֶת
שִׁפְתָיו – בְּכַתָּה
יַעַל עֲשֵׂתָה

יותם ראובני / בעיקבות האהבה בעיקבות החיים

דודתי נינה נישאה לסגן רוסי יפה-תואר. כולם הזהירו אותה: ידידותיה מימי בית-הספר, חבריה לעבודה, אימה. הם טענו שאין לסמוך על חיילים סובייטיים, כי טיבם של אלה פגום כל-כך, עד שאם הם מואסים באשה הם מסתלקים ממנה בן-רגע, אף בלי דברי-פרידה. נינה שתקה. נדמה היה שהאזהרות אינן מגיעות אליה; הן התנפצו על איזו חומה שמעברה התקיימה נינה אחרת, שונה לחלוטין מן האשה הצינית והמפוכחת, שנשמרה תמיד באיזה מרחק של בוז מהאחרים, ולא יכלה, בשום פנים, ללכת אחרי חייל רוסי.

אבל זה היה בקיץ 1944, כשחיילים סובייטיים הסתובבו בחוצות הערים והבטיחו כי לא תהיינה יותר מלחמות. הם הלכו בחולצות פתוחות, כדי שתדעם השמש. הם צחקו והשתכרו. הם שרו בלילות. הם העניקו אמינות למה שנקרא ככותרת חסרת משמעות בעיתון: המלחמה תסתיים בקרוב. נשים חילקו להם פרחים.

נינה טיילה עם הסגן שלה בגן העירוני. ליד עץ-השיטה שבצילו נהג לכתוב פעם המשורר הלאומי, אשר הקדיש לים מאה וחמישים סונטות למרות שלא ראה אותו מעודו, ניסה הסגן להוסיף משהו ליופי הרועד של השעה, ודיקלם שורות משובשות משירי בודלר. נינה הכירה היטב את השירים. אבל היא לא צחקה ולא תיקנה את שגיאותיו, כי הוא היה סגן, הוא היה יפה-תואר, וזאת היתה התחלת חייה הקצרים של חמדה מיוסרת, שאליה עוד ישובו הגעגועים.

גופו העיר בה רצונות שעליהם העזה לחשוב רק בלילה. בפחד ובסקרנות, בציפיה להנאה, בציפיה לכאב, חשבה על גופו. היו לילות שבהם הוא נאלץ להישאר בקסרקטין. אז היא לא הצליחה להירדם. פעמים אחדות עמדה עירומה מול המראה: גופו קיבל ממשות לאחר המאמצים הנואשים של דימיונה. אחר-כך היתה עולה על מיטתה ומשהה את עיניה על הפרחים ששלח לה. כאשר היה ברור כי יש בהתבוננות הממושכת הזאת משהו מופקר, כיבתה את האור והמשיכה לחשוב על הסגן בחשכה. כשקיומו עורר בה את אשר עורר ויצר את החומה שמעברה התנהלו חייה של נינה אחרת, בתוך ציפיה של געגועים, שלא ביקשה כלל להגיע אל קיצה, והיתה יפה לאין ערוך מהפגישות עם הסגן, ידעה נינה את השעות הכי יפות של חייה.

בקיץ ההוא אהבו את החיילים שנשארו בחיים. הורעפה עליהם, מתוך

תחושת-אשמה שאין להודות בה, גם האהבה שנועדה לחבריהם המתים. והם לא ידעו מה לעשות בכל-כך הרבה אהבה. אחרים המציאו עלילות גבורה. כזה היה מיטיה סאצינקו, הסגן של דודתי. אחרים רצו מאשה לאשה, בניסיון לכבות תאוה שנדלקה פעמים רבות כל-כך בשוחות. אבל לבסוף הם הבינו שאי-אפשר לכבות את התאוה הזאת, ואבדו בכפרים שמהם הופיעו.

"הגבר האמיתי, זה שאיתו הייתי באמת צריכה להתחתן", אמרה דודתי, "נהרג על איזו גבעה. לפעמים אני רואה אותו בחלום. ערפל ודם מפרידים בינינו, אבל אני יודעת שזה הוא".

דודתי נינה טילפנה אליי פעמים אחדות, בינואר 1975. הצורך בשיחה עם אחד מבני-המשפחה, מקץ השתיקה שבה התעטפה אחרי מותו של יהושע וייגרטון, היה הודאה בכישלון. רציתי לדעת את הפרטים שהיא גילתה בשיחות ההן; אבל היה זה זמן לא-נוח בשבילי. דבריה של נינה העבירו גם אותי לתקופה אחרת, שבה לא ידעתי כי יעלה בחלקי מה שעלה בעיקבות האהבה, בעיקבות החיים. גם הייתי אז בעיצומו של מסע-התקרבות בלתי-צפוי אל אבי. האזנתי לדבריה ללא תגובה. כשהעייפות גברה עליה, כשהיא רצתה לסיים את השיחה על-מנת לשוב אל אותו מצב על-זמני, שבו געגועיה אל איש שצריך היה לבוא ולא בא היו מוחשיים יותר מן הגשם — הייתי מחזיר בזהירות את השפופרת אל כנה, סוקר את השלט המואר של הסופרמרקט ברחוב אבן-גבירול, ונרדם, לא מפויס.

אהבתה של נינה — אהבתה האמיתית, שקיומו של הסגן רק הפריע אותה — זרמה בלילות-חורף אחדים, עם רישרושי הטלפון, אל אותו חלל אקוסטי שבו מתרכזים כל הקולות שהושמעו אי-פעם על-פני האדמה, ואל חסר-אונים שומע אותם ומחריש.

הנישואין נערכו בניגוד לדעתה של סבתי. היא התנגדה גם לנישואיה של אימי. אבל בנותיה המרו את פיה. סבתי ניסתה למשוך את בעלה לצידה, מתוך רצון למנוע את האסונות שלא איחרו לבוא. אבל הוא היה חולה מדי ולא התעניין במתרחש. הוא דיבר מדי פעם על עצי הלימון, אלה עצי הלימון שקיווה כי יוכל לגדל באיזה זמן, בארץ רחוקה. מבוקשו לא ניתן לו, והוא יכול היה למות בידיעה ברורה שהחיים רימו אותו.

אחר-כך שקעה סבתי באדישות. היא היתה שמנה, לבשה תמיד שחורים, והממשלה החדשה החרימה את רכושה — בית אחר בית, חנות אחר חנות. ידידות בלתי-צפויה נרקמה בינה לבין הכומר ואסילי פופסקו, שנהג לדלג, מעשה-נער, על הגדר שהפרידה בין בית-סבתי לכנסייה. הם ישבו בין עצי התפוח שנטע סבי, ואכלו מירקחת של שושנים.

זה היה התפקיד שלי. אלה היו הימים היפים ביותר. אימי מתה אחר-כך. הדבר דמה לטכס, אולי מפני שהוא חזר על עצמו מדי קיץ, במועד

קבוע. יואן היה בא אלינו ומודיע שאני מתבקש אל "הגברת הגדולה". הוא היה איכר שנמשך אחרי הרעיונות האורבאניים של סבי, והצטרף אליו יחד עם אשתו, כאשר סבי החליט לנטוש את הכפר, בו חיו ומתו כל בני משפחתו מאז שמצאו שם מיקלט, אחרי כל התלאות בדרך מספרד. את סבתי הייתי מוצא כבר מוכנה למלאכה. היא חגרה סינר גומי שחור, ואנה — אשתו של יואן, שהועסקה כטבחית — נשאה את הסל. עם בואי הוצרכתי להתיישב בפרוזדור — ענפים של עצי-התפוח חדרו אליו מבעד לחלון — ולשתות מים ממותקים במיץ פטל, "כדי להינפש". אחר-כך היינו יוצאים אל הגן. סבתי הצביעה על השושנים שאת דינן חרצה. אני גזרתי את הגבעולים הקצרים והדוקרניים במיספריים ששימשו רק למטרה הזאת, והיגשתי לה אותן. היא הגיעה את הפרחים אל אפה, ונאנחה אם נמצא ביניהם אחד שהיה יפה מאוד בעיניה. אחר-כך היתה מוסרת את הפרחים לאנה, שהשליכה אותם באדישות אל הסל. "איזה מין אנשים אנחנו", היתה אומרת סבתי, "אוכלים פרחים, כמו הטורקים".

איסוף השושנים נמשך יומיים או שלושה. בלילות לפני אצל סבתי. בערבים, כשהיינו יושבים בחדר-המגורים הגדול, שקושט בתמונות מפחי-דות של אנשי-צבא ואבירים כפריים, נהג סבי להפליג בדברים על קורותיהם של האנשים האלה. אחרי מותו נאלצה סבתי לקחת על עצמה גם את התפקיד הזה, והיא ניסתה לשעשע אותי ככל שיכלה. אבל מוחה לא הלך אחרי גופה. הוא נעצר באיזה רגע שקדם למנוסת בנותיה, שקדם למות בעלה. היא נהגה לדבר אליו:

"אני יודעת שאתה לא מסוגל לשמוע אותי. עכשיו יש לך סיבה טובה. אבל גם קודם לכן לא הטרחת את עצמך בזה. עכשיו יכולת לראות את החורבן. אילו נשארנו בכפר, כפי שהיה עלינו לעשות, לא היו פוקדים אותנו כל האסונות האלה. אני לא מדברת על הרכוש שהולך ונחרם. מעולם לא התעניינתי בו. אתה היית קומוניסט. רק כאשר היה מלך בארץ, שרר איזה סדר שאפשר היה לסמוך עליו, ואין לנו בן. איש מן הבעלים של בנותינו איננו די מוכשר לנסות להציל משהו. אני בטוחה שמרמים אותנו. בנותינו לא ראויות, כמובן, לשום דבר. הכספים שהשקעת בחינוכן לא הועילו. איזה צימאון לגברים סינוור את דעתן. המזג הספרדי הארור הזה, שבא להן ממך. איזו נוקשות חיצונית; ובתוך הבשר רועש, והוא מחכה לשעת-כושר בה יוכל להתפרץ — להשתולל ולא להירגע. אולי אני אשמח. אינני יודעת מה יכולתי לעשות. הרי אי-אפשר להראות לילדות קטנות תמונות של גברים עירומים. אולי זה היה עוזר. הבית שלנו לא היה נורא כל-כך, מה? הצרה היא בזה שאתה היית בו הגבר היחיד. היה עליך להביא אורחים. על ילדות בלי אורחים — אורחים מן העיר,

מארץ אחרת, אורחים עם מתנות בלתי-צפויות, אורחים עם ריח של מרחקים ושל כלי-רכב — צריך לשלם. בית הורי היה תמיד מלא אורחים. לנו לא היו תמונות-משפחה ואגדות על מוצא אצילי. יותר מפעם אחת חשבתי שכל העניין הזה עם האצילים הוא המצאה של סבך או של אביך. מה הישגתם בזה? הישגתם מתאבדים ומתבודדים ונשים אומללות. אי-אפשר להתעלם מן התנאים: היה צורך במחבואים, היה פחד. אבל כל הדור שלהן גדל כך. ולא לקחו אותנו לשום מקום. היצורים בחולצות החומות לא העזו להתקרב אליך. הם יכלו להרוג אותי. אבל היה מלך. ואני נישאתי לאציל. נסיך יהודי. עזרה לנו האגדה על המלך ועל האדמות. לפינצי-קונטינים היתה אגדה הרבה יותר מרשימה, והרגו אותם. מה שקורה עכשיו לבנותינו מנפץ, סוף-סוף, גם את האגדה שלך. מאין בא הצימאון הזה לגברים. כן, עלי להודות שכולן מצאו גברים יפים: אש בעיניים ואיזו חוצפה מודרנית. אבל כל-כך לא מעשיים, כל-כך ארעיים. אני כבר לא חושבת על בנותינו. ייולדו להן עוד ילדים, והן תהיינה מופת-עות מזה. הבעלים האלה רבים מדי. הם יברחו או ימותו. ולילדים לא יהיה כלום. אתה היית כל-כך עשיר, ולנכדינו לא יהיה כלום, שתדע לך”.

האשה הזקנה שדיברה אל המתים הפחידה אותי. האנשים שבציורי-הקיר האובאליים נעשו מאיימים יותר. קולה של סבתי ריחף עליהם ללא כל רוגז. היא דיברה כמעט בלחש ולא הדגישה אף מלה אחת. היה זה קולו של אדם המדבר, אף שהוא יודע כי אין בזה טעם או צורך, והוא שב ומגולל את סיפורו כמעלה מינחה; בלי להניע אבר, בלי לחכות לתשובה. קולה נהפך ליצור עצמאי הפועל לפי היגיון שאינו ידוע לנו.

באותו קול — שרומו על אפשרות הביטוי ההכרחי של הכמיהה אל המוות, של ההשלמה עם הכישלון, של הנהייה המתוקה אל המאסה של מה שהיה, שאינה מסוגלת להחזיר אפילו את מראה המקומות ואת פני האנשים, האפשרות האחרונה אליה אפשר להגיע מקץ בדידות ממושכת — דיברה דודתי.

“אמא שלך מתה בחורף. אתה לא ידעת מה מתרחש, מפני שבעלה של לוסי, איזה איכר מטופש, הביא לך קוף מקטיפה. אמרתי שבהזדמנויות כאלה אין צורך להביא קופים. הרי זה איננו דבר שלא מתקבל על הדעת. אבל אחרי שהסגן הסתלק ואני לא מצאתי שום עניין במה שהתרחש במשפחה, במדינה, בעולם — חשבו אותי למשוגעת. היית אז בן שש, או שבע, וילדים הרי לא זוכרים שום דבר. עם אביך לא הסתדרתי. הוא היה מוכן לאסור עליך שתבוא אליי; אבל אחותי התנגדה. היא אהבה אותך. הו, איך היא אהבה אותך. פעם היא כתבה עליך שיר ובאה אליי באמצע הלילה כדי לקרוא אותו באוזניי. אני זוכרת רק את השורות הראשונות. רוץ קדימה ילד פלא / רוץ קדימה / אל תיפול. משהו באנאלי.

אין דבר יותר באנאלי מאהבה. אחרי שהסגן הסתלק מיעטתי לצאת מן הבית. היה לי ילד והייתי צריכה לטפל בו. היה עליי לדעת שהוא יתנהג כפי שהוא מתנהג עכשיו. אין לי שום דבר מלבד מה שאני זוכרת, ומאז שבאתי הנה אני שוכחת פרטים. לא הייתי צריכה לבוא. יהושע וייגרטרן אמר דבר נכון. ישבנו על ספסל, ליד הים. השמש היתה שוקעת. הוא אמר: מה את רוצה. באו יהודים עם פרוות ועם סאמובארים, והם עומדים עם הבאגאזיים באמצע החולות. נדמה לי שהוא ציטט את הצייר ברגנר. אז למה את רוצה שיהיה לנו טוב. מה פתאום. אלה המילים היחידות שהוא ידע בעברית. מה פתאום."

היא ניתקה את השיחה. שעה ארוכה הסתכלתי במכשיר הטלפון, והתקשיתי להאמין כי אותו קול אשר עירטל את המדבר והשאיר אותו עירום ולבד לגמרי על איזה רכס לא-מוכר במדבר מרוחק, מסוגל לעבור דרך פקעת חוטים צבעוניים, המשתרגים אלה על אלה במלחמת-קיום נחשית ומבחילה, כמו הפקעת שראיתי פעם, מבעד לדלתו של ארגז-טלפון ברחוב מאז"ה בתל-אביב. יכולתי לשמוע את קול-המנוע של מכונית מטורפת, אשר שוטטה בגשם, בין הרמזורים.

"רק ילדים רשאים לקטוף פרחים", היתה אומרת סבתי, "רק הידיים שלהם טהורות".

הסל של אנה כבר היה מלא. יואן נשרך אחרינו, רואה בהשמדת גנו, ומחריש. היה לו בקבוקון של יוד, למקרה שידי תישרט. לסבתי היה קול אחר בחוץ, בין הפרחים. היא שרה תוך כדי אסיף השושנים, רק שירי ערש, אותם היתה מזמזמת כך שאי-אפשר היה להבין את המילים, והן יצאו מפיה כשיברי קינה.

בקיץ 1945 פגעה מחלה סתומה בשושנים. הן קמלו ונשרו על האדמה. הריקבון האדום נתן בכל הבית ריח של מוות ואד של בשורה רעה ריחף בחדרים. המוזר היה בכך, שלא כל השושנים שהיו מצויות על שיח אחד חלו. יואן הזמין חומרי-הדברה מעיר-הבירה. הם לא הועילו, כפי שלא הועילו כל רופאי העיר ההיא, כאשר אימי שכבה באחד מבתי-החולים שם וגוועה לאיטה, עשן על עיניה, תקווה בעיניה, צער בליבה.

היא לא הצטערה על עצמה. היא נישאה לאבי, אף שכולם אמרו כי עליה להיענות להפצרותיו של הדוקטור סמואל ארמנד. אבל משהו אחר ניצח: החופש והיופי והגוף, כפי שאבי עתיד לומר בשמה. מאז מותה הוא יודע, באותן דרכים חשאיות שבהן מיטפטף הספק אל הנפש עד שהוא מרעיל אותה לחלוטין, כי היא נישאה לו כדי לנקום בארמנד. גם בבית-החולים היא לא הצטערה על עצמה. היא לא הצטערה על עצמה אף קודם לכן, לפני האישפוז, לפני שבר התקווה לבואו של מטוס אמריקאי כחול, עם תרופה חדישה, ואף לא לפני כן, כשעיניה כהו, ואבי לא רצה להשלים

עם העובדה הזאת, ועל כן העביר מולן חפצים שונים. אבל עיניה כהו והיא שתקה ואחי נמלט החוצה כדי שלא נראה את בכיו. הוא הבכור, והוא חשב שהוא צריך להסתיר את בכיו. הוא ישב בחצר הצועני, והסתכל בסוסים שהובאו ליריד, אשר נערך על המגרש שמול הבית, והיה מייבב. היא לא הצטערה על חייה. ככלות הכול, היא לא נישאה לסמואל ארמנד. היופי והחופש והגוף. היא הצטערה רק על המאמץ האבסורדי שעשו עיניה ברגעים האחרונים, ברגעים שבהם היתה צריכה לבוא איזו שלוה, איזו גאולה מן הכול — והעיניים ניסו להתחקות אחרי דבר שאיש לא ראה ואיש לא יראה, הן ניסו לגלות דבר-מה, הן ניסו לרגל, הן ניסו למצוא משהו בעיקבות האהבה, בעיקבות החיים.

אדישותה של סבתי, אותה אדישות שבה שקעה אחרי מות סבי, יכלה בנקל להיחשב לרפיסות השכל. אך היא היתה רק שיבוש במהלכו התקין של הזמן, כשתקופה אחת, מכריעה פחות או יותר, סירבה להסתלק, וכל מה שבא אחריה היה אנוס להיבלע בה או לא להתרחש. האדישות הזאת פקדה גם את נינה. היא לא ירשה את היכולת לדבר אל עצמה, ובשתי שיחות-טלפון ארוכות במיוחד (המובאות כאן יחד), שהתנהלו בסוף ינואר, ניסתה להבהיר את הדברים.

"זמן רב לפני שהסגן הסתלק, ידעתי שהגבר האמיתי, זה שאיתו היה עליי באמת להתחתן, מת על איזו גבעה. עם מיטיה היו רק כמה לילות יפים. וישנו, כמובן, כל הזמן שקדם לנישואינו. הוא לא היה יהודי, וערכנו רק טכס קצר בבית-העירייה. ראש-העיר לא התבייש להוכיח את מיטיה על כך שהוא נושא יהודיה. אבל אחרי הטכס, כשהאורחים המעטים התפזרו, רצנו ברחובות וצחקנו. היה עליי להבחין כבר אז, בריצה ההיא, שהיתה במובן מסוים סוף האהבה, בעצב שהיה בעיניו החוממות של מיטיה. הוא הסתכל בי, וחייר, וגם עיניו חייכו, אבל המבט סטה ממני והלאה, ממני אל נפשו. הייתי צריכה לדעת שמן העצב ההוא ייולדו הגעגועים, שיקלקלו את סבלנותנו. לפעמים אני מנסה לתאר לעצמי איך יכלו להיות חיי, לולא היה מיטיה עוזב. אבל עכשיו אינני יכולה לראות דבר. רק את עצמי אני רואה. היו, אם כן, כל הימים שקדמו לנישואינו, כשעדיין יכולתי לחלום עליו מבלי שכל המידע אשר התגלה אחר-כך יתערב בזה ויעשה את ההזיות למשהו נלעג. הוא כל הזמן מיהר. אני בטוחה שהוא המציא את הצורך ללון בקטרקטין. לא היה לו שום הלם-קרוב, מפני שהוא היה קציץ-מטה בעורף, וראה את המלחמה רק ביומני-הקולנוע. זה היה השקר הראשון שהתגלה. אבל אמרתי לו שאין לזה חשיבות. אחר-כך התגלו עוד שקרים, וגם עליהם הייתי מוכנה להבליג, מפני שחשבתי כי אנשים יפים מוכרחים לשקר, כדי לקיים ככל שעולה בידם את האשליה הנוצרת סביבם מעצם יופיים. הרי חייל יפה מוכרח להיות גיבור, מה?

הוא שיקר שקרים חסרי-דמיון, שקרים אפורים, כמו צייד כושל. הוא המציא שמות ותאריכים, ולא העלה על דעתו שאני יכולה לבדוק את הדברים בכל ארכיון. לא בדקתי דבר, כי לא מצאתי כל רע בשקרים שלו.

רק האהבה סירבה למות, למרות שכל יום סיפק לה סיבות חדשות לכך. אני לא התאמצתי להורגה. כן, הקסם של הרגע הראשון, אפשר לומר, הרגע שבו ראיתי אותו ליד חנות הפרחים של מגדלנה. היא מתה, כנראה, כי אני כבר לא מקבלת ממנה כרטיסי-ברכה לחג-המולד. משהו נסער, משהו הזדעק, משהו בתוכי היה מוכן לכל שיפלות, לכל בושה, לכל גירוש — כדי שאוכל לתת את עצמי לפלא המחויך שעמד על המדרכה וזייף איזה שיר של מרלן דיטריך. כאילו נינה אחרת — צועניה, מופקרת, פרימיטיבית, נינה שדילגה על כל מה שהיה מאז גירוש ספרד, דילגה על לימודי הצרפתית והנימוסין והפסנתר, על האיסורים הצבועים של הדת, באותה מידה שלאיסורים אלה היתה עדיין משמעות לגביי — יצאה ממני וחצתה את הרחוב וגררה אחריה את הסגן עד האוהל שלה. שם היא עשתה לו בכשפיה ובלהטיה, עד שידע כי לעולם כבר לא יוכל לעזוב אותה. אני עמדתי בחנות הפרחים והסתכלתי במעשיה של נינה האחרת, ולא האמנתי למראה עיניי. כאשר עברתי על פני הסגן, חייכתי. לא היה זה חיוך שונה מן החיוכים שכולן חילקו אז לחיילים. הלוא בזמן המלחמה אהבו, אם אהבו, מתוך אימה, מתוך אינטרסים, רק לעיתים רחוקות מתוך תקווה. ואווירת השלום שהחיילים ההם הפיצו, נתנה איזו הרשאה לאהבה, לטבעיות, להתקרבות שלא מתוך פחד. הסגן הלך אחריי עד ביתי, וחיכה שם עד שהחשיר. הוא חזר למחרת ופיתה את אנה שתיקח ממנו מכתב אליי. כל סיפור אהבה הוא בהכרח סיפור למשרתות. אין בזה פלא. רק הן לא שמעו על חוסר קומוניקציה. והן הולכות ונעל-מות, כמו סיפורי האהבה.

קסמה של ההתפרצות, ואני לא חלמתי שאני מסוגלת להתפרץ כך, נגרר על פני שנה שלמה. אחרי החודשים הראשונים, כשהסגן העדיף לישון בקסרקטין, הייתי צריכה לאנוס את הקסם הזה, שהתחיל להתפזר, להתעמם, להיעלם. הייתי בהריון והתחלתי לעשן. הטעות לא היתה בכך שניסינו להשלות את עצמנו, אלא בכך שמעולם לא הצלחנו להגיע לידי שיחה גלויה, שיחה שבה הייתי אומרת דברים כאלה שאני אומרת עכשיו. דברים על נינה אחרת, למשל. אני ידעתי שבמוקדם או במאוחר תנצח האשה שהייתי לפני שמיטיה הופיע ואחרי שהסתלק, אשה שמעדיפה את ההזיה על המציאות, מפני שהיא לא מסוגלת להאמין אפילו לשניה אחת שניתן לקרב את ההזיה למציאות. היה צורך באמון רב מדי, אתה מביין, שהיה בא, אולי, אלמלא הקסם המטורף של החייל ליד חנות הפרחים של

מגדלנה. לולא היה יפה כל-כך, ואילו אני הייתי מבינה, אז, שאם הוא לא יוכל להיות שלי לחלוטין, הוא יוכל, לפחות, להיות תמיד לצדידי.

כשהוא היה חוזר הביתה — גרנו באחד מבתיה של אימי, שעדיין לא הולאם — היה מוצא אותי ליד האח. אולי אתה זוכר את האח ההיא. קונסטרוקציה מגוחכת לגמרי. עמודי שיש עד התקרה. חיקוי, כמובן. היית צריך לחפש את פתח האח בין שגעונותיו של האדריכל, איזה איש פרסי לגמרי שהנובו-רישים הביאו מהאמבורג, וכיוון שלא ידע לבנות בתים, הכביר על חייהם של הדיירים המיסכנים בקישוטים מיפלצתיים שהיו מגיעים עד החלומות, ומעכירים גם אותם. הייתי יושבת שם וקוראת. כמעט לא דיברנו. תמיד דאגתי להכין בשבילו ארוחה על השולחן במטבח. הוא היה אוכל בשקט והתנהג כבבית זר. אחרי הארוחה היה פורש לחדר החזית. אינני יודעת מה הוא עשה שם. מעולם לא ראיתי שקרא. לפעמים היה שר. הייתי מניחה את הספר ומאזינה לקולו. אה, איך יכולתי לשמוע את העצב. את קול הגעגועים. וידעתי כי יילך. אחרי שהוא הסתלק החרימו לי את חדר החזית. כבר לא יכולתי לשבת שם, על מיטתי או על המיטה שהיתה של מיטיה, ולראות את שנינו, כפי שהיינו יחד. לא יכולתי לשבת שם ולגעת במה שנשאר ממנו על הכרים. ידעתי, בין עמודי האח, שהד קולו הולך ונעלם. בבואתנו, שנקלטה בקירות ובתקרה וברהיטים — הם הלאימו גם את הרהיטים — הרשמדה, מפני שלא היה שם איש אשר יוכל לקלוט אותה, לא היה שם איש שלגביו היא תהיה חשובה יותר מן ההווה. ביקשתי ממשה שיגרור את ארון-הבגדים הענקי שהיה לי, כך שהוא חסם לגמרי את דלת ההזזה שהפרידה בין שני החדרים. אבל ההדים לא הגיעו אליי. כבר לא יכולתי לשבת בחדר-החזית, לעצום את עיני ולראות את מיטיה, שוכב בתחתוניו על המיטה ומתענה בגעגועים ובתשוקה שלעולם לא יוכל להרגיע אותם. גם המשחק התמים הזה של הצללים הנשארים בחדר שדייריו עזבו אותו — נשלל ממני. גם ההזיות הולאמו.

זה היה החדר היפה ביותר בכל הדירה. אחד מידידיו של אבי, צייר יהודי שנמלט מרוסיה ושהה שנים רבות בפאריס, קישט את חלונותיו בסמלים של כל שבטי ישראל. הדיירים החדשים שברו את הוויטראזים וקבעו במקומם זכוכית רגילה, למרות שתבעתי אותם בפני ועדת המגורים של המפלגה וכן בוועדת האמנות. הם רצו לראות את השמש בבקרים. אולי אין להאשימם על כך.

זה היה חדר השינה שלנו. כשהייתי נכנסת, אחרי הקריאה, מיטיה היה כבר במיטה. גופו — בתחתונים הצבאיים, בגופיה ההדוקה — היה מצמית אותי לרגע אחד אל התאווה, כפי שזו היתה כאשר פרצה ליד חנות הפרחים של מגדלנה. במשך שניה היה מתנהל בי מאבק, כאילו אשה

אחרת ניסתה לפרוץ את כלאה, כאילו לא היה צורך באמון שמעולם לא בא, בשיחה שמעולם לא התקיימה, כאילו אפשר היה להיגרר שוב אחרי תשוקה שאינה יכולה להיות אלא חרפת. אבל קסם גופו לא הצליח להתקיים זמן רב. האיש השקרן, הזר, המתגעגע אל ארץ אחרת, ואולי גם אל נשים אחרות, היה נשאר במיטתו. הקסם של הרגע הראשון דילג עליו, והיה קיים רק בתוכי. ממיטתי יכולתי לשמוע את נשימתו. נדמה לי שבכה, לילה אחד. על מה הוא בכה. אבל אני הייתי כבר רחוקה מדי. חייה הקצרים של נינה הצועניה, המופקרת, זאת שיכלה לשאת את השטויות של מיטיה רק בשל יופיו, הגיעו אל קיצם. אשה אחרת ניצחה. זו שיכולה לנשום כהלכה רק בבדידות. כמו אחיותיי. הכפר שבו גדלנו נקם את נקמתו. מאז שעזבנוהו היינו, בכל מקום שהגענו אליו, בגלות גמורה. מיטיה הסתלק. אינני צריכה להשתמש במלה הזאת. הוא לא רצה ללכת אז. הוא חשב שיוכל להיות איתי עוד זמן-מה. אין זה נכון שהוא התגעגע אל אשה שאליה יוכל לשוב. אני בטוחה שלא היתה כל אשה כזאת. אולי מישהי מימי בית-הספר... הוא גם לא התגעגע לארצו. הוא היה לבד בביתי, וייתכן כי חשב שאם פני הדברים הם בלאו-הכי כאלה, מוטב שיהיה לבד במקומות שמופריים לו. אולי שם הבדידות לא תהיה כל כך נוראה. וזאת שטות. אחר-כך נולד משה. קראתי ליד האח והיה ברור שבמוקדם או במאוחר מיטיה יגיע למסקנה שאני מעדיפה לקרוא במקום לדבר איתו, כדי לבוז לו. אבל לא לכך התכוונתי. אחרי שהתרגלתי אל יופיו — הכול נעשה ממשי יתר על המידה. אחרי שהלך מיעטתי לצאת. היה לי ילד והייתי צריכה לדאוג לו, למרות שלא אהבתי את זה במיוחד. עבדתי בהנהלת חשבונות. משה גדל, איכשהו. זה היה שמו של אבי, משה. מיטיה רצה שנקרא לבננו אלכסיס, ואני צחקתי. החרימו לי את חדר-החזית, כך שהדבר האחרון שמשה יכול היה לראות לפני השינה, הדבר שצריך היה לטעת בו איזה ביטחון, שלא ניטע, היתה אשה קוראת בין עמודי השיש. הוא היה בגן, והביא הביתה חברים, וקראתי להם סיפורים. הייתי מופתעת מן התפקיד הזה. רק את הגיל הזה שלנו אני זוכרת בגעגועים. אחר-כך הוא התרחק ממני: בתי-הספר, הצבא, לימודי הטכסטיל. חיה חדשה, שלא תתגעגע ולא תחלוטם ותמות באחת הערים הגדולות. הוא התחתן ובא הנה. נשארתי לבד. ממיטיה לא הגיע אפילו מכתב אחד, אף פעם.

כאשר הנחתי את השפופרת, ידעתי שנינה תישאר ערה עוד זמן-מה ותהרהר, מתוך צער, על כך שהסגן לא היה מסתלק, אילמלא גירשה אותו בקריאה שלה, כדי שתוכל להישאר בתוך בדידות גמורה, אשר לא תכריח אותה לבלות את חייה במיסגרתה של אפשרות אחת — סגן מיטיה סאצ'נקו, למשל — שנבחרה באורח מיקרי לחלוטין, ברגע של

חולשה או ברגע של תאוה. בבדידות, בקריאה המאראתונית, בשיחות הטלפון הליליות, בבית שאת ניקונו הזניחה לחלוטין אחרי מותו של יהושע ויינגרטן — בכל אלה לרקום את רשת ההזיות שלה. האשם היה, כמובן, במלחמה. ליתר דיוק: באותו קרב על הגבעה שעליה מת — כשהוא שומע בשניה האחרונה לחייו את קולות התהילה של הדאקים הקדמונים, כשלשניה אחת מרחפת מול עיניו הגוועות תמונה חלומית של רבבות נשים עירומות ונינה ביניהן, המציעות לו את אהבתן, והוא בוחר בה — הגבר לו היה עליה להינשא.

על אחוזתו של סבי נודע לנו רק מן האגדה. היו לו אדמות שקיבל בירושה. האגדה סיפרה כי אחד המלכים רצה לגמול למייסד המשפחה על נאמנותו לכתר, ועל-כן רכב עימו ועם בכירי האצילים עד היכן שרכב, וכאשר עמדו אמר המלך: כל האדמות אשר תוכל העין להקיף תהיינה שלך. והעין הקיפה את כל האדמות שאבדו באופק, עד שפת הנחל.

למעשה, שטחן היה הרבה יותר קטן. סבי עבד בעצמו במטעי התפוחים, וחרש עם פועלים שכירים את שדות החיטה והתירס. את האדמה שלא יכול היה לעבד בעצמו, החכיר. מלבד זה, הוא היה המנהל והפקיד של סניף הדואר בכפר. הוא קיים יחסים טובים עם אצילי המקום, והקפיד ללכת לבית-הכנסת בחגים החשובים. הוא תיעב זרים, ובילה את כל זמנו עם בני משפחתו. סבתי ילדה לו שש בנות, והוא ייחל לבן. כאשר היה אנוס להבין שלא יהיה לו בן, החליט לעקור העירה.

השנים הראשונות עברו על דודתי נינה באותו בית מבוצר באחוזה, שקיים יחסי-חוץ מוגבלים עם שאר בתי הכפר. שם, בבדידות ובאימה של הלילות, כאשר המציאות הצטמצמה לשיעורי הצרפתית והפסנתר, כאשר העולם הצטמצם למידגם לא-מייצג ולא-מרתק של טיפוסים — סבי, סבתי, יואן, אנה והמורים שהתחלפו — אי-אפשר היה להסתפק במה שיש, והיה צורך להמציא, בדחיפות, איזה יופי, איזה עניין, איזו הזיה.

בעיר פני הדברים לא השתנו. דודתי נינה ישבה עם אחיותיה — קבוצת נערות בשמלות מלמלה — במירפסת "בית-הקפה של הסיגליות", בלוויית האומנת מברלין, שסבתי שכרה לבנותיה כדי שתלמד אותן "הליכות עירוניות". היא ואחיותיה ביקרו בכיתות השונות של בית-הספר הצרפתי. הן היו חיוורות, מבוהלות ללא סיבה, ורשמו בשקידה את דברי-ההבל של המורות, אשר השתדלו לשאת חן בעיני המפקחת, שבידה הופקדה הזכות להמליץ על המורה שתזכה בשנת השתלמות בפאריס. הן המשיכו לחיות בבדידות ובניתוק של הבית ההוא בכפר, עד שהסתיימו הלימודים, עד שהן התאהבו, זו בעיקבות זו, בגברים לא-נכונים, ורצו אליהם, כאילו

חששו שאימת הבית, קסם ההסתגרות, הצעדים החשאיים במיסדרונות המיבצר, תמונות המשפחה, האגדה על המלך ועל האדמות – כל אלה ישבו אותן שוב, ולא תוכלנה להגשים לעולם שום דבר, מלבד מה שיכול היה להתרחש בבית הכפרי.

על כן היה צורך לרוץ בעיקבות האהבה בעיקבות החיים, לפני שהכפר ינקום את נקמתו ויכלא את המאחר ברשת בלתי-עבירה של הזיות ופחדים, שאימה לטשטש את המציאות, שאימה לגבור עליה. דודתי אדלינה איחרה. היא לא נישאה מעולם, ומתה בבתוליה. אבל היא עשתה את עצמה לסמל של טוהר ושל ניקיון-כפיים. על משכבה היתה אומרת בליבה, כי היא טובה מאחיותיה. היא לא הסכימה שהילדה אשר היתה בכפר תמות, והיא גררה את הילדה הזאת אחריה, כשהיא מתעלמת מן הגיחוך, עד מותה. היא לא היתה מאושרת; אבל היא לא טעתה. לא היה בה הכוח, לא היה בה הרצון ולא ניתנה לה שום הזדמנות לעבור את קו-הזהב שהפריד בין החיים ההזויים בכפר לבין החיים ההזויים שפקדו את דודתי נינה אחרי שבנה התחתן. לא היה לה שום פרק-ביניים. נינה בזה לה וקינאה בה, לסירוגין.

יש לי צילום של דודתי נינה מן התקופה הראשונה שאחרי הסתלקות הסגן. משה היה אז בן חמש. היא עבדה בהנהלת חשבונות, והיו לה שמלות של קטיפה שחורה. היא משעינה את פניה על ידיה, בתמונה, כך שאפשר לראות את טבעת הנישואין. ייתכן שהצילום נועד להישלח אל אחת הידידות מימי בית-הספר, ונינה לא רצתה להפגין כלפי חוץ שום דבר מן הבדידות ומן הקריאה המאראתונית, קריאה שנועדה להתחרות באהבה, להתחרות בחיים. זוהי תמונה של אשה מאושרת בת שלושים, שחיוך בעיניה, שנשואה לגבר מצליח פחות או יותר, שתמיד עסוקה.

גניבת-הדעת התמימה הזאת נמשכת עד עכשיו. דודתי מקפידה מאוד על לבושה כשעליה ללכת למכולת, למשל. איכשהו הופץ בשכונתה סיפור, לפיו בעלה הראשון מת במלחמה, ורוב השכנים מאמינים שמדובר באחת המלחמות שניטשו כאן. רק כאשר היא בגפה, רק כאשר היא מוגנת מכל הפתעה, היא מרשה לעצמה לחיות, כפי שהיא חושבת שעליה לחיות. כאשר היא לא מצליחה להירדם, היא מטלפנת אליי.

דודתי הגיעה ללוד בקיץ 1967, והאמינה כי בנה מחכה לה. היא באה מפני שנמאסו עליה השנים בהן היתה יושבת במה שנשאר לה מדירתה, חבויה בין עמודי השיש, קוראת כמעט בלי ניע את פרוסט ואת ליאופארדי. היא באה מפני שנמאס לה לחזר אחרי ילדים, שיביאו לה ארוחות מוכנות ממסעדה זולה, שהעיריה סיבסדה אותה בחשאי כדי שהיא לא תיקרא בית-תמחוי, למרות שזה מה שהיא היתה. אבל איש לא חיכה לה. משה היה מגויס ואשתו היתה בהריון.

(אנחנו — אבי, אחי ואני — היגרנו לישראל ב-1964). את כתובתנו היא לא ידעה. היא יצאה את אולם-המכס בנמל-התעופה בלוד, ובמשך שעה ארוכה סקרה את פניהם של האנשים שהמתינו שם. רק כאשר היה ברור שאיש לא יבוא, הסכימה שפקידי הסוכנות יסיעו אותה אל מקום ששמו לא אמר לה דבר. באותו אחר-צוהריים ראשון בארץ, כשניצבה מול פניהם האדישים של אנשים זרים בלוד, ודאי אמרה בליבה שניסיון נוסף, מאוחר, כל-כך בלתי נחוץ, אולי הניסיון האחרון ללכת — כבר לא בחיפזון, כבר לא בתאוה — בעיקבות האהבה בעיקבות החיים, הסתיים בצורה כל-כך נואלת.

היא קיבלה דירה ברובע דרומי באשדוד, יחד עם הלגה קרמר, אלמנה מהונגריה. שתי הנשים הבודדות האלה חיו יחד במשך יותר משנה, כשהן מרגלות אשה אחר רעותה, מקנאות, משמיצות, משקריות ומעמידות פני-נועם בחדר האמבטיה.

בנה של האלמנה ההונגרית, דרור קרמר, נהרג בקרב על ירושלים, זמן קצר לאחר שנינה צורפה לדירתה של הלגה. הוא הגיע לארץ שנים אחדות לפני אימו, שהיתה מעורבת בהונגריה בפרשה סתומה של גניבת סכום כסף מחנות כל-בו שבה עבדה. הוא נשלח לקיבוץ בגליל העליון ואחר-כך התגייס לצבא. בספר "שיח לוחמים", שיצא לאור אחרי מלחמת ששת-הימים, הוקדשו עמודים אחדים לשיחה נוגעת-אל-הלב עם אחד מידידיו של דרור, שהיה איתו ביום שבו הוא נהרג. לדברי הידיד, דרור הירבה לדבר בימים שקדמו למותו על השואה ועל כך שהמלחמה הניטשת על ירושלים איננה אלא "תשובה מטאפיזית לחידה שהציג האל לאנושות, בדמותו של היטלר".

להלגה לא נשאר איש בארץ. אחרי מותו של דרור שררה בינה לבין דודתי קירבה שלא נמשכה זמן רב. הלגה באה לילה אחד לחדרה של דודתי וסיפרה לה, בצרפתית משובשת, מה רבה היתה אהבתה לפליכס, שנקרא דרור. דודתי היתה חולה ושכבה במיטתה עם תחבושת קרח. הלגה ישבה על כיסא למרגלות המיטה, וגוללה את סיפורה.

"הקשבתי לה", אמרה דודתי, "מפני שאי-אפשר לנהוג אחרת במיקרים כאלה. אבל מן הדברים שלה עלתה תמונתו הרועדת של ילד לא-בריא ולא-מאושר, יפה-תואר, שאביו, גוי, היה מכה אותו בלי שום סיבה, כשאימו היתה בכל-בו. הילד פחד לספר לאימו על מעשיו של האב, שלא עבד ושתה המון. גם הסתבר, שדרור שיקר במכתביו אל אימו, כשכתב על אהובתו שעיימה היה בדעתו להתחתן. הוא היה הומוסקסואל, ודעתו כמעט השתבשה מפני שהוא התאהב במישהו מן הקיבוץ, וגילה לו את העניין. הבחור ההוא העלה את הדבר באסיפה השבועית. כל זה הסתבר אחר-כך, כשהלגה הבינה — קצת, בעזרתי — שאסור לדבר על כאב כפי

שאסור לדבר על אהבה, וכבר לא נזקקה לערבי-זיכרון שתויים, והלכה שוב לקולנוע מדי פעם, וגם ריגלה אחריי, כמו בימים שלפני האסון. באו לבקר אותה כמה אנשים מהקיבוץ, ביניהם הבחור שדרור אהב. אני לא הייתי בבית, והם שיכנעו אותה שתבוא אליהם. היא עובדת שם במתפרה, והבחור הזוא מבקר אצלה בערבים. נדמה לי שגם הוא בודד בארץ, ואתה יכול לראות איך שהאל הטוב ברחמיו שאין להם גבול, אין בהם היגיון ואין להם שום משמעות, דואג לנו”.

הלגה קרמר היתה עדה, לפני נסיעתה לקיבוץ, לביקורו של משה אצל דודתי. משה חשש שיהיה עליו לפרנס את אימו, מתוך אותה בורות לגבי חוקי הסעד, האופיינית לכל-כך הרבה אנשים שקרוב עני מאיים לפתע על שיגרתם. הוא לא השתהה זמן רב, דיבר על המצוקה הכלכלית של המדינה ושלך, עד שנינה שילחה אותו מעל פניה, עם בקשה שלא ימהר לשוב ולבקר אצלה.

”אינני יודעת איך הוא הצליח להיות כל-כך לא דומה לסגן”, אמרה דודתי, “כל כך לא דומה. כל-כך שמן, בגילו, וכל-כך קמצן. הלוא הייתי צריכה להשגיח על מיטיה שלא יבזבז את כל כספו. אבל מה אני נתתי למשה, ככלות הכול. הלגה קינאה בי כל-כך. אחרי שהוא הלך נכנסתי לשירותים, תאר לך, והורדתי את המים, והיא צעקה אליי מחדרה שאני יכולה להתחשב יותר במי ששיכלה את בנה היחיד, אני, שבני נשאר בחיים. לא עניתי לה. לפעמים אני מנסה להבין איך ייתכן שכאב, כאב כל-כך גדול, נהפך לבסוף לפארסה אומללה. אני חוששת שגם לכאן צריך להטריח את האל הטוב, ואת רחמיו הגדולים”.

היתה שמועה, שדודתי לא הרחיבה עליה את הדיבור, על איזו אהבה בינה לבין סוחר-עופות שגר בשכנות. הסוחר נהג להשאיר את ארגזי-העופות ליד העץ שבחצר ביתן של שתי הנשים, עד שדודתי תבעה ממנו לסלק אותם משם, בשל הריחות שהפיצו. הסוחר לא סילק את הארגזים מן החצר; אבל דודתי עשתה אצלו שעות רבות, לפעמים גם בלילה.

נינה נשארה לבד בדירה, אחרי שהלגה הסכימה, בהשפעת הטוב שבא לה מאנשי הקיבוץ, למעשה שדודתי העזה רק לחלום עליו. הלגה חתמה על הצהרה, לפיה היא יוצאת לקיבוץ “כדי לנוח זמן מה”, אבל אינה מוותרת על חלקה בבית.

נינה הצליחה, תוך זמן קצר, לשוות לדירה את מראהו של הבית אשר עזבה שם. לא היתה לה את, והדבר ציער אותה; אבל היא הביאה איתה את ספריה, ויכלה להאפיל את החלונות ולקרוא. בבקרים, לפני שהיא הולכת למכולת ופעמיים בשבוע, מתוך שאט-נפש, לאיטליז — היא

מתקשטת שעה ארוכה. "בחוץ", היא אמרה, "לא צריכים לדעת. הם אוספים כל פירור של מידע".

היא שיחזרה את התפאורה שרק בה ניתן לרשת ההזיות שלה להתקיים. ההזנתה, הכלים המטונפים בכיור, המצעים המפוזרים בחדר-השינה, הספרים שהושלכו לכל פינה, ובעיקר האור החשמלי העמום, שנפל עליה מתוך האהיל הירוק של מנורת-הקריאה בשעות היום – כל אלה הביאו אותי לכך שנזכרתי, כאשר באתי לבקר אצלה לראשונה, ביום ההולדת שלי, כשהייתי בן שמונה, שנתיים אחרי מות אימי.

סבתי כבר היתה חולה מאוד. איש לא טיפל בשושנים לאחר מותו של יואן. ביקוריו של הכומר בבית סבתי השפיעו על אנה, שלא החליפה איתו מעולם אף מלה אחת, והיתה נוסעת עד קצה העיר כדי להתוודות בכנסייה קטנה שדמתה לבית-קולנוע ושנוהלה על-ידי כומר שהיה, באיזה אופן, קרוב-משפחה. אבל אנה הירבתה לדבר על ישו, וכמעט שלא ביטלה. סבתי לא גערה בה. היא כבר לא גערה באיש. אפילו עם בעלה הפסיקה לשוחח.

נינה חיכתה לי ליד שער בית-הספר והיא עישנה. היא שנאה לצאת מן הבית, ועוד בחורף. רק עכשיו אני מסוגל להבין, איזו אהבה נדרשה כדי שתחליט להתלבש, למצוא איזה תיק, למצוא נעליים, לנסוע בחשמלית מלאה אנשים זרים עד בית-הספר, רק מפני שהיה זה יום הולדתי, והיא היתה משוכנעת שעליה לעשות את מה שאימי היתה עושה למען בנה, אילו פני הדברים היו שונים. והיא אמרה, שאנחנו תולכים "לשבת קצת" בקפטריה "ונס".

עכשיו קשה להסביר את ההתרגשות. יש צורך במידה של חוצפה כדי לכתוב על אנשים שעדיין לא הגעת אל גילם, אם תגיע. ויש צורך במידה גדולה יותר של חוצפה כדי לכתוב על אנשים שהיו, ועל התרגשות שהיתה לפני חמש-עשרה שנה. הדבר המחוצף ביותר הוא לנסות לכתוב על מה שיש, ואין פלא שאנשים רבים כל כך נמלטים מכל העניין הזה, כמו דרור קרמר, שסיפורו אינו שייך לדברים האלה; אבל גם הוא ניסה לכתוב, ואף פירסם שירים אחדים ב"דבר", עד שהוא לא היה מסוגל לעמוד יותר בקסם השורף והמנוע של הגברים הצעירים, שהיו חוצים בשבת בבוקר את חדר-האוכל של הקיבוץ, במיכנסיים קצרים, כל כך כלואים בתוך גופם עד שהיה ברור שאין ביכולתם להציע שום דבר לאיש, אין ביכולתם להציע משהו לעצמם, או לנשים שאליהן נישאו לפני שבאה המלחמה, או לשדות, או להרים, או למכוניות הספורות של הקיבוץ שתמיד ניטש עליהן מאבק, כדי שאפשר יהיה לקום ולנסוע, לרוץ ולאחר, בעיקבות האהבה בעיקבות החיים. וברור שלא היה להם מה להציע לדרור קרמר. עד שבאה המלחמה ושמה קץ לציפיה, לתאוה הסודית, לשירים, לכל מה שהתקיים ושמח

להתקיים, אבל נגד משהו, נגד משהו לא ידוע ולא מוגדר, ובגלל שהוא נגד את זה היה עליו להיפסק, אש על גבעה שאין לה שם, ליד ירושלים, עשן בכוכבים, צעקה מחלחלת לתוך האדמה, כמו דם, כמו אהבה, ואחר-כך אין שום סימן, שום אות גבורה אינו מוענק לאיש שראה את אהוביו חולפים על פניו בשבת בבוקר והוא היה מנוע מלדבר איתם על אהבתו, ששיגעה אותו ברגעים האחרונים שלפני השינה, ששרפה אותו עד כדי כך שהאמין כי יוכל לכבותה בשירים שמתפרסמים בצירוף ניקוד תמוה, והכול מחלחל לתוך האדמה שליד ירושלים, בהסכמתו או באדישותו של איזה אל, והמחאה אף היא מחלחלת שמה, והקולות מחלחלים, הנחלים מסיטים את כיוונם כדי שלא לפגוע בחילחול הקדוש והמיותר הזה, ושום יד אינה מורמת, שום יד אינה יכולה לעכב את השמש לרבע דקה, אפילו דבר כל כך פשוט מנוע מאיתנו.

קפטריה "ונוס". עכשיו היא כל-כך רחוקה, כל-כך זעירה בתוך הזמן, עד שנדמה שהיא שייכת לחלום, שהיא המצאה. אבל היא היתה קיימת, והיו בה וילונות אדומים ופסל בכוך שליד הכניסה. רחש של מוסיקה בקע מבפנים לעיתים רחוקות, בקיץ, כשהיינו משוטטים בעיקבות כריזנטמה המטורפת שהיתה מסתובבת עירומה בשוק הסיטונאי. אני הייתי נפרד מן החבורה ועומד שעה ארוכה מול בית-הקפה. תלונותיו היו מכוסים בוילון-נות כבדים. הדלת נפתחה לעיתים רחוקות, ואני לא ייחסתי את הדבר הזה לעובדה שהלקוחות של הקפטריה הלכו והתמעטו, כי הוותיקים מתו והצעיר-ים לא נזקקו לפאר הישן והמאובק של "ונוס". שעה ארוכה הייתי עומד שם ומתבונן בשעריו הנעולים של המישכן האחרון של גזע אשר הלך ונכחד, גזע שעליו נסבו סיפוריה של סבתי בגעגועיה אל המלוכה. לא ידעתי מה מתרחש בו; אבל אטימותו והפרישות שהוא נהג כלפי יתר הבתים שברחוב, פיתחו עד חולי איזו סקרנות שלמעשה לא באה מעולם על סיפוקה, למרות שבסוף נכנסתי לתוך הקפטריה; הסקרנות איכלסה את הקפטריה באנשים, בקנאה, באהבה, בהזמנות לדו-קרב, בנשים עם שמלות נשף, בגברים עם חליפות פראק, שישבו שם עד עלות השחר ותיכננו איזה קשר, או שרו, או בכו. דודתי דחפה את דלת הזכוכית באדישות וכשהייתי בפנים, כשהסתכלתי בשולחנות השיש ובספות הירו-קות שרק זקנים אחדים ישבו עליהן ואכלתי את עוגת הסאברינה שמלצרית זקנה הניחה לפניי, הייתי בטוח שזהו רק הטרקלין של הזרים, בעוד שהאורחים האמיתיים של "ונוס" נמצאים במקום אחר, עם האהבה, הקידות, הקנאה, ההזמנות לדו-קרב. נשארתי עם אותה ציפיה בלתי-מפוענחת לארמון חבוי, והייתי בטוח שלא הורשיתי, משום-מה, לבקר בו. על כן הייתי צריך להסתפק רק במה שילד, בנדיבותו חסרת הגבולות, היה מוכן להעניק לקפטריה "ונוס".

הקפטריה ניתקה מעיניה של דודתי כאשר ביקרתי אצלה לראשונה. אפילו ריח השושנים שקמלו באגרטלי-זכוכית לבנים על השולחנות פרץ מעיניה, והיא לא קמה לקראתי. היא הניחה, לאיטה, את הספר שבו קראה וחייכה אליי, וגם מן החיוך שלה ניתקנו שנינו, כפי שהיינו בקפטריה "ונוס", והפגישה המפתיעה הזאת עם אני כמעט אבוד, שפרץ לפתע מתוך עיניה של דודתי, העירה בי איזו שמחה, איזה אושר, שדומה, אולי, לשעה רחוקה של אחר-צוהריים גשום, שמזכירה שעה עוד יותר רחוקה של אחר-צוהריים גשום, אשר גם בסופה, לאחר מאמצי הזיכרון, נמצאת שעה עוד יותר רחוקה של אחר-צוהריים גשום, שהיתה או לא היתה, שאירע בה משהו או שהיתה בה רק ציפיה. אבל קרה לי משהו, עבר בי איזה רטט של תקווה, ובאותו רגע הייתי מוכן להיות נושא הכלים של דודתי השמנה, המכוערת, העזובה, הבדודה, הזכוכיתית כל-כך.

"פעם ראיתי את איז'ן יונסקו ביריד", אמרה דודתי, "הוא הסתכל על האנשים שישבו על ספסלי הקארוסלה, עלו וירדו, במה שנראה לי כסובל-מאציה המשגעת ביותר של מגדל בבל. יונסקו עמד שם וחייך, הייתי עם הסגן, עוד לפני שהתחתנו. אני שוכחת את הפרטים. אני יודעת שהיתה תקופה של כמיהה, תקופה שבה יכולתי לשבת שעות בחוסר-מעשה ולהעביר מול עיניי את מראהו, לעכב את המבט על שפתיו, על ידיו. היתה תקופה כמוהה שהאינטימיות שלי איתו לא יכלה לפגוע בה, מפני שאני לא רציתי לוותר על הכמיהה כל עוד היא הוסיפה להתקיים. אני הייתי מרוחקת, אני הסתכלתי מתוך איזו מרפסת מוארת על מעשיהם של שני אנשים צעירים שהודקו בחשכה. הקסם של הרגע הראשון לא כלל את הצד המבוית והדוחה של האינטימיות. הרי אני לא פחדתי מעולם להיות לבד. אני רציתי להשיג ולשמר את הקסם של הפלא המחוייל, המחוייר, המבודד מכל מה שהיה שייך לרחוב, ליד חנות הפרחים של מגדלנה. אני מתארת לעצמי שאם הוא היה מסוגל לעמוד שם במשך כל החיים, בלי לזוז, ואילו אני יכולתי לעמוד לידו מדי פעם ולהביט בו, הייתי מסוגלת להעביר אליי את כל מה שרציתי להעביר אליי מן הפלא. ברור שרציתי לשכב איתו, רציתי לראות איך הוא מתהלך עירום סביבי, איך הוא מתחנן, איך החיה מוכרחה לצאת מתוך הפלא השותק והמושך; אבל יחד עם זאת רציתי ששום דבר לא יתרחש, שאיזה צלם אלוהי יקפיא אותנו, ונעבור לעולם אחר, שרויים בתוך מבט, ללא תזווה. משהו קורה לי מדי פעם כשאני עומדת על שפת הים. המבט שמרחיק ממני כל כך חוזר אליי לפתע, פולש לתוכי כשהוא גורר איתו את כל המרחב של הים, ואז אני מגלה בתוכי מבט אחר, שלוח אל גבעות בשמש מחלון המבצר של אבי. גם המבט ההוא חוזר אליי. ואז אני יכולה לראות איך אני יושבת יחד עם הסגן בתוך מבט אבוד על עמק יפהפה, והמבט ההוא לא

חוזר, עד שהכול מיטשטש ואני צריכה לראות שוב את מה שניתן לראות מספסל הפונה אל הים. כן, הכמיהה אל הסגן הסתיימה פתאום, כפי שהופיעה. ניסיתי להבין את הכמיהה הזו; אבל אתה לא יכול להבין את הכמיהה, אתה לא יכול להבין את המבט, אתה לא יכול להבין את הדברים שרק הבנתם חשובה. אני קוראת רק כדי לראות איך אנשים היו שבויים במשך לילות, במשך ימים, מתוך שיכרות, מתוך אהבה, מתוך בדידות, מתוך ציפיה שהכתיבה תביא את קץ השיכרות ואת קץ הבדידות ואת האהבה, בניסיון לגעת בכמיהה, ואיש לא הצליח לגעת בכמיהה, ברגע הקסם הראשון שהיה, אצלי, ליד חנות-הפרחים של מגדלנה, כשאני ראיתי חייל יפה-תואר, ויופיו היפנט אותי ללא ידיעתו, יופיו העיר תשוקה ומוות, יופיו יצר איזו מינהרה של אוויר דחוס ביני לבין החייל, ושנינו היינו מוכרחים להישאב בה, ונשאבנו, ואיך כל זה נגמר. חשבתי כבר על מה שצריך היה להתרחש באותו רגע. אולי רעידת אדמה, ברק, מוות, אני תושבת, שהיה פוגע בנו אז היה חוסך ממני את הסבל שגרם דבר שהיה גדול ממידותינו, שלא התאים לנסיבות הזמן, שלא היה צריך להתרחש כלל. אבל כשהייתי בכפר, בלילות, כשלא יכולתי להירדם, קיוויתי שדבר מעין זה יקרה לי. אני מתכוונת, איזו תשוקה שאין לה מעצורים, שבה אפשר להגשים את כל ההפקרות, את כל הדברים שאסור היה לדבר עליהם בביתנו, את הדברים שאבי ראה אצל האיכרים — שתויים היו בוכים בגלל אהבותיהם, שתויים היו מכים אותן, לא-שתויים היו חוזרים אליהן ומתפלשים לרגליהן בבקשת סליחה ורחמים. אבל רגע הכמיהה, אותה שאיבה אל יופיו של הסגן, שבה הייתי מוכנה לוותר ללא היסוס על כל הספרים, על השפות, על יונסקו, על אימי, על בני, אותה שאיבה אל יופיו של הסגן מסרבת להתבהר. נניח שמישהו רצה להוכיח פעם נוספת ששום אהבה לא תיתכן ושום מהלך נגד הבדידות איננו אפשרי, והנשים מתות בעמורה, והגברים מתים בסדום, או בבתי-הכלא, או בצבא, או במיטותיהם, אבל תמיד בסדום תלומית ובלתי מושגת, סדום פרטית, אפילו לא הומוסקסואלית, סדום שיש בכוחה להתפצל לרבבות מדינות של אזרח אחד, הנאלץ לראות איך הוא מוותר על רצונותיו, איך הוא מוותר על חייו, איך לא בא אליו שום דבר מילדיו ומאשתו, איך הוא גוע, לבד, סהרורי, בלתי מובן, כפי שהוא היה לפני שבגר; נניח, אפילו, שהשטן רצה להוכיח פעם נוספת לאל אדיש דבר ידוע היטב, דבר שמייגע אותנו, דבר שלא אומר לו לא-כלום. אני מוכנה להניח את כל זה. אבל לשם מה היה צורך בכמיהה, שהיתה אמיתית, שהתרחשה בתוכי, שלא היתה רעיון, שלא היתה קטע מתוך סיפור? לשם מה היה צורך לערב אותי בזה? הרי אנשים כותבים עד חצות הלילה. הולכים לעבוד כדי שיוכלו לשוב לבתיהם, לתחום קו של יין בינם לבין העבודה, ולהמשיך לכתוב, על הדבר הזה

עצמו. זה מתאים לחלום. זה היה צריך להתרחש בחלום. אני רואה סגן. אני רואה את יופיו. אני רוקדת סביבו, בשמלה לבנה. הוא לא זו. אני מתעוררת, ואני מצטערת על דבר נוסף שנלקח ממני. אבל זה היה הרבה יותר קל, ולא הייתי מגיעה למצב שבו נאלצתי לברוח לחדר-החזית כדי לקרוא, אחרי שהכמיהה נעלמה, ונשארתי עם בחור שהיו לו פנים יפים וגוף משגע, שחזר להיות זר לאחר שניסיון ההתקרבות נכשל, שהיה כבר מחוץ לפלא, ולא עורר בי יותר שום כמיהה. יכולתי ליהנות מהמין איתו רק אחרי ויתור על המחשבות, רק אחרי הסכמה לבטל את מה שאני יודעת, את מה שאני, כדי להרגיש טוב איתו, עירומים בחשכה, והסכנה שכל מחשבה שתפרוץ, כל קטע של שיר שייזכר, כל תמונה שתחלוף לשניה אחת מול הזיכרון — כל אלה יציגו את המיטה, אותי, את הסגן — באור אבסורדי, באור מכאיב. הוא הלך, והיה לי ילד. המשכתי לעבוד, ועשיתי מה שנדרש ממני; אבל אני ידעתי שאני טועה, ושאני מוכרחה להישאר בודדה, ולהתפורר, בלי לזוז, יום אחר יום, שעה אחר שעה.”

כאשר דודתי נינה אינה מצליחה להירדם, היא מטלפנת אליי. אני מקשייב לדבריה ללא תגובה, וכשהיא רוצה לסיים את השיחה, אני מניח את השפופרת על כנה, מתוך זהירות. אהבתה היחידה של דודתי נינה קיימת עכשיו רק בטלפון. היא מנסה להשתחרר מן השיכחה שאוכלת בה, השיכחה שאוכלת בזכרו של דרור קרמר, השיכחה שבה מסתיים כל זינוק בעיקבות החיים, בעיקבות האהבה.

חייה הקצרים של נינה הצוענית, המופקרת, העליזה, זו שיכלה לשאת את השטיות ואת הנמיכות של הסגן רק בשל גופו, לא הגיעו אל קיצם. היא חזרה; אבל זו היתה צועניה זקנה, מוטרדת באיזה זיכרון עמום של תהילה ויופי, שנישאה ב-1972 לאיש זקן, נמוך-קומה, טרדן ומעייף בחיזוריו, אשר מת כעבור חצי שנה. דודתי ביקשה ממני להיות לה עד בנישואין. הטכס נערך במשרד הישן של הרבנות, ששכן בבית-מגורים, לא הרחק מן המקום שבו התגוררה פעם יחד עם אורחת הכבוד: הלגה קרמר. היא באה מן הקיבוץ, בשמלה חומה, מבד כבד, לא קיצי, והסתודדה עם הקרואים.

היה קיץ, ובפתח בית-הדירות שבו שכן משרד הרבנות התגודדו עשרות ילדים. החתן הגיע בגפו, בחליפה שחורה שלא היתה מגוהצת ובכובע גדול ממידותיו. דודתי הגיעה כרבע שעה לאחר מכן, במונית מיוחדת, וירדה ממנה כשחקנית שבוטחת בקהל מעריציה. היא החזיקה בידה זר קטן של פרחי כרכום. דומה שאין פרח היכול

לעורר תמיהה במשרד צר של בעלי-מצווה מקצועיים, כמו פרח הכרכום. שנות הבדידות הממושכות הרסו לחלוטין את טעם-הלבוש של דודתי, והיא באה לטכס באחת משמלות-הבית הרגילות שלה, בצבע החלודה. שעה שהרב ניהל את הטכס, הסתכלתי בהלגה קרמר. היא עמדה זקופה, כמו במיסדר, במרחק לא-רב מדודתי, ופניה לא יכלו להסתיר את הקנאה. איזה צל ירקרק ניתן בהם, כאילו המרה פשתה בעורקי הדם. אחרי הטכס התחבקה הלגה עם דודתי, ומיהרה לתחנת האוטובוס. סוחר-העופות, שעזמו רבה פעם, הלך אחריה והחליף איתה דברים על ספסל התחנה, מול פסל שלא התאים מעולם לכיכר, לקיץ, לעיר העולים.

הקרואים יצאו אל ביתם של בני הזוג, שהלכו בראש התהלוכה ולא דיברו. ריח יסמין הגיע מאיזה מקום. הייתי אז בצבא ובעת המסע עזר אותי ידיד מימי בית-הספר, שלא ראיתיו מאז התגייסתי. אחר כך הצטרפתי אל החוגגים. הסתכלתי בדודתי, הסתכלתי בבעלה. אחרי עשרים וחמש שנים של בדידות ושל אלמנות (היא התייחסה אל עצמה כאל אלמנה), חגגה הבדידות את נצחונה. דודתי היתה גבוהה מבעלה, והוא סבל מן החום המתיש של שעת אחר-הצהריים. הוא הסיר את כובעו והשיב בו רוח על אשתו ועל פניו. כשנכנסו לדירתם — הוסכם שהיא תעבור לדירתו — הסתבר שהחום פגע גם בכריכים הקטנים שהם טרחו להכין בשביל החגיגה, והמיונית התמסמסה כמו איפור-פנים בחום, וציירה דברים אבסטראקטיים על הצלחות השאלות מן השכנים.

דודתי דחתה פעמים אחדות את הצעותיו של יהושע וייגרטן, עד ששעתה אליו. הוא לא דיבר איתה מעולם על אהבה. הוא דיבר על הבדידות שלה, על הבדידות שלו (אשתו נפטרה שנתיים קודם לכן), על הביטוח הלאומי, על פנסיה משותפת, על בישול משותף. הוא דיבר על הנחות שתגענה להם, על פטורים שונים, על ביטולי מיסים. הוא לא דיבר איתה מעולם על אהבה.

תמונתו של הסגן העומד ליד חנות-הפרחים של מגדלנה היתה אז מטושטשת למדי. היא התבהרה רק אחרי מותו של יהושע, כאשר עברתי לעיר אחרת, ודודתי התחילה לטלפן אליי בלילות, כשלא הצליחה להירדם. בנה, משה, ביקר אצלה רק לעיתים רחוקות, ובחופשות הקיץ בא אליה — לפי בקשתה — נכדה. היא היתה מחכה לו בתחנת האוטובוס, מטיילת איתו במרכז המסחרי, קונה לו גלידה, לוקחת אותו אל תצפיותיה הממושכות על הים, ומלווה אותו לתחנת האוטובוס כעבור שבוע.

אז אירע אותה הדבר המצער ביותר של חייה: הקריאה נמאסה עליה, והיא ביזבה את כספי הפנסיה שלה על עיתוני-נשים ועל חוברות-סרטים. כשהרצון היה עולה לפניה, היתה שולחת מכתבים מלאי-תוכחה אל אחיותיה, ובהם האשמות הזויות על כך שהן יוצאות בלילה אל הרחו-

בות כדי לחפש חיילים למישכב. ברור שאחיותיה לא טרחו להשיב על המכתבים האלה.

האישי הנמוך, אדום-הלחיים, שהיה מדבר איתה על היתרונות הכספיים של הנישואין, עורר בה דחייה. אבל עקשנותו גברה על הדחייה הזאת. הוא למד, כצייד, את מינהגיה של דודתי, וראה שהשעה הטובה ביותר לחיזוריו היא שעת בין-הערביים, כשעצב לא-מוגדר פוקד אותה, והיא מוכרחה לצאת אל נקודת-התצפית שלה כדי לסקור את הים. זמן-מה נהג לעמוד שם לידה, בלי לדבר. אחר-כך מצא את האומץ להתקרב אליה, עד שמצאו את עצמם יושבים על אותו ספסל. היא הסכימה ללכת איתו פעם אחת לקולנוע; אבל כיוון שהניח את ידו על ברכה בחשכה, הענישה אותו ולא נפגשה איתו חודש תמים. אף-על-פי-כן, היא מצאה את הכסף שהיה דרוש למערכת-שיניים תותבות, שהוסיפה משהו מחריד לפניה. כמו כן, התחילה להקפיד בניקיון דירתה.

יום אחד, בחורף, כאשר הוא בא אליה עם פרחים, הסכימה לשתות תה בחברתו. אחר-כך פקד אותם משבר, אף הוא על רקע מיני, עד שיהושע נאלץ להבין, כי אין בדעתה של דודתי לשכב איתו. ד"ר ארלן גולדמן, מהמרכז לשיקום רפואי על-שם מוס בפילדלפיה, ערכה מחקר על חיי המין של הקשישים. היא הגיעה למסקנה שהחברה כלאה אותם מעבר "לחומת גיל מלאכותית". על הרופאים — טוענת החוקרת — להעניק חינוך מיני למזדקנים, כפי שהם מעניקים אותו למתבגרים. ד"ר גולדמן משוכנעת, כי אנשים אשר עברו את גיל ה-70 מסוגלים לקיים יחסי-מין פעילים — אם יוסבר להם שאין להם לחשוש מפני כישלונות ושעליהם לקחת בחשבון את מיגבלות הגיל אשר יקטינו את ההנאה — ועל כן יהושע וייגרטן לא היה "דון ז'ואן אבסורדי, יותר גרוע מהבארון שארלוס", כפי שאמרה דודתי באחת משיחות הטלפון שלנו. ד"ר גולדמן ציינה, שאם לוקחים בחשבון את הסטאטיסטיקה הקובעת כי תוחלת-החיים של האשה גבוהה בשבע שנים מזו של הגבר, נראה כי לנשים צפויה הזדקנות עצובה מאוד. ד"ר גולדמן סיפרה על מקרה שאירע באחד מבתי-האבות בפילדלפיה, כאשר אחת האחיות נכנסה לחדר במפתיע וגילתה זוג קשישים, שהתעלסו במיטה. המקרה גרם שערוריה בבית-האבות, וההנהלה החליטה לגרש את שני הזקנים מהמוסד.

באביב שוב נראו יחד על הספסל שממנו היא נהגה להשקיף אל הים, ובקיץ נישאו. כשיהושע וייגרטן היה רואה אותי ברחוב, היה מחווה לעומתי קידה מופרזת. אף פעם לא ביקרתי בביתם.

הוא מת בפברואר 1973 מהתקף-לב. דודתי טילפנה לקיבוץ שבו עשיתי של"ת וחיכתה זמן רב, בתא הטלפון הציבורי, עד שמצאו אותי. "אתה יודע", היא אמרה, "הוא מת. הייתי רוצה שתבוא, אם אתה יכול", והיא

ניתקה את השיחה. מעדיסה שבלבנון נשמע קול המואזין. היתה סופה בלילה.

רק אנשים ספורים באו ללוויה. היא נערכה ביום ראשון, והרחבה של בית-העלמין מלאה קרוביהם של מתי סוף-השבוע. מישהו הכריז ברמקול כי הגיע תורו של יהושע וייגרטון. החזן החזיק מיטריה בידיו והיא הפריעה לו, כשפישפש בניירותיו עד שמצא את הפתק ובו שמו של יהושע ושם אביו. העמסנו את המת על עגלה בעלת שלושה גלגלים, ועובר של בית-העלמין גרר אותה אחריו. דודתי הלכה בראש התהלוכה, זקופה, איטית, מבודדת, איכשהו, מיתר המלווים. הקבר כבר היה כרוי, ואיש תימני עלה מתוכו כאשר החזן ביקש מן המלווים להשתתק. האיש התימני וזה שגרר אחריו את העגלה הורידו את המת אל הבור והסירו ממנו את הטלית. החזן שר, ואחר-כך אמר כי הוא, בשם חברה קדישא, יחד עם אשתו של המת ועם ידידיו, יתפללו למען עילוי נשמתו. המלווים שפכו חול לתוך הקבר, ואני ידעתי שאיש לא יתפלל למען יהושע וייגרטון. בעיקר לא דודתי, שהיתה מדברת לפעמים על חסדיו האינסופיים של האל בנימה אשר העבירה בי הלחלה. מבטה נדד מתלולית החול על פני המצבות האחרות, הזרות, שאחר-הצוהריים הגשום שיווה להן איזה מראה מרגיע, איזה מראה שהמבט בהחלט יכול להינעץ בו ברגעים האחרונים של החיים. כאשר החזן הורה לנו באיזו דרך עלינו לשוב, כדי לא להיתקל בלוויות שהיו יוצאות מרחבת בית-העלמין, שאלה דודתי אם הכול הסתיים באמת. החזן החווה לעומתה איזו תנועה של חוסר אונים, והלגה קרמר, שלא יכלה להסתיר איזה חיוך מריר של שמחה לאיד, או חיוך של בוח לניסיון של נינה עם יהושע, ניסיון שפגע בזרימתה השחורה של האלמנות ולא הועיל במאומה, לחצה את ידה. ציפור צהובה, אולי דוכיפת, עפה מעל ראשינו כאשר עמדנו בפתח בית-הקברות, בין קרוביהם העצבניים של המתים אשר חיכו לתורם. עקבנו אחריה, דודתי ואני. היא חלפה על פני חלקת מצבות, נחה על איזה קבר, ואבדה אחר-כך מעל בתי-העיר.

"כשהייתי בפאריס", אמרה דודתי, "ראיתי את הקבר של בודלר. בית-קברות קטן, ליד בולוואר סאן-ז'אק. ירדתי בדנפר-רושרו, ואחרי שביקרתי בבית-הקברות אכלתי באיזה ביסטרו, ממש ליד השער. אבל לא היו ציפורים".

נסעתי לביתה. ישבתי אצלה עד הערב. יכולתי לראות איך הבדידות — של המיבצר, של הלילות עם הסגן אחרי שהכמיהה נעלמה, של ימי האלמנות המדומה, הבדידות של תמונות-המשפחה המאובקות שהיו עדות לימיה האחרונים של סבתי, הבדידות שנוכחותו של יהושע הצליחה לדכא אותה במקצת, למרות שמעולם לא דיבר איתה על אהבה — חוזרת אל

• King David

דודתי, לוחכת את רגליה, מהססת, נרתעת מעט, כדי לחזור בהתקפה הרבה יותר נוראה.

"אינני מצליחה להיזכר בשמו של בית-הקברות ההוא בפאריס, ליד דנפר-רושרו, לא רחוק מבולוואר ראספיי", אמרה דודתי, ואני חשבתי שכבר אין לי מה לעשות אצלה. היכולת לתמרן בזמן לפי הצרכים, היכולת להיגרר לעבר מה שהיה, כדי שלא יהיה צורך לשהות בתוך מה שיש, בתוך מה שהוא עגום, בתוך מה שהוא מוות, היכולת הזאת — המתנה הבלתי-צפויה של לילות-הקריאה הארוכים — ביטלה את הצורך בנוכחותי. נפרדתי מדודתי והלכתי קצת לאורך שפת הים. פעם, כשלמדתי בבית-הספר התיכון, ישבתי עם כמה חברים מהכיתה על החוף. היה חם. אף אונייה אחת לא עגנה בנמל. לא דיברנו. ילד העיף טיאה. אחר-כך הלכנו לאורך החוף, בתוך מי-האפסיים, עד חורבות העיר העתיקה. יכולתי לראות: שישה נערים אובדים באידי-החום, ברחש הגלים, בקוצים, בציפיה, בתקווה שמהו טוב יבוא פעם.

בדרך חשבתי על דודתי נינה. היא ניסתה לקרוא — שיר על המוות או שיר על החיים, יום אחד יבוא המוות ועיניו תהיינה עיניך וידיו תהיינה ידך; או: מאיין אקת, כשחורף יבוא, את הפרחים. מאיין אקת את זריחת השמש. את צל האדמה — אבל היא לא הצליחה להתרכז, והניחה את הספר. היא הצטערה, היא ישבה בחדר שהלך וחשך, והצטערה. היא לא הצטערה על עצמה. היא לא הצטערה על דברים שיכלה לעשות למען יהושע וייגרטון, ולא עשתה אותם מתוך אדישות, מתוך עייפות, מתוך ציפיה למשהו שצריך היה לבוא מן הים. היא לא הצטערה על אימה, שוודאי היתה מתנגדת גם לניסיון עם וייגרטון. היא לא הצטערה על הברידות. היא הצטערה על המאמץ שעשו עיניה ברגעים האחרונים של הערב, כשהשיכחה כבר התחילה לעלות על יהושע וייגרטון, כשהיה עליה להתכונן אל מסע שכבר לא יתעכב זמן רב, מאמץ לגלות משהו שלא בא מן הים ולא התבהר בלילות-הקריאה הארוכים, מאמץ לגלות משהו על האהבה, משהו על החיים, משהו שנחנק במבצר, ולא עלה בידה להחיותו.

האוטובוס עשה את דרכו בוואדי ערה. פניה של דודתי באו ועמדו מול עיניי, דומים כל-כך לפני אימה, כפי שנראתה כאשר היתה חולה מאוד, כשכבר לא התעניינה בשום דבר, כשחיי בנותיה, חיי חתניה, החיים — כבר לא יכלו להגיע עד נפשה. היא לא דיברה עם איש, ועם האחות שנאלצה לשכור — כי אף אחת מבנותיה לא מצאה פנאי לטפל בה — החליפה פתקים. גם היא לא הצטערה על חייה. היא לא הצטערה על כך שמבטתה מפליג בעיקבות האהבה, בעיקבות החיים. אולי היא חיכתה לכך שמישהו יבוא — מן הים, מן ההרים — ויסביר: מה היה בכפר,

מה היה בעיר, מה היה לבעלה, מה היה לבנותיה, מה היה למלך, מה היה לעצי הלימון. אבל ייתכן שהיא לא חיכתה לשום דבר. הרבה יותר סביר להניח שמבטה קפא באיזה רגע מואר, קיצי, רחוק, לבד או עם בעלה, לבד או עם בנותיה, רגע שבו היה ברור לה שהיא נוגעת באהבה, שהיא נוגעת בחיים. ומה שבא אחר-כך כבר לא היה חשוב.

הייתי מבקר אצלה מדי פעם. מבעד לחלון אפשר היה לראות איך מתות השושנים, שאיש לא טיפל בהן, ובבית אפשר היה להרגיש בנוכחותו של המוות. אנה נפטרה. תמונות-משפחה אחדות, שהובאו מן המבצר, גוועו בשקט בתוך האבק, ועיניהם הקשוחות של דיפלומאטים ואנשי-צבא אלמונים הביעו איזו תחושה של עלבון. בלילות ישנתי על שולחן-האוכל הענקי שהיה בדירתנו, מפני שלא היה מקום להכניס בה מיטה נוספת, אחרי שאחותי גדלה והערישה כבר לא התאימה לי. רגלי-השולחן היו מגולפות בדמות נמרים ועליו הנחנו את תמונותיה של אימי, בין פרחים ולימונים, כאשר התעוררה תקווה קצרה שהיא תשוב מבית-החולים. הווילון לא הצליח להסתיר לחלוטין את האור שבא מפנס-הרחוב אשר עמד ליד החלון, והייתי נרדם עם קולות העיר הלילית, עם אימתם ועם קסמם, אימה וקסם שהיו מצליחים להגיע עד החלומות ולהעיר, יחד איתם, איזו ערגה אל רחובות הלילה, אל מסעות, אל אהבה, אל חיים, אל רחובות הערים הגדולות שעכשיו אני הולך בהם והם ריקים; אבל אני מוסיף ללכת, כי ההבטחות שניתנו בימי ילדותנו מוכרחות להתגשם. האוטובוס עשה את דרכו בוואדי ערה. יכולתי לראות את דודתי. היא הסתכלה במכשיר הטלפון; אבל היא כבר לא רצתה לדבר עם איש. היא הסתכלה במקלט הטלוויזיה; אבל היא כבר לא רצתה לראות איש. ופניה היו שקטים. פניה היו פני אימה.

מאיה בז'ראנו / שישה שירים

פת-יענה

תן לי להת-
רפק כבת-יע-
נה. תן לתרי-
סים בפני שיג-
פו. תן להם ויתכסו בכ-
סוי פרחוני של פל-
קטיק.
הוא ית-
קלף עם בוא הס-
תו.
פשוט א-
ני נראית ע-
יפה, זה כ-
סוי נה-
דר לפנים ול-
גוף. נשים! ה-
לנה רובינשטיין מר-
מה אתכן. המר-
אה היגע מרגי-
ע. מוציא כל ח-
שד, שלום הב-
ית נשמר,

אֵלָא שְׁמַגִּיעַ יוֹמָה שֶׁל בֵּית יַעֲנָה
וְהִיא מִ-
רִימָה אֶת רֵאשָׁה, מִ-
בֵּיטָה אֶל מַחְזָרָה, מִבִּ-
קֶשֶׁת סְלִיחָה
וְהוֹלֶכֶת.

ליל צום

על משקוף אחד ברחוב נודף של עיר נדחת עמוסה
אֶסְפָּסוּף

שֶׁהַצּוּם הוּא מְנַהִיגוּ הַיְחִידִי וְשָׁעַן רֵאשׁ וְעָרָה
אֲשֶׁר שְׁפָתֶיהָ נִשְׁקוּ בְּאַהֲבָה רַבָּה
מִפִּיּוֹ שֶׁל וְעַר שָׁכֵן דַּק מְתַנִּים

בָּחַם כְּזֶה שֶׁהָיָה מִשְׁתָּף
לְאִשָּׁה שְׁמֹנָה עַל שְׂרָפָרָף, לְיָדִים מְשֻׁלְבוֹת שְׁלֵה,
וּלְכָלֵב צָהָב חוֹלְמָנִי שֵׁיִשֵּׁב לְקָדָה, לְיַד סֵף דָּלֶת קֶטְנָה
בְּאוֹתוֹ רְחוֹב נוֹדֵף נִדָּח וְעָמוּס אֶסְפָּסוּף
שֶׁהַצּוּם מְנַהִיגוּ הַיְחִידִי הָיָה -
וּלְיָדִים נוֹסְעִים בּוֹ בְּחֵרוֹת שֶׁל סִקְטִים
עַל קֶרֶחַ שְׁחוֹר - כְּבִישׁ בְּיוֹם צוּם
וְעֵסֶת פְּסֻלַּת מִפְּזֻרַת בְּצֵל הַמְדַרְכּוֹת
הַדִּיפָה אֶת רִיחָה הָאִישִׁי
עִם רִיחָם שֶׁל בְּגָדֵי הָאֲנָשִׁים הַשׁוֹמְרִים
שֶׁנֶּרְאוּ לִי שְׂמֵחִים בְּלֹאוֹתָם הַמְּפֻגָּגֹת
בְּיוֹם צוּם אֲשֶׁר שָׁמַשׁ לָהֶם מְנַהִיג יְחִידִי.

חרדון

בְּדַמְיוֹן שְׁמַעְתִּי חֵלוֹם וּבְחֵלוֹם - חֵרְדוֹן.
בְּחֵלוֹם נִרְאָה לִי חֵרְדוֹן וּבְחֵרְדוֹן קִפּוּדוֹן.

בקפודן ראיתי סערה.
ובסערה לב פרח.
בלב הפרח — ריח ספין ובספין אהבה.
פי חרדון נושא קפודן.
לאן מועדות הפנים?

ושוב בדמיון העליתי חלום, ובחלום רקמה.
רקמה רקמתי ובה חרגול.
להקת חרגולים לאה בזהב.
מחוללים ברקמה — מעגל סביב.
ובגין אחד המחוללים פרוקי הרגלים
נקשרו רגלי הכבדות במיטה
לרקוד עושים שמח.

עבוד נתונים מס' 5

פעפוע של חם מבלבל בכל
ניד זייע זבובות עמוסות קשב
לדרך רחוקה של פרח רטב צבעוני
פשתן מקפל לעשרות במתנים לאות
שוב במחזור המתקבל
בהגף ראש חגיגי — שנה נוספת
מתעגלת.
דבר לא נשתנה
מאכלים מחדשים משמעות בחושים
הסובבים להם כשעון מתסבף.
הפצעים מתעטפים אידי רף —
סם שמימי
קוץ, רוח, נקרח.
השמש נעלמת גדושה
ברב עצמה כמו כהן עגל
מאחורי פרגוד פנים.

העֲנִיִּים – עֲנִיִּים תְּלוּלִים.
אִפְּוֹרִים עֲדָרֵי צֶאֱן כְּבִמְקַסֵּם כֶּסֶף.
וְאָדָם שׁוֹכַח אִז אֶת מְקַצְוֵעוֹ
מִפְּנֵה אֶת נְבוֹ לְאֶדְמָה כָּל אִיבְרִיו
נֶאֱהָבִים עָלָיו... אֶחָד... בְּנִפְרָד.
מְנוּחַת הַקַּיִץ.

שְׁלֵמְבוֹ

לֹא שְׁרָצִיתִי בְּעֵנֶק הָעֵנָבָר
הַחֲגוּר לְמִתְנַיִם וְנוֹפֵל עַל אֲזוֹר חֲלָצִיָּה
שֶׁל שְׁלֵמְבוֹ.
לֹא בְּקֶרְסָלִים הַמְּגִבְלִים בְּאֶבֶזֶם זָהָב
אֶחָד.
וְהִנָּחֵשׁ שְׁחוּצָה אֶת רֵאשָׁה לֹחֵץ בְּזֵהִירוֹת אֶבְרִיָּה
מִכִּין אוֹתָהּ.
אֲנִי רוֹצֵה לְחַגֵּר אֶת הָאֶפֶק
הַעֲתִיק שֶׁבְּעֵינַי שְׁלֵמְבוֹ.
לְעֶרְסֵל לֹחֲמִים חֲרוּבִים חֲרָב בִּירְאָה
וְלִשְׂכַח אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁבְּדָבָר.

שְׁלֵמְבוֹ רָצְתָה לְהִרְגֵּךְ אֶת מְתוֹס,
מְתוֹס אֶהָב אֶת שְׁלֵמְבוֹ.
אִישׁ לֹא רָשָׁם זֹאת אִז
נִלְחַמוּ אִז חֲזָק.
חֲזָק כְּמוֹ אֲרִיּוֹת לְבָאִים וּכְפִירִים
וְטִיגְרִיסִים מְנַמְרִים.

שְׁלֵמְבוֹ הִיא נְסִיכָה קִרְתָּגִינִית.
אִיזָה שֵׁם נִהְדָּר
שְׁלֵמְבוֹ בֵּת חֲמֵלְקֶרֶת הַשׁוֹפֵט

אחות הנבעל הסטראטג
שפחת האלה תניית הלבנה
אויבת המלך.
מפל מה שהיה לה נשאר
שמה המפאר —
שלמבו.

עבוד־נתונים מס' 15 או "השפעת הקולנע על השירה"

השפעת הקולנע על השירה היא עצומה.
מרסקת גלחצתי אל גזע הכלנית
כאשר יצאתי אל מעללי מפלגת
מיסרת מאור, מבריחה את המכוניות מעלי
בהבל פה.
בחסר חשיבות נפלנו אל העמק, והשקט
כסה על ראשי ירק ומתוק
דחלילה ופהפיה ופרש ואני בלי צידה, היינו
שלשה צידים לפלטה.
העבודה קלחה מסביב כאשר נמר יצא מן
העלים. לכן גלחצתי בתרדמה לבושה כחק
ומלמעלה צלמו אותנו השמים.
בשער מתנפנף בפנים אדמים
מכרכמים ובסוף ברעידה. הדיגים הגיעו
בשעה שלש. שלשה אניני טעם
נתקעו איש לדרך, נתנו כף איש לרעהו
מרחרחים בפלצות, והפעמונים נגנו
וחרדל הבר והרקפות קבלו את שלהם.

כְּשֶׁעֲזַבְתִּי אֶת מְקוֹם הַתְּרַפָּה
הִצְטַמְק הַכֹּל לַרְנוּחָה. חֲזְרוּ לְמַסְלוּלָם.
הַגְּמֵלִים יֵצְאוּ בְּרִקְוֹד אֲנִיָּה נוֹאֵל וְעֹשְׂבִים שׁוֹטִים
מִגֶּדְרָם.
נִפְלַתִי אֲלֵיהֶם וְהִגְמַר עֵבֶר אֶת זְמִנִּי.
לְבִי יֵצֵא אֵלָיו בְּשָׁעָה אַרְבָּע. אֲכֹל תְּאֻנָּה.
כְּמוֹ אַחֲלָמָה לֹא נִשְׁימָה גְּאֻסְפָּתִי
עִם אַחֲרוּגֵי הַקְּרָנִים לְיוֹם הַמְּחִרָת
נוֹגַת עַל רְאֵשֵׁי הַהָרִים
בְּלַחֵשׁ לֹא נִגְמַר
שֶׁהִשְׁפַּעַת הַשִּׁיחָה עַל הַקּוֹלֹנֵעַ הִיא עֲצוּמָה.

סאביילי גרינברג / שלושה שירים

ספטמבר 1963

.1

הנפלת האטית של פנסי מכוניות
אל תוף לילה אל תוף בדידות
כדור-הארץ לא נטפל למאדים
מאדים לא נטפל לכדור-הארץ
אין המוני אדם במאדים
אין שם אנשים בכלל
לאכל ארחת-בקר באפריקה
לאכל ארחת-בקר בגרוזיה
דימיטרי שלום דימיטרי שסתום
משאית-גדר באמצע העיר
מרכז בדורי בבית-מרקחת
לאכל לביאה על כוס קפה
צא מהלול צא מהכלוב
עבודת-יד עבודת-מתכת
כל הענין די מגעיל
גלית תגלית לטש אותה
תגלית מלטשת רב-צלעית
לגלות מחדש את אור השמש
אגב יציאה מהירה מהלול
בתוף החלל גאנה אנושית
גוש-גאנה בעצוב חללי
כל אחד והבעיה שלו
פושקין חרו חרמה וערמה
מאיאקובסקי חרו חרמה וחור-מה
חור בקזה מאקדח "בראונינג"

.2

נהר צלקת עמקה
גשר גדם רגל תותבת
מים דלוחים בעורקי הבטון
דיסקית-הירח בצבע נחשת
על עמודי נדיו גדולים
דיסקית עוברת מיד ליד
מעל לדפנות העיר הסגורה
טור ארבות מתנשא מעל
תחנת-הכח הגדולה של מוסקבה

.3

עסקני-התרבות של פטרבורג
הגאים הבלתי-נתנים-לשחוד
רוסקה היתה פרושה על עיר
כמו בד מפרשים שנמתח ליבוש
מתוך גלילים ממקום אחר
יצרו מרפז-מחויץ-למרפז
מתחו קצה מחויץ לקצה
תבנית-ברזל נגעה בתבנית
היה ולא היה חפוף
חלון לאירוֹפה אדן סדוק
גלי היס לחכו אותו
אסיה נגחה אותו מאחור
כל הסטראומטרִיה הזאת
היתה רק אשליה אופטית
הבריגו כל פרספקטיבה לחוד
רחוב ליטייני התך כלו
אור-השמש דלף ממנו.

.4

כאן במוסקבה מתחת לעשב
אדמה הרבה יותר טרִיה

מְרַחֵב־מַחֲזֵה לְקַפּוּדִים
דָּאֵר־אֵוִיר דָּאֵר־קַרְקַע
דָּאֵר בְּגִבָּה פְּנֵי־הַיָּם
חֲפְתוּרֵי־שָׁרוּלִים תּוֹצְרֵי־יְבוּא
קַפּוּדִים מִמְּלֵאִים אֶת הַמְדָּפִים
בְּתוֹךְ עֲלִית־הַגַּג הַנוֹגָה
לְמַעַלָּה בְּתוֹךְ הַחֲדָר הַצָּר
קִרְאֲתִי לְפָעָמִים אֶת גּוֹגוּל
קִרְאֲתִי לְפָעָמִים אֶת לְרִמּוֹנָטוּב
מִתּוֹךְ שְׂמֻחָה וּמִתּוֹךְ עֲצָבוֹת
קִיר־קִנְיָתִי עֲמוּד אַחֵר עֲמוּד
קִיר־קִנְיָתִי בְּמִקּוֹם שָׁבוּ גֵרְתִי
עֲמוּדֵי הַסֶּפֶר עֲמוּדֵי הָעִיר
עֲמוּדֵי מוֹסְקָבָה עַל נֶגַע הַשָּׁמַיִם

הִיָּה אֲתוֹת

זֶה לֹא הַסְּפִיק לָךְ?
הָאֵם בְּמִסְדָּרוֹן חֲצִי־חֲשׂוֹךְ
לֹא צָפוּ הָעֵינַיִם —
אֲפּוֹר־עֲמוּם
יֵרֵק
עוֹיִן
חוֹלָה
דוֹלֵק
זֶה לֹא הַסְּפִיק לָךְ?
הִיָּה אֲתוֹת
הִיָּה אֲתוֹת.

נְלֵאֵי־חֲרוּזִים בְּתַעְרוּכַת פֶּאֶבְלוּ פִיקֶאסוּ ב־1956 בְּמוֹסְקָבָה

תַּעְרוּכַת פֶּאֶבְלוּ
בְּאֲשֶׁר טֵלְטֵל פִיקֶאסִיפּוֹן בְּדוֹר־הָאָרֶץ

בְּתַעֲרוּכַת פְּבֵלוּ
הָיָה קָהָל גְּדוּלוּ

אֶפְלוּ עוֹר אֶפְלוּ פִּיקֵאסוֹקֶר
מִכְרַח לְהַתְּלֵהֵב
מִפִּיקֵאסוּ

כֹּל עוֹד יוֹסֵף פִּיקֵאסוֹרִיוֹנוּבִיץ' חַי
לֹא יָכֹלוּ לְהַצִּיג אֶת פִּיקֵאסוּ
בְּמוֹסָקָה

פֶּאפֶּלוּ פֶּאבֶּלִיקוּם
הַפִּיקֵאסוֹלִיפֶטִי
הַפֶּאבֶּלוֹקֵאֲלִיפֶטִי

לֹא לְהַשְׁעוֹן
עַל הַמֶּרְפֵּקֵאסוּ

פֶּאפֶּלוּ
קֵאפֶּאפֶּלוּ
לְכֹל דְּבָר

אֶסְתֵּטִיקָה אַחֲרַת
עוֹצְרַת
וּמִשְׁחַרְרַת

חַיִּים יָפִים
פִּי אֶלֶף
פִּי קֵאסוּ

לְחַיּוֹת זֶה טוֹב
וְלֹאדִימִיר פִּיקֵאסוֹבֶּסְקִי
פְּבֵלוּ מֵאֵיֶקוּב
לְחַיּוֹת זֶה טוֹב

תִּירְגַם מְרוֹסִית, בְּשִׁיתוּף עִם הַמַּחְבֵּר, דָּד אֲבִידוֹן

גבריא אל מוקד / שלוש ואריאציות

א

מקצתן של ישויות זעירות אלו, נקודות קטנות ורחוקות מגון חיזור או אפור, המתנועעות בתדירויות לא-יציבות או מתגלות לעיתים קפואות בהרהורן, העוטה אותן כגלי לבוש שחור או קפלי גלימות אדומות, ברמות שונות לגמרי של מובנות, בחללים וזמנים פרטיים של געגוע, עלילות הרשומות בפירוט ובעוזמה על לוח-הגראפים הגדול והצבעוני של אירועים רבים מדי, בין אמבות, דגים ותנועות כוכבים, בלב שיכבות מינראלים ומירבצי מתכת יקרה בקרקע לחה, פוריה ונושמת, התוססת מרוב חמצן ופחמן בעורקי סלעים וכלורופיל, הפקה נמרצת של כוח מאפשרויות נטולות מרגוע על סמך מישוואות, אשר התחלפו לפרקים בחוסר-קביעות מפליא ומדריך מנוחה, שם הירהרו בגורלן, בעוגמה וברטט גיל, ישויות צעירות, עוטות ארגמן ושותתות דם וליחה כחולה, אם לא תידון ותוקח בחשבון אפרורית רישומן במשרדי מינרבה ולישכות אזרחות, מכונפות בין תיקי נייר מרחפים ומרוגשים של שלטונות הרובע, במשולש בתי-מלון, פסלי קדושים ומשתנות, פאטריציס אבירי-רגשות שהיו בוודאי אחוזים בשרעפי ייחודם, אף כי בעצם לא דן על כך כמעט איש מלבדם, מעבר לתוגה קלה וקסומה של קיומם, באופן הנכון, היחיד שנמנע בקפדנות מלהתבסס על הדן של מישנות כזב, נחלי אכזב של קביעות מדומות, אשר נסבו פחות על העניין העיקרי, פורפיריה של הכול ולא-כלום, המרחפת תמיד בקצה האופק, ויותר על צימצומים של משהו רועד, מיגבלות ואפשרויות של רובד גושי מסוים, הנתון בתחום-התפעמויות מוגדר וקבוע, והעמדתו על משהו אחר, צללים חיזורים של ממשות [והרי רדוקציוניסט לא יכול להיות, ואף לא היה בפועל, נער חיזור וצעיר (הוא ב', ב' הבודד), לא בימי שפל וסבל, זמנים הרי עוולה, ובוודאי לא בימי שיגשוג ותהילה, באותה התקופה הגאה והזוהרת כאשר עידן הגדולה נתגלה (וראה המסכת הקטנה 'ועידן הגדולה נתגלה', כמפורט בפרק אחר)]. רק היכולת להתחיל מיד מכל נקודה מתעבה ורוטטת את הנושא האמיתי של הלימודים, קוריקולום יחיד ומהלך החלומות, השתוותה בחדוותה הסמויה עם עונג המחלוקת: התנגדות למישנות הצימצום ודחייתן הנחרצת ואפופת ענן הרוגז. עצמאותן של נסיכויות התחומים: דומנות של רבדים בלתי-תלויים, חוסר תיכלה של כל רובד, והסתעפויות הפיתוחים של טוריהם עד אין קץ, ואף יכולת פירוש, שלא נתמצתה ונתגבשה עד תום, בין מצד אי-פגיעות והבדלה חמורה של התחומים ובין מצד ביאורם ההדדי, אחד בעזרת רעהו, איש לא נעדר, מנעו, במידת

ביטחון של אמירות עובדתיות בעלמא, העמדת כל נעלם ישותי על קרטי תופעות באספמיה, וכן להיפך, גירגשים ויבוסים, כעגור עגורן רן, נקודות כסופות וזהובות והגדרתן המאומצת והבוטה, ומה עוד העמדת ב', זה ב' הבודד, על א' זר ובלתי-ידוע, השואף לבלעו חי, אף כי ממנו צמח, כדין אולי ושמא, אדונים ושפחות, געגועים וחומצות אמיניות, וברי לא היה, כמובן, מעולם, איש עצוב ומוכה פחדים, שלא ידע מה הוא מדבר לא עכשיו ולא בימים האחרים, לא פחות ולא יותר משידע מי המדבר, ושכח את שם הפרק, שרצה לכתוב עליו לאחר שנמצא פתאום בלב מערכת-דיון מוזרה, עולמו הטיפוגראפי של הגעגוע, סוגריים של כתיב עברי, שהקיף עצמו בהם, מנמנם בכורסה וחולם ברוחה מאחורי מסך אותיות נוקשה ורבוע, הוא הוא הוא, צעיר אוכל חומוס וכולע צדפות, שראשו התנשא מעל צווארו בחיך תוהה ותמוה, מתוך התנצלות על ריבוי האפשרויות וחוסר התחתית של האירוע, בעוד כל גופו יוצא לחוסר-פורמאליות מתוק בתחתוני-משי רכים ושינה פודה וגואלת, אף כי היה, לדעת אחדים, ואולי גם לדעת עצמו (רק) אחד מאותם יחידי-סגולה, שהחלו לשגשג ולפרוח באגדה המודרנית שלנו, כמתוך משחקי צעצוע, דווקא ברגע הרה סיבוכים ותהילה כאשר עידן הגדולה נתגלה והבהיק בין מדבר לים [ועידן הגדולה נתגלה' כמפורט באותה מסכת קצרה ועתיקה, מחברת שחורה עם שולי ארגמן, מיסמך הדור וכרוך ברצועת כסף, עם פיתוחי עץ בראשי עמודים והערות באותיות מכתב דעץ]. כך, איפוא, בשים לב לעובדה, שנחזתה בלב רועד עוד בשנים הראשונות והיתה חבויה תמיד כגלעין נוקשה, קורט אחרון של אפשרויות נעורים, חרצן דובדבן, אשר נותר בפה או מאחורי זגוגית המזווה בחדר-ילדות עתיק, מלא משחקים והזהרותיהן של הדודות, מימי פריחה מבושמת וסומרת של שלהי ילדות, תקופה מוכת מוגלה ובודדת, זיהוי קובע והוכחה ברורה וחותרת במעבדת החלומות, עדות מובהקת ומרחפת כי הצעות הצימצום נדחו בחומרה במחוזות פרטיים אלה, מוזרים ורבי משמעות לא פחות מתכולות האפשרויות של האירוע בעולם לא-קטן ופתוח, תבל גיאומטרית מורכבת למדי, רצף מספרי של עובדות והנחות שיכנוע, מערכת שבין קצותיה המתרחקים ריחפו כל הזמן שאלות שונות ומביכות, קטעי העמקות נפלאות, למה ומדוע, הארמוניה של חיים בין כוכבים, לקח מוסר ומישוואות מזהירות של גופים ונפשות במגען, ריבוע נעלמים פשוטים ודדוקציה של מישאלות צנועות ועקרוניות, שימוש זהיר בטרמומטרים וטלסקופים ומדידת געגוע לפני אלף שנים אפלות ומזהרות כוכבים ואחר ריבוא ימי אורה, מסומררים ממחטי אורנים וקרני שמש, אפשרויות קדחתניות ומסוחררות של העברה מתחום לתחום ופירוש התחומים עצמם, שינויים החריף של מיטטחי צבע ושירטוטי עיפרון במפה המוכספת והמרשרשת מרוב הידור ונוקשות

של גאלאקטיקות ומאוויים, שברי יכולת וזינוק פרוע, מישבצות אפלות ואדומות בקצה האופק, פיסות מרומים תכולות ופרושות כשמי קיץ או חלקות-שטח רעננות ומוריקות כחורשות קטנות ומי נחל בהרים; אבל גם חיוורות כפנים נפחדות ביום חזות קשה, גופיף קרוע ופתוח בין כוכבים, לב חשוף בחלל הומה בין היבהובי אורות של עובדות גדולות ופריטים זעירים, חידון מספרי מפליא ותמוה, כושר המצאה דמיוני של מסילות צעצוע, כפולות ששיוו ממשות לחלוקתן האחרונה; מי שרצה לבנות על עובדות וחשובים יבשים אלה, איפרכיות שונות מיכולת קובעת של האירוע, תחום אחר של מאווי חרוץ, הטבוע בחותם עצמיות שליו, יציב וזוהר באמצע ריבוע קטן ואישי של נפח חיצון, ולהשתית את מסד העניין העיקרי על נתוני המרחקים של המשחק הגדול, המקיף ומרתק אותו מכל צד ומתנה לכאורה את ישותו הפגיעה והנשגבת, לא ידע מה הוא שח: לא בעילם, לא בסימן השור ולא בסימן המאדים, עומד ממש בגופו תחת שני הירחים, לא נתאפשרו לו צימצומים אלה וטענות הרדוקציה: לכן לא יכול היה, בין היתר, גם כושרו המיוחד והמפתיע, הנחת כוח בטרם התגלות, קשת מתוחה ורועדת של בושות ומאוויים, להתבסס על עוצמות סתמיות מסוג אחר; אבל הצדקות כאלו (או לפחות דחיית הצימצום מתחום לתחום בדומנות אחרות ואי-רצון להעמיד דבר על מישנהו) היו, כמובן, רק קונסטרוקציות עזר, בחינת אם לא יועיל לא יזיק, מר מבין, אפשר איתו ואפשר בלעדיו, בניגוד לתחום הזוהר והעדין של העניין עצמו, ריבוע מואר של מתכת תכולה, יגע ויקר, נושא הדיון הרועד והעיקרי, הוואריאנט הקובע ומושא החלומות, תמצית קיומו המיוסר והחשאי של טירון בודד, פרח-כהונה חוקר ושכוח, המעיין בלי הרף בגווילים בלים ומיושנים ורושם הערות בשוליים הזנוחים ביותר ומעלי-האבק של האירוע, נתון כדרכו במעמקים ובמישורים מבודדים ועצובים, שדות פזורים רבים ומגוונים של מובנות. אבל נקודת ההתחלה, שקיומה לא הותנה מעולם במקומם של פיגומי המישנה, קונסטרוקציות-עזר אפורות מפלדה או סככות-סיוע זועקות מרוב צבע, ויכלה להיות מוצבת גם פה גם שם, בעפולה ובגזר, בדאבלין, בפראג וביבשת של חלומות, כבקצה מימד אחר של מערכת הכוכבים, באוטובוס של אגד כבמרכבת קרב של ענקים גיבורים, הלוחמים בשמש, אך גם בשעת ריחוף ואכילת מימרח כבד משפופרת בתא של טיל ליד הירח, בעת שהפרשות גופו נהפכו לדלק נוזלי, נקודת ההתחלה החשאית והרועדת יכלה, איפוא, להידון מייד, כי שום דבר בממלכתו לא הועמד על רובד אחר פרט לאפשרויות פירוש ועורקי אינטרפרטאציה עשירים, זהב חווייתי ועובדתי באספמיה, מיכרות שמתכתם הנדירה והיקרה הוטענה בשפע על גמלים ולמות והובלה לנמלי החוף, שם ציפו לה כבר אותן האוניות משולשות-הסיפון ורבות הקיבול,

המפליגות בים צמרי, מלוח וירוק לעבר בירתה העתיקה של אטלאנטיס, בין הרי געש במערב, תחת היערכות שונה לגמרי של כוכבי הזודיאק, קונסטלאציות מבורכות לא ידענו, צפונה ואבודה בלב שכבות גיאולוגיות, מפות ים וכוכבים מסוג אחר, ריקמה עדינה ורועדת של פחדים וחלומות. הצימצומים של העובדות, רישומן במפות ממשיות, עתיקות או חדשות יותר, והעמדתן על חוקים ברורים ונחרצים, רדוקציות נועזות שנהגו וצוירו כמו ברוחם של אנשי שם, אם לא באספמיה אזי במגף השלוח על-פני הים התיכון, מלבין בשיש קלאסי ומאפיר בירקותם המכסיפה של עצי הזית, או, אם נפליג לאורך הריינוס, מזרחה ומערבה ממנו, מקום מושבם של חוקרים נלהבים ומריחי טבק מקופסאות הכסף, שכפות רגליהם נתונות באנפילאות וגופם עטוי חלוקי מוך, מיצנפות פרווה בראשם ונר בידם, ומשם הלאה, אל מעבר מזה, לערי הגילדות, קאתדראלות וציי מליחים של הנדרלאנדים וחום-האח של ג'נטלמנים כסופי שיער וסמוקי לחיים, הלוגמים יין פורט ורום באחוזותם באיים, בעת שכלביהם נמים לרגליהם וחולמים תוך ריטון על גירום עצמות מלאות דשן וריצה רבת נביחות אחר כדור באחו, בעלי נחלאות עתירי ניסיון בין עדרי כבשים מלחכות דשא לח וירוק, סחר צמר, מסעות אל ארצות ההודים וציד שועלים, המעלים מחשבות שקולות על החברה והעולם, הרוחות הסופיות והאל, רדוקציות נחרצות והעמדת דבר על מישנהו, וכמותן אף דדוקציות הנדסיות, הסקות מוכחות של אירועים בפועל מהיפותזות נועזות בעלמא, המדהימות לפעמים עד מחנק בגרון, למרות שמרנותם וזהירותם המובהקת של הוגיהן, הנחות כוח בטרם התגלות, כל אלו, נקודות התעשרות והתרבות במעבה שלוחותיו הישנות והחדשות של הקוריקולום, סוכמו והסתעפו בעצם רק כהתרחשות מוגדרת בתוך תחומים רבים מספור, עתירי ישות ואוורירים, אידי צוהרים של הגעגוע, אותן בועות צבעוניות ועגולות, גדולות ומרנינות לב, או, אולי, אפילו, למרות הזג האוורירי והקליפה השקופה והמתוחה, אשכולות-ענק המטיפים נטפי עסיס מתוק, טיפות תסיסה משכרת וחסרת מרגוע וגיבושי שלוה זוהרת באור עינבר, כדורי אור, פירות ולבבות, בשלים וכבדי אירוע, שהעיון בהם הניח מקום גם לחומר, אך גם לפוסטולאטים של הרוח המחמירה ביותר, המיוצגת בכתבי חוקר קפרן ופרוע מאוויים, במחוזות ובמועדים אבודים ונחלמים בתוך התחומים, וגם בתוך ממלכות שלא נשתקעו בזמנים ובמקומות של האירוע הגופני, הו מר מבין, לאו זמנים וחללים של מחזה שכוח, ולא חלו (הרדוקציות והדדוקציות ישרות-הדרך; בניגוד מאיר-עינים ומשווע כל-כך להיפוסטאזות) על מעברים מתחום לתחום, או על כל צורה אפשרית של רישום מחליף יוצרות בין כרכי דפתראות כבדים, אינדכסים מכורכים בל-ייאמנו של עובדות ואפשרויות, המתרחבים תדיר, חיננה בלתי-נפסקת

של קלמרים וקלף, העתקי כסרוכס פרושים ליבוש מידי ומדומה על פני השמים ומכסים את מחציתם העליונה, מלוא רוחבן של ספירות מסויימות, וצילומים זעירים של הוכחות חותכות, הקטנות של גודל והנצחות של קוטן, ואף הגדלתו של זעיר מכל זעיר ושימורו בנקודות חרותות על גבי פסי קול ואור, הנמתחים ומאוושים, מושמעים ומוקרנים, בין ציוד משרדי, כוסות חלב קר, גופות עירום, חישובי סמים וכוח ואיתותי שידורים מכוכבים אחרים: רשת סמיכה של ידיעות, שידורים ומובנויות, שקישרה וקירבה נקודות צומת בתוך כל תחום, הצטברות אינפורמאציה וריבוי שבילים ודרכי המלך או סימונם ושירטוטם המדויק של זינוקי יכולת, נקודות שבהן התרחשו דברים, לא עתה כפקעת משושי אנטנה וזימי קליטה דקים ורועדים את כל מלוא נפח התחומים, כדור מלא ואטום הגדל בלי הרף, במידה שתוכנו הסמך, מיקפא רוטט ומלא שכבות גוף, חלל וחומר, סיבים מתפתלים ורבדי גוונים של אפשרויות בתוך אפשרויות וצבע בתוך צבע, הובן כצומח מעצמו, או יוצר תדמיות של ריבעים מתוך שילשים, שניים מתוך ראשונים, ועילים מתחתיים (או גם שיקופי תחומים עליונים יותר ברובד רועד ומרצד, בבואות גזות וחולפות, של תחתית האירוע). רק רשת מובנויות אחרת, מפה פרושה, בלתי אפשרית וקיימת של משמעויות, שלא צמחה מתוך התחומים עצמם, ולא היתה שיקופם או ביטויים, כדין בבואה או התעוררות מוכנית, יכלה לתאר ולשקף אפשרויות יכולת, כפי שנצפנו, אבודות וזוהרות, יומרה יגעה, יקתה ישפה ויהלומים, לא בתחומים עצמם, אלא בעניין העיקרי, סובסטאנץ ענק ותמידה, שהקיף את כולם ולא היה אפילו בשעת הזדהות וייצוג מלאה ביותר אחד מהם, או, למרבה הפליאה, גם לא השקפה עליהם בטהרתה או פעולה באמצעותם, אלא משהו אחר: ואריאנט קובע בממלכת החלומות, דיון אמיתי בין מורה לתלמיד, בין מלאכים, חלקיקים ורגלים כנועות, תיאור-מות של היגיון תלת-ערכי ומערכות רחוקות של כוכבים.

אפילו מסגרת כללית ביותר של צורות הרדוקציה לא יכלה להיות מוחלת על המחוזות הרוטטים והנמוגים, איפרכיות מישנה של הגעגוע, מוצפים ושטופים בגלי זכרונות, אדוות מוקצפות בחלל ריק בין אפשרויות אבודות מראש, מישטח חסר אורה, שבולטים בו רק מרכזים ועיבויים נפעמים וספורים ברשת העצבים והתקשיות קורמות עור של נקודות צומת בצד צפיפויות ומעגלי מחנקים דחוסים ורבים כל-כך, תחום נטול נשימה, סתמי ואפור, שממנו, ורק ממנו, נערכו הפלגות למקום שאין בו חושך, נמל מיבטחים באיי המאושרים, ישפה ואושר כאלמוגים ודקלים, במלכות ליד חוף הים. ספינת המסע אל איי הברכה, מטוללת מקצף הגלים, הדגל הירוק של התקווה מתנופף גבוה על תורנה העליון, יכלה להיבנות (לפחות אצלו) רק במקום ראשון ואבוד של מבחר החלומות,

נמל הצומת של המערכת העדינה והיחידה, להיות מושקת מכונה בשם כבוד ובדידות מלא שלטון ולהיטלטל בגלים רק בלי פנייה ליעדים מדומים, מחזות בדויים של שיח קוסמי בלב אבק השתאויות פורח. בין פיתוי למובנות, שלך המלכות, לא יכל לומר בטון מדוכא, מי שדחה פיתויים אלה. אבל אם לא היה מקום לא לפניות מדומות ולא לצימצום מעשי וקובע בתחומים מוזרים אלה של מחזות האירוע, גם השאיפות הנלהבות וחמות-הלב ביותר של מחשבי סיבות ומסובביות להעמיד דבר, אם לא על היפוכו אזי על שונותו המובהקת, מעגל נייר מוכסף ומרשרש, המתנועע ונסב במהירות על ציר-האפשרויות הנוקשה שלו, גם הן גם הן, הזדעק ב' הבודד והשתומם למשמע עוצם קולו הנערי, לא יכלו לחול בתחומים העליונים של נוחם וגעגוע, אותם צללים חיוורים ובוראי אירוע, כלומר לא יכלו לחול גם בהם, שימעו שימעו, ציווחו להקות החסידות החולפות ביעף, כעגור עגורן רן, בכסף ובזהב לא ניפדה וגם לא באבנים טובות, המשובצות בכתר איקונין עתיק (או בדרך ציבוע מוכני יותר של העברה מתחום אל תחום, הכול התרחש בספירות המושחרות והמוזהבות ביותר, נקודות מוכספות, רועדות ונטולות צבע מאין כמוהן, בלתי מגוונות ממש — כן, למעשה בלתי-מגוונות — של הקוריקולום: מהלך-הדיונים העיקרי ומחוז החלומות). הצימצום של ההקבלה וההקבלה של הצימצום, בצד ההשתרגות הפנימית של התחומים, היו מהות האמצעים של הגישה הראשונית אל התבנית, ולא העמדת משהו על מה שלא היה הוא עצמו, בדרך שאנשי האסכולה היו בוודאי מכנים כקונטרארית, שלא לומר: קונטראדיקטורית, לתכלית הנרצית. מצד שני, אולם אבל אם היה כאן בוודאי פחות נכון מעל אחת כמה וכמה בדרך אל התכלית הנרצית: אבל אם כל הרבדים לא יכלו לסבול תהליכי רדוקציה מפתה ונואלת, על אחת כמה וכמה לא יכלו להכילם ולשאת בנוכחותם תחומים עליונים של נוחם וגעגוע, אותם צללים חיוורים ובוראי אירוע (או בדרך ציבוע סתמי של העברה מתחום אל תחום: הספירות המושחרות והמוזהבות ביותר, נקודות מוכספות, רוטטות ונטולות צבע מאין כמוהן, בלתי מגוונות ממש, כן, למעשה, בלתי מגוונות, של הקוריקולום).

הקשרים הבולטים והברורים מדי בין קוטב התפישה לתחום העיקרי לא הירשו כשלעצמם מעבר מהסטאטוס הראשון אל השני, מחוזו של הדיון האמיתי, כדין מעבר פסול מציר הכרה, המוגדר כסובייקט, לסובייקטיביות, או מתחום עיקרי אל קוטב ההכרה, בקושי וכלי רצון נסבלו השוואות ונוסחות מוכניות וחלולות מפי הדובר הפרטי והשכוח של הקוריקולום, ולא ניתן לבסס עליהן דחיות רדוקציה לא באינדכס העליון ולא באינדכס התחתון של אפשרויות יכולת. הזהב היה זהוב וזהוב היה, כמובן, צבעו של הזהב: אבל ציר ההכרה לא היה בתחום הדיון העיקרי ותחום הדיון

העיקרי לא היה תכונתו של הקוטב התופש. הקוטב התופש, בין שנתפש בפרטיותו, בכלליותו או בחריגתו מעצמו, היה תמיד פורמאלי מדי בבואו בתחום הדיון העיקרי, מעגלה הנרצה של מהות החלומות. אפילו ההבדל בין חלום לדיון על חלומות או שוני בין ראיית כתם אדום וסיפור עליה הצטיינו במירווח מצומצם יותר ממרחק בין התחום העיקרי לקוטב התפישה מצד החיוב או בין קוטב התפישה לתחום העיקרי מצד השלילה, בין בימי הרחיסות המרה ובין בעת התפרצות והכרה, או כאשר עידן הגדולה נתגלה, בימיה הנחלמים של התהילה: רודנות זוהרת בתופעות המקיפות אותו בקידה, עדי בוא גל בלתי נמנע של שיעמום ובחילה קלה, שיכול לתארם לעצמו גם עתה, יושב לבד וחולם על תהודה, רחוק אפילו מקול תמיכה אחד וממשי. ניצוץ ההכרה בקוטב התופש לא היה לדידו בבדידותו, או בעת שיחות עם ידידו היחיד, לא קואורדינאטה של המערכת, לא תוצר הלוואי המובהק שלה, וגם לא נקודת מוצאה האחת, אלא עובדה נוספת בין עובדות המערכת המופרכת והמגובשת, הנבחנת בחלל מפותם וגבוה של מאויים וחלומות. רק הרצון, תחום מועדף של גיחות המאוי ופרוייקטים של געגוע, המתכנן תמיד בשקידה אירוע מתוך אירוע, היה מועמד לאות הכבוד ולבחירה לגדולות מצד הדובר הפרטי, הרועד מרוב אומץ ומתייסר בפחדים רבים מדי, מביט בראי בדמותו פוכרת האצבעות ומעיר הערות מפתיעות ומסופקות על מהלך הקוריקולום, אבוד בלב מעגל ריק של לא כלום, רוטט ומתוח בין מעמקים ומישטחים גדולים מדי, שלוחות מחשבה מגששת ונטולת אכסטנסיה בלב התפשטות חללית וחומרית של אפשרויות ביאה והגעת החלומות, אשר לא ידע, במובן המוחשי ביותר, לא איפה הוא עומד ולא מתי הוא נועד, ולא במה הוא מוקף (ורבי-האמנים המחמירים, אבירי החרב המובחרים של תנופת הקוריקולום, אישי הלהט המתהפך של שאלות ותשובות במיקצב מדוייק, גאוני ומפתיע הורו בישבם בראש הרים, עטורי שלגים ומצויירים בעדינות רבה, כי גם אינו יודע מי הוא : taumadzein, taumadzein, taumadzein!). השאלה הרביעית, הקרובה, כמובן, ביותר למרכז העצבים של הקוריקולום, ברורה וצפונה במעבה החלומות, היתה, אולי, גם עמוסת בעיות, קשה ומעייפת יותר מתמיהות אחרות, או חדה ומשוננת כלהב התער מבחינת חוקיות הצבתה וחיפוש תשובה עליה, כי משמעותה הותנתה רק בפיתרון אפשרויות מסה ויכולת שלו, ספקות זוהרים של עצמו על עצמו, לא שם אלא כאן, במרכז, במרכז החלומות. אבל גם שלוש השאלות הראשונות, המושגות (או יכולות להיות מושגות) בדרך הדרגתית ויומיומית של הגדלה או הקטנה מיסודות פשוטים ביותר, אריחי קומת-הקרקע של האירוע, הספיקו להציב את הרקע המידי והפשוט, הברור בחוסר מובנותו לעין כול, לדיון העיקרי, שניהל אותו לאיטו מי שקיומו הנפרד או המוגדר

נחקר בעת ניצוצות פתאומיים, התזות יהלום שפגע ביהלום וברקי שאלות של הרף-עין בשאלה הרביעית. גם ההיחשפות של נושא הדיון לעצמו, רצון ורגשות מסורתיים, מול הבנתו של קוטב התופש לגבי התוכן הנתפש, בצידן של שאלות עקרוניות יותר, תבעה, כמוכן, תיעוד תחומים מתמיד ותקין בין אפשרויות-בירור שונות, הרחוקות ממחוזות התמיהות והשאלות הראשונות, שנסבו יותר על רקע העדות מאשר על העדות עצמה, ניסיון סיכום הוגן ויגע, דפתראות וחישובים של הקץ בממלכת חומרים ותחושות, זמנים וחללים ציבוריים של האירוע, סיכומים מאתמא-טיים של היקפי אריגים וקרעי ריקמה ברקע הגעגוע, מיתארי צעצועים ענקיים על קו-האופק של השמים ופריטי זוטות מוכני מתפרקות ומת-רכבות על גבול של לא-כלום, במחוז החיץ המסופק והבלתי-מורגש בין משהו להעדרו, או אולי בין מישטח היש ומישטח האין, שכל אחד מהם קופל כמפה בשעור גיאוגרפיה והועמד בתורו בפניה בחדר-כיתה ישן של בית-ספר, בזווית שכוחה של מחוז נעורים אבוד. ההבדלה הקלאסית בין הבנת קוטב-התפישה ותחושותיו המרצדות לבין רצון ורגשות מסור-תיים היתה בוודאי תנאי ראשון במעלה להתקדמות באפיק הפורמאלי של מיון ובדיקה נבונה, אם גם לא בדרך לבוחן נכון וקובע של אפשרויות עקרוניות, ואריאנטים וסוגי-יכולת מהותיים, הבולטים על רקע נסיבות האירוע. הרי לא יכולת הרצון והרגשות המסורתיות להתקיים בלי תחו-שות, אלא שונותם המוחלטת מהן נקבעה בצדק על-ידי אנשים גדולים ונלהבים בחלוקי-בית ואנפילאות, חובשי פיאות נוכריות ומריחי טבק, שהגו מחשבות עמוקות על טבע היקום והידיעה, אבק שרפה ואקווה רגיה, אל ואדם, חלקיקים ומושגים, אנטימוניום וקאזואריום (אותו עוף חום-כהה ומדהים, שדמות מעטהו בין שיער לנוצות, בלי כנפיים ארוכות, אך עם רגליים גדולות, נטול זנב ושלוש או ארבע רגלים גובהו...), והיא, השונות המוחלטת, עמדה כאן על סדר-יומו של הקוריקולום. אבל גם השונות המוחלטת בין מחלקת הרצון ומחלקת ההבנה, שנרשמה כדיון באינדכס המטאפיסי, לא יכלה להיות הנושא הממשי של הדיון העיקרי, ומה עוד מחלקת הרצון עצמה (מקום שהרצון היה מאושפז ונתון באובסרוואציה; שוכב, מכוסה בנוחיות בשמיכת פוך, עם טרמומטר בפה, מוקשה ומשוכך בספל קקאו חם ומתבונן מעודד בהישגיו באלבום הבולים).

ב

משפט עז ונמרץ, מיכלול פאר משובע ומשובץ בנקודות כסף קשות וצוננות, המקיף כחגורת-עור הדוקה, צרה ורוננת מרוב עוצמה, לא משונצת בגדילים ונתונה באבזם מתכת, אזור רגיש ורזה של שבועות ותחנונים רועדים, הכואב וסובב לגוף צנום, מישטח פגוע וזב מוגלה

מרוב פצעים, לא תחום הדור ומלוטש מדי של מתכונת נוקשה, מתומן עשוי ומפורר באבקת זהב ויהלומים, שהבדולח הזוהר שלו הבהיק בין צדודיות כהות, צלעות ארוכות ומיתארים הגיגים של חישובי יכולת בטכס פולחני ואבוד בטרם חושך, מיגבלות אטומות ואלכסונים מהירים, הברקות תיכנון קרות או גילויי בזק אילמים ואלימים של טטרהדרונים וגבישים שחורים, אפשרויות חלקיות ורוטטות של פיסות נפח קטועות באמצע הקר, חיצו כוח מחליקים בצידם של קונוסים קסומים ממשחקי ילדות עם גבעות מיגדנים על הרצפה וכובעי כשף בנשפי תחפושת, שקו היוצר שלהם ניגר ארצה ולא הגיע מעולם לפיסגתו, מיבנים קנומים ומורכבים ממתכת דקיקה ומולחמת, שנותרו כמיגדלי צעצוע חסרי חוד ומיכסה, התגלמויות קיפאון במיסגרת צורות חמורות בין שיפעת חרוטים, כדורי גרנית ויתר גופי השיש, למשל מספר רומבואידים אדומים וחלקים וקוביות תכולות מלאפיס לאזולי, גלילים לוהטים של מתכת בוערת ובוהק פיראמידות קטומות, בנויות מאבן-כסף יקרה וחיוורת שהובאה מארץ סין, אשר מייזגו מיבנה הנדסי מוקפד ומוצקות מאובנת בשדה המובנויות חסר הסבר עם יופי צלול וקר, באוויר רם ונישא או בין חומן של מסות-אש צהובות, הסובבות לאט על צירן, כמטחורי קשת מקוטר קרינה קטלנית של תועפות אנרגיה לבנה ומסמאה וגיבושיה הצרופים והטהורים, כדורי אימה שחורים ונפח מערבולות גאזים צהובות, סמיכות ועכורות, גופים מפיקי צלילים גבוהים והארמוניים על פי יחסי צורתם ודיוקיה כלילי השלמות, טורים חשבוניים והנדסיים, אם לא לוגארייתמיים, המגלים הקבלה ברורה של חתך הזהב בין מסלולי הכוכבים וקליפות האלגביש הנוקשות של הספירות, ייצוג מבורך ועליון של תבונה בלי פגם, בעוד שירטוטי דיוקניהם התחלפו בלי הרף בהתאם למקומם האחרון והקבוע על אחת מאלף צלעות הכיליאגון, אותם בסיסים נטולי הרוחב של משולשים שווי שוקיים, תחומים בהירים ומובהקים של דדוקציה והוכחות בדוקות ומאירות עינים, שבאמצעותם ותחת סימני הזודיאק שלהם, דעת לנבון נקל, הבהקות מובן רחוק ודימיוני סיגנון, המתרפקים על תמונות פרסקו עתיקות של תולדות צבעוניות ומשונצות גדילים, נקודות כסופות וזהובות בבגדי רוזנים של פריזים וחיויים, שם על רקע קודם ויקר, מחייב ועמוס במבנים שנוסו מתוך תאוה והובאו בסוד תרבות כרתית ופלורנטינית, פסלים עיוורים וחפצי זכוכית עתיקה עם צוואר ברבור, שאחריהם באו פיתוחי-תפארת כבדים של רהיטי הבארוק ועידון צעצועי-בונבוניירה ורודים וחלביים של הרוקוקו, שם, לא יכול היה להתחיל או להימשך משפט פשוט וזוהר של שבע מילים עזות ולהישמע באזור אבוד; מיכלול מרצד ומנוקד בנקודות הכסף, דקירות האור השקוף והסתמיות, המסוגל, ביחוד בהיותו נאמר בלחישה, להעביר אותו בבת

אחת, ממש כהגיית אבראקאדאברא או כחגורה דימיונית של כוח משיכה, המאפשרת ריחוף בחלל ריק, מארץ המדבר, המבותרת בערוצי אכזב עמוקים וגיאות שכול שוממים ופראיים, רמות ומישורים אפורים של סלעים, קוצים וברקנים צורבים, העוינים בסתמיות שלהם תחת שמש לבנה וסתמיים בעוינותם באור ירח מלא, למקום שלא יהיה סימטה צרה, מרובצת חול טהור ומנופה, מנוקה, שטופה בדמעות ועטורת צל ליבנים לפני דלת-עץ כפרית צנועה, מצובעת בירוק עם תמונות קדושים, הניצבת במבוי לחומה של שמי שמים, שמצויה היתה, כידוע, באתר הזנוח, אחרי מעבר שדות נרחבים של לבת הגפרית על פי חיצו הסלעים, שנערמו בידי ענקים מנהר גיחון והובילו עד קידמת נהרות הדבש, החלב והיין, בינות כנפי כרובים חופים בזהוב וכחול, שחייכו אליו ורימזו לו להקיש לאט על דלת-העץ הקטנה ולקבל רשות כניסה אישית, אשרה חלומית ויחידה, מארכימלאך גבריאיל, בעל המפתחות המרחפים והענקיים למיבנה הפנימי ביותר ורחבת-הארגמן החבויה שלו, כמסופר בסרך האחים וברבים מהספרים החיצונים.

קל יותר היה להמריא למקום שאין בו חושך, או אפילו, בדרך הבהקה מופלגת, דעת לנבון נקל, להיכנס ישר לשמים, אחרי שנות הכנה ארוכות של עמל פורה, חטיבת ישרים בשדות הכלל, השקיית שדות, מלחמות ושירות בפני אל ואדם, הגשמה ממשית של הרצון הטוב, השווה לי, לו ולה, מאשר להיות ניצב שסוע בשדה-מובנות, משובע ומשוניץ בנקודות כסף קשות וצוננות, חגורת אפשרויות צרה ורוננת מרוב עוצמה, המקיפה אזור רגיש ורזה של שבועות ותחנונים רועדים, שהבדולח הזוהר שלה הבהיק בין צדודיות כהות, צלעות ארוכות ומיתארים חגיגים של חישובי יכולת, מיגבלות אטומות ואלכסונים מהירים, הברקות תיכנון קרות וגילויי בזק אילמים ואלימים של טטרהדרונים וגבישים שחורים; או אולי גם מאשר להגיע, כאן התלבט בספק חמור בשעת הקריאה בספר, אחרי ריחוף בחלל ריק, מארץ המדבר המבותרת בערוצי אכזב עמוקים וגיאות שכול שוממים ופראיים, רמות ומישורים אפורים של סלעים, קוצים וברקנים צורבים, העוינים בסתמיות שלהם תחת קרני שמש לבנה וסתמיים בעוינותם באור ירח מלא, למקום שיהיה סימטה צרה, מרובצת חול טהור ומנופה, מנוקה, שטופה בדמעות ועטורת צל ליבנים לפני דלת-עץ כפרית צנועה, מצובעת בירוק עם תמונות קדושים, הניצבת במבוי לחומה של שמי שמים, שמצויה היתה, כידוע, באתר הזנוח, אחרי מעבר שדות נרח-בים של לבת הגפרית על פי חיצו הסלעים, שנערמו בידי ענקים מנהר גיחון והובילו עד קידמת יובלי הדבש, החלב והיין, בינות כנפי כרובים חופים בזהוב וכחול, שחייכו אליו ורימזו לו להקיש לאט על דלת-העץ הקטנה ולקבל רשות כניסה אישית, אשרה חלומית ויחידה, מארכימלאך

גבריאֵל, בעל המפתחות המרחפים והענקיים למיבנה הפנימי ביותר ורחבת-הארגמן החבויה שלו, כמסופר בסרך האחים וברבים מהספרים החיצונים.

ג

שרשרת-הפיקוד העליונה, אותה רשת מבוצרת של מחנות ראשיים וצינורות תיקשורת, המחופרת ומוסווית בחלל הומה, אשר הוסיפה לשגר סימנים מוסכמים ליחידות הביצוע ולפלוגות הקומאנדו בלב הדברים, הואשמה לא פעם באיבוד המגע עם המציאות בשים לב להתמוטטותה של התוכנית הגדולה: un grand projet, קו מנחה ושירטוטה של אפשרות קיום יחידה ומיתאר-אב לחלום הגדולה בין חושך לחושך. מיתארי ה-grand projet וצדדיו המלוכסנים, הנראים לעיתים מזוויות שונות ומפתיעות כל-כך, זהרו רוטטים בלב הדברים והתנשאו באור-נעורים מוקדם עד לב השמים, איבחות חרב ומיגדלים גבוהים בין שחר לצוהריים, לא רק על כדור קטן המסתובב במהירות סביב כדור סחרחר אחר, אלא מתוך רצון לעמוד ישר בכל החללים והזמנים שבין הגינה והמכולת ברחוב הקטן ובין שמי שמים, בלי מפולת ושכיבה עיוורת בעפר, כעכבר על דינריו וצנימיו בפינות טחובות ואפורות, ומה גם התכווצות והתפשטות נוטפת דם, זיעה ומוות במרתפי אימה, כלי קיבול של פחד ומכשירי עינויים, שבדומה לשדים וערפדים נהפכו כבר מזמן לבלהות מישנה בשים לב למוזרותם הסתמית של הדברים, החולפת במהירות בכל פרטיה; אך העלולים תמיד לקטום מתוך ציווחות כאב את הבסיס החומרי והגב-עול הגופני של הדיון העיקרי. הנושא האמיתי של הקוריקולום, המצוי בנקודת הכובד של התוכנית הגדולה, צמח ועלה יחד עם מי שדן באמצעותו על הדברים, התנשא איתו ודן עליו, שפט אותו בזהירות וברחמים רבים והמריא או העמיק בלב המובנות, בנה מודלים חלליים ומילא אותם מים ומחשבות, ניהל מערכות גדולות של חיילי עופרת, ובכלל הירבה בתיכנות צעצועים ריקים מכל תוכן נראה. הדיון האמיתי היווה, כמובן, בדיקה של הדברים: אך גם נידבך חדש בליבם, ממש כשם שמערכות אלגבריות ומישנות החלקיקים היו במובן-מה, כל אחת מהן באופן משלה, דעת לנבון נקל, לא רק תיאור המציאות, אלא בריאתה, אם גם לא תמיד באותה פשטות כיקום דיון הנברא עם דיון עליו (ולא תמיד בלב הדברים, אלא יותר בעידם החיצון ובדפנותיהם האדישים מנקודת-ראותו של יקום-הדיון העיקרי). התנועה הכפולה, המאירה והיוצרת, של הדיון חייבת היתה להצטיין, כמובן, גם ביחוד שלם של צמיחה פנימית, הדומה לנביטתם של דברים שם בחוץ ושונה מאוד לא רק ממנה, אלא אפילו מהתפתחות הדרגתית לקראת השלמות במחוזות הפנים, סגולה טובה הניצבת לבסוף גליה וכלילת הלל מתוך חישוף עצמותה באור

השקוף והזוהר של הלאס, מאוזנת ושלמה בין ים ועמודי השיש. אבל ממערכת משולשת זו, מאירה, יוצרת, חד-פעמית וחשאית, הצומחת בלב לא-כלום [עץ סמאנטי הנובט מגרעין הגעגוע, ששורשיו במקום שאינו מקום וענפיו פרושים על זמנים רבים], נשלחו שלוחות לתחומי-מישנה מפורטים של ממשות, המצפים כאילו לגילוי תוכנם ולפעילות נמרצת בין חושך לחושך. ההתחייבויות המישניות לא נגזרו באורח הגיוני מהתחום העיקרי: שנית, משום שאמצעי המיצוע לא היו שייכים למרכז האירוע, ומהמרכז הזה לפרברים אפשר היה לנסוע רק ברכב השייך לרשות הקובעת בלב החלומות. ראשית, משום שהגזירה ההגיונית נטתה לקשור לא רק אותו כמרכז עם פעולות המישנה, אלא גם אותו כמרכז עם תחומים שעליהם נסבו פעולות אלו. אילו ניתן, לפחות זעיר פה זעיר שם, לטהר את מנגנאות הגזירה הממצעת מחלודת התכונה האחרונה הזאת ולמרקם מסיגיה, אפשר היה, אולי, גם להסתייע בה, בעיתות דחק, למרות הסירבול של אי-שייכותה לתחום העיקרי, שיער. התחום העיקרי לא קושר בחוטי מסקנות הדדוקציה (אך גם לא ברצועות קיום עובדתי מסוג אחר) עם ממלכות המישנה והמעבר ממנו אליהן היה בוודאי יותר בגדר רצון אירגון מרגש מאשר גילוי סדר קיים עם פרטי אירגון נבון המביא בחשבון גם אותו ואת גחמותיו הפשוטות והפראיות עד מות, או את עמידתו, קטן, נזוף ומחשב גימטריאות וסימטריות בלב הדברים. אבל גם רצון אירגון היה בטוח יותר מצד שאפתו הנעלה מאשר מצד סיכויי הצלחתו באספמיה. הטענה בדבר התקדמות הדרגתית בכל התחומים היתה בוודאי מפוקפקת מבחינות רבות כל-כך עד כי ראשו הקטן הסתחרר למראה ענקי המחשבה, המתמרנים יעילים בכליות. מרכז הדיון העיקרי לא נועד לגזור מתוכו, או לבאר, את המיבנה הכללי, אלא הוכשר יותר לערוך ניסיונות אירגון של חומר וצורה, השונים כל כך מעצמותו הדלה והזוהרת. גם אילו נותרה אפשרות קלושה שהתחום העיקרי ימלא תפקידים נרחבים ממנו, עדיין יכלו להתבטא ממשויות כאלו רק בבידוד קפדן של לבטי התחום העיקרי. אבל התחום העיקרי כלל, כמובן, גם את השלכותיו לממלכות המישנה, כי לא באטימותו הקשה, אלא בפתיחותו הרועדת נתפש בין המישברים. הארמוניה עד ארגיעה בין כוכבים מתוך יציבות וזרימה בחלל הומה, כדור קטן וזוהר בטרם יכבה, הפועם, מתרחב ומתכווץ, במיקצב חשאי משלו בתחומים רבים של מובנות: מערכת מוסדרת, המגלמת תוכניות פרטיות בלב אוניברסום אדיש, ספירה מפחידה של הכול ולא כלום, שאם תיבחן אל-נכון אין בה דבר היכול באמת לאיים עליו בין המצרים, לא דובים ולא יער עבות, רוגע של סידור כל המרכיבים בשים לב לנסיבות, יכולת פשוטה בלי אימה, גידול הדרגתי של רצפים ואפשרויות, זה תמיד טוב, בלב מערבולות סרק צבעוניות,

כינון מערכת צנועה בלב זמן וחלל, אפילו בפינה מישנית מאוד, הבחנה בסיכויים מסוימים כחתולים בין כדי חלב ושמנת, האומרים לעצמם: מיאו, מיאו ועוד פעם מיאו, הכללת חומרים שונים ושאלים בקן המישכן המרופד, ומחיקת צלם ומשלי חיות בשורות האחרונות לא יירצו כלל: לכן נחזור אל כינון מערכת צנועה בלב זמן וחלל ריק או הומה, אפילו בפינה מישנית מאוד, הבחנה בסיכויים מסוימים של התפתחות בין חושך לחושך, הצבת הדגל ומישמר הקיסרות בחלקת-יער מבוראת וראשית האימפריה, בעלת מיבנה פנימי מוקפד ומטילה אנגריה ממכון שבתה, הספון במעבה הדברים, על כל תחומי המישנה לאחר הגדרתם ואירגונם, לרצונה לרצונה. הדגם הפנימי ייצג וגילם בבליטות את מכון שבתו הפנימי של הגעגוע, מישכן מוזר של מה שלא ניתן לאמירה, האפוף בהילה של הדיון העיקרי, שממנו, דרך הילתו או בלעדיו, יכלו להשתלח, למשל, שלוחות של רצון טוב, חיצים תבוניים באספמיה, אל המרחב העיוני הגדול, שתחתיו הובאו שוב ממלכות מדע, אמנות וחברה ועמדה מוצקת בפרטיות מוסרית, מינית וגופנית, שר שר הציפור הקיכלי, עד תחביבים, היסס. אבל אולי הדגם הפנימי ייצג וגילם בבליטות את מכון שבתו הפנימי של הגעגוע, אותו העדר מקום מפוקפק, שאפשר להעניק לו פירושים שונים בלב האירוע, מישכן מוזר של מה שלא ניתן לאמירה, האפוף בהילה של הדיון העיקרי, שממנו, דרך הילתו או בלעדיו, יכלו להשתלח, למשל, שלוחות של רצון טוב, חיצים תבוניים באספמיה, גם אל המרחב העיוני הגדול של הפלגה דיסקורסיבית וגם, במישרין, בלא תיווך ומיצוע, אל ממלכות מדע, אמנות וחברה, או אפילו עד עמדה מוצקת לגמרי בפרטיות מוסרית ומשפחתית, גופית ומינית, שר שר הקיכלי הציפור, עד תחביבים, היסס. החוקר האמיץ ניצב מוצק, עם נר ההשכלה בידו, מוקף במשפחתו כארז רענן, בלב תחומים שונים ועיונים כל כך, יורה בפראים ברובהו כפול-הקנים ובונה במו ידיו את ביקתת העץ שלו, מתוך חטיבת עצים, עיבוד האדמות, מיזמור שירי ההלל והשתלמות הדרגתית של גוף ונפש. ההשתלמות ההדרגתית בכל התחומים היתה, בלי ספק, הוכחה ברורה של הרצון לשלטון, אם גם לא של השלטון עצמו, בשים לב לאופיה המשלה או להתחייבויות המשעבדות, הכרוכות בה ומטרידות בלי הרף, כברד מציק הנופל על הראש, ליאות רוח בלב רישתות-תנועה מישניות ומסועפות מדי וזוטות של עניין וביצוע, המת-רבות כאמבות. בין רצון לשלטון לקליטת-מידע, הנעשית כהיגב ובהיסח דעת, בוודאי לא נותר מירווח רחב וזוהר לרצון הבנה, שגם הוא, כמובן, לא ביטא את החדפעמיות החשאית והאבודה, אלא רק בהסתעפויות הפרטיות והצדק השקוף, כמחאה נגד אטימות ביזבוז על רקע האירוע. הרצון לשלטון, ההשתלמות המוכנית, ואפילו רצון ההבנה עצמו, לא היו

בעצם חלק ממצב-הדברים שמאחורי un grand projet, אם גם היוו חלק אמיתי ממנו ומתיכוננו בין המצרים, ויכלו (ביחוד שני הראשונים) לשמש רק כמייגדנים ותוספת ריבה, dessert הנוסף על התחום העיקרי. הזהירות האמיתית חייבה לא לשכוח היכן הוא שרוי בסובסטאנציה הרוחשת של מאוויים, עובדות וחלומות, וברגע המכריע להפנות את איבחת החרב נגד עצם מעצמו ובשר מבשרו ולהקר דם חזה, לפצוע שוב ושוב כאחוז תזוית את הרצון לשלטון, לחתך בהתגבשות המוכנית של האינפורמאציה הזורמת ללא הרף, ואפילו, קשה הדבר ככל שיהיה, לתקוף לפתע בן בכור או אח תאום וילד שעשועים, לאטום ולחנוק את רצון ההבנה, כאשר איימו כל אלה, ואף זה האחרון, איימו לבוא במקום ההתבדלות הפשוטה ושלוחות הרצון הטוב על-פני כל התחומים, ממלכות מישנה לא ידענון. נטייה חלומית לעיון שליו השתלבה מבחינות מסוימות יותר בחוסר הפנייה של הרצון הטוב, הקורן מהתחום העיקרי והשואף להעמיד דברים על דיוקם, מאשר רצון-הבנה לזהט למרות שרצון-הבנה לזהט היה קרוב ביותר בעוצמתו ודומה לאינטנסיביות התחום העיקרי; כי דווקא אינטנסיביות זו איימה להעמיד את רצון ההבנה במקום תחום חשוב יותר בעוד שעיון חלומי לא ביקש דבר פרט לעצמו בין חושך לחושך. לא גידול הדרגתי של כוח עיקש או אכזר ביקום המלא דברים, פחדים וסתמיות, יותר סתמיות מפחדים, ביחסים המשתנים באופן ריתמי, לא קליטה מוכנית של מידע שוטף ואטום ולא רצון להבין דרכי פעולה של מנגנוני מכונות ולפענח מישוואות, לא יכלו לבוא במקום החלום הלוהט, שחלף כאיבחה דרך כל התחומים, משתחה, מקבל גוון מיוחד, מאט או מאיץ את תנועתו בכל אחד מהם; אך שומר על תבניתו וכיוונו מלב ליבם של הדברים עד הקליפות החיצוניות והנוקשות ביותר של הפנומנה. האורים הרבניים, אם לא הכבוד המלאכי עצמו, ירדו כרוכים יחדיו כאשר עסק בשדה עיון שוקד בהצמיח יבולים סובסטאנציאליים של דעת לאחר חרישה והיפור אדמות הבור והבעל, חיפוש עפרות ברזל, כסף וזהב באספמיה, חדירה עמוקה אל מדבריות אימה והקמת חרושת שוקקת וצפופה, כבדה ואינה נסכת דיכאון בלב מירבצי הרבדים, וגם צבירת תואר אחר תואר והקמת סניף דואר אחר סניף דואר לשם שיגור הידיעות והתוצרת התעש-ייתית, וגם החקלאית, או חבילות עם דברי מלאכה, שנאגרו ונוצרו מאוויר, ברזל, זהב ומים במפעלים ובמרכזי הקומוניקאציה, אותם מיבנים מלאי חן או גם נטולי גראציה, שגיבשו אנרגיה גלמית בין כוכבים, או אבק תיפזורת של חלקיקים רבים, והפכום למיכלולי פעולה, וגם לחיבורים מלומדים, צירופי סיבה חומרית וצורנית, תכליתית ופועלת, המדווחים שוב מצידם על גיבושים אחרים של אנרגיה גלמית ואבק חלקיקים משוער בין כוכבים.

צ'ארלס אולסון / השלדגים

I

.1

מה שאינו משתנה / הוא הרצון להשתנות

הוא התעורה, לבוש לגמרי, במטותו. הוא
זכר דבר אחד בלבד, הצפרים, איך
פשוטו כשכב הלך בחדרים
והחזירם אל פלוגם, תחלה את הירקה,
זו בעלת הפרע החולה, ואחר כך את הכחל,
זה שקוו שהוא זכר

מלבד זאת? כן, פרנאנד, שדבר
עלגות על אלבר ואנגקור ואט
הוא עזב את המסכה בלי לומר מלה.
איך קם ממקומו, איך נכנס לתוף מעילו,
אינני יודע. כשראיתיו היה
אצל הדלת, אבל זה לא היה חשוב,
הוא היה כבר מחליק לארץ קיר הלילה, מאבד עצמו
באיזה בקיע שבהריסות. שהיה זה הוא
דוקא שאמר, "השלדגים

למי אכפת
הנוצות שלהם
עכשו?"

מלותיו האחרונות היו "הברכה היא רפוש". פתאם כלם,
חדלים מדבורם, ישבו בשורה סביבו, התבוננו
לא כל-כך הקשיבו או שמו לב פשם
שהשתאו, הביטו זה בזה, גחכו, אבל הקשיבו,
הוא חזר וחזר, לא יכול להרחיק מעבר למחשבתו

”הַבְּרָכָה נּוֹצוֹת הַשְּׁלֵדָגִים הָיוּ רְכוּשׁ מְדוּעַ
פָּסֵק הַיְצוּאָה”
וְהִיא זֶה אֲזוֹ שֶׁהִסְתַּלַּק

.2

חֲשַׁבְתִּי עַל ה־E הַחֲרוּתָהּ בְּאֶבֶן וְעַל מָה שֶׁאָמַר מֵאוֹ
la lumière”

אֶבֶל הַשְּׁלֵדָג
de l'aurore”

אֶבֶל הַשְּׁלֵדָג עָף מֵעַרְבָה
est devant nous!

אֶת צִבְעַת חֲזוֹהוּ קִבַּל
מִלֵּהט הַשֶּׁמֶשׁ הַשׁוֹקֵעֵת!

קוֹי הַהֵבֶר הֵם, חִלְשַׁת הַכְּרָעִים
(סִינְדַאקְטִילִיסִם שֶׁל הַסְּפָרוֹת ה־3 וְה־4)
הַמְקוֹר, מְסוּרִי, לְעֵתִים חֲרֻטִּים מִבְּלֵט, הַכְּנָפִים,
שֶׁבָהוּ הַצִּבְעַת, קְצָרוֹת וּמַעְגָּלוֹת, הַזָּנָב
בְּלֵתִי מִתְבַּלֵּט לְעֵינַי.

אֶבֶל לֹא אֱלֹהִים הָיוּ הַגּוֹרְמִים. לֹא הַצְּפָרִים.
הַאֲגָדוֹת הַנֶּן
אֲגָדוֹת. מֵת, תָּלוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת, לֹא יִבְשֵׁר
הַשְּׁלֵדָג רוּחַ מְסִיעֵת,
אוֹ יִטֶּה הַצֶּדֶה אֶת הַחֲזִיוֹ. אֵף לֹא יִשְׁקִיט,
בְּקוֹנֹה, אֶת הַמַּיִם, עִם הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה, לְשִׁבְעָה יָמִים.
נְכוּן, הוּא יִקְוֶן עִם הַשָּׁנָה
הַנִּפְתַּחַת, אֵף לֹא עַל הַמַּיִם.

הוּא מְקוֹן בְּקִצָּה נִקְבָּה חֲתוּרָה עַל-יָדָיו בְּגָדָה. שֵׁם
מְטָלוֹת שֵׁשׁ אוֹ שְׁמוֹנָה בִּיצִים שֶׁקִּפְקָפוֹת, עַל עֲצָמוֹת
הַדָּגִים

לא על חמור חשוף, על עצמות שהטלו בפקעות על ידי
הצפרים.

על מיני פסלת אלה
(בהצטרבם יוצרים הם מבנה
דמוי־ספל) נולדים הקטנים.
ובעוד הם מוזנים וגדלים, קן
זה של צואה ורקב דגים נעשה
למסיסה נוקפת, מבאישה

מאו ספם:

nous devons

nous lever

et agir!

.3

באשר משתנות תשומות־הלב / הג'ונגל
מזנק פנימה
אפלו האבנים נפצלות
הן מתבקעות

או,

נכנס המנצח האחר, שאנו מפירים בותר טבעיות
הוא פה מזפיר אותנו.

אבל ה־E

חרוטה פה בגסות על זו העתיקה שבאבנים
משהקישו בה אחרת
נשמעה שונה

כמו, שבזמן אחר היו עושים שמוש באוצרות:

(ואחר־כֵּן, הרבה אחר־כֵּן, הגתה אֵן רגישה
צפוי ארגמן)

"שֶׁל נוצות ירקות, כְּרַעִים, חֲרֻטִּים וְעֵינִים
שֶׁל זֶהב

"כִּמוֹ כֵּן חִיּוֹת,
מִזְכִּירוֹת שֶׁבְלוּלִים

"גִּלְגֵּל גָּדוֹל, זֶהב
עִם דְּמִיוֹת שֶׁל אַרְבַּע רַגְלִים בְּלִתי יְדוּעוֹת
וּמִשְׁזָרוֹת אֲנִיצֵי־שַׁעַר וְעֵלִים, מִשְׁקָל
3800 אֲנָקִיוֹת

"לְבִסּוֹף, שְׁתֵּי צִפְרִים, בְּחוּט וּפְלוּמָה, נוצות קְלָמוּס
זֶהב, הַכְּרַעִים
זֶהב, שְׁתֵּי הַצִּפְרִים נֶחְתּוּ עַל שְׁנֵי קָנִים
זֶהב, הַקָּנִים מִתְנַשְּׂאִים מִתּוֹךְ שְׁנֵי תֵלִים רְקוּמִים,
אֶחָד צָהָב, וְהָאֲחֵר
לְכוּ.

"וּמִכֵּל קֶהָ נִתְלִים
שֶׁבְעָה גְדִילִים מְנוּצִים .

בְּאוֹתוֹ רָגַע, הַכְּמָרִים
בְּגִלְיֹמוֹת בְּתֵנָה כְּהוֹת, וּמְזֻהָמִים,
שְׁעָרָם הַמְדַבְּלָל, הַקְּרוּשׁ בְּדָם וּמִתְנוּפֵף פְּרוּעוֹת
מֵעַל לְכִתְפֵיהֶם)
מִתְפָּרְצִים אֶל בֵּין הָאֲנָשִׁים, תּוֹבְעִים מֵהֶם
לְהֵגוֹן עַל אֲלֵיהֶם

והכל עכשו מלחמה
במקום בו היה זה עתה שלום,
והאחנה המתוקה, ותועלת
שדות מעבדים.

.4

לא מות אחד אלא רבים,
לא הצטברות אלא תמורה, ההזון־החוזר מוכיח,
ההזון־החוזר הוא

החק

באותו נהר לא יטבל איש פעמים
כשאש דועכת אור דועך
איש אינו נשא, או ישנו, איש

סביב הופעה, מופת משתף אחד, גדלים אנו
רבים. אחרת איך זה,
אם אנו נשארים מה שהיינו,
שאנו נהנים עכשו
ממה שעשינו ולא נהנינו קדם? אוהבים
אוביקטים מנגדים? מעריצים ו/או מגנים? משתמשים
במלים אחרות, חשים תשוקות אחרות, ואין
לנו אותן גזרה, הופעה, נטיה, רקמה?

להיות במצבים שונים ללא תמורה
אין אפשרות

אנו יכולים לדיק. הגורמים הם
בחיה ו/או במכונה הגורמים הם
תקשרת ו/או פקוח. בשניהם כרוך
המסר. ומהו המסר? המסר הוא
רצף מסרג או מתמשך של ארועים נתנים
למדידה מחלקים בזמן

הוא לדת האויר, הוא
לדת המים, הוא
מצב בינים בין
המוצא והסוף, בין
לדה ותחלתו של
קו מבאיש אחר

הוא תמונה, מציג
את עצמו ותו-לא

ולפיתה חזקה מדי בו,
שבה הוא גלחץ ונדחס,
מאבדת אותו

הדבר הזה בעצמו הנך

II

הם קברו את מתייהם בתנוחת ישיבה
נחש מקל תער קרו שמש

והיא התיזה מים על ראש הילד, בקרא
"סיואה-קואטל! סיואה קואטל!"
ופניה למערב

שבו נמצאות העצמות, בכל גל אישי,
עם מה שהיה כל אחד נהנה ממנו, תמיד
מצויה הכנה המונגולית

האור הוא במזרח. בן. ועלינו להתעורר, לפעל, עם זאת

במערכב, למרות האפלה הגלויה (הלכן המכסה
הכל), אם תביט, אם תוכל לשאת, אם תוכל, במשך
זמן מספיק

בזמן שהיה דרוש לו, למדריכי, להביט
אל תוך הצהב של הנרד העמיד מכל נרד
כך אתה חייב, וכן, באותו לבן, אל תוך אותן פנים, באיזה
גלוי-לב, הבט

ובהתחשב בצחיחות של אותם מקומות
הקעדר הממשך של גזע נאות

(מן השנים שהגיעו ראשונים, כל אחד קונקויסטאדור,
אחד רפא, האחר

הפיל את אלילי המזרח מכנס, מוטט
את קירות המקדש, אשר, התרצן אומר,
שחורים היו מדם-אדם)

שמע

שמע, מה הדם היבש ממלל

היכן שהתאבון הישן מטייל

la piu saporita et migliore

che si possa truovar al mondo

מקום שהוא נחבט, הבט

בעין איה היא נגרת

בבשר / גיר

אבל תחת עלי כותרת אלה

בריקנות

הבט לאור, התבונן

בפרח

מקום שממנו צמח

באיזו אלימות טוב־הלב נקנה
מה מחיר המחנה שמביא הצדק
באלו רעות זכיות־הבית פרוכות
מה מאריב
שקט זה
במה עולבת גרועוקרטיה של פודור
איך יכולות בעתה, מגוחת־לילה ושכונה להרקב
מה שורץ במקום בו החק היא הטופת
מה זוחל
באפל

III

אינני יוני, לא היתה לי הזכות.
וכמוכן, גם רומאי אינני.
הוא אינו יכול לטל שום סכון שיש לו חשיבות,
את סכון היפי פחות מכל.

אבל יש לי קרובי, אם לא לשום תכלית אחרת
(כפי שאמר, שארי־בשר), כדי שאחייב עצמי להם,
וכן, בהתחשב בחרותי, אהיה נבל אם לא
אעשה כך. וזה נכון בהחלט.

זה עובד בצורה זו, למרות המגנעות.
אני מציע, כהסבר, ציטוט:
si j'ai du goût, ce n'est guères
que pour la terre et les pierres

למרות אי־התאם (אוקיגוס אמץ גיל)

גם זה נכון: אם יש לי טעם בלִשְׁהוּ
הרי זה רק מפני שֶׁעֲנִינֹתַי אֵת עֲצָמַי
בְּמָה שֶׁנִּקְטַל לְאוֹר הַשָּׁמַשׁ

אני מציג לך את שאלתך:

האם תחשף דבש / במקום בו רחשה הרמה?

אני תר בין אבנים

תירגם מאנגלית דן מירון

גיוס אפולונור / חמישה שירים

בית־הפנסת

אוטומור שולם ואברהם לורין
בשבת, חבושים מגבעות ירקות
לבית־פנסת הולכים, לארכו של הרין
וגבעות הגפנים בדרךם מסמיקות

מת־פּלמסים הם, צועקים, דברים שלא נעזו כמעט למסר
בלשון תרגום

ממזר, פילגש במחזור חדשי או: באביה השטן יבוא
אבל הרינוס הקשיש מרים פנים נוזלות אחר מסב אותן
הוא בחיוף עגום

אוטומור ואברהם – איש רב שם את ריבו

הלא שבת היום והעשון, לא, אי־אפשר
רק הנוצרים חולפים והסגריה בפיהם דולקת
הלא השנים אוהבים, גם אברהם וגם מר שולם אוטומור
אותה לאה עיני־כבשים לה ובטנה קדימה קצת נדחקת

ובכל זאת בבית־פנסת איש אחר רעהו נשיקות
אז מפריחים אל התורה בהרמת מגבעת
ובין הקשוחים והעלים של חג סכות
אוטומור בשיר אל אברהם משליך חיוף ומבלי דעת

ישירו עד אין קץ שניהם, קולותיהם עבים
יבכו את לונתן מעמקי הרין כסתו של נכאים
בבית־הפנסת העמוס במגבעות ינועו לולבים
"הנותן נקמות בגוים ותולעות בלאמים..."*

* מילותיה של שורה זו מופיעות במקור בעברית באותיות לאטיניות.

*

קשוב להמולת העיר
האפק בי אינו מגיע
הן לא ארצה רק עירם-קיר
כאן ואת זעם הרקיע
היום הגח הגה מקעיר
בסוהרי מנורת-גביע
אנו לבד
בתא זעיר
הלת-ישרי, אור שהפציע

פרידה

קטפתי נבט של ערער
הן תזכרי כי סתו עבר
על פני תבל לא עוד אראך
אך עם ניחוח הערער
הלא תדעי שאקוּך.

גלויית דאר

מאֵהלי אכתב לה, מתחת ליריעות
יסוף לו קיץ באה גויעתו
וכבר פריחה ענה נוגהת-הוד
בלב-רקיע שדלה תכלתו
ירי תותח נשמע אחר לא עוד
הנה קמל בטרם היותו.

המסע

וקלסתרם הנה חור
דמעוּתיהם פמועקות
פתיתים של שלג צח נושר
על שתי ידך הנשוקות
נפלו, עלים בסתו סוער.

תירגם מצרפתית משה בן-שאול

שארל בודלר / שני שירים מ"פרחי הרוע"
בתרגומו של נתן אלתרמן

הגפילה (La Géante)

עת בריאה פורת-און באות העתרת,
המליטה יום יום אדירי תינוקות,
בחתול מתעדן אצל רגל הגברת
עם בת נפילים נתאזיתי לחיות.

לראות את גופה משחרר ופורח,
בנפש גדל בשחוקי זדונה;
נחש זעם להב לבה ישלח
בטל העבים שיציפו עינה.

בפאר יצוריה חשקתי לנוע
על אדר ברביה טפס בשפוע,
ובעת שמש שופע חלי

לאה ישרענה מפר אלי פר,
בצל השדים לרדים את גופי
בגבע רוגע לרגל הקר.

הפכים (Réversibilité)

רבת המשוש, הידעת את הפחד,
הריק והילל, הבושה והדני,
ומגור הרזין בבלהות לילותי
אשר יסחטו את הלב כמטפחת?...
רבת המשוש, הידעת את הפחד?

רבת החמלה, הידעת את הזעם,
עוית אגרופים במסתה, דמע רש,
בעת הנקם – לנו מלך וראש –
תפי גיהנם יבקע בפעם?
רבת החמלה, הידעת את הזעם?

רבת הלבֵּלוב, הראית בשחפת,
אשר עם קירות בית־חולים חוֹרוֹר
דַּרְכָּה תִּשְׂרַף, שפִּתוֹתִים תִּפְעַר,
תְּנוּד כְּגוֹלָה אֵלַי שֶׁמֶשׁ כּוֹזֶבֶת?
רבת הלבֵּלוב, הראית בשחפת?

רבת הֶהָדָר, הידעת את הצמק,
את חיל הזקנה ואת מרי הזנועות
מְגַמַּע עֵינַיִם טוֹבוֹת, מוֹדְעוֹת,
וּמְצֵא אֵת הַשְּׂאֵט כְּמוֹ רַעַל בְּעֵמֶק?
רבת הֶהָדָר הידעת את הצמק? ...

ה ע ר ת ה מ ע ר כ ת :

שני תרגומים אלה של השירים הידועים מתוך "פרחי הרוע" נמצאו בארכיונו של א. שלונסקי, שאנשי המכון לחקר הספרות העברית ע"ש בנציון כ"ץ שליד אוניברסיטת תל-אביב החלו במיונו ובסידורו. התרגומים נמצאו יחד עם שיר ארוך של אלתרמן (בשם "דודים"), אשר, כמותם, לא ראה אור. השיר והתרגומים נכתבו, ככל הנראה, בתקופת יצירתו הראשונה של אלתרמן, בימי "כתובים" ו"טורים", ואין בידינו לברר מדוע לא נדפסו בשעתו יחד עם שיריו ותרגומיו האחרים של המשורר הצעיר. על הרשות לפרסם את התרגומים אנו אסירי תודה לגב' רחל מרקוס, אלמנת המשורר, לרות שלונסקי ולמכון לחקר הספרות העברית ע"ש בנציון כ"ץ.

בכתב-היד של תרגום השיר "הפכים" חסר הבית החמישי. לתועלת הקורא אנו מצרפים כאן את הבית בתרגום פרוזאי חסר כל-ימרות: מלאך מלא אושר, שמחה וזוהר, / דוד במותו אמר לבקש את הבריות / בניחוחי גופך הקסום; / אך אני, מלאך, אבקש ממך רק את תפילותיך, / מלאך מלא אושר, שמחה וזוהר.

דן מירון / פתיחה לתיאור ז'אנרי של הליריקה האלתרמנית

1.

בביקורת אלתרמן התיאורית, זו העוסקת בשירטוט פני ה"עולם" האלתרמני ובסימון מיבנהו (להבדיל מן הביקורת המעריכה, המבקשת לקבוע לאלתרמן מקום בהירארכיה אסתטית-ביקורתית כלשהי), מסתמן והולך לאחרונה תחום נרחב של אבחנות ושל בעיות, המשמש אתגר למבקר ולחוקר השירה העברית. תחום זה ניתן לסמנו כשטח-ביניים נרחב, המשתרע שמם למדי בין שני תחומי-קצוות מאוכלסים במידה זו או אחרת. ביקורת אלתרמן הרצינית, זו שהחלה להיווצר באמצע שנות החמישים, עסקה במשך עשר או חמש-עשרה שנה במיפוי ראשוני של ה"עולם" החווייתי האלתרמני בכללו. נעשו ניסיונות לזהות קווי-היכר פסיכולוגיים ותימא-טיים בולטים, וכן, במידה פחותה כלשהי, לאתר צייני-סיגנון מובהקים, האופייניים לעולם זה.¹ בביקורת שררה הסכמה כללית בעניין התפצלותה של שירת אלתרמן לשני חלקים, החלק האישי ה"רציני", ולעומתו החלק העיתונאי והפיזמונאי הפופולארי. בחלק אחרון זה לא עסקה הביקורת כלל, ואילו החלק האחר גדון בעיקרו-של-דבר כרצף שירי אחד. ניתן היה אמנם לסמן ברצף זה קווי-התפתחות מן הבחינה האידיאית והחווייתית כאחת; אבל הוא נראה, בעיקרו של דבר, כמושא-עיון אחיד, שניתן להחיל עליו אבחנות כוללות, להגדיר את מהות פגישת האדם והתבל המסתמנת בו לכל אורכו, לאפיין את דמויות הקבע המופיעות בו, לאתר מצבים סמליים המשמשים בו בקביעות. אף הביקורת שנטתה להערכה איפיינית ושפטת את האימאז' האלתרמני או את הריתמוס והמטריקה של השירה האלתרמנית באורח מוכלל, כאילו באמת עמדה בפני המבקר תופעה אחידה, הניתנת לזיהוי חדמשמעי על-פי נוסחה אחת זו או אחרת.²

לאחרונה החלה להסתמן בביקורת אלתרמן נטייה הפוכה. מן ה"עולם" האלתרמני, מכללות התימאטיקה, מדמויות הקבע של העלמה, הפונדקית, האב וההלך, מהיפותיוות פסיכולוגיות מכלילות המסבירות כביכול את כל אלה, פונה הביקורת אל השיר הבודד ומנסה להבחין הבחנות מדוקדקות במירקם ובמיבנה שלו, בדרך ההתחברות התיאורית והלוגית של היגדיו השונים ובתכונות האופייניות ללשונו הפיגוראטיבית החדפעמית.³ אמנם גם בביקורת זו משתמר משהו מהנחות-היסוד שהינחו את הביקורת הכוללנית המוקדמת. מדברי מבקרים העוסקים בניתוח שירים בודדים משתמע במפורש או במובלע, שמהמסקנות הנלמדות מבדיקות של טכסטים מוגבלים ניתן ללמוד על תכונותיה של יצירת אלתרמן, על סיגנונה, על הפרוודיה שלה ותיפקודה. בדיקת שירים ככגון "שיר על דבר פניך" או "שיר שמחת מועדים" נערכת במיסגרת השתמעות ובנוסחאות של טיעון, שמהן מתבקשת המסקנה, שהזיהויים והקביעות, אשר אליהם הגיעו המבקרים בדרך הניתוח, כוחם יפה לא רק לגבי השיר הנדון, או לסוג מסויים של שירים, או לתקופה מסוימת ביצירת

אלתרמן, אלא שיש בהם משום סימון של תופעות יסוד בפואטיקה האלתרמנית בכללה. בצורה זו, מהווה ביקורת השיר הבודד, בנוסח האינטרפרטאציה של הטכסט, מעין השלמה והרחבה של הביקורת שקדמה לה. בין כה וכה נותר, כאמור, תחום-ביניים רחב, שעדיין לא הגיעה לו כמעט שעת העיבוד והליבון בביקורת האלתרמנית. בתחום זה כלולות רוב הבעיות המהותיות הכרוכות בדיון בשירת אלתרמן מכיוונים אחדים.

א. הכיוון הכרונולוגי ההתפתחותי: עדיין אין בידינו שום ניסיון לפירוש שלם של רצף ההתפתחות בשירת אלתרמן; פירוש שיפיל את המחיצה בין החטיבה ה"אישית" לזו ה"ציבורית" שבה, בין פניותיה אל הקל ואל הכבד וימצא מקום למיכלול גילוייה בתוך קונצפציה התפתחותית דינאמית אחת.

ב. כיוון אחר שבו מתבקשת עבודה עיונית-ביקורתית כמעט חלוצית הוא כיוון הזיהוי של הסטרוקטורות הגדולות, המצורפות משירים רבים, שהן אולי קו ההיכר הצורני הבולט ביותר של שירת אלתרמן. למשל, לא נעשה עדיין שום ניסיון לזיהוי התכונות הז'אנריות של הפואמה האלתרמנית (לעומת ניסיונות של תהייה על המשמעות האידיאית או על היסודות התימאטיים של יצירות פואמטיות אלה או אחרות). כן אך זה הוחל בבירור מהותו הסטרוקטוראלית הרצופה של ה"ספר" האלתרמני, קובץ השירה, לרבות קבצי "הטור השביעי" ושירת הילדים. אמנם בתחום זה נקבעה הנחה כללית שהמיבנה של הקובץ האלתרמני רחוק מביקורת ושיש בו תמיד כדי לבטא בצורה מוחשית את הכוונה הספציפית ההגותית-האמירית והפיזית-האסתטית של הקובץ המסוים, שהיא תמיד שונה מכוונות שהוגשמו בקבצים אחרים.⁴ אף-על-פי-כן עדיין רחוקים אנו מרחק רב מן הבדיקה המדוקדקת של המסקנות מרחיקות-הלכת המשתמעות מהנחה זו.

ג. כיוון חשוב נוסף, שבו דרושה התחדשות בדיון בשירת אלתרמן, הוא התחום הז'אנרי. אמנם, אין לומר שתחום זה הוזנח עד עתה לחלוטין. עוד בראשיתה של ביקורת אלתרמן, עם הופעת 'שמחת עניים' (1940), עמדה הביקורת על כך שביצירת המשורר הופיעו אלמנטים ז'אנריים "חדשים", בעיקר אלמנטים באלאדיס-טיים. המבקרים עמדו על כך שנשתנתה בשירים דמות הדובר הפרסונאלי ונעשתה לדמות דראמאטית אובייקטיבית ("הזר"); התגבר האלמנט הסיפורי, חל מיפנה לעבר "פשטות" בלשון; נתמעטה ה"דיוקנאות" הפיגוראטיבית (השימוש ברצפים אימאזיסטיים); הסמל האישי-האזוטרי הוחלף בסמל בעל השתמעות ציבורית-לאומית.⁵ הבחנה זו בין הרצף הלירי בשירת אלתרמן לבין חטיבותיה הבאלאדיסטיות התחזקה במשך הזמן (אמנם המבקרים הבחינו בכך, שהיסודות הבאלאדיסטיים, שצוינו קודם לכן כסימן המיפנה מ'כוכבים בחוץ' ל'שמחת עניים', הופיעו בצורה בולטת בתוך 'כוכבים בחוץ', ואף בחלקיה המוקדמים יותר של שירת אלתרמן). ההבחנה אף חרגה ממיסגרת התיאור האובייקטיבי של שירת אלתרמן וחדרה לדיון השיפוטי על דבר ערכה.⁶ המומנט האפי צוין, על הרוב

לשבח, כסימן של התעצמות, התגבשות והזדככות בשירת אלתרמן, לעומת פיזור וצבעוניות-יתר תיאטראלית בשירים הליריים.

בתקופה מאוחרת נזקקו המבקרים בהכרח לדיון כמו-ז'אנרי ביצירותיו החדשות של המשורר. עם הופעת 'עיר היונה' נשמעו אפילו כמה הדים רפויים, בתוך האכזבה הכללית מן הספר, של התפעמות מהופעת "אפוס" עברי מודרני.⁷ הופעת מחזותיו של אלתרמן בשנות השישים הביאה בדרך הטבע להתעוררות המחשבה על זיקתו של המשורר לצורה הדראמאטית. הופעת 'חגיגת קיץ', יצירתו השירית האחרונה של המשורר (1965), עוררה בין השאר תהיות ז'אנריות שנבעו מן העירבוביה הסוגיית המכוונת שביצע המשורר במחזור זה במודע, ואף בכוונה שבפארודיה. עם כל זאת, כאמור, עדיין חסרים לנו עיונים בהתפתחותה ובטיבה של הפואמה האלתרמנית. אף זהותה והתפתחותה של הבאלאדה האלתרמנית לסוגיה לא עובדו עדיין, אלא במיסגרת עיונים מועטים בעלי אופי התחלתי וטנטאטיבי.⁸ אולם יותר מכל, כמדומה, חסרה ההבחנה — יותר נכון: חסרה תודעת הצורך בהבחנה — בין הז'אנרים הליריים השונים שאלתרמן נזקק להם. בתחום זה גילתה הביקורת אדישות מוחלטת. הקורא בה לא יוכל כמעט לנחש שהשיר הלירי האלתרמני האישי איננו עשוי מעור אחד; שקיימים אפילו במיסגרת השירה הלירית המרוכזת בקובץ אחד, כגון 'כוכבים בחוץ', צירים ז'אנריים שונים, המשתתפים בעיצוב הקובץ לא פחות מן הציירים התימאטיים המרכזיים שלו. ממילא מזמינים השירים גם סיווג מסוים בשיטות ובקני-המידה המתאימים לניתוחם ולהערכתם לפי זהותם הז'אנרית. השיר הבודד האלתרמני איננו יכול, איפוא, לעמוד לניתוח ולהערכה אך-ורק כשהוא לעצמו מצד אחד, או בתורת חלק מן ה"עולם" האלתרמני הכולל מצד שני. הוא חייב גם להיתפש בתוך המיסגרת של הז'אנר השירי, שעל מסורותיו הפואטיות הוא מתבסס.

2.

התעלמות מאמת בסיסית זו אינה מיקרית. אין היא נובעת מעצלות או מחוסר מיומנות של הביקורת. מקורה הוא עמוק יותר והיא כרוכה בכמה מן ההנחות היסודיות ביותר, המשמשות בתשתיתה של ביקורת השירה הלירית אצלנו. הנחות אלו ניתן לתארן לחילופין כ"רומאנטיות" — קרוצ'יאניות — הבעתיות-אקספרסיו-ניסטיות (במובן הקרוצ'יאני של המושג), וכו'. עיקרן, התפישה בשיר הלירי כביטוי ישיר של חוויות המשורר, כהצגה מילולית של התרחשות נפשית מעוצמת, אשר ערכה נקבע על פי הצלחתה במימוש החדפעמיות של התרחשות זו בסממנים מילוליים-פיגוראטיביים-ריתמיים. ההרגשה המקובלת היא, שתפישה זו נכונה והולמת כל תופעה של ערך בליריקה העברית שמשלהי תקופת ההשכלה. כך נוצר ההרגל להשתמש במונחים המתחייבים או המשתמעים מתפישת השירה הלירית כהמשך המילולי של ה"חוויה" במסגרת דיון ביצירת כל המשוררים הבולטים של תשעים השנים האחרונות מביאליק וטשרניחובסקי ועד יונה וולך. העובדה

שהופיעו בשירה הזאת כמה דמויות בולטות שהשקפת העולם השירית שלהן, וכן הפראקטיקה הפיוטית שבאה בעיקבותיה (ולפעמים בניגוד לה), מבוססות היו שתיהן, או אחת מהן, על הנחות אסתטיות ופואטיות שאינן עולות בקנה אחד עם תפישה זו, כמעט לא חדרה עדיין לתודעת הביקורת והמחקר — ומכאן כמה ליקויים ואי־הבנות בדיון במשוררים שונים בדורו של ביאליק (הבולטים שבהם: טשרניחובסקי, שיצירתו טעונה הבחנות ז'אנריות המבחינות לא רק בין אפיקה לליריקה, אלא אף בין סוגי הליריקה לבין עצמם, ויעקב שטיינברג, יוצרן של אודות אלגוריות ואלגיות כמעט־קלאסיציסטיות, ששירתו המאוחרת עודנה מוקפת אי־הבנה למרות פופולאריות אופנתית מסוימת).

חמורה מזו טעות מרכזית באיפיונה של אסכולה שלמה בשירה המודרניסטית של שנות השלושים והארבעים. המדובר הוא, כמובן, בשירת אותם משוררים שהתלכדו בשנות השלושים סביב דמותו של א. שלונסקי, פירסמו את יצירותיהם בעיקר בשבועון 'טורים' וראו עצמם כלוחמי הזרם המודרניסטי בשירה העברית כנגד המחנה השמרני של ביאליק ותלמידיו. משוררים אלה — ביניהם אלתרמן, לאה גולדברג, יונתן רטוש, אליהו טסלר ואחרים — אמנם פיתחו כל אחד סיגנון אישי משל עצמו והגיעו במשך הזמן להעמדת מערכות יצירה שאינן ניתנות לזיהוי על פי תווי־היכר אסכולאיים כלשהם. אולם רובם ככולם יצאו מנקודת מוצא, שגובשה ביצירת שלונסקי בקובץ המכריע בחשיבותו 'אבני בורח' ואשר סימנה הוא תפישת השיר הלירי כמערכת של היגדים אוניברסאליים, המפקיעים את החוויה מן האישי החדפעמי והמנתקים אותה מן המגע הישיר עם המודל ה"מציאותי" אותו היא מחקה. הטעות באיפיונה ובשיפוטה של שירה זו היתה כוללת ביותר. היא נבעה מהחלה של המסקנות המתבקשות מפואטיקה "חוויתית" על יצירות שנוצרו במיסגרתה של פואטיקה שונה לחלוטין. יצירות אלו נתבעו להיענות לתביעות נורמאטיביות בתחום הסיגנוני, הפיגוראטיבי, המיצולולי והפרוזודי, הנובעות מהנחות אסתטיות שמנוגדות לחלוטין לאלו שהינחו את המשוררים. אמנם לטעות זו סייע במידה רבה הפער בין גילויים שונים בתחום הפואטיקה המוצהרת והפולמוס הספרותי של בני הקבוצה, שהושפעו לא פעם מגישות רומאנטיות מאוחרות, ואפילו מנוסחאות של פואטיקות סימבוליסטיות ופוסט־סימבוליסטיות, לבין תופעות יסוד בפראקטיקה שלהם. מכל מקום, ההערכה הביקורתית שלא התחשבה בתופעות־יסוד אלו ובהשתמעויותיהן הגיעה בהכרח לשיפוט ממעט־דמות בצורה חסרת הצדקה.

לאחרונה החלה להסתמן תזווה מן הכיוון שנקבע בביקורת זו בשיא השפעתה והתבלטה הנטייה להתחשבות יתר בהנחות המשתמעות מן הפואטיקה הפראקטית המתממשת בכמה ממיטב היצירות של בני הקבוצה בתקופת יצירתם המוקדמת.⁹ אולם התחשבות זו לא הגיעה עדיין להכרה מספקת בחשיבותה של האבחנה הז'אנרית בניתוח יצירתם הלירית של המשוררים הנידונים ובשיפוטה. אופייני הוא ביותר הפער בין הנכונות לזיהוי ז'אנרי של חלקים אפיים ביצירת אלתרמן

לבין ההתעלמות מן האפשרות של זיהוי כזה בחלקיה הליריים. ההתכחשות לרלבאנטיות של הפיצול הז'אנרי בכללו היא מנקודות-המוצא העקרוניות של הפואטיקה הקרוצ'יאנית האקספרסיוניסטית. אבל בעוד שהתכחשות עקרונית זו לא התממשה למעשה בדיון ביצירות אפיות ודראמאטיות לסוגיהן, הרי שבדיון בליריקה אכן הגיעה הפואטיקה הנדונה למיצוי שלם של הנחות-היסוד שלה. משום כך אף קבעה פואטיקה זו את הליריקה בפיסגת ההירארכיה הספרותית האסתטית, לעומת הדראמה או האפוס שזכו למעמד בכורה במיסגרות של פואטיקות אחרות. אם הספרות כולה הינה מימוש מילולי חדפעמי של התרחשויות נפשיות ספציפיות והמבקר הקרוצ'יאני מצווה להתעלם מהבחנות ז'אנריסטיות המדביקות על גבי מימוש זה תוויות מתוויותיה של תורת הספרות הניאו-קלאסית, הרי הליריקה היא הספרות בה"א הידיעה, ולמצווה להתעלם מן התוויות הז'אנריסטיות בעת הדיון בה יש מישנה תוקף. עבירה בעניין זה עלולה להוביל לבניית תיאוריות ספרותיות ניאו-אריסטוטליות, שיש בהן, על פי תפישתו של המבקר הרומאנטי הקרוצ'יאני, שיבוש מהותי של כלל התפישה המודרנית המקובלת במהותה של השירה. לא במיקרה התנהלו הקרבות המרים ביותר מצד נציגי ה"ביקורת החדשה" בארה"ב, שהיא מימושה המובהק ביותר של הביקורת הקרוצ'יאנית, כנגד קבוצת המבקרים והתיאורטיקנים שנימנו עם "אסכולת שיקאגו", סביב בעיית הז'אנרים, או כפי שכינו זאת המבקרים החדשים בנוסחתם הידועה "ההטעייה של הסוגים הניאו-קלאסיים".¹⁰ הביקורת העברית, אשר אמנם כמעט לא הביאה מעולם את ההנחות הקרוצ'יאניות והברגסוניות, המשמשות גם ביסוד חלקים מרכזיים שבה, לביטוי תיאורטי מודע¹¹, נרתעה גם היא, ניתן לומר באורח אינסטינקטיבי — מדיון ז'אנריסטי בשיר הלירי.

3.

חשיבותה של ההבחנה בפיצול הז'אנרי של הליריקה האלתרמנית נובעת בראש-ובראשונה מן העובדה, שפיצול כזה אכן קיים למעשה, אך לא ממנה בלבד. פיצול ז'אנרי אופייני, למשל, גם לשירת ביאליק, המורכבת מאודות, שירים בנוסח Lied, או סאטירות, אלגיות וכו'; אבל דומה שאם גם היתה האבחנה בפיצול זה מוסיפה מימד חשוב בניתוח השירה הביאליקאית, נחיצותה במיקרה זה אינה דוחקת כמו במיקרה של אלתרמן. ביאליק, שקבע את החווייה הקונקרטית האישית כנורמה עליונה בשירה העברית, ובצורה זו עקר אותה בסוף המאה הי"ט מפואטיקה של שלהי ניאו-קלאסיציזם ו"דור הרגישות הסנטימנטאלי" וקבע אותה בחללה של פואטיקה רומאנטית, נבדל מן הבחינה הנדונה מאלתרמן באורח מכריע. לעומת הגילויים הבולטים של ההבדל בין שני משוררים אלה, המרוחקים זה מזה בביו-גראפיות ובפרספקטיבות התרבותיות שלהם, מתבלט ההבדל העקרוני הנדון כאן דווקא בתכונה העשויה להיראות משותפת לשני המשוררים. המדובר הוא בנטייתם של השניים להעמיד את עולמם השירי על מעין קבע תימאטי נופי, הניתן למיון

מדוקדק באמצעות המתודולוגיקה של תורת החומרים התימאטיים, ובעיקר באמצעות פיצולם של חומרים אלה ל'מוטיבים'. דומה כאילו מצביעה נטייה זו על איזה דמיון או קירבה נסתרים בין המשוררים הנראים רחוקים זה מזה. מעבר לרקע התרבותי השונה, לנופים הפיזיים המרוחקים, ל'מסורתיות' או אף 'שמרנות' של המשורר המוקדם לעומת המודרניות של המשורר המאוחר, קרובים המשוררים זה לזה בעצם זיקתם — לאורך כל יצירתם — לקבוצה מצומצמת באופן יחסי של מוטיבים המשתלבים זה בזה ומצטרפים ל"עולם" שירי קל לזיהוי. לפי שיגרת ההנחות הפואטיות האקספרסיוניסטיות מעידה צמידות זו על איזו יניקה חיונית וקבועה מחוויות-יסוד מעוצמות ביותר, שאפשר לגלות את שורשיהן הנפשיים באמצעות ניתוח פסיכולוגי (ואפילו פסיכואנליטי) של השירים.¹² בצורה זו יידמו ביאליק ואלתרמן זה לזה כמשוררים ששירתם נבנית לא רק מתוך תגובה שוטפת על המציאות הפיזית, הרוחנית והחברתית בגילויה הבלתי-פוסקים, אלא מתוך קישורה של תגובה זו בהארות, בהתגלויות או גם בטראומות ראשוניות המארגנות את רשמי המציאות המתחדשים לרגעים במיסגרת של דפוסים פסיכולוגיים קבועים. אלו מתממשים בשירת המשורר בצורת "המוטיבים הקבועים", הכפייתיים כביכול. למעשה מגלה זיקתם ה"משותפת" למערכת קבועה של מוטיבים את השוני המהותי ביניהם, זה אשר לעומתו נראים ההבדלים הגלויים בתחום הביוגרפיה ועולם האסוציאציה התרבותית מישניים למדי. בתמציתו מתגלה השוני במושגים השונים שקבעו המשוררים לשם סימונן של הפרודות התימאטיות המצטרפות ומת-חרזות במערכות המוטיבים. המושג הביאליקאי הידוע "מראות שתייה" מצביע על קשר חדמשמעי בין היצירה הפיוטית לבין מקורותיה החווייתיים הפסיכולוגיים. חלקו הראשון, אפילו הוא מכוון למושג ה"מראה" המשמעותו המופשטת (חזון), מלמד על זיקה הדוקה לרשמים חושיים-קונקרטיים, שנקלטו אמנם בהקשר חזוני (שפת המראות). מלת ה"שתייה" מלמדת בכפל משמעותה על עומקם וראשוניותם של רשמים אלה, הנטולים על הרוב מתחום התגליות החושיות-האפיפאניות של הילדות. בין שנפרש אותה כמובן תשתית (כמשמעה המדויק מן הבחינה האטימו-לוגית) ובין שנפרש אותה מלשון שתייה, כפי שאמנם נתפרשה ללא ספק על-ידי ביאליק ("עיקר חזיונותי מעינה נשאבים / וטהורים ורווים וברוכים ממקורה"), הרי היא מעידה על זיקה למקור ראשוני שהוא יסוד ומעיין בעת ובעונה אחת. הצירוף בכללו מהווה בצורה זו קאטגוריה פסיכולוגית ואסתטית, או אף פואטית, בעת ובעונה אחת. הוא מצביע על אירועים נפשיים חושיים ספציפיים, הנעוצים בעומקה של הביוגרפיה, הרוחנית והריגשית, והם מהווים תבניות שרירות אמנו-תיות, ואף קני-מידה אסתטיים, המאפשרים קביעת מהימנותו וערכו של השיר. המושג האלתרמני המקביל ל"מראות השתייה" של ביאליק הוא "אבות השיר". אלתרמן מעלה אותו במיסגרת של מחזור שנועד בעיקרו לבודד את "אבות השיר" הללו, לשחררם מהקשרים ומצירופים בלתי-עקרוניים, ולהעמידם, כביכול, בעירומם ובטהורם — "שירי נוכחים". כאן, במקום שבו מתבקש הפונדק הישן לשאת את

שירו, או, לחילופין, לשאת את משלו (קביעת הזהות בין שיר למשל מאלפת היא) נקבע: "בין אבות כל שירים, קם שירי שלי"¹³. המושג מתבסס, כמובן, על מושגים מסורתיים "אבות מלאכות", "אבות נזיקין", "אבות הטומאה", וכו'. כלומר, תחום ההשתמעות הראשוני שלו הוא במקורו משפטי או פולחני-טכני, ובכל מיקרה מלמד הוא על קטגוריזציה והפשטה של תופעות לצורך מיון וסיווג במערכת, המבוססת על עקרונות סידוריים הגיוניים, והרצף בחלל ובזמן המציאותיים-החיצוניים והפסי-כולוגיים הוא בלתי-רלבאנטי לגביה. "אבות השיר" הינם, איפוא, סוגי-יסוד או נושאי-יסוד של התופעה השירית, המצטיירת על פי זה כתחום הגיתן להפשטות שמתוך מיון וסיווג ממצים. המושג נעדר שורש פסיכולוגי ומשמעותו מצטמצמת בתחום הפואטי והאסתטי בלבד (מכאן הזיקה המפורשת שלו למושג "השיר"). הוא איננו מלמד על קשר כלשהו בין מיבנה העולם השירי הנבנה סביבו לבין רצף קונקרטי מסוג כלשהו. למעלה מזה, מלמד הוא על העדר קשר ישיר בין הפרודה הטקסטואלית המוטיבית לבין מה שאנו נוטים לכנות בשם חווייה, מאורע-חיים נפשי מעולם בלתי-ניתן לניתוק מהקשרו בחלל ובזמן; שכן האירגון של השירה סביב הקטגוריות של "אבות השיר" מחייב, כמו כל סיווג המבוסס על עקרונות לוגיים, שיחרור תכנים שיריים מהקשריהם בזמן ובחלל, ניתוקם מן ההתקשרות בחדפעמי וגילוי צד שווה שבהם, שהוא הפשטה של אספקט מסוים שבהם. אספקט זה הוא הנקבע, לפי שיפוטו של המשורר, כעיקר שבהם. מטעם זה ממשיך הפונדק בשירו-משלו בציון זה:

"בי יושבים גיבורי סיפוריו של עולם:

הנזיר הנודד, הסוחר אשר ערב

הקדימו, האחים הליסטים ושללם.

הבורגן הזקן

ואשתו הצעירה.

הרוכל, הכוהן,

הלודר בזירה,

הפרש עם פתשגן

הכתב על חותם.

הנדרף — ומנגד

רודפו הנרדם.

הקוביוסטוס הזד,

החייל במדיו,

הסופר הנודד

המזמר מן הכתב".

("עיר היונה", עמ' 261—262)

תפישת העולם של אלתרמן קרובה כאן עד מאוד לתפישת המציאות הקלאסית, המפצלת את המין האנושי למחלקות קבועות של מזגים ומקצועות. הקאטאלוג הארוך נמשך והולך עד ליהודי "הנשקף ממקומו ומחשה, סבוך שיער וחזק כמו יער מואר". הטעם לכך שהיהודי הוא המסיים את הקאטאלוג קשור לא רק בנטייתו של אלתרמן המאוחר למצוא מקום מרכזי לניסיון היהודי ההיסטורי בתוך תמונת העולם הסטריאוטיפית שלו, אלא גם בתפישתו שהיהודי על פי נטיית מזגו ה"לאומי" ועל פי ניסיונו ההיסטורי "רואה בפונדק רק משל לדבר". דהיינו, היהודי נוטה לאותה קאטגוריזציה והפשטה של המציאות, אשר המשורר עצמו מנסה לקבעה כבסיס לתפישתו ממוינת של העולם. בעוד שכל הגיבורים האחרים חיים מבחינה סובייקטיבית את גירלם החדפעמי מבלי שיהיו מודעים לתפקיד הסטריאוטיפי שהם ממלאים בדראמה העולמית המונוטונית, הרי הוא – היהודי – מודע לאופיו האלגורי של הקיום כולו.

ברור שאין בקאטאלוג פשטני זה של גיבורי "סיפוריו של עולם" כדי למצות את המיבנה ואת המורכבות של מערכת המוטיבים האלתרמניים, שאינם מופיעים בדרך-כלל בעירום ממוין לחלוטין כדרך שהם מופיעים ב"שירי נוכחים", אף כי אופיינית להם מאוד ההעמדה כ־*dramatis personae*, כמערכת דמויות מומחזות. אף-על-פי-כן יש בפאראדיגמה פשוטה זו כדי להעיד על טיבה העקרוני של התופעה הנרחבת והמסובכת ממנה. מאלפת מבחינה זו העובדה שהעיסוק הביקורתי בביאליק ובאלתרמן הבלויט אותה מבלי משים. בעוד שהדיון במוטיביקה הביאליקאית מביא לעיתים קרובות להארות ולחדירות בעלות חשיבות ברורה להבנת משמעותה הכללית של יצירת ביאליק, ואף לאינטרפרטציה של שיר מסוים, הרי הדיון במוטיביקה האלתרמנית יש בו על הרוב מן הקלות העקרה והביקורת מיצתה, למעשה, את אפשרויותיו הלגיטימיות תוך שנים אחדות. הסימון של פני ה"עולם" האלתרמני על פי רציפות זיקתו של המשורר ל"אבות השיר" (העלמה, האב, הרעייה, ההלך, האוהב, הדרכים, הסער, האש, הפונדק, וכו') נראה מחד גיסא הכרחי מאידך גיסא יש בו גם מן הסתמי, וכאילו אין הוא מכוון לתפישת הייחוד והעצמאות של השיר האלתרמני היחיד או גם השירה האלתרמנית בכללה. אפשר לטעון, כמובן, שסתמיות זו משקפת סתמיות מסוימת בשירים עצמם. לחילופין, אפשר לטעון, שהביקורת היא שחטאה במיקרים רבים ביחס סתמי כוללני אל המוטיבים האלתרמניים, אשר לא נבדקו בדרך-כלל על פי מימושם החווייתי החדפעמי בשירים השונים. אבל שתי הטענות אינן הולמות, כמדומה, את המציאות של שירת אלתרמן, ובשתיהן יש משום עדות לתנועה חסומה במעגל הסגור של פואטיקה מוגבלת המזהה קונקרטיות בשירה עם הקונקרטיות ה"חוף-שירית" של חווייה ביוגרפית. למעשה משמשים ה"מוטיבים" בשירת אלתרמן בתפקיד הדומה למדי לזה של ה־*Topoi* בשירה האירופית הטרומ־רומאנטית.¹⁴ דהיינו, הם משמשים כאותה מערכת מסועפת של דמויות, מצבים, סיפורים ארכיטיפיים, תבניות שיריות ומחזות טוריות, שהמשורר נוטלם מתוך מאגר של מוסכמות פיוטיות אוניברסאליות.

מקוריותו של השימוש הנעשה ב-Topoi אלה אינה נמדדת על פי תכנים חדשים הנחשפים בהם, אלא על פי דרכי שילובם הספציפיות בתוך המסגרת החדפעמית של השיר המסוים וביחס לקונבנציות המקובלות בו/אנר שאליו שייך שיר זה. העובדה ששירה המבוססת על Topoi אלה אינה נתפשת על הרוב לפירוש ולשיפוט ברוח הפואטיקה הרומאנטית של החווייה, והיא עלולה להיראות מזווית הראייה של פואטיקה זו כאילו היתה מעשה שיגרה מעייף, מלמדת על מוגבלות של הפואטיקה יותר משהיא מלמדת על דלותה של השירה. הרי הניסיון הספרותי ההיסטורי מוכיח, ששירה המבוססת על Topoi קונבנציונאליים ושחוקים ביותר עשויה להתגלות בהקשר-עניינים מסוים כבעלת כוח ריגשי מדהים (ראה שיאיה של שירת ימי-הביניים העברית). הדבר מלמד בפשטות על כך, שזיהוי האפקט הריגשי של השיר עם עוצמתו של מאורע ריגשי שהתרחש מחוץ לשיר, ואשר בו הוא מוצא את ביטויו, הולם סוג מסוים של שירה שנכתב בתקופה קצרה מאוד ביחס לרצף של תולדות הספרות. השלמות של השיר, כוח ההפעלה הנפשי שלו, אינם נובעים בכל מיקרה מצמיחתו ה"אורגאנית" מתוך אירוע נפשי ביוגראפי. שירת אלתרמן עצמה הינה הראיה הניצחת לאפשריותו של הדילוג על הדיווח השירי החווייתי. עוצמתה הריגשית הבלתי-מוטלת-בספק נובעת, כפי שידוע לכל קורא של 'כוכבים בחוץ', לא רק מהחצנות חדפעמיות של אירועים ביוגראפיים, אלא בעיקר מחיבור מקסים של Topoi קבועים במיסגרות של שירים, אשר בכל אחד מהם, או לפחות בטובים שבהם, הם (Topoi) משתבצים בתוך מערכת בעלת כוח הפעלה ריגשי ואינטלקטואלי חדפעמי. מכאן ברור, בכל אופן, שבעצם הזיהוי והמיון של ה-Topoi האלתרמניים עדיין אין משום גישה ישירה לתיאור פעולתם הפיזית. אמנם זיהוי ומיפוי אלה נחוצים הם יתועלתם בצידם כשהם נעשים בדיקנות ומתוך תשומת הלב לגיואנסים, שהרי אין אנו יכולים להתעלם מן העובדה שאלתרמן יצר בתוך חלל של ספרות, שלא התבססה על פואטיקה של Topoi קונבנציונאליים, ושה-Topoi שלו, כל כמה שהם מבוססים על מודלים ספרותיים גלויים וידועים ונטולים מאוצר האבני-זרים של השירה הרומאנטית,¹⁵ הריהם בכל-זאת יצירתו האישית החדפעמית. ההבדל בינם לבין ה-Topoi של שירה טרום-רומאנטית הוא כזה שבין הכללים והמיתוסים של דת "פרטית" גילוית לבין הכללים והמיתוסים של דת כנסייתית ממוסדת. ומשום כך חייבים אנו בלימוד המיבנה והמשמעות הכללית של כל אחד מהם. עצם היוקקותו של המשורר אליהם בתוך ההקשר ההיסטורי הפואטי של זמנו היא סימן של ייחוד, בעוד שההיוקקות אליהם בזמנים אחרים היתה סימן לשיתופו של היוצר בתוך מערכת פיזית היסטורית אוניברסאלית ומוכרת. אכן, המוטיבים האלתרמניים כשלעצמם מקסימים אותנו במידה מסוימת, ואולם קסמם זה לא היה הופך את שירת אלתרמן כולה לחטיבת המרכז בליריקה העברית המודרנית ואת 'כוכבים בחוץ' למרכז שבתוך המרכז, אלמלא נעשה במוטיבים אלה שימוש אינטלקטואלי מורכב בתוך המיסגרת של הז'אנרים הליריים השונים, וכך, כמובן, בכל שיר ושיר לעצמו. שכן קסמם של ה-Topoi האלתרמניים אינו נוטל מהם את אופיים העקרוני

הסטריאוטיפי המסדיר, כלומר אינו מבטל את תפקידם כמערכת סימנים, לעיתים מורכבים ביותר, הבאה להציג תמונה מופשטת, ממוינת ושיפוטית של הקיום האנושי.

גם שירת ביאליק והשירה הרומאנטית בכללה רצופות טפסים תימאטיים וריטוריים מקובלים. אבל טפסים אלה מגיעים בהן (במידה שאינם מתנוונים למיצבורים אפיגוניים של סמלים שחוקים) להיתוך בתוך רצף של ניסיון חווייתי, המקנה להם ספציפיות וחד-פעמיות חדות, והיתוכם זה הוא קנה-מידה לערכם הפיוטי. מכאן נטייתם של טפסים אלה להיעשות מצד אחד לדמויות בתוך מערכת-יחסים דראמאטית או אפית "ריאלית" ומאורת (דמויות מן האבטוביוגראפיה, למשל), או לקטעי מראות ונוף מיטונימיים, המייצגים הוויות נופיות שנקלטו קליטה חווייתית ישירה. האם והאהובה תישארנה ביסודן דמויות ארכיטיפיות, אך הן תמומשנה בתוך קונטקסט בעל ריאליות פסיכולוגית חד-פעמית. איכותן הארכיטיפית תבהיק מבעד לחומרים הנפשיים והחברתיים המשולבים באישיות במקום ובזמן המיוחדים. ניצוץ האש או בת-העב או הפרח אף הם יירתקו בבסיסם למסורת של סמליות סטריאוטיפית. עם זאת, ישתלבו בבירור בנוף בעל גוון מקומי ברור, הנצבע בגוון החד-פעמי של תודעה של דובר לירי או של גיבור לירי-דראמאטי השרוי בתוך נוף זה או הזוכר אותו. המסכת המסועפת של המחוות הרטוריות, הדמויות, הסמלים והמראות בשירת ביאליק מאויכת בצורה זו, אף שהיא מבוססת גם על תקדימים ועל טפסים ספרותיים מופרים. כפי שהוכיחה הביקורת בפירוט רב, הזין ביאליק כל אלה בתוכן של ניסיון-חיים מודע ואף תת-מודע, ותוכן זה מוצא את ביטויו בלשון פיגוראטיבית מטונימית קונקריטית ובתבניות הבאות להוציא את הכללי מסתמיותו ולקבעו בתוך מיסגרת של ניסיון ריאלי, נפשי והיסטורי מוגדר-היטב. בכך, כפי שמקובל לחשוב, מתגלם חלק עיקרי במפעלו ההיסטורי בשירה העברית. כאמור, הוא המשורר, שבזכותו הגיעה השירה למדרגה היצירתית שסומנה כ"שירת הניסיון" או "שירת החווייה" (The Poetry of Experience).¹⁶ אינטימיות זו של שירת הניסיון חסרה כמעט לגמרי במיטב שיריו הלייריים של אלתרמן. ניתן למצוא לה הדים בשירי-הבוסר המוקדמים שלו, אלו שנכתבים בשנתיים או בשלוש השנים הראשונות של יצירתו (כגון בשירי-האהבה הפריז-איים המוקדמים). אבל ככל שמתגבש והולך סיגנונו האישי היא נעלמת. גיבורי שירתו חדלים לשקף "סיפור חיים" חווייתי (כדרך ששיקפו מרגו וגיינטה בשירים המוקדמים) והם נעשים לנציגיה של השקפת-עולם הגותית-פיוטית, וממחישיה הסמליים הצבעוניים של "דיאנויה" קאטיגוריאלית סדורה. מכאן נטייתם להיסגר בקווי-הקונטרות של דמויות סמליות מוכללות (אף הפונדק והדרכים הם *dramatis personae* יותר מאשר מציאויות נופיות). המיטונימיות שאלתרמן מרבה להשתמש בהן (תיאור נשים על פי קטע לבוש) או הסינקדוכות (צבע-עינים, צל-ריסים) אינן מרבות מוחשיות, אלא יוצרות קיצורי דרך בהעמדת הדמויות הסמליות המופשטות (הפונדקית תהיה בעלת עינים כחולות-קרחיות, האהובה-הפאטאלית

תסומן על פי צל-ריסיה או עיגולי-השחור סביב עיניה). קטעי-נוף סמליים בגוסס הביאליקאי (בת-העב, הברכה) חסרים כמעט לגמרי, ובשירים הנופיים הגדולים הם נבלעים במערכת ה-Topoi הדראמאטורגיים, כגון הסתיו או הסער. כל הסמלים הללו מתקשרים לא להוויות ריאליות-נופיות וביוגראפיות – שמתוכן הם מזדהרים בריבוי משמעויותיהם, אלא זה בזה, על פי הסדרים אינטלקטואליים-לוגיים. מכאן נטיית המשורר להעמיד את הקשרים שביניהם בסימן הסילוגיזם, האוכסימורון, ולא בסימן הרצף הסיבתי בחלל ובזמן. אפשר, כמובן, להניח, שבדרך זו או אחרת משקפת המוטיביקה האלתרמנית את ניסיון-חיי העקרוני של המשורר; אבל שיקוף זה הוא בבחינת "קורלטיב אובייקטיבי" מרוחק כל-כך ממקורותיו הסובייקטיביים עד שכמעט אין בידינו דרך, וכמדומה גם אין לנו צורך, לדעת מה היו מקורות אלה. בעוד שבדיון בליריקה האישית של ביאליק נכנסים אנו לרצוננו ושלא לרצוננו לתחומו של ניסיון-חיים אינטימי, הרי ככל שנתאמץ בעת הדיון ברבים מן השירים האלתרמניים האישיים לחלוטין לכאורה (כגון בחלק משירי האהבה של 'כו כביס בחוץ') לא נחוש בנגיעה ישירה בניסיון חשוף כגון זה. כל כמה שהוזהרנו על-ידי ה"ביקורת החדשה" מן הפירוש האישי הביוגראפי של השיר ומן המלכודות וה"טעויות" הכרוכות בו, אין אנו יכולים לוותר לחלוטין על פירוש כזה כהיבט חיוני בין ההיבטים הרבים של השיר הלירי הביאליקאי. כל כמה שנחתור, לעומת זאת, בעת הדיון ברבים משירי האלתרמן לזיהוי מתחים אישיים-אינטימיים לא תימצא לנו אחיזה ברורה במתחים כאלה. ב'מגילת האש', למשל, ניסה ביאליק להעלות את מיכלול המוטיביקה של שירתו למדרגה של מיתוס, ואף-על-פי-כן כמעט לא תיתכן קריאה מלאה של היצירה שלא תחשוף בה מימד של וידוי אוטו-ביוגראפי. ב'שמת עניים', לעומת זאת, נראה לנו אלתרמן קרב קרבה מירבית לגילוי סודות אישיים אינטימיים ביותר, ואף-על-פי-כן אין היצירה סובלת פיענוח מן הכיוון האוטוביוגרפי. אנו חייבים לפענח אותה על פי היחסים ההגותיים והסיפוריים הנקבעים בה בין חלקי המיתוס לבין עצמם. שירת ביאליק בונה "עולם" תימאטי-מוטיבי רצוף משום שהיא יונקת מ"מראות השתייה" שלה ותלויה בהם. שירתו של אלתרמן מתארגנת סביב מערכת תימאטית של הפשטות בסמלים, ומשום כך בונה היא עולם שרציפותו היא של תורת חיים יותר מאשר של ניסיון חיים. בהתאם לכך מפתחת שירה זו אף לשון פיגוראטיבית מטאפורית-פריפרסטית ומכלילה, ומיבנים הבאים לצרף קטעי תיאור ומחשבה במיסגרות לוגיות מכלילות.

הרומאנטית המודרנית (ראה המושג "הרומנטיזם כמסורת מודרנית"¹⁶). אין לומר, כמובן, ששירת אלתרמן מנותקת לחלוטין ממסורת זו; אבל היא עומדת ביחס אליה בזיקת קשר וניגוד שאין כדוגמתה בשירתו של שום משורר מודרני חשוב אחר שלנו. אורי צבי גרינברג, אמיר גלבווע, ואפילו דליה רביקוביץ' ומרדכי גלדמן, הם מבחינה זאת ממשיכים הרבה יותר ישירים של ביאליק.

הערות

1. בין מאמרי היסוד מתקופה זו ראה מאמריה של אידה צורית "על כמה מוטיבים ב'כוכבים בחוץ'", "משא" (הדו־שבועון), 14.1.54, 28.1.54, ו"שמחת עניים" — גסיון להבהרת השירים", שם, 10.7.52 (המאמרים כונסו בספרה של צורית הקרבן והברית, הוצאת דביר, ת"א תשל"ד); ראה מאמרו של דוד כנעני "על קו הקץ", בינס לבין זמנס (ספרית פועלים, מרחביה 1955), עמ' 257—220; ראה מאמרי "המת והרעייה — על שירת האהבה של נתן אלתרמן" ו"בין יום הקטנות לאחרית הימים" (שניהם משנת 1959), ארבע פנים בספרות העברית בת ימינו (מהדורה מורחבת, הוצאת שוקן, ירושלים ותל־אביב תשל"ה), עמ' 124—69; ראה מאמרו של ברוך קורצווייל "ה־Condition humaine בשירה הפרסונלית לנ. אלתרמן" (1960), בין חזון לבין האבסורדי (הוצאת שוקן, ירושלים ותל־אביב תשכ"ו), עמ' 257—202.
2. ראה, למשל, דיוניו של נתן זך במטריקה, בריתמוס, באימאז' ובמצלול בשירי אלתרמן במאמרו "הרהורים על שירת אלתרמן", 'עכשיו' 4—3 (אביב תשי"ט), עמ' 109—122, ובספרו זמן וריתמוס אצל ברגסון ובשירה המודרנית (הוצאת "אלף", תל־אביב 1966), עמ' 39—29.
3. ראה, בין השאר, מאמרם של נעמי תמיר והרי גולומב "שמחת מועדים" — תאור ואיני טרפרטאציה של שיר מאת אלתרמן", "הספרות", כרך ב', עמ' 139—109, וביחוד מאמרו של יוסף האפרתי "לשאלת הקומפוזיציה של השיר הבודד ב'כוכבים בחוץ': על פי 'שיר על דבר פניך'", "הספרות", כרך ג', עמ' 224—215.
4. ראה מאמרי "מבנה ובינה בקבצי השירה של נתן אלתרמן", ארבע פנים בספרות העברית בת ימינו (מהדורה מורחבת), עמ' 68—31.
5. העיקרי במבקרים אלה הוא שלמה צמח. ראה פרשה זו בהתפתחות ביקורת אלתרמן במאמרה של אורה באומגארטן "קיום בהתפתחות ביקורת אלתרמן", א. באומגארטן (עורכת) נתן אלתרמן — מבחר מאמרי ביקורת על שירתו (הוצאת עמ־עובד, תל־אביב 1971), עמ' 15—13.
6. ראה, למשל, מאמרי "הערות לויכוח על שירת נתן אלתרמן", ארבע פנים בספרות העברית בת ימינו (מהדורה מורחבת), עמ' 149—125.
7. ראה, למשל, רשימתו של ז. וייסמן, "איבחת החרב והמיית היונה", "משא" (השבועון), 29.11.1957.
8. ראה, למשל, מאמרו של מתי מגד "שירת אלתרמן ועולם הבלדה", "משא" (השבועון), 21.8.1959.
9. ראה מאמרי על "אבני בוהו" ב"עכשיו" 30—29 (סתיו, תשל"ה), עמ' 85—63, וב"עכשיו" 31—32 (אביב־קיץ, תשל"ה), עמ' 91—63.
10. W. K. Wimsatt jr., "The Chicago Critics: The Fallacy of the Neoclassic Species", *The Verbal Icon* (New York 1958), pp. 41—65.

11. יוצא־מֶן־הַכֶּלֶל בולט הוא ספרו הנ"ל של נתן זך (הערה מס' 2 למעלה).
12. ביחס לשירת ביאליק ניסו את כוחם בעניין זה עשרות רבות של מבקרים מי. קלוזנר ועד עדי צמח, והגדיל מכולם דב סדן בעשרות מאמריו. מספר הניסיונות המקבילים בביקורת אלתרמן מצומצם יותר. ראה בעיקר מאמרה של אידה צורית על "כוכבים בחוץ" (הערה מס' 1 למעלה) ומאמרי "המת והרעייה" (שם).
13. "שיר הפונדק הישן". עיר היונה (מהדורת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב 1972, עמ' 261).
14. ראה הניתוח הבסיסי של ה"טופוס" בספרו של א. ר. קורציוס, Ernst Robert Curtius, *Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter* (Bern 1948).
וכן ראה הפרק על ה"טופוס" בספרו של וו. קייזר: Wolfgang Kayser, *Das sprachliche Kunstwerk* (5 Auflage, Bern 1959), ss. 72—77.
15. ראה ניסיון מיון של טפסים כאלה בספרו של מאריו פראז, העוסק בקונבנציות הסבל בשירה הרומאנטית: Mario Praz, *The Romantic Agony* (New York 1956).
16. ראה ספרו של רוברט לנגבאום: Robert Langbaum, *The Poetry of Experience* (New York 1957).

אריה סיון / ארבעה שירים

יואן זה אירופי או סיני?
יואן זה אירופי או סיני?
שמעתי פעם שחקנית אחת אומרת
בא, יואן,
נהרי שחקניות שולפות אותך מעצמך
על סגל הזולת: שעות עוברות עד שאתה
מרגיע, כמו נהר.
וציוץ הצפרים, אני רוצה לשאל
וציוץ הצפרים עם שחר בגנים,
מדוע הוא מוריד לך במדרגות
בגנינים מלהטים עם שיכאי־פרחים?
יש לנתר על הקשוט, אתה אומר,
גרגר של אורז צהבהב מכיל את העולם בלו;
אבל תשוקת ההכללות, לראות
בפרט את סמל הכללי, זה
אירופי או סיני, זה? יואאן,
פורטוגזי שנולד על הנהר בסין,
עודנו מבקש את הנקודה המרכזית,
בה הדברים בשל עצמם
עומדים תמונות־תמונות סגורות בתוך עצמן,
הכל נפרד מכל, וגם ממך.
אומרים כי בעלי־חיים רואים כף את הנמצאים
וגם החכמים: בריות מרחקות
על גדות נהר נתון בשלשת הזמנים.

מתוך "יוני 1944" (מחזור)

תזמורת אריף רייך אוספת בנורות

מִיָּפוּ וְעַד הַנֶּמֶל.
 עֵשׂוֹן וִירְגִינִיָּה מִקֶּנֶה
 רוֹמְנְטִיקָה לְסֵהַר הַחֲצִי־מֵלֵא.
 זֹנוֹת בְּסִמְטוֹת הַקְּצָרְצָרוֹת
 מוֹנּוֹת מִטְּבַע זֶר בְּאַצְבָּעוֹת צְרוּדוֹת.
 שְׁלֶשֶׁה יְלָדֵי־הָאֵפֶלָה נוֹלְדוּ בְּתֵל־אָבִיב
 וְעוֹד רַבִּים מְאֹד, בְּנֵי לְאֻמִּים מְגוֹנִים,
 צָפִים בְּתוֹךְ קְנֻדוֹנִים עַל הַמַּיִם הַכְּחֻלִּים,
 חֲצִי־אָדָם בְּנַחְתוֹת שֶׁל גּוֹמֵי לְבַנְפוֹ.
 בְּבִקְרַיִטוֹ לַחֹף, דְּגַמַּת
 אֲבוֹתֵיהֶם בְּחוֹף נוֹרְמַנְדִּיָּה, צְרָפֶת.

*

בְּדִירָה שְׁמֻמּוֹל חוֹגְגִים כָּל הַלַּיְלָה כִּלּוֹ
 וְרָדִיו מוֹסְקָבָה מְשֻׁדָּר כָּל הַזְּמַן נִצְחוֹנוֹת
 וְהַדְּלָת פּוֹלְטַת הַחוּצָה אָדָם מִתְנוֹדָד
 לְהַשְׁתִּין עַל פְּחִי־הָאֲשָׁפָה. כָּל
 הַלַּיְלָה הַהוּא הָאָרוֹךְ הֵיוּ מְשִׁתִּינִים עַל פְּחִי־הָאֲשָׁפָה
 לְפָרִיחַת הַיִּסְמִין
 כְּאֵלּוֹ הַבִּיאוֹ קָרְבָן הוֹדִיָּה;
 אֲבָל הַנְּשִׁים שְׁנוֹתֵרוּ בְּגוֹפָן בֵּין קִירוֹת הַדִּירָה, צָחֻקוֹ
 כְּאֵלּוֹ תְּחַב דִּיוֹנִיסוֹס
 יָדִיו אֶל קָרְבָן, וְדָגַג.

*

הַפְּטוֹן־שֶׁל־מְטָה, הַדּוֹר־מֵדִים בְּמַכּוֹנִית
 לְקַח אֶת נַעֲמָה אֶל בֵּית־קָפָה עָמוּם.
 סוֹדָאִים קָדוּ לָהּ בֵּין שִׁירָאִים
 וְעָרְבִים הִגִּישׁוּ לָהּ קָפָה בְּסִפְלוֹנִים דְּקִים.
 אַחֲר־כֵּן, בֵּין סַבְכֵי גַן־שׁוֹשְׁנִים,
 גִּהְצוּ כַּפּוֹת־יָדָיו אֶת תּוֹלְעֵי־בִשְׂרָה.
 מִבְּעַד לְקִירוֹת הָאֶבֶן הָעֵבִים
 פְּנוֹת שֶׁל חֲשֻׁכָה נִהְיוּ לַחֲפָצִים זָרִים

ורִים תֵּאֲנִים כְּבֹד מֵעֵמֶק בְּרֵה־נוֹם
נֶאֱסַף כְּמוֹ גֵד לִרְחֵץ אוֹתָהּ.
בְּמוֹשָׁבָה הַגְּרָמְנִית צָפוֹר
קוֹרְאָה בַחֲרָדָה: אֶפְשֶׁר
הִיא יִרְאֶה מִפְּנֵי הַלִּילָה הַיָּבֵשׁ כֹּל־כֶּד
עַד הַשְּׂבָרוֹ, כְּבִיכּוֹל,
אוֹ שְׂמָא תַעֲתֶה אֶל בֵּין סִבְכֵי גוֹשׁוֹשִׁיִּים
וְלֹא תוּכַל לְהַחֲלִץ
בְּטָרֶם בְּכִי הַגּוֹחֲלִים.

עִיר מַכַּת שֶׁמֶשׁ, בַּת־יָם

עִיר מַכַּת־שֶׁמֶשׁ, בַּת־יָם.
אֵין זְמַרָה יְנוּיִת בְּאוֹר וְאֵין מְנוּחָה בְּשִׁכּוּנָה.
עֵינַי הַגָּנָה הַקְּטָנָה
אֲדַמּוֹת, וּבָדִים וּפְרָשִׁים וְצוֹנָחִים
זֶה עַל גַּב זֶה, כְּפָצוּעִים.
עַד שֶׁבְעָרֵב יִגִּיעוּ מִבְּאֵרֵי
גִיטָאָרָה וְשִׁיר, וְהָאוֹר יִשְׁתַּנֶּה:
צָבָעִים אַחֲרֵים אֶל צַמְרוֹת הָעֵצִים
וְאֶל קִצּוֹת הָאֲוֹטָנוֹת.
הַחֲנִית תִּתְרַפֶּה, הַשְּׁפִיּוֹת תִּחְזֹר לְתִרְסִים:
חוֹלָה־נֶפֶשׁ זוֹחַל אֶל לִילוֹ בֵּין כְּתִלֵי הַמוֹסָד הָעֵבִים.

בְּלֶהֱדֵהִים בּוֹרְגָנִים

הַמִּיסְטִיקוֹן אוֹמֵר, זֶה לֹא נֶחְשָׁב, יֵשׁ נוֹכַחוֹת
בֵּין קִנְיֵה־הַסּוּף, בְּלֵב חֲבֻצּוֹת צַחוֹרוֹת.
וְהַמְשׁוֹרֵר (דָּגָם מִסִּים מָאֵד, כְּמוֹ דוֹיזְנֶבֶרְגַּ עֲשָׂרִים־וְנֶשֶׁשׁ,
בְּאֵרוֹקֵי וְרוֹעֵשׁ) הוּא מִתְלַשׁ
נוֹצוֹת מִבְּטָן תִּכְפִּיּוֹ, וּמַעֲטָר אֶת עֲרֻנּוֹתוֹ כְּמוֹ קֶקֶדוֹ גְּדוֹל,
בְּגַן־חַיּוֹת לְבוֹרְגָנִים

של מוצאי שבת וְחָג.
וְאֵלֶּה שְׁטָפְסוּ עַל הַגָּזוֹת בַּיּוֹם הַהוּא,
בְּשִׁהְמֵינֵי זִרְדוֹ עַד תַּחֲתֵינֵי,
לֹא מִחֲמַת הָעֵנִי אֲשֶׁר בָּא לָהֶם פֶּתֶאם
אִף לֹא מִגְדַּל הַבּוֹשָׁה,
רַק מִחֲמַת הַתְּדָהֻמָּה.
הַבּוֹרְגָנוֹת הַנִּדְהָמָה: שְׁנַיִם
הָיוּ מְשׁוֹרְרִים שׁוֹבְרִים בְּתֵי-שִׁירִים, עוֹשִׂים
דְּבָרִים זָרִים וּמוֹזָרִים
וְאִף גּוֹנְעִים בְּעֲלִיּוֹת מִמְחֲלוֹת רְאוֹת וְלִב;
הַבּוֹרְגָנִים הָיוּ זוֹרְקִים לָהֶם בְּטָנִים
וְלִפְעָמִים גַּם אֲבָנִים, זוֹרְקִים וּמִתְפַּנִּים
לְצַבֵּר מָמוֹן וְלַעֲלוֹת
אֶל אֱלֹהִים מִן הַתְּפִלוֹת.
עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל הַגָּז: לֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לְשִׁתּוֹת,
לְמוֹת, בְּבִקְשָׁה,
בְּהִטָּחַת הָרֹאשׁ בְּאַבְן הַקְּשָׁה.

אסתר ראב / בדרך אליך הים
(רקויאם)

בְּדֶרֶךְ אֱלֹהֵי הַיָּם
אֲבִיבָה שִׁירִים בְּלִילוֹת.
אֶחָד שָׁמֹן הַרְגֵנִי
בְּדֶרֶךְ אֱלֹהֵי הַיָּם.
אֲנִי ז'ל וְאֲנִי בַחַיִּים
בְּדֶרֶךְ אֱלֹהֵי הַיָּם
אֲנִי בְּדֶרֶךְ אֱלֹהֵי הַיָּם.
בְּכֹו שָׁמַיִם עַל יְלֻדָּה
קִטְנָה מִתּוֹפֶפֶת בַּחֹל הַחֶם
לְקַבְּרָה.
בְּכֹו עַל
בְּקָרֵי חֲרֹף
שֶׁלֹא יִהְיֶוּ עוֹד
וְעֵשֶׁב צְהַבְהֵב יִרְק
פּוֹקֵחַ רֵאשׁוֹן עֵינֹו בְּאֲדָמָה לַחָה
עַל בּוֹלְבוֹלִים שֶׁצִּלְצְלוּ
וְצוֹפִיּוֹת שֶׁרָשְׁרוּ וּנְשֵׂאוֹהָ
בְּכֹנֶפֶיהֶן
בְּכֹו שָׁמַיִם עַל יְלֻדָּה
יַחְפָּה בַּחֹל הַחֶם צוֹעֵדָת
לְקַבְּרָה.
אֶל מְלֹא רַחֲמִים
בְּזֶהב הַרְקִיעַ הַזֶּה.

גבריאל פרייל / יינות נואשים

השיר הטוב בא
מתוך רדם שבאהבה,
מתוך אלם מסער.
ועצב מחריף עולה בו כשמם
עד שכל היינות נואשים
לא פחות ממנו –

התוהה אם מוסיקה הנשמעת יפה
אינה נתקלת בסוף-פסוק צרוד
ואם משחף-דברים באפריל
הוא הקיץ הבלתי-מזמן.

מכל-מקום בשיר הטוב
בסוחות אדישיות
והוא היסטוריה
של גן מכה בךד,
של מתח הקו המדיק.

פנינה כספית / הנסיך בעל שש האצבעות

(יומן)

יום ראשון לבואי

בלונים בלונים בלונים מתנפצים! מין רעש משונה כזה אני שומע מרגע
בואי! את רעש הניפוץ אני חש בייתר שאת כשאני יוצא החוצה ובא בין
אנשים. וזה למרות רצוני העז להיות בחברתם. רצון גועש ממש שאני חש
בקרבי... ואז.. פץ! הבלונים מתחילים להתנפץ!
עוד היום אסע מכאן!

יום שלישי לבואי

לא נסעתי אתמול. לא, אין בכך כל תועלת ואף לא היגיון. ואני הלוא
מתברך בליבי שאני איש ההיגיון. איש המתכנן את מעשיו מראש. וכי לא
תיכננתי את הנסיעה הזאת במשך זמן רב? משך-זמן שהתארך באמת קצת
יותר מדי... אבל "כל דבר בעיתו וכל דבר במקומו" זה המוטו שלי. העיקר
לא להתרגש יתר על המידה. כלומר: עליי להישאר.

יום חמישי לבואי

... אבל.. האם עליי לזכור תמיד מי אני?
או שמא עליי להשתדל השתדלות מוחלטת לשכוח מי אני?
באשר לזיכרון: כבר נאמר עליי שאני שכחן. גמגמן מחמת השיכחה. שוכח
מרגע אחד למישנהו את אשר ברצוני להגיד.
אכן דברים מוזרים מתרחשים לזיכרון שלי לעיתים מזומנות! כאילו
מישהו מוחשי מאוד, אם גם חסר פרצוף, מכבה לי פתאום מבפנים כל
היבהוב של זיכרון, כל פעם שמהו חשוב באמת עולה בדעתי.
ואז אני מגמגם.
כמו הייתי משותק לגמרי בפנימיותי.

יום שישי לבואי

אני...

בן-מלך...

בן-מלך בעל שש אצבעות...

אצבע אחת יתרה...

אצבע אחת יתרה! בדיחה נאה באמת לכנות כך את מומי האמיתי...
כפי שישתבר עוד, אין זו אלא לשון של הגזמה שסיגלתי לעצמי בתיאור
מומי. מעין שיגרת לשון שנתחבבה עלי מאז אותה קריאת תגר שנזרקה

לעברי מפיה של האשה המטורפת בתקופת האסון הגדול. "הינהו בן-המלך בעל שש-האצבעות!" זעקה האשה המשוגעת כשהיא מטיחה אל חזי — למגינת ליבם הגדולה של בני לווייתי — את תינוקה המת, אשר, לאמיתו של דבר, לא היה אלא צרור של סמרטוטים דמוי-בובה. בני לווייתי, יותר משנתנו דעתם למילמוליה של האשה הידועה בטירופה, נבהלו ונתרגשו מן המכה שהוכיתי בחזי. ואילו אני ממש נתחבקתי עם תיאור זה של עצמי מפיה של האשה חסרת הדיעה, תיאור שאינו אלא שיגרת-ביטוי בפי ההמון לכנות בו את הניפלה, יוצא הדופן שאינו אהוד. מאז נתתי לו לביטוי זה שיתרווח לו בתודעתי, כאילו באמת בעל אצבע יתירה אני, ואפילו כשאני מתדיין עם עצמי ובתוך עצמי, גם אז אני מכנה עצמי כך... חה.. היכן היא האצבע היתירה? !.. ביד ימין או ביד שמאל?.. ברגל ימין? או ברגל שמאל?..

איש, כמובן, עוד לא נועז לשאול אותי שאלה סקרנית כזאת, אלא שכך דרכו של כינוי שהוא דבק באדם. ואולי נכון יותר לומר שאדם נדבק אליו? ואפילו שלא לטובתו, כאילו השד עצמו כופה עליו עיוות עצמי מבדח כזה בעיני עצמו.. מומי האמיתי... אבל האם באמת יש בי מום?.. ואם אכן כך הוא, מי גילה אותו ויוכל להעיד עליו? אף לא איש!.. אולי המיילדת הזקנה שבבואה יום אחד להתראות עם אימי, שאלה אותי בחיור סתום איך גדלו והתפתחו רגליי. "ואיך גדלו והתפתחו רגליך הקטנות הקטנות?" שאלה אותי האשה החסודה בחיוכה החמצמץ. שאלה מפתיעה באמת שעד אז לא נתתי דעתי עליה, מאז שאני זוכר את עצמי, לא זכור לי שהייתי אי פעם יחף! אימי היתה מקפידה על כך במיוחד, "כי כך נאה" ומשום כך היו רגליי גרובות... לא, כי חבושות ממש! בכל עת ובכל זמן, גרביים לבנות... גרביים לבנות, שלובנן הרך היה אהוב עליי ביותר.. וכך הוא עד היום. כי גרביים לבנות אני גורב גם עכשיו, בהווה — על כך לא אוותר — גם אם הצבע הלבן של היום אינו מה שהיה פעם, לא.. הצבע הלבן של גרבי ילדותי... צחותו היתה מסונוורת רגע קט, ואחר כאוספת קרניה, חמימה, כמעט חלמונית.

להבדיל מן הלובן הכחלחל של ההווה שהוא כמו הקפידה, הקשיחות, שהכנסתי עצמי בתוכה. אף על פי שאינני מתנגד לה כלל. להיפך; אני כופה אותה על עצמי ביחסי עם בני-אדם.

יום שמיני לבואי

בני אדם... כן, כך דרכם של בני אדם, להתגודד... לא עלה על דעתי שבואי יחולל התגודדות כזו, רעש כזה, אפילו העיתונות..

אשר לעיתונות: מילא, זה דרכה של עיתונות. ומי כמוני יודע זאת? וכי לא נתתי לה ידי פעם גם אני? וכי לא הכנסתיה בסודי למען מטרות

שנראו לי נעלות ביותר? והיא אכן אימצה אותן אל ליבה, תקעה בשופרות בקול גדול.. אך עשה עשתה זאת למען בצע כסף. וזאת לא יכולתי לשאת!

יום... לבואי

..... מדינתנו הננסית היא, כידוע, ריפובליקה. תחי הריפובליקה!
אבל האם באמת בעלי זיכרון כל-כך קצר אנחנו עד כי לא נזכור שאי-פעם (בעבר המתהפך בקברו) היינו מלוכה?
וגם נסיך היה לנו, וי-וי-וי, נסיכנו המודח!
ואולי נכון יותר לומר: נסיך שהדיח עצמו מקרבנו?
אך זה בעצם היינו הך: נסיך שאינו ממלא אחר הדרישות הנדרשות ממנו, ואפילו הוא מודע לכך, מודעות נחיתותו, היא היא פשעו, ופשעו בזה מוכח.

נסיכנו הודח והוגלה. למתעניין במספר השנים של גלותו, כדאי להזכיר לו שהשנה היא שנת הארבעים ליסוד הריפובליקה.
מוזמן שגלה, לא ביקר אצלנו אף פעם, גם ספק הוא אם היה מורשה לעשות זאת כשהפצע היה עדיין צעיר וכואב.
ככל הנראה, געגועי מולדת גם לא הציקו לו ביותר.
מולדת... מולדת... מולדת... טאם-טאם-טאם!.. טאם-טאם!..
בנידון זה איני בא אליו בטענות, ביני לביני, להסתובב כך בעולם, מנוער זהות, אינו דבר רע כלל, אם רק ניתן הדבר לעשותו.
"איש אלמוני ותו לא".. כפי שצוטט פעם לאמור.
לפי דעתי הצליח בזה מאוד.

מאז אותו יום מר ונמהר שנמלט בעור שיניו, קרוע בגדים וחסר כול.
ואין זו אלא אשמתו שהלך ונעלם, כאילו צלל לתהום.
"איש אלמוני, ותו לא"... אכן, צריך להודות! יש בזה גודל-נפש מסוים, התנשאות נסיכית.. סופר עליו שהיה מרוויח למחייתו כשומר לילה: יושב לו ליד בנין רב-קומות על כיסא, בישיבתו ההדורה מגוחכת. איש קטן קומה..

אינני יודע מדוע תואר בפניי כאיש גבוה? הוא בהחלט קטון-קומה!
חה.. ממש קורע לב!..
ג. ב. נסיכנו לא בא אלינו אינקוגניטו. לכן, לכל המעוניינים לבוא עימו במגע: להתראות, להתדיין, להעלות זכרונות, או סתם לחרוץ לשון.. קדימה בבקשה, הדרך פתוחה!

יום... לבואי

זהות? מהי זהות? איש אינו חייב להזדהות אם אינו מרגיש צורך בכך! —
כך אמרתי, בהתרגשות קלה, לאיש צעיר שבא לבקרני.

אנשים צעירים באים לבקרני. לתהות על קנקני, לפי דבריהם.
לתהות על קנקני? ! חושבני שביטוי חסר-שחר זה הוא שגרם להתרגזותי
החולפת שעליה התחרטתי מייד, כיוון שלפי דעתי הצער וגם השמחה
אינם מובילים אדם לשום מקום, וזאת גם אמרתי לבחור הצעיר שפניו כמו
האדימו פתאום.

ברצותי לסיים את השיחה במהווה של אדם המעביר על מידותיו, גחנתי
אליו, נגעתי קלות בשכמו ואמרתי כמעט בלחישה:

רצונו של אדם כבודו.

צחק האיש הצעיר ואמר:

ובכן נמשיך ונכבד.

אבל לא קם ללכת.

בחור עקשן.

האמנם רציתי שילך? אנשים צעירים חביבים עליי מאוד לפעמים.
אלא שעתה התחלתי לחוש לצערי עייפות גדולה ומיישנת שהחלה
לזחול עליי, התגברתי עליה. סיפרתי לו סיפור.

סיפור על איש חכם ונעלה, שהיה מקבל את פני האיש העני רק לחמישה
רגעים, ואילו את האיש העשיר היה מקבל לחצי שעה.

ולמה כך?

כי עניותו של העני גלויה. ואילו עניותו של העשיר מכוסה בכסף
ומתגלה רק כעבור מחצית השעה, לאחר קילוף קליפותיו.

חייכתי.

אבל האיש הצעיר לא החזיר לי חיוך, הסיפור שלי לא מצא חן בעיניו.
אדוני! אמר האיש הצעיר בהתרגשות גוברת והולכת, זהו סיפור על קיפוח
מגונה ביותר! לא די בכך שהעני עני, ומקופח בקיומו הפיזי, גם נשללת
ממנו חברתו של האיש החכם והנעלה!

זהו סיפור חסר משמעות מוסרית ופיוטית, והאמשלה אינה קשורה
לשירה ולמוסר. זוהי הליכה סגורה בתלם. הליכה סגורה בתלם שאינו
מוביל לשום מקום!

תלם... כלומר, להיות כמו כולם.

איך?

למה?

געגוע? זעקת הצילו?

אי היכולת להישאר לבד.

הצילו!.. הצילו!.. הצילו!..

התעוררתי. כואב כולי. זרועותי ושוקי כומו משותקים. בקושי התרוממתי
במיטתי והעליתי אור. כל גופי היה מכוסה פריחה, מכאיבה ביותר.

יום ... לבואי.

הייתי חולה שלושה ימים. שרוי בחום גבוה.

גברת ד' כירכרה סביבי לשרתני, דבר שהטריד אותי לא מעט. כלומר הדבר לא הפריע לי בעודי חולה רתוק למיטה; אבל כל אותם חינחונים של "טיפול שלאחרי" היו מיותרים לי בהחלט. גברת ד' התעניינה במיוחד באותם "עיקצוצים" שלי, כפי שנתעקשה לכנות את הגבשושיות האדומות, שהחלו להתפשט על גופי עוד בשבוע לפני התפרצות חומי אלא שטרחתי אז ככל האפשר להעלימן מעיניה. אשר ל"עיקצוצים": דעתו של הרופא היא שאין להם ולא כלום עם המחלה שפקדה אותי, והחום שתקף אותי לשלושה ימים היה לדעתו "רק הצטננות שלא בזמנה, שהרי הקיץ בעיצומו..." כאשר שמעה זאת גברת ד', מייד עמדה להודיעני על עיקצוציה הפוקדים אותה כל אימת שהיא מתרגזת או מתרגשת, או כאשר משהו "שאינו כראוי" מתארע.

גברת ד' רצתה מאוד להתלוות אליי, כשהבעתי רצוני לראות את הטרמינל החדש ההולך ונבנה כאן, עליו גאווה של בני הריפובליקה. פרוייקט ענק לפי דעתם... לו יהי כן. אין דרכי להתווכח, גם אם ותיק-מסעות כמוני יש לו מה להגיד בנידון... כשנכנסתי לטרמינל, — בלי הגברת ד' — כמובן — קידמתני המולת עבודה מהדהדת כל כך עד כי נתקפתי סחרחורת קלה. ייתכן אפילו שנתעלפתי. מייד מצאתי עצמי בחברתם של שני אנשים צעירים, גבר ואשה, שנהגו בי בידדות רבה, כמעט מופרזות. זוג צעיר, מבקרים לשעה שבאו למולדת מן החוץ (כמוני כמוהם). הם לא זיהו אותי, כמובן, דבר שלא הפתיע אותי, כי הם היו אנשים צעירים מאוד. אם כי במחשבה שניה שוב אין זה נראה לי שהיו צעירים כל כך, שהרי סיפרו לי על שני ילדיהם שהשאירו בבית, על קשיי גידולם, ואפילו על הוצאות לימודיהם. בנידון זה התפתח ביניהם ויכוח קולני למדי, כי האשה חזרה ואמרה שהוצאות הלימוד, קרי פינוק, שהם מוציאים על בנם הנער, מופרזות מדי, בעוד הבעל טען בלהט טענות דומות במה שנוגע לבתם הנערה. ובכן הירהרתי בליבי שצער-גידול-בנים הוא, כנראה, צער מרגיז ומעורר מדון מאין כמוהו. מכאן ואילך ירדה רוח עכורה על האיש והוא נשתתק לגמרי בעוד שעליצותה של אשתו גברה והלכה. והגיעו הדברים לידי כך שאפילו חיבקה צווארי בזרועה המלאה, העגולה והחמה וכינתה אותי איש נחמד, איש חביב, איש מצחיק.

— איש חמוד, חמוד, חמוד שכמותך! — אמרה, — הלוואי ויכולתי להחזיק אותך אצלי תמיד תמיד! כמה הייתי נהנית להיות בחברתך! לזכות בהבנתך הטובה ובנימוסיך הנאים. —

משקל-שכנגד לחברתו של המטומטם המגודל שלי, הגולם המגולם שלי, שאינו מתאים לכישורי. ואל תראה אותו שהוא גבוה וחסוב ובנוי

לתלפיות, אין בו שכל דק! — ואילו אני.. אשה אני.. אשה המשתוקקת לכל המנעמים..

וגם אשה בעלת כישורים אני! והיוצא מכך? שום דבר לא יעמוד בדרכי. אני מוכנה לכול! —

באמרה דברים אלה, הניעה בראשה העטור תסרוקת גבוהה מאוד ופניה מעלים סומק על שזפונה, חילוף-צבע ששיווה לה פתאום מראה של תינוק, גם אם תינוק מגודל להחריד. ולמה תינוק? בגלל צבע בשרה שהוא, כנראה, לבן וצח מאוד מטבעו, בא השיזפון ושזר בו שחימות ואדמומית, כרוכות יחד ופורחות. אכן, אשה יפה לכל הדיעות. אבל לא לדעת בעלה. הלה קפץ ממקומו כמי ששוחרר בו לפתע קפיץ ואמר: — ובכן, אנחנו מתגרשים? — ועל זה ענתה לו אשתו: לאט לך לאט, ומה החיפזון? לא כל כך מהר לא כל כך מהר חמודי! —

אותה שעה כבר היינו עומדים בפתח היציאה של הטרמינל ומחליטים בינינו לשכור מונית שתובילנו חזרה העירה. כל אחד שילם חלקו במחיר הנסיעה: הבעל שילם חלקו וחלק אשתו ואני שילמתי חלקי. רציתי לשאת בכל ההוצאה. אבל הללו סירבו בכל תוקף, באמרו: —
— אל פחו, אל פחו! כי במה שנוגע לענייני כספים כל אחד לעצמו וכל אחד לחשבונו. כך אנחנו נוהגים תמיד ולא נסטה ממנהגנו.

ומענין לענין ולפי אותו עיקרון, —

מדוע לא ניכנס עכשיו לאחת המסעדות ונאכל?

הצעתם נראתה לי מאוד. אותה שעה הלכו כוחותי ופחתו וחלשות ירדה עליי.

אך כאן בא והתרחש לנו משהו משונה באמת.

נכנסנו למסעדה הראשונה שנזדמנה לנו וביקשנו לאכול, סירבו לנו המלצרים, וזה נימוקם: —

מאכלי המקום לא יהיו לפי טעמנו.

אבל הם יכולים להגיש לנו כוס-תה.

כוס תה? ברצון הייתי משיב נפשי בשתיית כוס-תה.

אבל לא זה היה רצונם של בני הזוג. הם היו רעבים ורגוזים. מייד קמו ממקומם ופנו ללכת למסעדה שממול, ואני הלכתי איתם בעל כורחי.

אלא שגם כאן קרנו אותו דבר.

המלצרים הוציאו דיבת-מאכליהם רעה ולנו הציעו: —

”רק-תה רק-תה רק-תה!”

הוא הדין במסעדה השלישית.

הגיעו דברים לידי כך, שחוכה צוהלת השתלטה על בת-לווייתי. ”רק-תה רק-תה רק-תה, — היתה מחקה ומלחששת במין קצב מתעתע, כקול

הרכבת המתרחקת, ומייד אחרי זה מתפקעת בצחוק גדול המסב אלינו את
מבטיהם של העוברים ושבים. ואלוי פנתה ואמרה: —
חוששת אני חמודי, כי זה מה שנכוון לנו כל ימי שהותנו כאן, אם לא
ניתן דעתנו על הצרכים שלנו ונהרהר במטרותינו המיידיות.
ומהי מטרתנו המיידית ברגע זה?
להגיע לבית-המלון שלנו, מהר ככל האפשר.
הגיעה שעת פרידה,
ונגיד שלום!
רעב, צמא וקרוב לאפיסת כוחות, הגעתי בסופו של היום לביתה של
גברת ד', שחיכתה לבואי בדאגה גוברת והולכת.

יום... לבואי.
הבוקר נכנסה גברת ד' לחדרי להזהירני על אורחים צפויים.
בין הבאים לבקרני, ישנם גם אורחים, שלפי דעתם לא הרוויחו כחפצם
מיסוד הריפובליקה.
נושים מן העבר אל ההווה.
הם באים אליי לתבוע את חובם, או עלבונם. למגינת ליבה של גברת ד',
הרואה בהם מעין צמחי-בלהה שצצו מאי-שם, ומאיימים על נוחותי
הפיזית והריגשית גם יחד.
כדי להרגיעה, חייכתי ואמרתי שאיני זוכר את עברי, שהרי ניתקתי
עצמי ממנו לחלוטין.
באמת, כל כך הרבה שנים חלפו מאז! החיים חיים, והמתים מתים.
עולם כמנהגו נוהג ואין צורך להתרגש.
הגשמים יורדים והנהרות זורמים. ואני עומד מהצד ומביט בכל זה. כן, כן.
ואשר לחובותי: האם לא נשארתי נקי מקולם?
לשמחתי אין לי כלום.
סימן, אינני חייב דבר.
על כך ענתה לי גברת ד' בהגיון-נשים המיוחד לה, שלאמיתו של דבר,
כל אדם הוא בעל חוב, לפי דרכו ולפי סוגו, וכך גם צריך להיות, שהרי
אין בנמצא אדם שאינו לוקח ואינו מקבל וחובותיו כהר לגובה... והראיה...
חסר סבלנות במקצת קטעתי את דבריה. "על האוויר לנשימה אינני
מתווכח" — אמרתי וסיימתי את השיחה.
אותו רגע צילצל הפעמון בדלת הכניסה.
אורחים הופיעו.
אבל לא אלה שגברת ד' חיכתה להם, אלא אחרים.
— "לא אחרים, כי אם אלה אלה!" — מיהרה להתנצל בפניהם גברת ד',
שלצערה חל אצלה בלבול כלשהו בשעת שיחתה הטלפונית והחליפה את

המטלפן אליה במישהו אחר שדימתה לשמעו. רגע של חוסר בהירות שהביך את הבאים, שני גברים בגיל העמידה, שעמדו בפתח מבולבלים במקצת וחסרי נשימה.

הם הסבירו לי שהביאו אליי להתראות את אביהם הזקן, שהשמועה על בואי לריפובליקה שלהם הגיעה לאוזניו וגרמה לו להתרגשות גדולה. לשמחה כזאת בערוב ימיו הן לא פילל עוד! לכן הפציר בבניו לעשות כל מאמץ להביאו אליי, — אם רק איאות להקדיש לו רגע של חסד — האיש עצמו חיכה אותה שעה במכונית שחנתה ליד הבית.

עוד רגע והאיש הזקן הוכנס הביתה, כשהוא נתמך בידי שני בניו. בראותו אותי שיחרר הישיש עצמו מזרועות בניו התומכות בו והתקדם לעברי בצעד רך מאוד (כנראה נעל נעלי גומי) ומייד עמדנו זה מול זה. האם היכרתי אותן? האם רציתי להכירו? את הישיש הקטן הזה שהביט אליי בעיניים פקוחות לרווחה ומבטו כמו שאב את פניי ממני?

נראה שהרגיש בתנועת חוסר-הרצון, שחלפה על פניו בהתקרבו אליי, כיוון שמייד השפיל את מבטו. הוא הרים את ידיו, כמו לא היו בשליטתו, והגביה אותן אל פניי כאומר לנגוע בהם. כיוון שנטייתי הצידה, וגם את ראשי היטיתי, צנחו ידיו על כתפי ומייד צנח עליי האיש כולו בחיבוק שלא הוחזר. אֶח, רגע של מבוכה חסרת טעם! כשידי וידי הבנים מתבלבלות ביניהן, נרתעות, ומרימות את הישיש הצונח לרגלי, משמיע יבבה חרישית. מן השיחה שנתרקמה, לאחר שנרגעו קצת הרוחות ממבוכת הפגישה, נתברר לי לתמהוני, שהרבה טירחות טרחו האיש המיסכן ובני ביתו עד שמצאוני.

האחים סיפרו לי — בביישנות ובקולות עצורים מאוד — שמקום מושבם יישוב חקלאי קטן אי-שם בחולות לחוף הים. מקום נידח למדי, אליו נקלע אבי-המשפחה, "אחרי השרפה הגדולה" (זה הביטוי הרווח כאן) ושם הקים ביתו.

ובכן שאלתי אותם: — האם דייגים אתם? כיוון שלחוף הים אתם שוכנים? — לא, — ענני בחיוך אחד האחים. — מן הדיג אין אנחנו מתפרנסים. אמרתי את המלה "חיוך" כשציינתי את תשובתו של האיש. אבל כשבחנתי את פניו בעיון ראיתי שאין הוא מחויך כלל, — וכי למה יחייך סתם כך? — אלא, הסקתי, מן-הסתם זו דרכו להאיר פניו בענותו על כל שאלה שתופנה אליו. מין נכונות-תמיד לשיחה. ממש שמחה שאינו יכול לכבשה כשפונים אליו בדברים.

אכן, — חשבתי בליבי, — גבר קטן-קומה ומהיר-תנועה זה, ודאי מפרנס את משפחתו בכבוד וברוח נכונה. כן כן, אין לי ספק בדבר. אשר לאח הבכור: — שכן הקטן היה גם הצעיר מבין השניים. היה זה איש גבוה ושתקן, היפוכו הגמור של הצעיר בקומה ובתנועות הגוף.

קולו כמעט לא נשמע בענותו על שאלותי.

הוא סיפר לי שעזבו את ביתם עוד אתמול, אלא שהדברים נשתבשו להם. הידיעה על מקום הימצאי נתגלתה כמוטעית והם חיפשו אותי במקומות ששם לא נמצאתי. ולמה לא הפסיקו את חיפושיהם? שכל פעם שרצו להפסיק סירב אביהם, וכיוון שלא רצו לצערו המשיכו בחיפושיהם. — כאן הסמיק האיש לפתע ופסק מתיאור תלאות החיפוש.

ואילו אני קמתי ממקומי כדי לבקש מגברת ד' שתגיש לאורחים המיוגעים תקרובת כלשהי, מאכל או משקה מרענן שישיב את הנפש. מעשה זה שלי עורר מייד מצד האורחים דברי סירוב נבוכים ביותר. ביחוד התחנן הישיש, בקול-בוכים כמעט, שלא להטריד איש בגללו, וביקש: — אולי קצת מים להרטיב את השפתיים שנתייבשו. —

יושב היה מולי בעיניים מושפלות. ישיש קטן-קומה ומרצק-גו שלא לפי זקנתו. שמת לי לב שהיה לבוש שחורים כולו: מעיל שחור מכופתר עד צוואר, למרות חום הקיץ, כמין מלבוש של ענווה, שלא כבגדיהם של בניו שהיו קלים ומתאימים לעונת השנה. כיפה שחורה דהה במקצת כיסתה את ראשו הקרח של האיש הזקן. כשהשפלתי עיני אל רגליו ראיתי שנעולות היו (כפי שאכן שיערתי ברגע כניסתו) נעלי-בד רכות שסוליותיהן גומי. מתוכן הציצו הגרביים, מתוחות היטב על רגליו, שלא כגרביים משתלשלות ונופלות אצל איש זקן רשלן, — גרביים לבנות!

גרביים לבנות כגרביי שלי!

לרגע קט נעתקו מילים מפיו.

באיזו דרך נעלמה גונבה והגיעה הידיעה הזו הסודית לאוזניו של האיש הזקן? והאם כדי לכבדני גרב גם הוא גרביים לבנות?

לכבדני? ואולי לבודקני? להחשידני? או אולי להזדהות איתי? — בעוד אני שוקל מחשבות ערפיליות אלו בעיניים הולכות ונעצמות לצורך הריכוז, ניצלו האורחים את הפוגת הרגע בשיחה, כדי לקום ולבקש את רשותי להכניס אליי הביתה את המתנה השמורה במכוניתם בשבילי: — דיוקן אבי, מעשה אמנות. — על הביטוי "מעשה אמנות" מיהרו האחים להתנצל ולומר, שכך הוא הדבר בעיניהם ולפי רגשותיהם, כי מי הם ומה הם שיידעו להבחין בין מעשה אמנות לבין מלאכה פשוטה? וכל הדקויות המשתמעות מכך. —

ואיך הגיעה התמונה לידיהם?

מאיש אחד שברשותו היתה שנים רבות.

אותו איש מצא אותה בין ההריסות של בית-מידות מפואר "בימי השרפה הגדולה". לקח אותה והחזיק בה עד שלא מצא בה עוד חפץ.

שמעו על כך האחים, הלכו אליו, ופרדו אותה מידי.

בשעה שהאח הבכור היה מספר לי, בקולו השוקט הזורם לאיטו, את

קורות התמונה על כל גילגוליה, מיהר האח הצעיר להכניס את התמונה כשהוא מציב אותה זהיר-זהיר על הרצפה מול פנינו, כדי שניטיב להסתכל. היה זה דיוקנו של איש גבוה וזקוף (אבי) עוטה בגדי מסע. כובע פרווה לראשו ומבט-עיניו מופנה למרחקים.

ככל הנראה נמצאה התמונה זמן רב במקום של עובש, שכן העלתה פה ושם כתמי טחב כהים, שטישטשו אי-אילה מפרטי הדיוקן. מיסגרתה המגולפת של התמונה נראתה מכורסמת ועומדת כל רגע להתפרק.

אחר כך אמרה לי גברת ד', שמכל אשר דובר ונשמע בשעת הביקור המפליג הזה, מעשה התמונה נגע ביותר לליבה, — "מבלי שנתעכב כאן על תמימותם של האורחים במה שנוגע לאיכותה של המתנה, הבה ונתיחס רק לנדיבות הלב הכלולה בה". —

באמרה מילים אלה היתה עומדת ומסתכלת בתמונה בעיניים מצועפות. אותה שעה כבר הייתי שוכב ונח על הספה ועייפות גדולה שרויה באיברי. עניתי ואמרתי שאכן מעשה נאה הוא עד מאוד, גם אם מעשה אין חפץ בו. "כן, כן." — מילמלה גברת ד'.

חדלה מדבר בתמונה ופתחה לדבר באח הבכור.

האיש נראה לה, משום מה, כאיש שקווי עצבות בשורשיו. איש טוב לב מאוד; אבל חפץ חיים איטי זורם בעורקיו. —

עיניו הכחולות העצובות אומרות זאת. איש כזה לא יילחם על חיו, אם תבואנו מחלה קשה.

— אין אלה אלא דברי הבל. — עניתי לה בעייפותי הגוברת עליי, — שכן, — הוספתי מפנה פניי ממנה אל הקיר, — וכי ידע האדם מה יהיה? ואשר מאחוריו מי יגיד? ומה הם החיים עצמם אם לא מחלה קשה? —

רוני סומק / שני שירים

שיר ידידות

ליורם קניוק

הַרְגְּלִים שֶׁנִּדְחָקוֹת סָחֹר וְסָחֹר בְּחוֹל שֶׁל תֵּל אָבִיב
חוֹרְשׁוֹת תֵּלֶם שֶׁיִּגְמַר בְּקוֹ הָעֵינַן.

הַתַּחֲנָה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁלּוֹ הֵיּם
הֵיּם הוּא נִקְוָה כְּחֵלָה בְּסוֹף הָאֲגָדָה
וְהוּא הוֹלֵךְ מִנִּקְוָה לְנִקְוָה כְּמוֹ שֶׁהוֹלְכִים בְּאֲגָדָה,
הַבְּתִים לֹא צְרִיכִים לִהְיוֹת יוֹתֵר גְּבוּהִים הוּא לֹא מִסְתַּכֵּל
לְמַעֲלָה
הָעֵינַיִם שֶׁלּוֹ קְלוּעוֹת בְּחוּטֵי הַנִּילוֹן שֶׁל הַרְשָׁתוֹת שֶׁתָּלוּ
דִּיגִים בְּרַחֲבוֹת.
עוֹרֵב טָס בְּמַטָּס רֵאָנָה מִגְּבֵלָה לְגְּבֵלָה
שִׁכְבוֹת בְּשֵׁר
רֵיחַ רַע
וְאֲדָמָה נֹדֶדֶת נוֹגַעַת בּוֹ
נֹדֶדֶת בּוֹ
מִמְלָאָה בְּעֵינָיו חוֹל כְּחֵל

מֵלֶךְ בְּגַעְגּוּעִים בְּמִקוֹמוֹת הַמִּחְבּוּא שֶׁלּוֹ

דו"ח

הַפְּרִיחַ יוֹנִים

שֶׁחֵק בְּקִבְיָה

בָּא

הַלֵּךְ

בָּא,

כְּמוֹ גּוֹף שֶׁל רִקְדָּנִית הִיָּה קֶצֶב הַיָּמִים כְּשֶׁאֵהָב אוֹתָהּ

אנטון שמאס / חמש (מתוך אחת-עשרה) דרכים
לצעוק

א. אני מתנצל

למותר לי להתחיל בגוף ראשון יחיד:

אני מתנצל.

לא ידעתי שיקח לי כל-כך הרבה
זמן להגיע עד כאן.

קצה הזכרון, בקצה העמק של הברכה,
נכנס לתת-מודע. בשקט יחסי,
בבטחה רבה.

הקול מתכסה בפלומה קטיפתית,
פקרני האיל האמלל. עד לעונת
ההזדמנות הגדולה. ועד בכלל.

אני תושב-עצמי, אזרח גאמן
לאהבותי. אהבותי שהיו,
ונגעתי בהן בכפות ידי.

הקול מתכסה בפלומה קטיפתית, ולא ידי.
היצחק שלי החליט כבר מזמן: לא רק הקול,
ולא רק הידים, אלא שזה אף לא הזמן.

אף בסוף הנגעת, והנה אני כאן. והייתי שמח
על כך, אלמלא לחצה ילדותי, תקועה במעלית הזכרון
על כפתור האזעקה.

ו. מנורה

צריכים היינו ללכת משם,
ולשוב למבוך הסמטאות החשוכות.
המנורה הקטנה תמשיך כדרךכה,
מאחורי הרשת, ללכד לבבות
מתפללים, במתיקות עדינה.

צריכים היינו ללכת משם,
ולשוב למבוך הסמטאות החשוכות.
בלא להותיר שום עקבות
על האבן הירושלמית העתיקה.
בתוך השבתי לפזר פרורי בדידות
מתוקה, כדי למצא באחד הימים
את הדרך חזרה. ובתוכי,
מאחורי הרשת, הבקבה הצעקה,
כדרךכה, ומשכה אליה
פרפרי לחישותי.

ז. 26

עשרים ושש תרנגולות לבנות
מובלות לשחיטה בארז קטן. היתה אור
גדול שהבהב ברמזור, והן חכו לנבואה. מה
שנאמר זרם, ונעמד באלכסון. עשרים ושש
תרנגולות, באור פתם. ביום נפל
על האספלט גלון של צבע
לבן צמיגי מכוניות השאירו שבל, וכל
תרנגלת שביט. מה שחיטה. בקומה השלישית
של "בקור חולים" נחתך טבור הצעקה. האור
כבה. זהו זה. נחתך ולא שחיטה. טבור
זה חיים. גרון – להפך. שביט נופל
עושה שקע גדול. לא כן הסכין בגרון.

ומחר, אור גדול של יום עליז,
יהבהב בשיש הבוהק של האטלז.

ח. זה לא

כרגע הריק, בטרם עזבה,
גלתה שהאהבה היא עגון פרטי,
ובדומה לארון פרטי –
מקום יש בה, לאדם אחד.

היא לא תגיע רחוק, הוא אמר.
ונזהר לבל תגע כף ידו בזרועה.
זרועה החשופה הזכירה לו שיר מכר.
השיר המכר לא התאים למעמד.

לבונה, אמרה, אין שום משג –
משנסקטימה מלאכת כרסום הגזע –
לאן? פל העץ. ככה זה בטבע.
ולא היה ברור: מי הנמשל, ומי לבד.

ט. תסריט

הוא מביט החוצה ויודע שאת איגוד
ולא דרך החלון, כי הוילון מוסט.
למעשה הוא רק פותח עיניו.
התנדמה מהלכת עליו חדלון
(ולא כל־כך למען החרוז)
ונדאי לא לשיר החפוז שלא
יעורר בהלה.
שונים היו הדברים בהתחלה:

הוא מביט החוצה ולא יודע שהלכת.
רשרוש שמלתך מסוף החדר ועד סופו.
נחש מערמיק לופת צנארו.
בחוק, מאחורי הילון, אוטובוס
נוסע בין הערבים. חלונו מבהיק
מהר הצופים. לרגע הוא צועד
רהויות, מולו אדנות ערותך.
סביר בהחלט. המתח בשיאו.
והקשר אובד בין השיר לבין משאו.

הוא מביט החוצה ויודע שהלכת.
צמא צורב בקצה לשונו, מתפשט.
הענבל משקיף ממרומי גרונג, ומניד
הוא אומר, ומתכונן
למועקה.
פורצת צעקה.

”קט!”, אומרת הצעקה. הוא מביט.
אנחנו לא אומרים גואש. מצלמים
מחדש. רשרוש השמלה ארך מדי.
החלון אינו מרגש. הרחוק האסתטי
שהיה אמור להפריד בין הענבל לבין
המועקה, אינו סביר.

זה לא בשבילי, מפטיר השיר.

אשר רייד / חמישה שירים

קורא יקר

המלים שלי
הן צבועי מלחמה
שנמרחו על פני.

ימים אני יורה שירים
טעוני עופרת צרובה
בסתר רעם ירגנו.

שירי הם יריות אזהרה
לכל העוברים ושבים
למי שמדשדש בימים קשים
מבקש חלום תנחומים למשברי חזיו
אולי שירים יכולים לעורר אותו.
כמו סמים להרגיע אותו.
לפעמים גם זה לא.

השתוקקות

ערב רב אפל הטה אותי הצדה
עכשו אני בירושלים הדמומה
מבקש את קולך הנכון בנהמת לב
וקשיות חרף עד קצות ידי.
השערה צמחה גופי פרא
עכשו אני חית השדה
מחפש את ריחך בעבי העיר
ולילה מילל בי נהיה עד בקר.

שני שירי-נהרה

1

רואים אצלה בעינים את הקולות
שלא שמענו בפיה מעולם
רואים גם שבעיניה עמדו פעם דממות
עכשו אפשר לדמות את קולה העמק
לערוה יפה וחסודה
כשרואים את קולותיה היפים
עולים ונחשפים לאטם
יודעים פתאם תאנה כבודה
לא בנהיה נמהרה לא במשובה
חושבים פתאם על גפלאות אהבה
לא כחלום לא ביעף
חלום היה קסם קולה ששמענו
חולף כמו רנת מלאכים
מלנה אותנו בחשכה מרנינה
עד יפעת אור כנצנוצי נהי בעינים.

2

שם שמי משי כחלים וצלולים
וצפרי גרם כעפיפוני פלאים
שם אהבתנו פריחה זכה
באדם המים רקדו השחפים
חיינו השקופים עוברים בנהרה
עוברים חלומות בנהר השקט.
שם אור שחקים צועק צהלה
בנעם געורים דברת אלי
דממה מתוקה בשפת השיראין
שם שונעת חיים וערגה כשופה
שכבת על גבד כחיה הפוכה
וכלד מקפלת לתוכי בשרשים הקשים
המוליכים אלי המיה כמוהה
ומביאים עוד.

אי שם

אי שם צויץ ילדותי ביערות שרווד
צָהָרִים כָּבֵד וְעֵיף הַשְּׁתָרָף לְמוֹת
בֵּין זָקֵנֵי הַיַּעַר וּבֵין חַיּוֹת צְאָלִים
בְּצֵאתִי יִרְקַת אֶפֶל לְהַתְּפֹזֵר מִן הַצְּלָלִים.

לא אפלוּלית יצאה אתי, לא צלו של רובין הוד
פתאם הקפתי צהרים סביב ציה וקולות חללים
שהבקיעו במים מלחמה גדולה שם הייתי שדוד
אי שם ביערת חלום עודני ילד וסביבי אפלים.

יעל גלוברמן / צל

עכשיו היתה החשיכה מעובה בהצטברות חסרת-נוחות רגושה כמו קול שנתעבה לפני שיעול, והשיעול היה נקישת האבזם הגדול שבחגורתו של האיש ברצפה.

מאיה האזינה לרחש הבד, מרחיבה את אישונה שלא יתכווצו עם הרעש הבא, והיתה חושבת בכבדות שהאיש כעת בתחתוניו, ואז שכבר ראתה אותו בבגד הים הלבן, אז ראתה אותו, באותו יום שיכול היה להימשך אל הרגע הזה, אבל נמשך אל סוף אחר, והיום הזה שהתחיל בשירה הרעה של מרים נמשך אל הסוף הזה. אז בא הריח וסבב אותה והקיף, ולאחר רגע כבר היה מתרפק ונמעך אל חוטמה וגופה ורקותיה, כמו עוג כשבא אדם זר אל הבית שחביב עליו מסיבה כלשהי, לעומתו לא ינבח, לא יעזרו כל שיסוי ופיתוי.

ידעה מאיה שהאיש הסיר כעת את חולצתו, שחזהו הוא המשלח את הריח לגעת בה, ללפף. טפשי היה לחשוב עליו כך, כאילו צנצנת בשמים הוא שנחלץ ממנה הפקק, אבל היא ידעה שעכשיו הסיר את אותן משבצות כהות, וחזהו, חלק כשל אחיה היפה, חשוף כעת ומפיץ ריחו, וידעה גם שמקור הריח טמון באותה כישות עזה ומדויקת החוצה את חזהו לשניים, שלא כמו אצל אחיה היפה, אלא שאחיה צעיר מן האיש בעשרים שנה ויותר

— מאיה?

הקול היה שקט, ומאיה, לולא היתה מלאה אותו מתח כבד ללא נשוא, היתה מניחה להכרת-טובה לזחול ולגדוש אותה. ברור היה לה שקול חזק היה מכווץ את פניה, ופנים מכווצות הן המישור ממנו מזנק הבכי לריצותיו הארוכות, המתנשמות. ויודעת היתה, באותו חלק מוזר בתוכה שצבר ידיעות ותחושות ממקומות בהם לא היתה מעולם, אוצר-מרטט מוזר של ידיעות שרווה ממקום עמוק הרבה משתים-עשרה שנותיה, שאילו לחש האיש את שמה, לחישה ליטופית מבחילה, כאילו הקול מושפל, אבל תקרת הגרון וקירותיו משתפלים עוד יותר, והקול שזוחל בהם לצאת לחוש, מתחכך חיכוך דביק, מבחיל, אילו היה הקול כזה — היתה קופצת וצווחת, צווחת דקה וארוכה, לחתוך.

— מאיה.

מוזר שהיא יכולה לפתוח פיה ולומר נגדו את שמו שלו, לא מר ולא דוד, ודווקא פנייה כזאת בפיה היא שלא תצרום, כי הרי הוא ייגע בה מייד

ויעשה בה דברים שעושה גבר באשה ואין האשה קוראת למאהבה מר או דוד.

היה החושך מעובה כמקודם, גם צללית לא ראתה, והריח עודו אופף וחזק, אך נדמה עליה כריחה של האפילה, לא שלו.

מאיה היתה יושבת היכן שהניחה האיש, כשהלך לכבות את המנורה, קרוב מדי למרכז המיטה, כאילו לא רצה שהחשיכה תמצא אותה יושבת למחצה, במצב של זינוק. היתה ישובה רחוק מן הדופן, ורגליה, שברכיהן לא נתכופפו אל הרצפה היו פשוטות לפניו כרגלי בובה, ונתנו בתאוות המנוסה ששאפה ונשפה בה דוק של ריפיון, כבודות; בובה על איצטבה, יבוא האיש ויזיז ויציב וייקח

אז היה דן מקפיץ על ברכיו אותה נערה יפה, שאספה אותו בוקר את שיערה בשני זנבות ארוכים בהירים, ואביהם היה צוחק את הצחוק העלוב ההוא, שהיה מביא בה תמיד מין חימה איטית כוססת עד שהיתה חייבת לסטות הצידה וללחוש כמה משפטים איומים, שוב ושוב, ולחזור כבדה מאשם, אל קולו העמוק מאוד, קולו של משורר המקריא את שיריו ואיננו מפרסמם בספרים. ארנולד שם. שם שלקח לעצמו ולהם. את שמו הפרטי השאיר זר, דווקא את שם המשפחה הפך עברי וחדשני כמצוות משוררים מלומדה. מאיה שם. געגועים זרים הדביק לשמה. לא למקום בו לא היתה התגעגעה, לא לשום שם; היו בה געגועים לכאן, לכל כאן שהוא. תמיד התחושה הזאת של צעידה בתוך צללית, לא נוגעת בדבר, לא משנה, לא אמיתית. שם. מאיה שנאה את השם הזה, כמו כינוי נשאה אותו.

ואביה שהוא משורר. אבל ספרי שירה לגעת בהם, לדפדף, לקרוע — אין בידה. וכל דבר שתמציא ותאמר — תלוי וממשי כמו כל דבר ממשי, שאולי גם הוא תלוי. וחזהו של אחיה שחלק מכל שיערה — כמעט דחסה אף אותו לשק השנאות.

אותו קיץ היתה התאוה לדברים של ממש קדחת שהגעשה בה את דמה ומחשבותיה, והיתה מהלכת וממלמלת לעצמה דברי שנאה נוראים שאין להם כפרה.

איש בכגד-ים לבן היה שכוב על בטנו בחול, ומאיה חשבה שהחול איננו לבן וגם צהוב איננו, ליד בגד הרחצה, ושמץ אכזבה היה בה כאילו התקלקל דבר-מה.

— היא יפה, מאוד יפה — היה קול שגם הוא אינו לבן, וצהוב ודאי שאיננו, אומר, וכשהיכה לעצמה על שאין היא מתאכזבת, קלטה פתאום שהיה זה האיש, ושדיבר אודותיה, וקלסתרה השמן של אימה בכובע-ים מהודק על שיער אדום עלה ללא גוף מאחורי כיסא-הנוח הכחול של דן ונערתו שהביטו בה אף הם וראו אותה מחייכת לעצמה חיוך שמת, מה תגידי עכשיו, לא בגלל שאמר שאני יפה חייכתי, אסון, אסון, אביה צוחק את הצחוק

הנורא והיא מתערבלת כולה בשנאה הגדולה הגועשת, ריח המלח מאחור נקי ועמוק מול ריחות הבשר ושמן-השיזוף על גבה הלא-נראה של אימה השמנה.

אחרי זמן ארוך מדי של שחייה בתנועות אלימות ריפתה גופה בבושה. כשהיתה מוצאת עצמה מתנהגת כמו באותם ביטויים טיפשיים בספרים היתה בושה באה עליה, כמו אז, כשהלכה והטביעה עקבות בחול, מאחור באור נרות אוחז אביה בכוסית היין השקופה ואומר מילים יפות על השם החדש בו קרא אותם, סוערת ומתגעגעת למשהו שאין לו שם, עד שאמר בה משהו אני מתגעגעת לכאן, לא ל"שם", לגעת, לא לחלוף כאילו אני כותבת את עצמי ואין בי ממש, לא כך ניסחה את ההרגשה, אך זיהתה אותה, ואז ראתה שהיא מטביעה עקבות בחול והסמליות והפאתוס הציתו את פניה בסומק גדול, מאיה שם.

ריחו של הים צף חזק ומוחלט, וכשהניחה מאיה לזרועותיה להתרופף היה האיש שוחה לצידה, לא-מגחך וחסר-ריח, מסתכל קודם נכחו ורק אז בה. כבר אז היתה בה ההרגשה שהוא יודע את הניסוח הנכון, זה שאיננו מקומם את החלק ההוא, הזר והיודע, אשר היה מקומם את קרביה אילו הביט בה וחיך, או פתח מייד בדיבור.

אותו קיץ היה החלק ההוא גדול משהיה אי-פעם, ושדריו הפסקניים, שהיה שולח לפי ידיעות שלא היו לה, הפכוה פקעת-חושים קטנה סוערת, וכבר הימים והלילות בהם היתה משתקעת בספרים שלה לא היו שיאי הסערה, אלא חופים לנוח בהם.

הנה איש שידע בדיוק את המילים שלא יקוממו את החלק ההוא, ואת העיתוי ידע. רגע לפני שיכולה היתה לחוש משהו פאתיטי בשחייתם השתוקה חסרת המבטים זה לצד זו, פנה אליה, ובקול שהיה לא מעושה ולא מובן מאליו. הנה שוחה מאיה קרוב כל-כך למישהו בלי החשש התמידי שפתאום יזרוק האיש יד ויתיו סילון מים מלוחים בפניה, הבדיחות התפלה ההיא שפרצה שוב ושוב.

— טיפשי לבכות כשים של מים מלוחים מקיף אותך, לא.

מאיה חיכתה לחלק היודע שיקפוץ וינחם שאיננה בוכה ויעשה את זרועותיה חותרות במהירות ורגליה מקימות פיכפור קצוב ויעיל; אבל שום כעס לא בא בה, רק חבל היה שאיננה יכולה לראות גם את בגד-הים הלבן.

דיבר האיש על אליסה בארץ פלאות, ים של דמעות עירפו את ראשו, ורגש זר היה מתנפח כמזרון מבטנה של מאיה, גדל ותופח תחתיה וכבר היא צפה על גביו, מתהפכת על גבה, והאיש ממשיך מילים צף לצידה, אולם בלי להידחק, על מזרון שניפח רגש אחר, שלו. בגד הים לבן כשהיה, על אף שנרטב.

לא נעלבה שמדברים אליה על אליסה בארץ פלאות, בה אין תוצאה לשום דבר, וזה הפלא, משום מה לא רצתה להטיח שהיא קוראת את האחים קאראמאזוב בפעם שניה, הגם שידעה שיאמין ויראה אולי את המסעות, ימים ולילות של צלילה, אישונים דולקים וחום פורץ מרקותיה, ואנשים אומרים תעני ילדה איומה, מה לה ולהם, יש לה אליושה שלעולם אינו צורם ומדאיב אותו חלק המנהל אותה כל הקיץ כולו, ולפני כן, גם אם ילדה שתימעשרה, כאילו מאז ומתמיד שבועות נשבעת בריח דפים, הימים שהיה אביה באותו מקום ואימה ודן נסעו, ומרים היתה מרקדת בעיר ולא חזרה אלא לשעות, שערכה את כל הספרים בבית על רצפת חדרה, ושכבה בהם והיו בבשרה וחורף היה ורעדה באושר, שבועות נשבעה, לכתוב ולכתוב, ספר עבה ונפלא שמלא אנשים מעולים שאינם צורמים לעולם, לא תדבר עם איש, בחדר תשב ותכתוב.

ברגעים האלו היתה מאיה שליווה משום שצפנה סוד בתוכה וחייכה חיוך שקט והחלק ההוא והיא פעלו יחד. לא שדר בהול שעליה לשתוק ולחייך, אלא הרגשה של סוד שהופך כוח. צפה מאיה על גבה וחשה כיצד הדברים שלא אמרה אינם נעלמים להותיר אותה ילדה בת שתים-עשרה המקשיבה לפרק מסיפור-ילדים, אלא באים ורובצים בה, מרפדים אותו מקום שהחל מתרפד מבחוך, יפה היא, אמר האיש, בבגד-הים הזה שלה חזיה מתקנת, ועם הסומק פרץ לצווארה עוד מאותו כוח חדש. יהיה עליה לענות לו, השקט המלא שאחרי קולו.

ישבה מאיה רחוק מדי מדופן המיטה, כך שלא יכלה לקפל את רגליה והיו זקורות לפניה כשל בובה גדולה, והחשיכה סמיכה ואופפת, וזה לרגעים כמו גוף גדול נע בשנתו. פשטה יד ונגעה בחושך. לא נעצרה ידה, וידעה מאיה שאין קירות מסביב ואין בחוץ ורק היא כאן, וחושך שאין לו סוף ויש לו גוף. השיבה ידה והפכה אותה ונגעה בגב ידה בשמיכה קרה שעל מיטתו של האיש, למה היא קוראת לו איש, את שמו היא יודעת וכשחשבה על כך נעלם השם בחשיכה ומאיה חשבה איש איש איש יהיה עליה לפתוח את פיה. פעמיים קרא בשמה. ואין הוא ניגש ואין הוא זו. חיוך קטן התיישב על פיה, האיש יודע שיש בה נסיכה חכמה, עתירת ניסיון ונצרמת בכל עדשה, נזהר עכשיו האיש שלא ירתיע, פתאום החזיקה בכתפיה יד, כמעט נאנקה מן הבהלה, ואז באה יד שניה ומאיה עצמה את עיניה, שזו שטות גמורה בחושך כזה, וחיכתה שתבואנה כל שאר הידיים שיש לאיש כשהוא נוגע באשה

— מאיה? אני אשב לידך. טוב?

קולו של האיש זר, בעצם זר היה באמת, אבל גם מוזר, עיבוי קטן שינה אותו, ומאיה ראתה רגל גדולה שוקעת במים ולא חותכת אותם, ומרים היתה גוהרת עליה בשפתיים כתומות ושרה בקול רע יומולדתיומולדת

מאיה את חמה כלכך וידו על מצחה קשה ודקה, פקחה מאיה עיניה שזו שטות גמורה בחושך כזה והרגישה איך ריסייה נוגעים בכף ידו של האיש שנרעדה על מצחה. ראתה מאיה חשיכה ולא האמינה. כמו חול היתה סביב, שקט וסמיך, אם לא תטביע בו עקבות הוא איננו והיא לא היתה. היא תזוז כעת בתנועה חדה ותיתן ראש בחוזהו החלק של האיש, ותרגיש במצחה את קו השיער החוצה את חוזהו לשתי אפשרויות, ודברים יקרו שאי אפשר להשיבם

איך הביט בנערתו של דן, גדולה ויפה, ישב למרגלותיה, פיזר חול על רגליה שהתנדנדו והחול התעכב בשערות-הרגלים המקורזלות של דן, שהרי ישבה על ברכיו ורגליה מתערבות ברגליו, וכך ישב האיש ופיזר חול על רגלי אחיה ורגלי נערתו שאספה את שיערה אותו יום בשני זנבות ארוכים והיתה צחקנית וקולנית כפי שנערות יכולות להיות כשהן יפות וחול מפוזר להן על הרגלים. מאיה ישבה ובטשה בחול ברגליה, ראתה שהן דקות ומכוסות פלומה ילדית ואספה אותן תחתיה. ישבה כאילו עומדת היא להתפלל לים ואביה צחק את הצחוק הדק ואמר לאיש בערב אילה נוסעת מכאן ויישארו לך רגליו של דן, ומרים שבאה כשהיו במים גיפפה את עוג היפה, רק הוא יפה על החול, וניצנצה בעיניה לעבר האיש אף על פי שלא הביט בה והיה כבר אולי בן ארבעים, שזה לא בשבילה.

עכשיו היה האיש מעביר אצבעות פשוקות בשערה, וידו האחרת איננה. איפה היא. לאט העביר אצבעות בשערה, משהה אותן סמוך לקרקפת וזורם הלאה, שיערך ארוך שיערך נבוך שיערך פרוע לשמצה.

לא ידעה מאיה אם שמעה אותו לוחש או נלחש קטע שיר בראשה, שכל הפחד נשר ממנה באיזה זמן ובאה כבדות כמו של תנומה, כמעט התנדנדה עם האצבעות, קדימה ואחורה, עיניים פקוחות שרואות כלום סמיך והאיש נושם בשקט לצידה קצת יותר מאחור.

כשאמרה מרים שיש לה פגישה-איומה עזבה את אליושה אצל זוסימה, הפכה את הספר, והתבוננה באחותה בציפיה. היו לה הרבה פגישות-איומות, נערה בת עשרים ואחת מה יכול להיות איום בשבילה, הכול מותר ואפשרי, כשתהיה היא בת עשרים ואחת לא תרצה להביט בבחור, תמאס כבר בכול, בת עשרים ואחת תהיה מסוגרת מזה שנים בחדר גדול וריק, כותבת את ספרה הגדול. מאיה בזה למרים, שהיא לא יפה ולא נפלאה והפגישות הנוראות שלה עם נערים ש"אינם מתאימים" אינן נוראות ואינן סודיות, שתמיד לא התאפקה וסיפרה לה, לדן, לאימה, לעוג. עוג אהב את מרים אהבה עזה וכלבית, על כך לא יכלה מאיה לסלוח לו. פטפטנית מגודלת שצובעת את שפתיה שוב ושוב, שהשמש מצמיאה ומרים שותה

וממהרת לצייר לה פה, כאילו לא יכולה לדבר בלעדיו. פגישות-איומות, נערים מגוחכים. ועוג נלווה אליה ושומע כל אותם פטפוטים. מרים חושבת שמאיה ילדה איומה, כולם חושבים שמאיה ילדה איומה, ילדה משונה, שתיקות והצגות, למאיה לא איכפת, לא לא איכפת, אבל עוג כאילו שוכנע וכל הקיץ הזה כשהיא קוראת לו להתרפק והוא רץ אל מרים היא ילדה קטנה שעלבו בה, פגישות איומות, טיפשה.

מרים חטפה את ספרה של מאיה והניחה אותו, פתוח, על קודקודה, מהלכת זקופה כתרנגולת, ואמרה, בלי להזיז הרבה את פיה, שעם הסופר של אבא היא הולכת לסרט. מאיה בהתה בעורף הדק, עד שנתעקל אל טפיחה מכוערת של הספר על הרצפה. — את הספר סגרת לי — לחשה בשנאה מצמיתה נועצת אישונים בעד מסך, נמשכת כמהופנטת אל העיניים הקרועות והפה הכתום הפעור מעט — את הספר סגרת לי, שמנה —

בחדר האוכל, כשישב ליד מרים והיא מולו. הרי לא הביט במרים, חזה במחשוף הכתום. אביה היה מדבר בקולו העמוק-מאוד על סיפור שכתב האיש, ושמחה לבנה צווחה בה פרא וניפנפה כנפים גדולות. אביה החזיק ספר של ממש בידו ושם היה כתוב על הכריכה, וילדה קטנה אף ממנה הציצה, דקה ומתנכרת בציור השחור. ילדה שכולם חושבים שהיא איומה, מבט אטום כזה — הרימה מאיה מבט פראי אל האיש הסופר והוא היה מביט בה במבט שנמשך ממקום אחר, והציפור הגדולה התכווצה ונפלה אל חזה והיתה מפרפרת שם כבדה וצווחת עד שבא עוג ונצמד ולחך את שוקה, וזה היה הרבה יותר מדי ציפורים בשביל ארוחת ערב. השאירה את הצלחת גדושה והלכה לאט וכבוש אל חדר-האמבטיה לנשום עמוק.

בערב היה חושך, אך לא סמיך ולא בלי-סוף. כולו היה התחלות התחלות של חושך, כאילו אם תפסע עוד צעד תגיע אל המרכז האפל, ולא. האיש חיכה קרוב לסוף המדשאה, כמו שני צילים התרוממו אליה, האחד שחור מן השני. האחד חפץ את כתפה והשני היה צל. מאיה הלכה והרגישה את הציפור מתחבטת. רצון עז היה בה להסתכל בצילה שלה, שיד כרוכה סביב כתפו. הלכה, מהתחלה של חושך להתחלה אחרת, ועמדו. פני האיש היו רפים לא כמו פני אביה, שגם אצלו שיער חלק וקצת אפור, ובוודאי לא כמו פני אחיה היפה דן שמרקיד נערות על ברכיו. פתאום היה האיש על ברכיו ועיניו מבהילות ביופין. מבט כזה תכתוב מאיה, איך תכתוב אותו, ציפורים? וכמו היתה במים והוא המים, ידיו על פניה ושיערה ואז עוברות על גופה מהירות וקלות, והיא צמרמורת וצל, יודעת ששום דבר אינו קורה באמת, שום דבר לא יקרה אף פעם באמת, עיניו כהות וגבינו מעוותים מעט כבכאב, אושר שהציף אותה עם צמרמורות שעשו בה אצבעותיו, לפשוט ידה לאט, ידה שלה, כובד האצבעות, באמת נוגעת במצה, אשה, ואז צעק האיש בכאבו ומברכיו נפל על ברכיו, כיצד אפשר דבר כזה,

אבל על ברכיו נשאר נפול, קודם עמד עליהן, אחר כך חזר והביט בה רחוק ולא כאוב, הושיבה לצידו על הדשא הקר שיש בו ריח זר, את ראשה הניח על ברכיו ואמר מילים שאין אביה אומר ובכל זאת הם שירים, פניך חסר-שחר חיוור מוקף שיער כהה, נקבעו עיניה בהתחלה אחת של חשיכה ולא רצתה להתקדם אל ההמשך, שבאור הקלוש היתה צילן של פנים דקות לבנות הגוהרות אליה, וידיו עוברות בשערה.

ברחה מרים מן החדר, משוגעת, צווחה מן המיסדרון, את משוגעת כמו אבא, וטריקת דלתות ובכי צווחני לא מעורר כבוד ולא חרטה של אחותה, הטיפשה שהאיש לוקח לסרט, והרי לפני יומיים ליטף אותה על הדשא, מילים, עד שנרדמה אצלו.

רעדה מאיה רעידות קטנות יבשות, אני סופרת כמו האיש לא משוררת כמו אבא לא כדורים כמו אבא הצעקות האלו ואבא בנסיעה.

איך יכול עוג לאהוב מרים כזאת שצועקת את אבא בחדרים, ואם שמע היו קולות בבית, בכי ועקבים ודלתות, שזה בית גדול שבאים אליו בקיץ, ביתו של אחי אימה הנוסע לבית אחר כל קיץ, אולי לבית שבעליו נוסע לבית אחר כל קיץ, כמו אותן התחלות של חשיכה

בא קול נעליה של אימה, אדומת שיער מזה חודשים ארוכים, ועוד מחכה מאיה שתסיר אימה את השיער ויהיו מחלפות כהות, נגעה בה אימה בידיים שקרות תמיד והשכיבה במיטה לשנת צוהריים, אפילו שראתה מאיה שהבוקר עודו באיבו, ולא רצתה להתווכח שמצחה להט ועיני אימה אדומות כשערה.

— את נרדמת, מאיה?

ידו של האיש התעכבה בשערה ועיניה נפקחו לחוש שידו האחרת באה וחופנת כתף שלה, אין צל, ואז נמלאה טינה ובטתה — תפסיק. ידו קפאה, זו שבשיער לפני זו שבכתף, כאילו כל אחת שמעה לחוד. ולא שאל מה קרה, רק אסף ממנה את הידיים וישבה אי בחושך, מוקפת ועזובה.

— מרים — אמרה לבסוף, וקולה היה חלוש ולא תקיף ולא אשה נוקמת.

— מרים — אמר האיש מהר, צחק והשתתק. שוב נגע בשערה, במרופף,

ועזב וכולה נמשכה אחר ידו בצער שעזב

— מרים אחותך ביקשה שאקח אותה לסרט. אמרתי אולי. לא אלך איתה. היתה מאיה קלה וטיפשית בחשיכה, רגליה זקורות לפני כשל בובה. — היא העירה אותי בשיר — זרקה מילים אל האפלה, לתקן משהו, אבל כמו כדור פורח כל מלה שהשליכה עשתה אותה קלה יותר וטיפשית יותר

שמרים היתה פתאום בתוך שנתה, גוהרת ובורקת עינים, שרה בקול צווחני שוטם יומולדת-ילדה-קטנה-בת-שתימעשרהוחצי-ובאה-אהבה-יו-מולדת-תינוקת-סוכריה-הדוד-הגדול-ייתן-נשיקה. פתאום הוטלה מאיה

מתוך שנתה לבליל זדוני של הנערה הגדולה שגהרה עליה כאילו לטרפה, ריח זיעה קלושה ותמרוקים, כולנו משוגעים, התנגן בה משהו בעצב נורא בתוך ההלם של ההתעוררות, כולנו משוגעים, גם היא עם האודם והבחורים, ומרים גחנה עוד ועוד, כבר היתה שרה במתיקות צווחנית אל תוך פניה של מאיה, עד שנפנתה והלכה, שנאה גדולה כלכך שנתלקחה בנערה גדולה כזאת אל תינוקת בת שתימעשרה וחצי, התמרמר החלק היודע, ומאיה נרדמה באחת כאילו להחליף חלום בחלום טוב יותר. בלילה, כשקמה, היו לחייה קרות מאוד ורגליה נשאו אותה, צלולות ומטביעות בדשא עקבות שיהיו אחרים לחלוטין כשתחזור.

— מאיה? אני לא מחבב את מרים. אותך אני אוהב.

— כולנו משוגעים, אמרה מאיה. אבא היה בטיפול, ואני ילדה משונה וילדה איומה. מרים מתאפרת וצוחקת; אבל היא צועקת פתאום ובוכה יותר מכולם. דן אני לא יודעת, אבל כולנו כן, אני קראתי שזה בא למשפחה וכולם, זה הדם —

החלק היודע במאיה אותת לה להתפרק כולה בבכי אל חזה שלא חלק ולא שעיר. הוא ייקח אותה בזרועותיו וינדנד, כמו ילדה קטנה, אבל כמו אשה שרע לה, לא חשוב שתימעשרה, שיגר לה החלק היודע. הוא יגיד לך שטויות, קוראת יותר מדי, כמו אמא בשיער אבל, ויסביר עד כמה טועה ושטויות וקטנהקטנה, וכלום לא יקרה שאי-אפשר להשיבו.

אבל משהו נשב כלפיה, בולם את היפחות:
השקט.

האיש היה שותק, וידיו כולן היו אצלו.

היתה מאיה אי בחושך, וכשנפל עליה האיש ביבבות משונות לא ידעה מי הבין קודם, החלק היודע או היא, איפה פגש אביה את האיש.

מוטי בהרב / שלושה שירים

*

מונית משחרת לטרף בליל-גשם תל-אביבי
כמו נמיה בפרדס חומקת בין גזעים אולי
תבוא הרפתקאה מכאן ועד נתניה, מחשבות
מחליקות בקצב המגב, זו ארץ של אסירים
חם השמיכה שולט על העיר, כל אחד חולם
לבד, גם הוא עם עצמו מה יקרה אתו ומכשיר
הקשר מטרטור כמו חית לילה רחוקה ומפרת

הצעיר מפל הלוחמים

הצעיר מפל הלוחמים
ולא מלאו לי עשר שנים
הייתי לראש הצבאות
בגלל עיני היפות
בניתי צבא צעצועים
מתותחים גרעיניים
ואני הצעיר בכל הלוחמים
בלילה כשישנים החילים
אני צעצוע מצעצועי הקטנים

מדבר בסדר וחושב בסדר אבל קירות ביתו סוגרים עליו
מפל עבר

מדבר בסדר וחושב בסדר אבל
קירות ביתו סוגרים עליו מפל עבר
מה הוא רואה בו כשהוא חושב בסדר וחושב בסדר
לא מספר גם לעצמו אחר כך שוקע בפרסה הייתי

פַּעַם דָּג בְּאַמְוֵרִיּוֹם זָכַר כְּשֶׁהָיָה בָּיָם וְהַדְּגִים גַּמְלָטוּ
מִמֶּנּוּ כְּמוֹ מִסְתָּם אָדָם הָיִיתִי לְיָדוֹ כְּמוֹ גֵל
אֶחָד כֶּךָ וְנִשְׁף וְנִשֵּׁם יֵשׁ לִי יָמִים שְׁמַעְתִּי אֹתוֹ
אוֹמֵר, אֲבָל אֲנִי עֲכָשׁוּ מְדַבֵּר בְּסִדֵּר וְחֹשֵׁב בְּסִדֵּר
הִלַּכְתִּי אֵתוֹ לְבַיִת שָׁם גַּר אֶךְ הוּא סָגַר דְּלַת מְאַחֲזֵנִי
כְּמוֹ פֶּחַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם וַיִּשְׁטְפוּ אֶת הָעוֹלָם

רחל חלפי / שלושה שירים

*

סְמִיּוּטִיקָה הִיא תּוֹרַת הַסִּימָנִים
תּוֹרַת הַסִּימָנִים הִיא תּוֹרַת הַצְּלָקוֹת
תּוֹרַת הַצְּלָקוֹת הִיא מְעַרְכַת פְּצָעִים
שֶׁלֹא הַגְּלִידוֹ יָפָה
פְּצַע שֶׁהַגְּלִיד מְשׁוּל לְשִׁקּוֹף
מִי יִכּוֹל לְדַבֵּר בְּשִׁפְתַי הַשְּׂקִיפִיּוֹת
מִי יִכּוֹל לְכַתֵּב בְּזִכּוּכִית אֶפִּילוֹ שְׂאֲבִיהוּ
זָגַג שֶׁלֹא לְדַבֵּר עַל סְמִיּוּטִיקוֹן

גְּמָחָה

הַגּוֹפְנָפֶשׁ שְׁלִי
וְהַגּוֹפְנָפֶשׁ שְׁלֶךְ
מִתְגַּפְּפִים בְּתוֹךְ גְּמָחָה אַחַת בְּקִיר.
עֲצָבִים שְׂאֲבָדוֹ מִשְּׂקִיפּוֹתָם, שְׁנַעְשׂוּ מִפְתָּלִים מְאֹד
מִשְּׂקִיפִים עָלֵינוּ בְּזָרִים עוֹנִים
מִן הַתְּעָלוֹת בְּהֵן הַתְּחַפְּרוּ
וּמְחַלִּיפִים מִיָּדַע בְּשִׁפּוֹת זָרוֹת.
גּוֹפִיפִים לְבָנִים, כְּחָלִים וְצָהָבִים
שְׁטִים רְחוּק
בְּצִיּוּרֵי שֶׁל קְלִי, עַל קִיר אַחֵר.
וּבִינְתִים גּוֹפְנָפִשׁוֹתֵינוּ
מִגּוֹפְנָפִים בְּדָגְלִים אֲדָמִים וּלְבָנִים בְּיָדִים וּבְרָגְלִים
זֶה לָזֶה, וְשָׁבִים לְהַתְגַּפֵּף בְּתוֹךְ גְּמָחָה אַחַת
בְּקִיר הַהוּא.

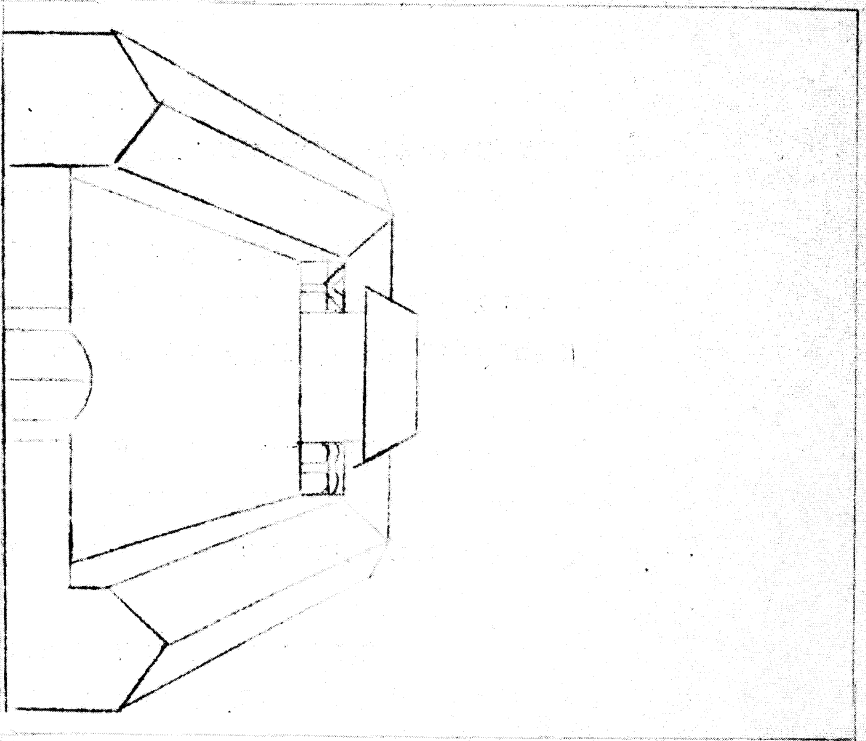
סכוי

השמש היתה חמונית ששפכה
מלא חפנים קוסמיות גרעיניים קשים וצורבים
של אור

מה יהיה כשתתרוקן מגרעיניה
היתה אפשרות לרגע של חמונית ענק שחורה
פעורת פיות מנערת סביבותיה שריקות רמות
של כפור

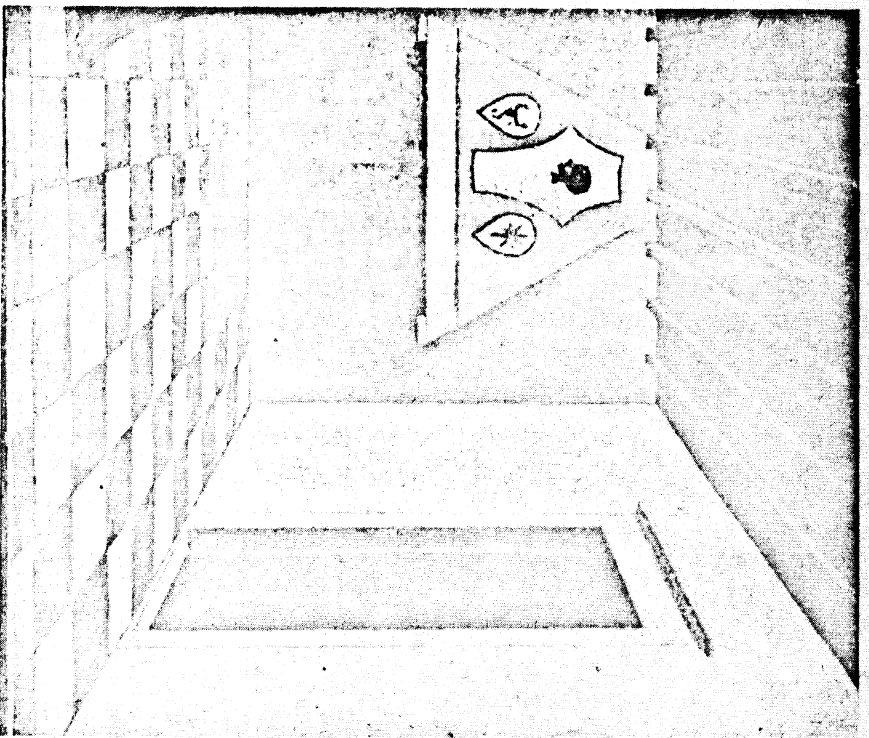
היתה אפשרות של חמונית חדלון
אפשרות של גרעיני מות
העולם בשבילי היה לרגע גרעין מפצח שחור

אבל ראיתי שתי צפרים נוחתות
באור. זה סדר את התהו.
ועוד צפרים אחרות וחוטי השמל חצו את הקלל
עשו כוריאוגרפיה בסיוט.
שוב שמעתי טרטור מכונית בטוח.
ראיתי אלמת קציר מהדקת היטב.
ראיתי את "מחלבת העמק" שם עושים גבינת כבשים
לבנה וריחנית
וידעתי
שיש סכוי.

10-11-12

94. INTERIOR OF A ROOM. Detail of Plan 87

פנים חדשות

פרץ בנאי / חמישה שירים

*

לפסע בצעדי ילד
על גשר הג'ק-ג'ק הקטן
של הפרת

לקטף תותים לבנים
מעצי הענק
שבחצר צלאת אליהוד

לקטף תנומת ליל-קיץ
על גג חימר
בעיר הגבולות
וברכי סבתא בריות

לו שָׁרָה לי מות מות
לצדה הייתי שוכב עכשיו
בין עינים פקוחות
של חילי הטורקי וחילי הסורי

*

תנו לי סוס אציל
חזק-רגלים ומאכף
אתו אדהר לבית
ששערו מאגף נחשת
ועשוי קורות מצפות פח חלוד
זכר שלגים של חרף ארץ

שם על המדף
מחברותי באבק קר
וכסאו העגל של סבא

ריק מבשר
במורד בצל הרים קבורה
תאומתי שמתה
בטרם פגו כתמי לידתה

וסבתא אם-אמא
שלא ידעתי פניה מעולם
בכחול עיניה
את השמים צובעת
אומרים: ירשתי אותן.
בעינים ירושות אשמח
עד מות

*

כל הכבוד לאבי
שבמחסור ובקרב
ספר לא חסר

לבוש בלאים בילדותי
ישבתי על קצה השורות
וכל השאר לא חשוב

כמו אבא אז,
ספר בין אצבעותיו,
אומר: פה טמון כל הספר שבעולם.

*

חברים של אבא היו באים
אל ביתנו בשבתות
עמוסים כלי נגינה

לָהֶם הַמְּנַגִּינּוֹת וְלוֹ הַמְּלִים
כָּלֵנוּ שָׂרְנוּ
גַם רָקְדְנוּ לַפְּעָמִים.

דַּמְמַת מְנוֹת נִמְתָּחָה
עַל גֶּשֶׁר גַּעְגּוּעִים
כְּאִשׁוֹר סָבָא, בִּימֵינוּ בִּיצַת חֲמִין,
הוֹסִיף לְאַחַר "שֶׁהַכֹּל":
אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמֵינִי

אֶת יְמֵינוּ שָׁכַח
וְיְרוּשָׁלַיִם זֹאת לֹא נִשְׁקָה לְשִׁתִּי עֵינָיו
הֵיא — בְּטַח וּבְטַח

תְּמוֹנַת חֶצֶר יְלָדוֹתִית

1

שָׁקִי בַד קֶטְנִים עֲבִים וּלְבָנִים
מְנַפְחִים בְּרִכּוּז לְבֵן קָר
תְּלוּיִים סָבִיב.

2

פְּעִיַת כְּבָשִׁים
מְחַדֵּר הַמְּכַלְאָה
קֶרְקוֹר תְּרַנְגוּלִים
הַמִּית יוֹנִים

3

שֶׁמֶשׁ מְצַדִּיעַ
וְשָׁמַיִם צוֹלְלִים בְּבֶאֱר

מימיה מבריקים כחלים ללא כתם
כמו המראות העגלות הקטנות
שאבא מוכר לכפריות
בשוק אליהוד

4

שטיח צל
נארג עלים וענפים
של עץ ענבים
עליו ישבנו צהרים הרבה
אביבים וקיצים
ואז ימים ילדות

דן לוי / שבעה שירים

*

אני גדל בחללים
זרח דק על צנארי
דוחק בי להרים בגנים החשוכים
בלילות אוריים אתה חזב לפרח
על החוף
אורו שוחק
אבק כוכבים ברקיע שחור.

למיכאל דרוקס

*

מיכאל טמן בעינו אגם
לרמוז אל הדברים הידועים,
והקביר אדם מתפקה בלפי מזרח
שם יאהב את אשתו בקורים דקים.
קר ושיקול יכסה מחצית גלגלתו בעור.
גם אם גרד לסוף דעתו נמצא כי ברת.
הותיר ברת סומכת
מפספסת בצללי נמר.

*

הוא סובב בין סביבוניו, רעב
מסחרר מהתכנסות בלתי פוסקת אל צירו.
המעגל שלו איננו נח אף פעם
מן הסביב המתלהט כמו להקה בחם מדבר.
הוא תר אחר עצים לזון בם את אשו
הוא תר אחר המים להצן בם את מצחו
גם כי ימצא עצים ומים לא יחדל מסבובו.

*

רק מטטלת עקשנית יודעת קשת השמים
רוח מהלך על מי שלולית
ולונתן אורב במצולת שרשי עצים.
אני שושברתי במנסרת זכוכית
מאזין
צפירות צפרים בנמל אור
"אינד לבן אתה
גם לא קצרף מתז גלים".

*

כבר שבויע געדר
אמו מחפשת מגיד עתידות
בסדיגי מיטתו היא קוראת תכריכיו.
בבקר, בגן, הם מוצאים את גופו
באור מצלמות הם בוזקים את פניו
פוזקים מלבו פדורי שנהב
פדורי הבדלח מלאים דמותו:
לעולם לא ישבח.

*

שאול היה נער ונחבא
הנערות הובלו במכוניות לבתים
הוא ירא את החצים המפלחים מתנים יבשים.

דוד

כל שעמלתי
חגיתות שהטלתי בלבך
לשטף מתגיד במים צלולים.
אתה לא הבנת מאום.
להשאיר אותי כך,
על הגלבע
ללא גשמים.

*

הסתו והאור הם תחליפים למה שלא ימצא לעולם
לעת עתה, כשהם נוגעים זה בזה ומעבירים ריחות וצבעים
לא נתן לקבע אם הם חושבים או יודעים
וכל הגדלה רובצת בצל המדמה של עצי הגן.
לפי שעה היא נחשבת במה שלוקחים מן העץ ובמה
שחוטבים
ברגעים בודדים, בסימנים.

הערות בשולי החוברת

שירי יונה וולך הם מתוך קובץ שירים ופואמות, העתיד לראות אור בהוצאת 'עכשיו', הוצאת-ספרים שבה הופיע גם הקובץ הראשון שלה, 'דברים'.

קטע מהרומאן החדש של א. ב. יהושע, הרואה אור כאן, נמסר לפירסום גם ל'הדואר', עיתון עברי המופיע בארה"ב.

תרגומי שירה מודרנית, שנעשו במיוחד לחוברת זו על-ידי משה בן-שואל, דן מירון וטובה רוזן-מוקד, כלולים רובם ככולם בקובץ-תרגומים, העתיד לראות אור בקרוב בהוצאת 'עכשיו'—מסדה'.

סיפורו של יורם קניוק, הרואה כאן אור, יוכלל במבחר כתביו, העתיד להופיע בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

דיגומי-שירה של דוד אבידן, הרואים כאן אור, ייכללו בקובץ דיגומי-שירה, העתיד להופיע בהוצאת 'עכשיו'—מסדה'. ספר אחר של דוד אבידן, 'שירים עקרוניים', עתיד אף הוא לראות אור בהוצאת 'עכשיו'—מסדה'.

תרגום קטע מ'מפיסטו', יצירתו היידית של אורי צבי גרינברג, מופיע כאן בפעם הראשונה בעברית, לציון יום-ההולדת השמונים של המשורר.

תרגום 'משחק' של ס. בקט והמאמר עליו, מאת שושנה אביגאל, המופיעים בחוברת זו, ייכללו בקובץ מחזותיו של בקט, המלווה במבוא, שייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו'—מסדה'.

שירי אהרן שבתאי המופיעים כאן נכללים גם בספרו 'הפואימה הביתית', היוצא-לאור בימים אלה בהוצאת 'סימן קריאה'. ספרו הראשון של א. שבתאי, 'חדר המורים', הופיע בהוצאת 'עכשיו'.

מחזהו של יוסף מונדי, 'המשיח', שהמערכה הראשונה שלו מובאת בחוברת זו, ייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו'.

קטעי הפואמה 'ארעא' של הרולד שימל, המובאים כאן, ייכללו בספרו העתיד לראות-אור בהוצאת 'עכשיו'.

סיפורו של יותם ראובני, המופיע כאן, ייכלל בקובץ-סיפוריו הראשון, שייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו'.

שיריה של מאיה בז'ראנו, המופיעים כאן, ייכללו בקובץ-שיריה הראשון, העתיד לראות אור בהוצאת 'עכשיו'.

סאביילי גרינברג, ששיריו מופיעים כאן בתרגומו של דוד אבידן, הוא משורר ומתרגם יהודי-רוסי, שעלה ארצה לפני זמן לא-רב.

הוואריאציות של גבריאל מוקד, המופיעות כאן, תיכללנה באלבום-וואריאציות, שילווה בתדפיס-משי וברישומים מאת הצייר יהושע גריפית.

שירי אריה סיון, המופיעים כאן, ייכללו במבחר-שיריו, שיראה אור בהוצאת 'עכשיו' (בסדרה, אשר ייצאו בה לאור גם מבחרי-שיריהם של אנדרן אלדן ומשה בן-שואל).

המערכת מציינת בשמחה, כי המשוררת אסתר ראב נענתה לפנייתנו ומסרה לראשונה שיר לפירסום ב'עכשיו'.

קובץ-סיפוריה של פנינה כספי, מספרת ותיקה שהחלה לפרסם את יצירותיה בשנות-השלושים המאוחרות, ייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו'.

שירי רוני סומק, המופיעים כאן, ייכללו בקובץ-שיריו, שייצא לאור בהוצאת 'עכשיו'.

קובץ-שיריו הראשון ראה אור ב"ספריה הקטנה לשירה" שליד הוצאת 'מסדה' (בעריכתו של אמיר גלבע).

שיריו של אנטון שמאס, משורר ישראלי-פלשתינאי הכותב עברית, ייכללו, בצד שירי מחברים אחרים, בגיליון הראשון של הקובץ 'Now', כתבי-עת אנגלי הקשור עם 'עכשיו', שעתיד לצאת-לאור בעריכתם של דוד אבידן, גבריאל מוקד וריצ'ארד פלאנץ. מבחר משיריו של אשר רייך ייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו'. הוא הדין במבחרי שיריהם של מוטי בהרב ורחל חלפי. בקבצים הללו יופיעו אחדים מהשירים המופיעים בחוברת הנוכחית של 'עכשיו'. בסידרה זו ייצא-לאור גם מבחר משיריה של שולמית אפפל. כן ייצא-לאור בהוצאת 'עכשיו' קובץ-שיריו הראשון של אלי בכר. בסידרה זו יופיעו בהוצאת 'עכשיו' גם קבצי-שיריהם הראשונים של יצחק לאור ועודד פלד.

פרץ בנאי, ממשתתפי המדור "פנים חדשות", הוא פועל-יהלומים, יליד חלב שבטוריה, שהשכלתו היא שש כיתות של בית-ספר עממי. דן לוי, משתתף אחר של המדור "פנים חדשות", הוא תלמיד כיתה י"ב בבית-ספר תיכון.

נוסף לספרים המצוינים לעיל יראה אור בקרוב בהוצאת 'עכשיו' קובץ-מחזותיו של נפתלי יבין, 'תמונות מהאלבום המשפחתי'. בהוצאת 'עכשיו'—מסדה' יראה בקרוב אור מבחר סיפוריו ומשלו של צ'ואנג-צה, איש הטאו, שתורגמו מסינית בידי ד"ר יואל הופמן. כן יופיע בהוצאת 'עכשיו' מבחר שירי ג'ון ברימן, המתורגם והמוקדם במבואות על-ידי פרופ' אריה זקס. ואילו בהוצאת 'עכשיו'—פרוזה' יופיעו מחזהו של יהושע סובול, 'ליל העשרים', ו'יומן נוכחות' מאת יוסף מונדי. החוברת הבאה של 'עכשיו' (37-38 — אביב-קיץ תשל"ז — 1977), תכלול מדורים מורחבים של 'קריאה חוזרת', 'חדר קריאה' ו'דג הדיו'. לחוברת 37-38 הועברו גם כתבי-יד רבים אחרים, בעוד החוברת הנוכחית, שאף היא מורחבת לעומת ה"תקן" של 240 עמ', חותמת באורח רטרואקטיבי את התחייבויותינו למנויים לשנת תשל"ו. אנו מודים לגאלריה 'גילארט' על סיועה בהכנת השער של חוברת 'עכשיו' 34—33, שמופיע בו ציורו של מאן ריי, הכלול באוסף הגאלריה.

אין המערכת מחזירה כתבי-יד.

סיפורת

יעל גלוברמן
א.ב. יהושע
פנינה כספי
יורם קניוק
יותם ראובני

שירה

דוד אבידן
מוטי בהרב
מאיה בז'רנו
א. דורית
יונה וולך
רחל חלפי
רוני סומק
אריה סיון
גבריאל פרייל
אסתר ראב
אשר רייך
אהרן שבתאי
הרולד שימל
אנטון שמאס

מחזה

יוסף מונדי
ואריאציות
גבריאל מוקד

ביקורת

שושנה אביגאל
דן מירון
פנים חדשות
פרץ בנאי
דן לוי

אמנויות

פלאסטיות
תמר גטר
יהושע גריפית

עכשיו על הפרק

תרגום

צ'ארלס אולסון
גיום אפולינר
שארל בודלר
סמואל בקט
א.צ. גרינברג
סאביילי גרינברג
ה.ד. (הילדה דוליטל)
אלזה לאסקר-שילר
ואלאס סטיבנס
סילביה פלאת

המתרגמים

שושנה אביגאל
נתן אלתרמן
מתתיה ארנון
משה בן-שואל
דן מירון
יהודה עמיחי
טובה רוזן-מוקד